

19

GOSPODARSKA,
KULTURNA
IN ZGODOVINSKA
KRONIKA

**ZBORNİK
OBČIN**

**GROSUPLJE
IVANČNA GORICA
DOBREPOLJE**

Grosuplje 1996

ZBORNİK OBČIN

GROSUPLJE

IVANČNA GORICA

DOBREPOLJE

GOSPODARSKA, KULTURNA IN ZGODOVINSKA KRONIKA

19

GROSUPLJE 1996

ZBORNİK OBČIN GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, DOBREPOLJE

Izdaja skupina občanov. Ureja uredniški odbor: France Adamič, Ivan Ahlin,
Cvetko Budkovič, Mihael Glavan, Tine Kurent, Jakob Müller

Glavni urednik
prof. Mihael Glavan
1295 Ivančna Gorica, Stična 140, tel. (061) 777-232

Odgovorni urednik
Ivan Ahlin
1290 Grosuplje, Taborska 17, tel. (061) 771-117

Lektor
prof. Marjeta Glavan

Korektor
prof. Jakob Müller

Naslov uredništva in uprave: 1290 Grosuplje, p. p. 28

Žiro račun pri Agenciji za plačilni promet, nadziranje in informiranje 50100-620-133-skl. št. 05-
1022113-432202

Zbornik izhaja s prispevki vseh treh občin in podjetij, ki so navedena v oglasnem delu.

Grafična priprava
GOXY d.o.o., Ljubljana

Tisk
Partner graf, Grosuplje, Taborska 3
800 izvodov

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije izdaja na osnovi 13. točke tarifne št. 3 tarife davka od prometa proizvodov in storitev v zvezi z Zakonom o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) mnenje, da šteje Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

(Mnenje Ministrstva za kulturo, št. 415-219/94 m. b. z dne 10. 03. 1994)

VSEBINA

Mihael Glavan	ZBORNIK TREH OBČIN: GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, DOBREPOLJE	7
PODROČNA ZGODOVINA		
Ciril Ahlin	Baroni Tauffererji - gospodje grosupeljskih in višenjskih kmetov	9
France Adamič	Mala kronika občine Grosuplje	17
France Adamič	Zadružništvo v občini Grosuplje. Hranilnica in posojilnica v Škocjanu pri Turjaku	29
Leopold Sever	Po zaslužek na Hrvaško	33
Cvetko Budkovič	Ljudska šola v Šentvidu pri Stični. Dosežki med leti 1922-1934	43
Avguštin Lah	Slavnost (28. 5. 1995) v počastitev 50. obletnice. zmage nad fašizmom in 52. obletnice bojev NOV z Nemci na Ilovi gori	51
Tone Ferenc	Okupatorjeve in domobranske posadke na Grosupljem v drugi svetovni vojni	55
NAŠE OBČINE IN OBČANI		
Franc Ahlin	Pregled dela Izvršnega sveta Občine Grosuplje 1990-1994	59
Rudolf Rome	Načrti in naloge nove Občine Grosuplje	61
Jernej Lampret	Nova Občina Ivančna Gorica	69
Anton Jakopič	Po letu dni v novo-stari Občini Dobrepolje	73
Jakob Müller	Kovačnice in kovači od Male Stare vasi do Škocjana	77
Ivan Grandovec	Klimatske razmere v Občini Grosuplje	95
Jože Marolt	Elektrotehniško podjetje Grosuplje. Ob 40-letnici dela	109
Peter Tevž	G-M&M, d. o. o., Grosuplje - proizvodnja in marketing	121
Cvetko Budkovič	Dvajset let Glasbene šole v Grosupljem	123
Anka Fabjan	Deset let Planinskega društva Grosuplje	125
ZNANOST, KULTURA IN KNJIŽEVNOST		
Marijan Zadnikar	Veliko odkritje v Stični	133
Tine Kurent	Evropa Franceta Kralja	137
France Adamič	Stiki Louisa Adamiča s slovenskimi književniki in politiki. Bratko Kreft. Alfonz Gspan	149
Janez Šeme	Družina igralcev Potokarjev	155
Hilda Lučovnik	Kratek prelet mojega življenja in amaterskega dela na kulturnem področju	171
Edo Škulj	Nove orgle v cerkvi sv. Jožefa v Ivančni Gorici	175

Mihael Glavan	Miha Kastelic - pesnik in urednik Kranjske Čbelice.	179
	Ob 200-letnici rojstva	
Rozina Švent	Ludovik Puš - L. P. Ob 100-letnici rojstva.	181
Jože Marolt	Stanko Prek. Ob 80-letnici rojstva.	185
Pavel Groznik	Mihaela Jarc Zajc. Ob 80-letnici rojstva.	187
Jakob Müller	Hilda Lučovnik. Ob 80-letnici rojstva.	189
Mihael Glavan	Janez Lesjak. Ob 80-letnici rojstva.	191
France Adamič	Cvetko Budkovič - petinsedemdesetletnik.	193
France Adamič	Jubilej našega odgovornega urednika.	195

GRADIVO

Helena Ložar - Podlogar	Zagoriške (dobrepoljske) mačkare.	197
Franc Kalar	Fantovski običaji v Ivančni Gorici in okolici.	199
Jakob Müller	Ilustrirani turistični vodnik dolenskih železnic.	203
Tine Kurent	Shozo Tahara.	205
Tine Kurent	Vankov in Adamičev Chandler: dogodek.	209
	iz njune borbe proti nacizmu in antisemitizmu	
Tine Kurent	Praproče, risba Marijana Amalietija.	211
France Adamič	Bibliografija Občine Grosuplje.	213
Drago Samec	Domoznanska bibliografija knjig za leta.	225
	1993-1995 z dopolnili za leti 1991 in 1992	

France Adamič	Pravni deli krajevne zveze.	229
	Občine Grosuplje	
Rudolf Romo	Kavri in kavarne Občine Grosuplje.	231
Janez Lampert	12. p. p. Občine Grosuplje.	233
Anton Ljubičič	Občinska komisija za spomeniško dediščino.	235
Jakob Müller	Koristični kmeti.	237
	Ob Male Stranski vasi do Škofljane	
Ivan Glinščič	Kmetijsko gospodarstvo v Občini Grosuplje.	239
Jože Murnik	Elektrifikacija podjetij Grosuplje.	241
	Ob 40-letnici izdajanja	
Petar Tavš	G.M.A.M. d.o.o. ob Grosuplju.	243
	gospodarska in marketing	
Cvetko Budkovič	Dvajset let Glasbele šole v Grosuplju.	245
Anka Farjan	Dokladi občinskega sveta Grosuplje.	247
	volovni 008	

Marijan Zadnikar	Veliko obdobje v študiju.	249
Tine Kurent	Evropa Francosa Krjaka.	251
France Adamič	Štiti Louisia Adamiča s slovenskimi knjižnicami.	253
	in politiki. Branko Krstič, Altona Lisjak	
Marijan Zadnikar	1. in 2. svetovni vojni vojak Grosuplje.	255
Hilja Kurničič (Ur)	Ustavni sodišče Republike Slovenije.	257
	in vloga v sodni praksi. Zvezna sodna uprava	
Edo Škof	Novo oropje v centri za.	259

PODROČNA ZGODOVINA

ZBORNİK TREH OBČIN: GROSUPLJE, IVANČNA GORICA, DOBREPOLJE

Bolj poudarjena ločitev državnih funkcij od lokalne samouprave je prinesla pomembne spremembe tudi za naš Zbornik občine Grosuplje. S tem imenom je neprekinjeno izhajal od leta 1969, tako da se je do vključno leta 1994 nabralo spoštljivih 18 knjig. Po novem zakonu o lokalni samoupravi so na področju prejšnje občine Grosuplje nastale tri nove, ki skoraj v identičnem obsegu pokrivajo isto prostorsko celoto. V tem prehodnem času njihovi prebivalci vidimo prednosti novih, manjših občin predvsem v večjih možnostih za samostojno urejanje lokalnih zadev na vseh področjih življenja. Gotovo je pozitivno tudi dejstvo, da vse tri občine v imenu države upravlja nova Upravna enota Grosuplje, kar zagotavlja kontinuiteto skupnega delovanja, ki smo se ga prebivalci v desetletjih že navadili.

V skoraj 35-letnem delovanju občine v prejšnjem obsegu (1. jan. 1960 se je takratni novi Občini Grosuplje pridružil Ob.LO Dobropolje, na isti dan v naslednjem letu pa še Ob.LO Ivančna Gorica) je na tem področju potekal skupni gospodarski razvoj, rasla in razvijala se je skupna področna in kulturna pripadnost. V nemajhni meri je k temu pripomogel tudi naš Zbornik, s podnaslovom *Gospodarska, kulturna in zgodovinska kronika*, ki je v 27 letih prinesel bogato bero na več kot 3500 straneh. Veseli nas, da lahko s podporo županov vseh treh občin nadaljujemo z delom v nespremenjenem obsegu v prid vsem občanom in tudi širše v državnem merilu, saj so, kot smo že poudarjali, izjemno redka področja v Sloveniji, ki dalj časa izdajajo tako temeljito in obsežno publikacijo.

Sedanji 19. letnik smo preprosto poimenovali po vseh treh občinah, do naslednje, jubilejne 20. številke pa je še nekaj časa, da se dogovorimo za morebitno novo ime in tudi oblikovno posodobitev. Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobropolje tako še vnaprej ostaja strokovna domoznanska publikacija, ki miselno pluralno in ideološko neobremenjeno obravnava področno zgodovino, gospodarstvo in kulturo vseh treh občin v obliki temeljitejših razprav in člankov, pa tudi sprotnega kronističnega poročanja o važnejših dogodkih in občanih. Kot taka se je prijela in uveljavila v slovenskem kulturnem prostoru, zato bi bilo prav, da neokrijena obstaja tudi vnaprej, pri čemer si seveda samo želimo, da bi posamezne občine ali celo ožje lokalne skupnosti izdajale tudi svoje redne periodične publikacije in tudi občasne tematske zbornike, kadar jim bodo tako narekovale potrebe in želje.

Ob tej priložnosti se tudi iskreno zahvaljujemo vsem mnogoštevilnim sodelavcem, ki so v vseh teh letih prispevali k vsebinski podobi Zbornika, vsem županom, zasebnim in državnim podjetjem, ki s svojo finančno pomočjo omogočajo njegovo redno izhajanje, pa tudi vsem bralcem, ki ga berejo in hranijo za svoje kulturne in izobraževalne potrebe.

Uredniški odbor

KRONIKA, JUBILEJI, KULTURNI DOGODKI

Mihael Glavan	Milica Kastelic - pesnik in tradnik Kranjske Čelivce, ... 179
	Ob 200-letnici rojstva
Rozina Švent	Lučkovik Pat - L. P. Ob 100-letnici rojstva, ... 181
Jozef Merolt	Stanko Pisk. Ob 50-letnici rojstva, ... 183
Franz Gornjčan	184
Jakov Šušter	185
Mihael Glavan	186
Franz Gornjčan	187

ZBORNIK FREEB OBČIN GORNJE, SREDNJE GORNJE, DOLENSKE

Pravilnik o delu občin Gornje, srednje Gornje, Dolenjske, 1998

Pravilnik o delu občin Gornje, srednje Gornje, Dolenjske, 1998

Pravilnik o delu občin Gornje, srednje Gornje, Dolenjske, 1998

V letu 1998 so pripravili posvečeni po vseh treh občin, do naslednje, jubilejne 30. letnice pa je še ostalo časa, da se dogovorimo za množično novo in tudi obilno poročilo. Zbornik občin Gornje, srednje Gornje, Dolenjske tako že vsaj pri obeh občinskih domačinskih publikacijah, ki vsako leto izdajo in izdajajo občinske poročila, gospodarske in kulturne vsebine, v obliki knjižnih izdaj, in dodatno pa tudi splošnega knjižničnega poročila v obliki letnega poročila in občinskega letnega poročila v slovenskem kulturnem prostoru, tako bi bilo prav, da nastanejo oboje tudi vsaj pri čemur in zvezo samo želimo, da bi posamezne občine, kot občin, pripravile izdaje, ki bi bile tudi redne periodične publikacije in tudi občinske tematske zbirke, kakor jim bodo tako imenovane poročila in števila.

Ob tej priložnosti se tudi iskreno zahvaljujemo vsem odgovornim sodobnikom, ki so v letu 1998 pripravili izdaje Zbornika, vsem tiskarjem, založnikom in drugim podjetjem, ki s svojo finančno pomočjo omogočajo njegovo redno izhajanje, pa tudi vsem bralcem, ki so prišli in bodo še prišli do svoje kulture in izobraziteljske poročila.

PODROČNA ZGODOVINA

BARONI TAUFFERERJI - GOSPODJE GROSUPELJSKIH, ŠMARSKIH IN VIŠENJSKIH KMETOV

Ciril Ahlin¹

Prvi znani prednik rodu Taufferer je "gospod" Mihael Taufferer, ki je leta 1665 umrl v svojem gradu Weixelbach pri Višnji Gori, katerega je bil kupil šele leto poprej in se tu naselil. O njem vemo le to, da je bil višji plačilni mojster Vojne krajine (Valvazor: "der Grentzen Ober-Zallmeister"). Namen Vojne krajine je bil, da so njeni stalno oboroženi naseljenci branili Hrvaško in njeno severozahodno zaledje pred turškimi roparskimi izpadi iz Bosne.

Dvomljivo je ugibanje, ali je morda Mihael prišel v Vojno krajino iz tirolske doline Taufferthal (Taufe=krst); v takem primeru se ga je pač pri priči prijel ime Taufferer. Nič ne vemo, ali je bil Mihael ob prihodu v Vojno krajino že baron. Zato tudi ne vemo, s kakšnimi priporočili je prišel na položaj višjega plačilnega mojstra Vojne krajine, a zelo jasno je, da je bil to nadvse donosen položaj, saj vidimo, da se je 1664 Mihael pojavil v Višnji Gori z velikimi denarji in kupil gospostvo, ki je poleg dolinskega (torej ne preveč starega) gradu obsegalo okrog 80 tlačanskih kmetij v 29 vaseh. Kupil ga je od Marije Salome pl. Purgstall, ki ga je bila kupila 9 let prej od barona Konrada Ruessensteina, ta pa 1644 od Gottfrieda pl. Galla. Prvotno so bili lastniki Weixelbacha plemeniti Galli, tako poroča Valvazor, a 1577 ga je zadnji od njih, Franc Kristof, prodal baronu Viljemu Praunspergerju, a Galli so ga spet dobili nazaj.

Po Valvazorjevih podatkih, ki jih je, kakor piše, pridobil pismeno, je po Mihaelu podedovala gospostvo vdova Maria Elisabeth, roj. baronica Gall in da je tedanji lastnik gradu baron Vid Jakob Taufferer. Vse kaže, da je celo o svojih sodobnikih Valvazor zelo netočno poročal! Po zanesljivejših podatkih, ki jih citira Majda Smole v knjigi Graščine na nekdanjem Kranjskem, str. 330, pa je Mihaela nasledil njegov starejši sin Marko Anton, ki je gospodaril do 1709. O njem izvemo iz istega vira (str. 432), da je bil 1693 "glavni prejemnik kranjskih deželnih stanov" in prisednik deželnega sodišča.

Kdaj so Tauffererji dobili stopnjo baronov, ne vemo, vsekakor je Mihaelov sin to že bil, nemara pa tudi že oče Mihael. Isti Marko Anton je kupil, ko je bil Weixelbach že podedoval, še grad Selo ali Grundlhof v dolini Temenice. Po njem ga je dobil mlajši brat Vid Jakob, baron Taufferer, ki je umrl 1738. Baron Marko Anton pa je 1679 kupil tudi grad Matena (Höfflein), a ne za dolgo. Domnevno pa je od svojega vnuka, z imenom Anton Kristof Dinzl mlajši pl. Aigerburg, ki ni imel otrok, 1740 dobil še graščino Zgornje Perovo pri Kamniku.

1709 je Wixelbach po Marku Antonu podedoval sin Maksimilijan Anton, ki je umrl 1758; ta je bil tudi član kolegija stanovskih odbornikov in lastnik gradu Gornje Perovo pri Kamniku v letih 1756 do 1758. Njegov sin Alojzij (st.), kresijski komisar v Ljubljani, je že naslednje leto (1759) prodal Weixelbach grofici Julijani Barbo. Ta pa je bila očitno v ozki sorodstveni zvezi s Tauffererji, saj je bil njen vnuk Alojz ml. baron Taufferer in prav temu je 1793 izročila Weixelbach. Ta je 60 let gospodaril in preživel čas odmiranja fevdalnega reda in leta 1848 doživel tudi z zakonom razglašeno kmečko odvezo. Bil je torej zadnji zemljiški gospod naših prednikov (ki pa so morali graščakom še dolgo let plačevati del dajatev, da bi se odkupili). 1853 je Alojz ml. izročil grad

¹ Kamnik 1240, Kranjska cesta 4/D, dipl. pravnik, umrl 1995

Rozalijin prapraded Anton Nepomuk, lastnik gradu W. 1758-1787. To značilno obliko z zanimivim grbom nosijo vsi Višnjani globoko v spominu od takrat, ko so kot otroci postavali okrog farne cerkve; najznačilnejši spomin na Tauffererje

Spomenik Rozalijinemu očetu (Moritz, baron Taufferer, gospodar Weixelbacha, roj. 4. XI. 1800, umrl 10. III. 1861) in bratu (Leodegar, nadporočnik v Ces. kr. ulanskem regimentu št. 3, *20. X. 1841, †17. X. 1862, najlepši, v vsakem pogledu najboljši član, ponos in upanje rodu Taufferer, zaradi razvratnega oficirskega življenja v razvpitem 3. regimentu visokega plemstva stalno prezadolžen, da je oče že odklanjal plačila. Nalezel se je galopirajoče jetike in prišel domov umret; po slogu življenja in usodi enak Rozalijinemu mozu baronu Carlu Codelliju.).

Weixelbach s pripadajočim posestvom in mlini svojemu sinu Moritzu, ki je bil ta čas že poročen in imel 3 otroke: Leonharda, Rozalijo in Benna, sam pa je 8 let kasneje (1861) umrl.

Gradovi in gospostva, čeprav niso bili niti malo poceni, so bili v prejšnjih stoletjih prav pogosto tržno blago, kakor danes npr. avtomobili. Morda se je dalo pri preprodajah gradov tudi zaslužiti, kar je pospeševalo neštete prodaje in zamenjave, tako da je malokdo ostal lastnik nekaj desetletij. Te spremembe seveda niso bile v korist tlačanom, saj se je bilo vedno bati, da ne bo prišel nekdo, ki je denarja še bolj "potreben".

Mihaela Tauffererja so leta 1665 pokopali v cerkev sv. Tilna, ki stoji v Žabjaku, severno od Višnje Gore in je bila zgrajena leta 1628, torej v času, ko Tauffererjev še ni bilo tu. Višenjska fara je bila ustanovljena pred letom 1395. Njena sedanja farna cerkev je prav omenjeni sv. Tilen. Pred njo je bila morda sedež višenjskega vikariata (ustanovljen leta 1135) cerkev v Starem trgu pod Višnjo Goro, saj je bila do proglasitve za mesto (1478) na prostoru te vasi tudi sama tedanja Višnja Gora (trg). A kje je stala cerkev v Starem trgu? Po še živem izročilu - v prostoru poznejše Hribarjeve štale. Vsa okolica je v času moje mladosti vedela, da so v tej štali ostanki nekdanje cerkve; še sam sem videl ostanke neke slike na steni ali stropu in tudi prvotne gradnje. Morda je to vprašanje že kdo preučeval. Vsekakor si Hribar tega ne želi, saj se mu pri našem čudovitem sistemu spomeniškega varstva lahko primeri samo velika škoda, če bi prišlo do takšnih ugotovitev.

Mihaelov grob je pokrit z veliko ploščo iz temnega kamna. Seveda ni rečeno, da bi bilo med Tauffererji ali celo še prejšnjimi lastniki Weixelbacha in to cerkvijo oz. faro kakšno razmerje patronata po kanonskem pravu. Vedno pa so Tauffererji hodili k maši v to cerkev, morda le zaradi groba svojega očaka.

Okrog leta 1930 je baronica Rozalija naročila mojemu svaku, ki je znal vse narediti, Lojzu Borštnarju v Dednem Dolu, naj izdela cerkveno klop za grajske, pač po zgledu drugih klopi v cerkvi. V gradu živeči Oberst Samassa je narisal rodbinski grb, ki ga je Lojz nato skrbno izrezljal. Ta "stol" je bil nato postavljen blizu prižnice ob steni, a poševno, tako da so grajski, tu sedeči, gledali z desnim očesom na oltar, z levim očesom pa istočasno videli vse farane po cerkvi. Po zadnji vojni, ko Tauffererjev že ni več bilo v tem kraju, je dal župnik ta privilegirani sedež premestiti v prostor pred južni stranski oltar, kjer še stoji. Pred dvema letoma sem nekoč v cerkvi hotel ponovno pregledati napis na Mihaelovem grobu (toliko tlačanov je že hodilo preko v kamen vsekanih črk na plošči groba davnega zemljiškega gospoda, da so čevlji že zlizali vse te črke in letnice), a ni bilo mogoče nič več prebrati. Naletel pa sem na velike odre, opremljene s posebnimi lučmi. Vse je bilo brez dvoma pripravljeno za fotografiranje napisa na plošči iz črnega kamna, kar so strokovnjaki pozneje gotovo izvedli in upam, da bom nekoč videl kje objavljeno to fotografijo. O tem grobu mi je ob neki priliki višenjski župnik povedal, da je iz njega prihajal vonj (kakor bi iz vsakega slabo zaprtega groba), zaradi česar so ploščo dvignili in domnevne ostanke pokojnika zakopali zunaj cerkve na pokopališču. Toliko torej o tem nesrečnem grobu.

V letu Mihaelove smrti (1665) so po tedanjem običaju sestavili popis njegovega premoženja (še po današnjem dednem pravu je na zahtevo dedičev treba za vsakim zapustnikom narediti inventar premoženja). Nosil je naslov: Inuentarium Über Weiffundt Herrn Michaeln Tauffers zum Weixlbach. Ta listina je v Arhivu Slovenije shranjena med številnimi "inventarji", ki so bili prav tako sestavljeni ob smrti graščakov in drugih bogatih oseb. Ta zbirka "inventarjev" je prav važen vir podatkov o življenju na gradovih itd. V inventarju po Mihaelu Tauffererju so razen posode, zlatnine (bolj srebrnine) in drugih predmetov, kot nalašč zelo dobro popisane vse listine, ki so se 1665 našle med Mihaelovo zapuščino na gradu Weixlbach (kupne pogodbe, potrdila, kar vse je že davno izgubljeno, opis listin v inventarju pa je ostal) z vsemi datumi in imeni itd., kakor jih je inventarist nekoč zapisal. Odtod nam danes vse informacije o prvotnih lastnikih tega gradu.

V tem "inventarju" so (kar je za nas predvsem pomembno), izčrpno zapisane vse terjatve do tlačanov. Napísano je, da so bile te terjatve (dolgovi tlačanov) izpisane iz urbarjev za 1664 in 1665. Dolžniki, podložniki, so tu imenovani po imenih in priimkih po vaseh in seveda z vpisano količino dolga. Tako smo tu dobili, čeprav to sploh ni bil namen inventaristov, dokaj dober pregled, kdo so bili tedanji podložniki Weixlbacha.

Spomenik Rozalijinega brata Benna in Rozalijine hčere Julije. Benno opisan kot neaktiven hipohonder, lastnik gradu, udeleženec vojne v Italiji 1866, 1867 se obstrelil na lovu, postal invalid (ga. Mihaela Zajc v Višnji Gori poseduje njegovo fotografijo). Nato na Dunaju zašpekuliral na borzi vse svoje premoženje, katero je rešila silnih dolgov šele 1894 Rozalija s sredstvi, prejetimi za zemljo ob gradnji dolenske železnice. Benno "se je dal" izvoliti za deželnega in državnega poslanca, za cestnega nadzornika, okrajnega šol. nadzornika itd., da je imel sredstva za življenje. Umrli 1891. Julija se je zaljubila v oficirja Righetija, ki je bil brez vsakega premoženja, a tudi v službi v vojski ni mogel avanzirati, ker bi moral delati izpit, a je tega odklanjal. Mati Rozalija Codelli je Juliji to razmerje prepovedala. Righetti se je moral dati premestiti v Graz in oba sta morala obljubiti, da si ne bosta dopisovala. Obljubila sta in držala obljubo. Ko je pozneje neki sorodnik, ki ga je priporočalo veliko lastnosti in okolnosti, zasnil Julijo, je ta snubitev zavrnila in izjavila, da se ne bo poročila z nikomer drugim kot z Righetijem. Mati je vendarle spoznala svojo zmo. Pisala je Righetiju, naj pride in zasnubi Julijo. Prišel je in jo zasnubil in sta se tudi poročila, vendar se Juliji ni nič mudilo s poroko.

Rozalijina hči Myriam. V mladosti izredno svojeglava, da je morala biti več let v najstrožjem dunajskem vzgajališču, pozneje slikarka, kot tudi Julija. Rozalijo je v mladosti zelo dobro naslikala sestrična Marija; ta slika je visela vsa desetletja v grajskem salonu, do splošnega izropanja zaradi (od partizanov) napovedanega požiga 1. XII. 1943. Morda je še kaj ohranjena.

PODLOŽNIKI GRAŠČINE WEIXELBACH 1665. LETA

Marsikateri bralec bo z velikim zanimanjem pregledoval imena naših domačih vasi, kakršna so bila pred 300 leti in kakor so jih zapisovali nemški pisarji, zelo malo razgledani v slovenskem jeziku, zlasti pa imena in priimke hišnih gospodarjev, ki so skupaj s svojimi ženami in otroki preživeli znoj za fevdalca, nekoliko pa tudi zase. Videli bomo marsikateri znan priimek, nerodno pisan po nemško, videli pa bomo tudi, kakšna krstna imena so tedaj nosili naši ljudje. Koliko je bilo samo Anžetov! Če bi bile tu tudi ženske, bi bilo seveda opazno število Marij, ki se jim je takrat po nemški šegi reklo Maruš, kar brez a na koncu. Edino moja pra pra prababica, ki je (kot ugotavljam iz matičnih knjig) služila v Weixelbachu leta 1732 pri baronu Maksimilijanu Antonu in njegovi ženi Mariji Katarini Ceciliji, roj. Fürnpfeil, pl. Pfeilheimb, je nosila ime Maruška. Nekateri utegnejo najti med tlačani tudi svoj priimek, a je treba povedati, da je mogoče rod identificirati le po širšem pregledu tedanjih matičnih knjig (v šofijskem arhivu v Ljubljani). O, veliko je med nami potomcev podložnikov graščine Weixelbach. Odgrnimo torej to večstoletno preteklost!

Kot nalašč se seznam dolžnikov v tem "inventarju" začne z vasjo, ki se je videla skozi grajska okna proti severu na strmem pobočju. Ta vasica je po naključju rojstna vas avtorja te razprave. "Greiffenberg, t.j. orlova gora (greif je bil po starih izročilih lev s ptičjo glavo, kljunom in ptičjimi krili). To ponosno ime vasi je nekdanji lastnik fevdalec morda prinesel s Koroške; večkrat se je dogajalo, da so vasi v novih krajih poimenovali po svojih domačih krajih.

Da bi ta dolgi seznam naredil bolj pregleden, sem imena krajev podčrtaval in jih označil z rimskimi številkami, pred imena tlačanov sem postavil našo (arabsko) številko.

I. Dorff Greiffenberg (Vrh pri Višnji Gori)

1. Jury Fennz Restiert an der Steuer 14 fr. 22 kr
Weinfahrt creinischer Wehrung 1.fr. 30 Kr
Pogatschen 3, Huen 3

Contribution /sledi nekaj pik brez zneska/.

Prevod: Jurij Fenc ostaja (dolžan) davek 14 gld, 22 krajcarjev, vožnjo vina po kranjski veljavi 1 gld 30 kr, pogače 3, kokoši 3, državni davek...

Opomba: Bilo bi preobširno, če bi zneske in vrste neplačanih dajatev prepisovali iz cit. inventarja pri vsakem podložniku, saj teh dolgov mi ne nameravam plačati!

2. Matheuss Nadruhch (pač Nadrah, ki je pozneje znan priimek v tej vasi).
3. Mathia Greifenberger. Več desetletij se je ta priimek, pozneje poslovenjen v Vrhovce) pojavljal v tej vasi (danes ne več).

II. Im Dorff Am Perg Tudi ta vzhodni del Dednega Dola, na hribčku in ob potoku, se je prelepo videl z oken gradu; vpisan pa je en sam podložnik - dolžnik:

1. Gregor Kalšek

III. Dorff Sagradez (Zagradec pri Boštanju)

1. Matija Primožnik
2. Matija Novak
3. Marko Valdin
4. Anže Mihelin
5. Jurij Vasič
6. Jurij Travnik

IV. Dorff Radatschin (Račna, zapisana na 2 mestih)

1. Marko Dornik
2. Anže Jelen
3. Matija Novak

V. Dorff Napetzich (Peč pri Polici)

1. Anže Mihelin
2. Mihael Osswaldt

VI. Dorff Na Sellach (Sela pri Cikavi, zapisana dvakrat)

1. župan
2. Adam Kadunc
3. Matija Kadunc
4. Gregor Mahorčič
5. Jurij Vasič
6. Anže Pasanec
7. Adam Hrovat
8. Mihael Ravnikar
9. mlinar "Alda"
10. Jurij Stančič

11. Mihael Krivec

12. Anže Vozijajk

13. Pavel Voziak

VII. Schmidt dorff (Smerjene pri Pijavi Gorici)

1. Matija Jakomin
2. Pavel Vrbec

VIII. Seitten dorff (Stranska vas, zdaj del Grosupljeja)

1. Luka Bradač
2. Gregor Zajc

IX. Im Dorff am Gurf bey St. Marein (Vrh pri Šmarju)

1. Matija Mašma
2. Andrej Mašma
3. Martin Bradač

X. Dorff Lanisch (Lanišče pri Škofljici)

1. Anže Klemenčič

XI. Dorff Schembscheniz (Ni identificirano)

1. Anže Javopič
2. Jurij Urvič
3. Gregor Šuštar
4. Matija Rous
5. Jurij Smrekar ml.
6. Jurij Smrekar

XII. Ponovno Račna

XIII. Ponovno Stranska vas

XIV. Ponovno Sela

XV. Dedni Dol

1. Adam Fabjan "in Dedenthall" (ta priimek najdemo tu še mnogo let kasneje)
2. Adam Pasik

XVI. Kratschach bey Smlednikh (Hraše pri Smledniku)

1. Jurij Kašmač
2. Jakob Vreze

XVII. Emern bey Laghk (Kraj ni identificiran)

1. Franc Kajzer

XVIII. Na Seutz bey Laghk (Ni identificirano)

1. Anže Marin

XIX. Umaltschitschach (Mavčiče pri Smledniku)

1. Marko Juraja

XX. Schallina bey Weissen (Žalna pri Boštanju)

1. Marko Maglič

XXI. Pyiaua Garitza (Pijava Gorica)

1. Andrej Vaslej
2. Marko Zabukovec
3. Jurij Zabukovec
4. Andrej Škrjanec

XXII. Ambt Horten-berg (Ta kraj je bil celo pobiralnica za tlačanske dajatve, vendar ni identificiran)

1. Mihael Omejc
2. Mihael Potočnik
3. Štefan Vrejnovc
4. Vaste (?) Cepinkar
5. Martin Khasamernik
6. Peter Khasamernik
7. Gregor Rauniker
8. Jurij Rauniker
9. Jakob Janolker
10. Lavre Prent (?)
11. Primož Kačinker

XXIII. In der Fanderstrassen bey Gurken-feldt (Ni identificirano)

1. Gaspar Žnideršič
2. Adam Žnideršič
3. Jurij Arčoll
4. Matija Štupnikar
5. Jurij Vrbec
6. Gašper Žnideršič
7. Jurij Vulšcer
8. Andrej Vulšcer
9. Andrej Miklič
10. Martin Žnideršič
11. Martin Ancel
12. Jurij Strnad

XXIV. Zu Pendor (Ponova vas): "zween Unterschäften" (2 gospodarstvi), ni imen.

XXV. Lagks (Loka - katera?)

1. Gregor Kašman

2. Vehovar

3. Simon Štrajh

XXVI. Gabrauwigkh (Gabrovka)

1. Andrej Kabilič
2. Primož Oven

XXVII. Bey St. Georgenberg zu Gabernighk (Šentjurska Gora pri?)

1. Luka Brezovar
2. Tomaž Krašovc

XXVIII. Welletsch Perg (Blečji Vrh)

1. Primož z Blečjega Vrha
2. Jurij Zekš
3. Adam Pangrčar
4. Rajnhart Medved

XXIX. Mallacha (Mlake pri Leskovcu)

1. Andrej Ovnak
2. Andrej Rus

Pojasnilo:

Za kraje pod XXI in XXIII "pri Krškem polju" domnevam, da leže v predelu Krškega (tu so imeli Tauffererji 90 let pozneje v lasti večje vinogradniško območje. Vendar mi novomeški strokovnjaki te domnevne lege ne potrjujejo. Kako težko je identificirati kraje iz zgodovinskih listin in koliko različnih mnenj nastaja, nam ilustrira zlasti Jože Grebenc v knjigi *Gospodarska ustanovitve Stične, Samostan Stična 1973*, deloma uprabljeni tudi tu.

PODLOŽNIKI GRADU WEIXELBACH OKOLI LETA 1757

Terezijanski kataster

Slavna, za svoj čas še dokaj napredna avstrijska cesarica, Marija Terezija je zaradi uspešnejšega obdavljenja zemljiških gospodov in seveda tudi tlačanov odredila popis vse kmetijske zemlje v cesarstvu (vladala je od 1740 do 1780). Terezijanski kataster, ki se hrani v Arhivu Slovenije (A. Sl.), žal še nima grafičnega prikaza krajev in parcel, je zbirka številnih listin, imen, urbarjev in podrobno prikazuje stanje okrog 1757, kar pomeni glede na inventar Mihaela Tauffererja dobrih 90 let kasneje. Sedaj so imena vasi že bolj podobna sedanjim in pri vsakem je v oklepaju napisano, koliko podložnih kmetij je v vasi (star izraz huba, zato kratica H). Ko smo že govorili o naših vaseh in tlačanih izpred 300 let, žrtvuemo še nekaj drobnih vrstic, da v telegrafskem stilu prikažemo stanje pred 200 leti!

Velke Verh (pri Šmarju) (1 H): Andrej Mihelin (1 H).

Male Verh (1 H): Hanžè Bradač (1 H).

Na Sape (1 H): Hieronim Rus (1 H), Marko Učakar (1 ohišnica).

Pezach (Peč) (1 in 1/2 H): Jakob Sadar (1 H), Martin Zupancič (pol).

Stranska vass (1/2 H): Matija Bradač (pol), Franc Ilovcar (huba v posebnih pogojih), Anton Ahlin (ohišnica).

Verjetno okrog 1891

Verjetno okrog 1930

Rozalijin nagrobnik

K objavi pesmi baronice Rozalije Codelli, r. baronice Taufferer, v 18. zvezku (1994) Zbornika občine Grosuplje, objavljamo zdaj 2 fotografiji te pesnice (1851-1936). S pesmimi smo objavili tudi njen življenjepis. Letos objavljamo krajšo razpravo o njenem gradu Weixelbach pri Višnji Gori in njenem rodu. Imetnica originalov obeh posnetkov ostane neimenovana.

Schmieddorf (Smerjene) (1 H): Matija Sadar (pol), Tomaž Mihelin (pol).

Pöndorf (Panova vas): Hanžè Hribar (huba v posebnih pogojih).

Pretschina (Prečna?) (1 H): Jakob Moše (pol), Matija Ulčar (pol).

Randull (Randol) (1 H): Hanžè Novak (1 H), Hanžè Gorše, Matevž Gorše in Hanžè Radman (vsak od treh ima hubo v poseb. pogojih).

Hudu Wresau (5 H): Jurij Gorše (1 H), Jurij Ulčar (pol H), Anton Ihanc (pol H), Marko Klemenčič (pol H), Matija Jančar (pol H), Jurij Smrekar (pol H), Matija Šime (pol H), Matija Dolenc (1 H).

Na Hribe (2 in 2/3 H): Matija Rus (1 H), Jurij Zupančič (1/3 H), Franc Vrhovc (1/3 H), Hanžè Kahnè (1/3 H), Matija Lipar (1/3 H), Seifrid Brezovec (1/3 H).

Na Verhe (2 H): Anton Lupek (Aluppek) (1 H), Lukež Kavšek (Lucass Kauscheg) (1 H).

Sagratz (3 H): Miha Kavc (pol), Jurij Bradač (pol), Jakob Anzelj (pol), Jurij Fižgar (pol), Andrej Tomažič (1/4), Hanžè Tomljè (1/4), Tomaž Ahlin (1/4), Matija Godeč (1/4).

Skupaj: 26,2/3 hub, 3 ohišnice in 5 posebnih hub. V 16 vaseh.

V tem seznamu je torej z izjemo Prečne baronom pripadala tlačanska zemlja okrog gradu pri Višnji Gori in v grosupeljsko-šmarskem koncu. Vse je lahko vsak dan objahal grajski človek, od nikoder ni imel tlačan daleč peš ali z vozom. Zelo čudno je, da vas Sela pri Cikavi v tem seznamu ne nastopa več. To je vas, v kateri je imel grad 90 let prej veliko podložnikov in tudi v prvi zemljiški knjigi okrog 1850 se pojavi na Selih kar 20 imen podložnikov (tedaj že bivših, torej že "odvezanih"), t.j. 20 družin seveda, saj v vseh teh seznamih vselej nastopa le glavar podložniške družine. Gre torej slej ko prej za najmočnejšo postojanko Tauffererjev in v podatkih, ki sem jih jaz našel, ni razlage, zakaj je v Terezijanskem katastru ta vas izpuščena.

Pač pa se nahaja v T. katastru še posebej seznam 37 podložnikov v predelu Bučke ("die Wein Gärten des Wutschka Bergs"), ki so se bavili z vinogradništvom in kmetijstvom. Njihova imena, ki so tam napisana, so prav tako slovenska (Hočevar, Golob, Matko, Pungerčar, Dulc itd.). Predpisane so jim bile vsakovrstne dajatve, zlasti visoke pa so bile (če razmišljamo, koliko so takrat sploh lahko pridelali) dajatve vina. Uporabljali so mero "Emper", t.j. 50 litrov. Dajatev je bila pri

najmanjšem 2 E, pa vse do 28 E vina, a pri enem, kjer je navedeno, katere vrste mora biti vino, omenjajo 3 različne vrste. Če seštejemo obveznosti vseh 37 vinogradnikov, to znaša 309 E. Vendar je pri 27 podložnikih predpisana vinska dajatev še namesto dolžne tlake, tudi tega se nabere vsega skupaj 84 E in 10 in pol Mass (pač manjše mere). 10 podložnikov pa je dolžno vršiti tlako, in sicer na leto: eden 28 dni, pet po 14 dni, trije po 5 dni in eden 4 dni, skupaj 117 dni tlake. Iz tega moremo sklepati, da je v teh krajih bil tudi predel vinogradov v dominikalni lasti Weixelbacha, ki ga je graščak obdeloval neposredno s tlako podložnikov. Kar precej vina so torej "pridelali" Tauffererji, najbrž niso vsega sami izpili.

V tej zvezi lahko pojasnimo tudi tisto "Weinfahrt", vinsko vožnjo, s katero so bili obremenjeni tlačani že v Inventarju 1665 in v vseh poznejših urbarjih. Kmetič je moral priti z živino in vozom na zbirališče in procesija vozov se je napolila proti Bučki, drugi ali tretji dan pa spet nazaj. To ni bila šala! Tlačanski vozovi so bili pač največkrat nezanesljivi, saj ni bilo možnosti, da bi bili dobro vzdrževani; doma si je kmetič že pomagal, kakor je vedel, tudi na rami je prenašal, kar bi bilo mogoče voziti. A tako dolga vožnja, iz Šmarja ali Višnje Gore pa do Bučke in nazaj in s tako dragocenim tovorom, kot je bilo **graščakovo** vino! Gotovo ob lastni hrani.

Lahko slutimo nešteto tragedij, ki so vse pozabljene, tako kot je danes pozabljen valptov bič.

Viri

Podatki o farah in cerkvah so vzeti iz knjige Cerkev na Slovenskem, izdal Nadškof. ordinariat v Ljubljani 1971.

Podatki o rodovih baronov Tauffererjev in drugi podatki o gradovih in plemičih se seveda ozirajo na fundamentalno delo Majde Smoletove Graščine na nekdanjem Kranjskem, ki je orjaško delo in za vselej glavni vir podatkov o gradovih tega dela Slovenije, v nasprotju s knjigotroško uspešnimi selekcijami ocirkov s sramotno površnimi teksti, ki jih izdajajo nekateri, zadnje čase prav produktivni zaslužkarji.

Pomembna za moja izvajanja je tudi 710 tipkanih strani obsegajoča knjiga, ki jo hrani NUK v rokopisnem oddelku in ki je doslej malo znana in izkoriščena: "Lebenserinnerungen von Rosalia Baron. Codelli Taufferer.

Pomembna je razprava Višnja Gora in njeno prebivalstvo v 16. stoletju Irene Vilfan Bruckmüllerjeve z obširnimi navedbami literature v Opombah, obj. v Kroniki, št. 26, 1978. Omenja cerkev v Starem trgu.

MALA KRONIKA OBČINE GROSUPLJE

Pričevanje in spomini

France Adamič¹

Naša občina

Prvotne vaške in krajevne skupnosti so bile soseske, srenje, župe ali županije, ki so obsegale po eno ali več naselij. Naziv občina je bil prvič zapisan leta 1625 kot skupni svet - kot gmajna ali komuna. Cesarica Marija Terezija je leta 1770 izdala patent o prvem popisu prebivalstva in oštevilčenju hiš; z odredbo iz leta 1784 je cesar Jožef II. določil katastrske in davčne občine, ki z malimi spremembami za časa francoske oblasti in z novimi meritvami do leta 1825 obsegajo še danes veljavne katastrske občine. Od nekdanjih sosesk do nastanka občin v fevdalizmu so imela vso upravno, gospodarsko in strokovno oblast zemljiška gospostva, graščine in samostani, ki so podredila soseske in župane v odvisen položaj. Gospostva so imela nad podložniki sodno pravico in pristojnosti glede dajatev, tlake in obrambe.

Prve upravne občine so uvedli Francozi (1809-1813); občino je vodil župan (maire) z občinskim svetom, sestavljenim in imenovanim od višje uprave, z 12 do 20 člani, ki so bili izbrani izmed najbogatejših in bolj izobraženih prebivalcev. Občine so združevale več katastrskih in davčnih občin. Na primer: občina Šmarje je vključevala katastrske občine Lanišče (ki je sedaj v občini Škofljica), Mali Vrh, Šmarje, Sela, Stranska vas, Grosuplje, Ponova vas in Slivnica. Današnje katastrske občine Stara vas, Blečji Vrh, Polica, Luče, Žalna in Ilova Gora so spadale v občino Višnja Gora.

Po marčni revoluciji je leta 1849 cesar Franc Jožef I. izdal začasni občinski zakon, ki je pomenil začetek moderne upravne in politične občine. Z zakonodajo v drugi polovici 19. stoletja so na Kranjskem iz 931 katastrskih občin ustanovili 124 upravno-političnih občin. V občino Grosuplje so že leta 1850 vključili štiri katastrske občine, in sicer Grosuplje, Stransko vas, Staro vas in Sela, v občino Šmarje pa katastrske občine Lanišče, Mali vrh, Šmarje in Zgornja Slivnica, ki so jo kasneje priključili občini Grosuplje. Katastrske občine Polica, Žalna in Luče so podredili občini Višnja Gora.

Leta 1933 je Kraljevina Jugoslavija izdala zakon o oblikovanju večjih in bolj zaokroženih območjih občin. Občini Grosuplje je bila priključena do tedaj samostojna občina Slivnica-Račna. Ta teritorialna delitev je ostala kratek čas, do leta 1936, ko so zmagali krajevni interesi: nastali sta samostojni občini Račna in občina Slivnica-Žalna.

Razvoj krajevne in občinske samouprave in nastanek ter delovanje velike komunalne občine Grosuplje od 1945 do 1970 in od 1970 do 1994 je opisan v dosedanjih zvezkih Zbornika občine Grosuplje, mala kronika pa se nanaša na čas do 1941 (1).

¹ Ljubljana, Janežičeva 1, dr. sc., zaslužni prof. Biotehnične fakultete v Ljubljani

Naši župani

Po marčni revoluciji in po prvih občinskih volitvah leta 1850 so imeli graščaki in večji posestniki še vedno prvo besedo, zlasti na zaostalem podeželju. Po raznih virih sta bila prva župana praproški grof Lichtenberg in brinjski "grajščak" Ludvik Pour. V sedemdesetih letih je bil med podžupani celo zemljak Janez Adamič na Blatu. Po Pourjevi smrti leta 1875 je bil Janez Adamič izvoljen za župana, leta 1880 pa **Franc Košak** (roj. 1847) iz Stranske vasi, ki je bil nato še sedemkrat izvoljen, zadnjič leta 1913. Košak je torej vodil občino 34 let, do smrti 1914. Leta 1895 je bil prvič, nato še štirikrat, izvoljen tudi za deželnega poslanca.

Franc Košak, župan občine Grosuplje 1880-1914

Že kot župan se je vključil v boj za izgradnjo dolenjske železnice; leta 1882 je bil član delegacije dolenjskih županov in poslancev pri ministrskem predsedniku Taffeju na Dunaju; leta 1883 je ob obisku v Ljubljani delegacijo sprejel cesar Franc Jožef I. Glede na večje število variant za dolenjsko železnico se je Košak boril in priboril sedanjo smer kočevske in dolenjske proge in lokacijo železniške postaje Grosuplje. Zato je večkrat obiskal Dunaj in za izgradnjo odgovorna ministrstva ter pridobival projektante za svojo varianto: Kolodvorska cesta naj prometno in vizualno poveže železniško postajo in vhod v Košakovo gostilno, kar mu je tudi uspelo.

Franc Košak je bil več let predsednik okrajnega cestnega odbora in član finančne komisije deželnega odbora. Zato je imel priložnost odločati o programih in financiranju izgradnje cest, vodovodov in vodotokov. Med drugim mu je uspelo zagotoviti denar za izgradnjo in zboljšanje ceste Radohova vas-Temenica, za razširitev ceste in znižanje klancev na cesti Ivančna Gorica-Krka pri Muljavi, za izgradnjo useka na cesti Stranska vas-Perovo, za izboljšanje ceste Grosuplje-Jerova vas, za izgradnjo več mostov v občini Šentjur, Višnja Gora, Gaber in Trebnje.

Od leta 1905 si je prizadeval za izgradnjo občinskega vodovoda, ki so ga do leta 1912 dogradili za Grosuplje, Stransko vas, Jerovo vas, Perovo, Brvace; nadaljnjo gradnjo je preprečila Košakova smrt in prva svetovna vojna.

Franc Drobnič st. je bil pred vojno podžupan, po Košakovi smrti je opravljal županske posle do prvih volitev v Kraljevini SHS leta 1920. Tajniške posle sta vodili vdova gospa Minka Košakova in upokojena učiteljica Marnova. Ves čas svetovne vojne je Drobnič opravljal neprijetne

in zelo občutljive naloge, npr. oddajo pridelkov in živine ter zbiranje surovin, tudi zvonov za vojsko in preskrbo mestnega prebivalstva, zbirati je moral vojna posejila, skrbeti za nastanitev vojske, beguncev, ujetnikov in optantov, delil je živilske karte in podpore za vojne vdove, samohranilke, vojne sirote in invalide. Po razsulu monarhije je vodil cenitev vojne škode in delitev vojnega plena, konj in razne opreme. Županu so pomagali posamezni občinski odborniki in prostovoljci. Po splošni oceni je Drobnič dobro in pošteno opravil svoje naloge in dolžnosti, tako da bi ga velik del občanov izbral za župana na prvih povojnih volitvah. Toda politične stranke so odločile drugače.

Po vojni so v Grosupljem delovale stare stranke: klerikalna SLS, liberalna JDS in SDS, nato pa še samostojna kmečka stranka SKS (Pucljeva) in republikanska kmečka stranka (Lončar-Prepeluhova), ki so organizirale strankarske shode in agitacijo za politične sisteme, ki jih Vidovdanska ustava kraljevine ni upoštevala.

Franc Drobnič, župan občine Grosuplje 1914-1920

Volitve 1920 in 1921

Kot kandidat Ljudske stranke (Koroščeve) je nastopil **Janez Žitnik-Buben** iz Grosupljega. Njega so podpirali tudi glasovi republikanske (avtonomistične) kmečke stranke, ki jo je takrat predstavljal upokojeni železničar Beltram iz Jerove vasi. Združeni Pucljevi kmetijci in Kramar-Žerjavovi liberalci so izbrali za županovega kandidata posestnika in gostilničarja **Ivana Rusa** iz Stranske vasi. Za Žitnika so se zavzemali predvsem cerkvi vdani kmečki volivci iz okoliških vasi in kmečko-delavski proletariat, ki se je odzival na Beltramovo propagando. Kandidaturo Ivana Rusa so podpirali trgovci, obrtniki, gostilničarji in močnejši kmetje iz okoliških vasi (Perovo, Gatina). Volilno propagando za Rusa je vodil mesar Franc Javornik, "suštar" Perme, tesar Janežič-Hribček s Perovega ter kmeta Janez Ulčar iz Grosupljega in Šušternik z Brezja. Volilni izid je bil zelo tesen: na Žitnikovi listi je bilo izvoljenih 6, na Rusovi 5 občinskih odbornikov. Volilno razmerje je kazalo, da bo Žitnik župan. Toda liberalni emisarji so ponoči kupili enega izmed klerikalnih odbornikov in na prvi (volilni) seji je bil za župana izvoljen Alojz Kadunc-Podježar, kmet iz Stranske vasi, ki je bil gospodarsko odvisen od Rusa. Razočarani kandidat Žitnik je

zakričal: "Med nami je izdajalec."

Alojz Kadunc je bil vesten župan in obenem občinski tajnik; pri bolj zahtevnih listinah so mu od časa do časa pomagale Rusove gospodične. Županova pisarna je bila v njegovi hiši, zato je v njej uradoval od jutra do večera, zvečer pa je redno kako uro predsedel v Rusovi gostilni, kjer se je srečal z vplivnimi občani. V vedno dostopni pisarni je izdajal domovinske listine, npravstvena spričevala, živinske potne liste ter vodil oglede v raznih sporih med občani. Občinsko gospodarstvo je vodil Franc Javornik, ki naj bi skrbel za kmetijstvo in občinske ceste. Tedaj so začeli uvajati t. i. "kuluk" po srbsko-turški praksi, neko obliko prisile oz. tlake, ki je bila po marčni revoluciji pred več kot 75 leti pri nas ukinjena. Zemljiški posestniki so morali brezplačno pripeljati na cesto določeno količino peska ter določeno število dni posipati ceste in čistiti jarke. Kdor se je temu protivil ali zamujal, je imel opravka z orožniki, bil kaznovan z denarno kaznijo ali z zaporom. S kulukom se je utrjeval belgrajski režim in ustrahoval prebivalce.

Javornik je uspešno posredoval pri odkupu stavbišča za gradnjo Šinkovčeve vrvarne, današnjega podjetja Motvoz in platno in s tem omogočil začetek industrije v naši občini. Še bolj si je prizadeval za gradnjo šole, ki je tedaj gostovala v stari Lukman-Tscinkelnovi hiši. Občinski odbor je izbral za šolo Javornikovo parcelo na Cerkvenem hribu, nasproti Kozlekarjeve polnilnice penecih brezalkoholnih pijač (hrahl) ter brez pripravljenih načrtov in predračuna nabavil več vagonov zidne opeke, gašenega apna in nekaj železa in vse to uskladiščil na predvidenem gradbišču. Ker niso mogli rešiti gradbenih problemov, je gradivo v nekaj letih popolnoma propadlo in s tem prizadelo občinsko gospodarstvo. Za te napake, škodo in špekulacije je Beltram ostro obsojal krivca, Javornika in Rusa, ter sprožil preiskavo, ki sta jo po politični intervenciji velika župana Baltič in Lukan po dogovoru v Rusovi gostilni enostavno odložila v arhiv, Beltrama pa obsodila zaradi žaljenja oseb. Beltramova hčerka v Beogradu še vedno hrani dokaze in Beltramove javne obtožbe.

Pri naslednjih volitvah leta 1925 je bil z veliko večino izvoljen za župana **Mihael Adamič**, posestnik v Prapročah oz. v Spodnjem Blatu. Zaradi spremembe v vladi je bil Adamič po nekaj tednih županovanja odstavljen in veliki župan ljubljanske oblasti dr. Vilko Baltič je imenoval za občinskega gerenta Ivana Rusa. To je bilo obdobje orjunaških nastopov, ki sta jih vodila Otto Jack ml. in Jožko Štrubelj-Cestarjev tudi v Grosupljem s približno desetimi člani, med njimi tudi učitelji iz Šmarja in Grosuplje.

Gerent **Ivan Rus** je lahko vladal brez odbornikov, vendar je od časa do časa povabil odbornike in tudi Mihaela Adamiča na posvet, čeprav niso odločali. V tem času se je zaostрил odnos občine do Šinkovčeve vrvarne, ki je potrebovala in zahtevala vodovodno napeljavo. Vodovodni odbor, ki ga je vodil Franc Košak, je zatrjeval, da vode ni dovolj niti za obstoječe omrežje, denarja za nova zajetja pa ni bilo na razpolago. Občinske ceste so s pomočjo kuluka dobro vzdrževali, zaostрил pa se je spor z občino Šentjur in županom Jožetom Permetom, ker gerent ni dal soglasja za gradnjo ceste od Ponovskega mostu, mimo tovarne in železniške postaje do Podježarja, ker bi bila prizadeta Rusova in Košakova zemljišča.

Na pritožbo odstavljenih županov in občinskih odborov ljubljanske in mariborske oblasti zaradi odstavitev in kršitev Vidovdanske ustave je Državni svet v Beogradu sklenil, da dovoli volitve jeseni 1926. V Grosupljem je kandidiral odstavljeni odbor, za župana pa Mihael Adamič, ki je bil z veliko večino tudi izvoljen.

Mihael Adamič je bil kot župan slabo pismen, sicer načitan in preudaren pri odločitvah, tajniške posle pa je vodil njegov sin Tone, ki se je obenem pečal s trgovino z lesom. Med prvo vojno je bil Mihael skrbnik za šolo, za časa oblastne samouprave (1927-1929) pa je bil predsednik medobčinskega odbora za ceste, zato je uspešno skrbel za razširitev cest Grosuplje-Jerova vas-Perovo in Grosuplje-Brezje ter novogradnje krajše povezave Blato-Gatina. S podporo oblastnega odbora je bil odpravljen kuluk (sramota modernega časa) in vpeljan občinski davek. Že na prvi seji novoizvoljenega občinskega odbora so sprejeli v program graditev nove šole na Finkovi njivi v Grosupljem. Prispevek in kredit je odobril oblastni odbor, načrte je izdelal inž. Perko, gradnjo pa je izvedla tvrdka Ogrin iz Ljubljane. Šolo so odprli leta 1928 in obenem razširili šolski okoliš na vasi

Gatina (Žalna) in Veliko in Malo Staro vas ter šolo povišali v trirazredno, naslednje leto pa v štiri-razredno.

Mihael Adamič, župan občine Grosuplje 1926-1932

Kot dijak sem konec tedna in med počitnicami opravljal drobne tajniške posle ali kot občinski pisar vodil zapisnike na sejah občinskega odbora, kjer je imel prvo besedo odbornik Ivan Rus. Po rojstvu sta bila z županom Adamičem enake starosti, sprva politično precej uglašena in prijatelja v opoziciji proti Košaku, med vojno sta se razšla in pristala na nasprotnem bregu, občinska politika po vojni pa se je vendarle oblikovala v Rusovi gostilni, kjer so se zbirali občinski veljaki, lovci, "špiljavci", krstni in birmanski botri, posebej pa še gospoda in politične osebnosti iz Ljubljane; marsikoga so pritegnile tudi lepe Rusove hčere: Mici, Berta, Pavla in Vera.

Zaradi volilne abstinence na državnih volitvah leta 1931 je ban Dravske banovine dr. Drago Marušič odstavil več županov, med njimi tudi Adamiča, za župana pa imenoval posestnika, strojarja in usnjarja **Alojza Žitnika** iz Grosupljega, Ob cesti na Krko. Spomladi leta 1933 je bila Grosupljemu priključena samostojna občina Slivnica-Račna, za podžupana združene občine Grosuplje pa imenovan baron Ludvik Lazzarini iz Boštanja; tajniške posle sta vodila županova otroka Lojze in Minka Žitnik, v ozadju pa je še naprej vladala družina v Rusovi gostilni, s tedaj že deloma nemškutarsko orientiranimi člani. Stanje se je legaliziralo z oktobrskimi volitvami leta 1933, ko sta bila demokratično (brez protikandidatov) soglasno izvoljena za župana Alojz Žitnik in baron Ludvik Lazzarini. V tridesetih letih je gospodarska kriza dosegla svoj vrh, zato večjih vlaganj ni bilo, dokončana pa je bila taborska cesta od železniške postaje do glavne ceste pri Podježarju. V vseh resorjih se je zelo okrepila liberalna desnica (v šolstvu, zdravstvu in društvih), zaradi krize sta naraščala brezposelnost in levičarsko gibanje, versko življenje pa ni bilo prizadeto.

Župan Alojz Žitnik je bil zelo pameten in preudaren, včasih preveč previden in neodločen, vedno pošten, varčen in skromen. Ne glede na strankarsko pripadnost so občani Žitnika cenili kot župana in človeka.

Po spremembi režima poleti leta 1935 so bile občinske volitve razpisane za jesen 1936; kandidatne liste sta vložili združena kmečko-liberalna skupina (7. 12. 1930 ustanovljena državna JRKD-JNS) in ljudska stranka (1. 6. 1936 ustanovljena JRZ). Na volitvah 25. 10. 1936 je bil za župana izvoljen posestnik, mlinar in žagar **Franc Drobnič** iz Velike Stare vasi, ki je opravljal županske

posle do 8. maja 1945. Ob volitvah se je osamosvojila občina Slivnica-Račna, za njenega župana je bil izvoljen Jože Kastelic-Gaber iz Velikega Mlačevega. Občina Grosuplje je ostala v starih mejah iz časov župana Košaka, Drobniča in Adamiča, toda njene pristojnosti in poslovanje so se

Alojz Žitnik, strojar in usnjar; župan občine Grosuplje 1932-1936

povečale. V tem času je jugoslovanski oblasti sledila italijanska, nato nemška okupacija ter v septembru in oktobru 1943 vlada Osvobodilne fronte. Župan je bil odgovoren pred vojno za pripravo mobilizacijskih seznamov, za izvajanje mobilizacije moštva, živine in vozil, za razmeščanje vojaštva. Že leta 1940 so bile uvedene živilske karte, skladiščenje in razdeljevanje živil. Občinski uradi so bili nameščeni v hiši Katarine Pajer, pri Anžurju, nato pa v gostilni Jakoba Müllerja. Glavni tajnik je bil Stane Žitnik, pomožni tajnici Marija Skubic in Pepca Zrnc, živilski oddelek pa sta vodila Jože Hočevar in Vinko Žitnik. V devetletnem (1936-1945) Drobničevem županovanju ni bilo posebnega napredka. Pred vojno so dogradili podaljšano nakladalno rampo na železniški postaji, zgradili so rezervno zajetje talne vode na travniku v Preski-Dvori, sicer pa je vojaštvo marsikaj razdejalo ali uničilo.

Trgovci, gostilničarji, obrtniki in njihove družine

Dolga stoletja je bilo Grosuplje zgolj furmanska postojanka. Skozi vas - središče je bilo v Stranski vasi, je potekala v začetku 18. stoletja zgrajena "cesarska cesta", po njej so iz Ljubljane do Stare pošte proti Hudemu pri Stični in naprej vozile poštne kočije (v zakupu družine Luckmann); po njej so prevažali tovore iz Trsta na Dolenjsko, Hrvaško, v Bosno in naprej v turško cesarstvo. Tod so korakale avstrijske in francoske vojske za obrambo proti Turkom in Benečanom. Zasebna "baronova" cesta do Boštanja je bila zaprta (pri Šrangarju), leta 1869 pa so dogradili cesto na Krko in po dolini Krke do Novega mesta. Novice so 23. julija 1869 zapisale (v primerjavi s Stehanom): "Tu ni nobenih hribov, ki so na stari cesti ovirali vožnjo. Cesta je ispeljana povsod po ravnem in med prijaznimi nogradi." Grosuplje je postalo važno cestno križišče, z izgradnjo kočevske in dolenjske železnice v letih 1894-1895 pa tudi železniško in s tem je bil podan temelj za razvoj obrti, gospodarstva, predvsem trgovine in gostinstva ter vsega družbenega življenja. Nosilci napredka so bili posamezniki, njihove družine in razne organizacije, društva in šolske

ustanove v današnjem Grosupljem, ki se je v zadnjih 150 letih razvilo iz kmečkega naselja v pomembno gospodarsko in intelektualno središče. Priznanje pripada ljudem našega kraja.

Rusovi v Stranski vasi

Najstarejša znana gostilna v sedanjem naselju Grosuplje je bila v Rusovi hiši v Stranski vasi. Pri hiši se je reklo Pri Sosedcu, prednik Rusovih se je priselil iz Logatca. Po smrti Janeza Rusa st. leta 1870 se je vdova Marija, ki je imela nedoletna sinova Ivana in Francija, poročila s соседom in županom Francem Košakom, ki je gospodaril na Rusovi kmetiji in gostilni do polnoletnosti pastorka Ivana okoli leta 1887, ta pa se je oženil z Marijo Ogorevc-Špančkovno s Škofljice. Zakonca sta vodila posestvo in renomirano Rusovo gostilno do maja 1945. Nova občinska oblast je družino Rus razlastila, družino pa preselila v Rusovo hišo na Razdrtem pri Šmarju. V družini Ivana in Marije Rus se je rodilo šest otrok; - **Mici** se je poročila z bogatim trgovcem Ogoreutzem v Slovenskih Konjicah. Kot mlada vdova je podedovala znatno premoženje, ki ga je vložila v valjčni mlin in parno žago na Rusovem dvorišču in v tovarno pokrival, tudi skupaj s firmo Kuntz iz Ljubljane. - **Ivan** je maturiral na realni gimnaziji v Ljubljani in kot upravni uradnik služboval v Narodnem gledališču v Ljubljani, nato kot tajnik v kabinetu ministra Ivana Puclja ter kot glavni računovodja Ministrstva za kmetijstvo in vode v Beogradu, kjer je tudi kot igralec nastopal v skupini Društva Slovencev. Po drugi vojni je kot upokojenec vodil administracijo in tudi računovodstvo pri Kmetijski delovni zadrugi in Kmetijski zadrugi v Šmarju. - **Stanislav** je umrl kot gimnazijec. - **Berta** je bila poročena z J. Mulačkom, ki je bil vodja blagovnega odseka Kmetijske družbe v Ljubljani. Imela sta sina Jožeta in hčerko Meto. - **Pavla** je več let ob starših vodila Rusovo gostilno, ki je v njenem času privabila imenitne družbe iz kulturnega, gospodarskega in političnega življenja; v zrelih letih se je poročila z gostilničarjem in mesarjem Fačinijem iz Ivančne Gorice. Kmalu po drugi vojni sta umrla v avtomobilski nesreči pri Rakovniku v Ljubljani. - **Vera**, najmlajša v družini, je končala nekaj razredov liceja in Mladiko ter jezikovno šolo v Gradcu. Poročila se je z I. Kuntzem, solastnikom Rusovega obrata za pokrivala ter tovarne pletenin in tkanin Josip Kuntz & Co v Ljubljani. Ob koncu vojne se je družina preselila v Lienz na Koroškem.

Mlajši brat Ivana Rusa st., **Franc Rus**, je po srednji šoli stopil v kadetnico ter dosegel čin kapetana avstroogrške vojske. Poročil se je z Zofijo Valentinčič iz Brinja. Imela sta sina **Francija**, ki je kot jugoslovanski letalec-poročnik tragično umrl na Zemunskem letališču (1931).

Košakovi

Franc Košak st. (prvotno Koščak) je pri Rusu skoro 20 let, do polnoletnosti Ivana Rusa st. uspešno gospodaril, med tem pa je gradil tudi svojo domačijo na vogalu državne ceste in ceste na Polico. Pred ženitvijo z Rusovo vdovo Marijo je na tem mestu stala pritlična hiša, posestvo pa je obsegalo komaj četrto zemljaka. Zgradil je enonadstropno meščansko hišo in obširna gospodarska poslopja: hlev za 25 glav govedi in 2 para konj, svinjak za plemensko rejo in zakol, kasneje je zgradil še kolnico in mlekarico. Razen tega je pri razprodaji Brinjske graščine odkupil pretežni del posesti (Brinjski, zdaj Koščakov hrib, njive in travnike do Stare pošte, gozd in travnike med tovarno Motvoz & platno in železniško postajo, trikot med Kolodvorsko, Taborsko in državno cesto). Postal je največji posestnik širše okolice. Uspelo mu je tudi locirati križišče in železniško postajo ter cesto, ki pelje s postaje pred vhod njegovega bivališča in gostilne. Ko je bil leta 1895 izvoljen za deželnega poslanca je bil na vrhu svojih uspehov in dosežkov.

Ob Rusovi polnoletnosti leta 1887 je prišlo do delitve Rusove in Košakove premične imovine: živine, opreme in denarja ter vseh dosežkov skupnega gospodarjenja; prišlo je tudi do zamere, ki je trajala do prve svetovne vojne. Šla sta vsak svojo pot, pastorek Ivan Rus in očim Franc Košak, in si po svojih močeh prizadevala za napredek in ostro tekmovanje v pridelovanju poljščin in reji

živine; v obeh hišah je bila gostilna. Košak je ob železniški postaji zgradil Kolodvorsko (Košakovo) restavracijo, ki jo je do konca prve svetovne vojne vodila "Gospodična s kolodvora", nato pa do druge svetovne vojne zakonca Gorjanec. Ob prelomu stoletja je tudi Ivan Rus zgradil ob železniški postaji Rusovo kolodvorsko restavracijo kot konkurenco Košakovi. Med obema vojnama sta Rusovo restavracijo vodila zakonca Lampič. Oba tekmeča sta odkupovala mleko, vsak v svojem okolišu: Košak na območju vasi Brezje, Sela, Paradišče, Hrastje, dela Grosupljega; Rusov okoliš je obsegal Perovo, Jerovo vas, Duplice, Blato in Gatino. Mleko sta hladila z ledom iz lastnih ledenic in ga ohlajenega z večernim vlakom pošiljala v Trst, vsak svojemu mlekarku. Oba sta imela na dvoriščih mostni tovarni tehtnici in privabljala uporabnike.

Franc Košak st. je bil za župana prvič izvoljen na staroslovenski listi; za poslanca je prvič kandidiral v kmečki kuriji leta 1889, kot protikandidata pa je Rusova liberalna skupina postavila Ignacija Valentinčiča. Izvoljena sta bila Vinko Ogorelec in Franc Povše. Na naslednjih volitvah leta 1895 je bil izvoljen v deželni zbor Franc Košak, ki je izmed šestih kandidatov od 163 volilcev dobil 114 glasov, 1901 od 5038 volilcev 4760 glasov, 1908 od 3532 volilcev 3132 glasov in 1913 od 8641 volilcev 6421 glasov.

Kot povsod na Kranjskem je tudi v Grosupljem konec osemdesetih let prejšnjega stoletja prišlo do ločitve duhov, delitve na Košakove pristaše ljudske stranke (klerikalne Šušteršičeve) in Rusove liberalne volilce. Pri Košaku so se zbirali predvsem kmetje, duhovščina ter klerikalni politiki, npr. Franc Povše, Evgen Lampe, Ivan Šušteršič, pri Rusu pa trgovci, obrtniki in kulaki; prihajali so Ivan Hribar in Ivan Tavčar, kasneje Gustav Pirc in Ivan Pucelj.

V zakonu Marije, vdove Rusove, in Franca Košaka sta se rodila dva sinova: Franc in Karl.

Franc Košak ml. (1875-1945) se je učil gospodarstva pri očetu. Po osnovni šoli v Šmarju je leta 1896-1897 končal kmetijsko šolo Grottenhof pri Gradcu in enoletno prostovoljno vojaščino. S sedemnajstimi leti starosti je proti očetovi volji začel čebelariti v sosedovem čebelnjaku in leta 1894 je kupil prvih osem kranjčev od nekega dobrepoljskega čebelarja, ki je pasel čebele na Cikavi. Tri leta je uspešno čebelaril in pred odhodom v šolo je prodal 52 kranjčev. Po dveletni odsotnosti je leta 1898 začel znova; od Janeza Nosana iz Goriče vasi pri Ribnici je kupil 25 in od Jožeta Kozlevčarja iz Ivančne vasi 20 kranjčev. To je bil čas največje konjunktore za izvoz čebel. Poleg barona Rothsčütza iz Višnje Gore so čebele izvažali mnogi večji in manjši čebelarji, kar je v mladem Košaku vzbudilo zanimanje za trgovanje s čebelami in čebeljimi izdelki. Leta 1900 je že poslal prve čebele v svet in nato je pošiljal vsako leto več, po nekaj sto kranjčev na leto. Toda prva svetovna vojna je napravila konec tej tako cvetoči trgovini in s težavo je Košak trgovino s čebelami obnovil; izvažal je še kranjče, predvsem pa matice; prideloval je roje, med in vosek. Preskusil je vse vrste panjev in se odločil za prirejen Žniderskičev panj 37 x 22 cm z 12 satniki, ki so mu dajali ob dobri paši povprečno do 18 kg medu in do 1,2 kg voska, brez menjave paše pa polovico tega. Med obema vojnama je Košak čebelaril z okoli 150 AŽ panji ter letno pridelal do 4000 kg medu in do 200 kg voska. Čebelnjake je imel na Koščakovem hribu, pri rezervoarju in v Troščinah, čebele je prevažal na gozdno pašo v krimske in mokrške gozdove, na ajdovo pašo v Radohovo vas in v okolico Trebnjega, včasih tudi na akacijevu pašo v Banat. Na vseh pasiščih je imel zanesljive čebelarje, največ in vedno pa mu je pomagal Zirkarjev oče iz Stranske vasi.

Košak se je učil čebelarstva pri kmečkih čebelarjih v svoji okolici, na kmetijski šoli (kjer je iz čebelarstva dobil odlično oceno) in nato iz lastne prakse. Naročal je 16 strokovnih glasil iz Italije, Nemčije in Švice. Zgledoval se je po Rothsčützu, Nosanu in Ambrožiču, posvetoval se je z Martinom Humekom, Avgustom Bukovcem in Antonom Žniderskičem. Franc Košak je bil v svojem času gotovo med najuspešnejšimi slovenskimi čebelarji, pridelovalci medu in voska.

Po ženitvi z Maro Javornikovo iz Žalne je Košak opustil gostilno in zbiralnico mleka in se nato pečal z umnim kmetijstvom. Za prodajo je prideloval semensko žito in krompir, redil govedo in prašiče za pleme in zakol, presežek mleka pa je dnevno pošiljal v ljubljanske bolnišnice.

Franc Košak st. se je po smrti žene Marije, Rusove vdove, oženil z Minko Guzelj iz Škofje Loke. Imela sta sina Antona (Ante), ki je maturiral v Ljubljani in končal prvo leto juridičnih študij na Dunaju. Ob koncu prve vojne je zaradi španske gripe v decembru 1918 umrl v Grosupljem.

Karl Košak st. je končal 6 razredov gimnazije v Ljubljani, nato vstopil v kadetnico ter dosegel čin stotnika. Služboval je nazadnje v 97. pešpolku. Oženil se je z Leopoldino Javornik iz Žalne. V zakonu se je rodil sin **Karl** (1916), ki je po študiju strojništva v Ljubljani diplomiral na Dunaju, doktorat znanosti opravil na Dunaju ter na FNT v Ljubljani dosegel naziv rednega profesorja. Oče Karl je ob koncu prve vojne zaradi španske gripe umrl v Žalni, počiva pa pri sv. Mihaelu v Grosupljem.

Javornikovi iz Jerove vasi

Konec 19. stoletja je živelo v Jerovi vasi osem družin; do danes so se ohranila rodbinska in hišna imena Ahlin, Javornik, Podržaj. Med Javorniki je bil prvi zapisan leta 1630 Matija iz Stare vasi, njegov pravnuk, tudi Matija, je bil rojen leta 1725 v Jerovi vasi. Ta je imel leta 1759 Jakoba, Jakob je imel leta 1791 tudi Jakoba, ki je imel štiri sinove: leta 1821 Antona, leta 1825 Johana, leta 1831 Jožefa in leta 1835 sina Martina, ki so ustvarili mesarsko dinastijo Javornik. Vsi iz tega rodu so bili kmetje, posestniki in mesarji, njihovi sinovi in hčere so bili moji starejši rojaki in sodobniki, ki so dosegli v prvi polovici 20. stoletja sloves mesarjev ljubljanske okolice in mesta Ljubljane. Podatke o njih je po spominu in po virih zbrala ena izmed pranečakinj imenovanih štirih bratov z imenom Pepca-Josefina Fenja Žabjek, drugič poročena s Heinom Meijboom v Amsterdamu, hčerka Jožefe Javornik iz Jerove vasi.

Razvoj Javornikove rodovine

Jakob Javornik (1791) in Marjeta Ahlin sta imela štiri sinove: Antona, Johana, Jožefa in Martina, ki so ustvarili še obstoječe rodbinske veje, in sicer:

I. **Anton Javornik** - Liznik iz Jerove vasi št. 8 se je poročil z Lizo Tavčar, njun vnuk Janez (1911) se je poročil s Frančiško Brčan, imela sta sina Janeza, ki se je poročil z Marijo-Marinko Adamič (Pavlovo) v Prapročah: rodila sta Janeza, Marto, Mihaelo in Majo. Janez poseduje tretji oz. četrti del Praproške graščine, obdeluje kmetijo in vodi žago venecijanko.

II. **Janez Javornik** iz Jerove vasi št. 6 se je poročil z Marjeto Šeme; imela sta šest otrok, ki so se s porokami povezali z rodbinami Agnola, Kavčič, Soklič in Žabjek, vsi izven naše občine, pretežno pa v Ljubljani, v mesarski stroki. Pri mesarju Janezu v Ljubljani, pri njegovem sinu Jožefu (1856) in vnuku Josipu (1889-1963) so se mesarstva učili štirje bratje, Martinovi sinovi in vnuki iz Jerove vasi št. 1, iz Grosupljega, Škofljice in Iga. Josip Javornik iz Ljubljane (1889) je družinsko mesarsko obrt razvil, razširil in zgradil predelovalnico ter odprl prodajalne v mestu. Znane so bile Javornikove kranjske klobase in gnjati, kasneje tudi razne mesne konzerve. - Josipov sin Jože Javornik (1920) je končal trgovske šole, pri očetu se je izučil mesarske obrti, izpopolnjeval se je na Koroškem in se poročil z Ido Svetino. V njihovem sorodstvu se pojavljajo priimki Morel in Peterka, mesarsko obrt pa so opustili.

III. **Jožef Javornik** (1831) iz Jerove vasi št. 1., izučen za mesarja, poročen s Franco Miklič (vdova Javornikova Franca). Imela sta tri otroke: - Jože Javornik (1897-1979) je sprva delal v očetovi klavnici na Cikavi; poročil se je z Viko iz Logatca, kjer sta uspešno vodila mesarijo in rodila Andreja, Vido in Jožico. - Francka Javornik (1899-1978) se je poročila s Francem Kogojem iz Logatca. - Franc (Frank) (1900-1980) je z očetom Jožefom odšel v Ameriko, kjer so razvili mesarsko obrt po ameriških načinih. (PS.: Franca Miklič-Javornik je po odhodu moža Jožefa v Ameriko živela v Činkeljnovi preurejeni konjski staji ob glavni cesti v Grosupljem. V odsotnosti moža je z Jakobom Štrubljem rodila sina Lojza (1908), ki je bil med drugo vojno občinski tajnik, leta 1944 mobiliziran med domobrance, ki so končali na Kočevskem leta 1945.)

IV. **Martin Javornik** (1835-1909), kmet in mesar iz Jerove vasi I; poročil se je z Marjeto Pajk iz Velike Loke; imela sta devet otrok:

1. **Martin** (1867-1935) se je izučil mesarske obrti pri stricu Jožefu Javorniku v Ljubljani.

Okoli leta 1900 je odšel v Ameriko, kjer je sprva delal v premogovnikih; s prihranki se je vključil v tedaj zelo donosno mesarsko obrt. Kot premožen in bahat Amerikanec je leta 1910 prišel na obisk v stari kraj in pripovedoval o dobrem življenju preprostih ljudi v Ameriki, ki "jedo bel kruh, juho in meso ob delavnikih kot ob nedeljah, ki nosijo bel ovratnik in gosposke čevlje. ...V Ameriki ni treba človeku ostati preprost delavec." Martinu in podobnim obiskovalcem so prisluhnil mladi, ki so sanjali o "obljubljeni deželi"; med njimi je bil tudi Vodičarjev Tone, Osmukov Jože in Lojze Adamič. Martin se je po prvi vojni za stalno vrnil v Grosuplje z ženo Ano, Ličanko (klical jo je "moja analfabetka") in prinesel "vrečo" zlatnikov (ki jih je imenoval "kolibri"). Martin je stanoval v Javornikovi novi (Potočnikovi) hiši v sedanji Kolodvorski ulici št. 3. Spominjam se ga, kako je sedel pred hišo na soncu ali na poti od Finžgarjeve do Rusove gostilne.

2. **Janez** (1871-1927), mesar v Novem mestu, se je poročil s Fani Čupnik, njuni otroci so se povezali z družinama Bassaneli (Rim), Štrucelj (Ljubljana), dr. Sačič (Litija), Možina (Ljubljana).

3. **Franca** (1873-1909) se je poročila z Janezom Anžinom. Imela sta deset otrok, ki so se povezali z družinami Železnik (Škofljica), Knaflič (Kamnik).

4. **France** (1875-1953) se je tudi izučil mesarske obrti pri sorodnikih v Ljubljani in kmalu začel z lastno obrtjo v Grosupljem ter odprl lastno začasno klavnico v Virantovem skednju in kolnici. Z ženitvijo z Minko iz Finkovega mлина, iz družine Tome, si je ob prelomu stoletja zgradil sedanjo Javornikovo enonadstropno hišo z mesnico ob cesti ter klavnico, prekajevalnico in prede-lovalnico. Slovele so Javornikove kranjske klobase, papricirane navadne (pasje) salame, cesarsko meso in gnjati. Mesarska obrt se je med prvo vojno razvila v pravo podjetje z ugledom prek občinskih meja; nadziral je nabavo živine in klavnico na Stari pošti, ki je preskrbovala del zaledja Soške Fronte. Franc Javornik je bil uspešen gospodarstvenik, denar pa je vlagal v nakup zemljišč ter dosegel posest zemljaka z zemljišči v Prapročah, na Spodnji Slivnici in v Bičju. Posredoval je nakup parcele za izgradnjo nove šole na Cerkvenem hribu, posredoval nakup stavbišča za Šinkovčevo tovarno, sedaj Motvoz in platno. Za hčere je zgradil na Rakovniku stanovanjske hiše in večjo (Potočnikovo) hišo v Grosupljem. Aktivno je sodeloval pri volitvah prvega župana Kadunca na prvih občinskih volitvah po prvi vojni. Podpiral je Gasilsko društvo Grosuplje, Sokolsko društvo in Pucljevo Samostojno kmetско stranko.

V zakonu se je rodilo pet hčera in sin. Vsi otroci so končali osnovno šolo v Grosupljem, peti in šesti razred v Šmarju ali meščansko šolo pri uršulinkah v Ljubljani ali Kočevju, nekatere tudi gospodinjske tečaje, sin pa kmetijsko in obrtno šolo. - Hčere: Minka (1902-1985) se je poročila z avto-prevoznikom Antonom Pečnikarjem (1900-1986) iz Šentjakoba ob Savi, ki je okoli leta 1924-1926 vzpostavil prvo avtobusno zvezo med Ljubljano in Grosupljem. Njun sin Anton (1933) je ustanovil v Ljubljani in nato v Grosupljem Elektropodjetje d.o.o. Grosuplje. - Kristina (1907-1989) se je poročila s prometnikom na železniški postaji Grosuplje in načelnikom postaje Ljubljana-Rakovnik Matkom Petričem (1899-1975). Hčerka Krista (1935) se je poročila z Rudijem Kosmačem (1931). - Angelca (1910-1992) je končala gremijalno šolo in pridobila obrt za pekarijo in trgovino z mešanim blagom v Kolodvorski ulici 3 v Grosupljem. Poročila se je s pekarskim mojstrom Alojzom Potočnikom (1906-1960) iz Leskovca pri Krškem. Njun sin Lojze Potočnik (1947) goji in vzreja konje za športno jahanje. Hčerka Ema (1938) se je poročila z Jožetom Potokarjem, hčerka Marija (1950) se je poročila z Dragom Zagožnom. - Ivanka (1912-1980) je končala meščansko šolo in se poročila z Draganom Ivkovičem iz Zagreba. - Hčerke Pavla, Pepca in Anica so umrle med šolanjem. - Sin Franc-Francelj (1903-1970) je v letih 1920-1921 končal kmetijsko šolo na Grmu in obrtno-gremijalni tečaj v Kočevju. V očetovi delavnici se je učil izdelovanja mesnin, novosti v stroki pa občasno pri Josipu Javorniku v Ljubljani. Mesarijo je zelo razširil in povečal izdelovanje suhomesnatih izdelkov, obrat je opremil z modernimi stroji za predelavo mesa. Z ledom iz Javornikove ledenice so hladili meso in pijače v širši okolici. Francelj se je oženil z Anico Drobnič (1903-1984) iz Stare vasi, hčerko župana (1914-1920) Franca Drobniča st. Njun sin Franci (1935) je doktor veterinarske medicine in čebelar, poročen z Mileno Vilicer. - Hčerka Helena (1940) je poročena z Jožetom Štrubljem; Andrej (1945), poročen z Majdo Kralj (1953), nadaljuje Javornikovo tradicijo in mesarijo na prvotnem sedežu podjetja v Grosupljem, Adamičeva cesta 20.

5. **Jože** (1878-1943), mesar in posestnik, se je prvič poročil z Marijo Dormiš, drugič z Marijo Strumbel; imela sta sedem otrok: Pepna (1911) je delala pri tvrdki Sever in Comp. v Ljubljani in v Zemunu, po drugi vojni pa pri Žitu; živi v Piranu. - Vilko-Vilček (1914), poročen z Angelo Taučik (1924) na Igu; imata štiri otroke: Sonja (1947), Jožica (1952), Martina (1957), Jože (1962). - Mila (1916). - Pavla (1920-1994), učiteljica, poročena z dr. Lojzeto Majzjem, njun sin dr. Matjaž (1957), zdravnik v bolnišnici v Izoli; poročen s Heleno Jevnikar (1959). - Iva (1923), poročena s Slavkom Kežmanom (1928), imata sina Boga (1947) in hčerko Milico (1953).

6. **Alojz** (1881-1938) je podedoval posestvo v Jerovi vasi št. 1, prodal in se oženil z Ivano Zupančič (1883-1960). Ker se je izučil mesarske obrti pri bratu Francu v Grosupljem in pri sorodnikih v Ljubljani, je napravil mesarijo s klavnico in prekajevalnico v Lanišču pri Škofljici ter prodajalno na Škofljici. Žena je vodila gostilno pri Tomaževcu, ki je bila znana po dobri mesni juhi. Tu so se ustavljali furmani in romarji, konec tedna pa so prirejali tudi plesе za izletnike iz Ljubljane. V Tomaževčevi družini so se rodili trije sinovi: - Alojz (1907-1994), elektroinženir. Pred drugo vojno je služboval kot obratni inženir v Elektrarni rudnika Senovo, po vojni v Elektrarni Trbovlje in več let kot projektant pri Elektroinštitutu Slovenije. Oženil se je s profesorico Miro Laharnar (1921-1986). Imela sta sina Lojzeta (1948), ki je uspešen novinar in urednik publikacij ČGP Delo v Ljubljani. Poročen je bil z Nušo Zupanc (1949), nato z Vito Cajnko (1955). Alojzova hčerka je Andreja (1949), poročena z Janezom Beseničarjem (1947), drugič z arhitektom Feliksom Hribernikom (1942). - Ivan (1911) se je pri očetu izučil za mesarski poklic in nadaljeval očetovo in materino obrt; poslovanje je razširil in dobavljal meso za večje gostinske obrate in manjše mesarije. Po nacionalizaciji je prodajal meso v družbeni mesariji na Škofljici in si zaslužil pokojnino. Poročil se je s Pepco Toni (1924), ki je rodila hčerko in sina: Ivica (1948) je diplomirala za inženirko živilstva; vodi Indok in Knjižnico živilskega oddelka Biotehniške fakultete v Ljubljani. Poročila se je z Doretom Hočevarjem; imata sina Primoža (1974), hčeri Nino (1982) in Polono (1977). Sin Janko je končal srednjo tehniško šolo; nekaj časa je bil pri naših delih v Iraku, zdaj uspešno kmetuje na domačiji. - Javornikova družina je bila več let v sporu s sosednjo družino Toni. Ker starši niso dosegli sprave, sta Ivan in Pepca z ženitvijo poravnala spor in združila posest.

VIRI IN OPOMBE:

1. Že od mladosti so me zanimali ljudje, njihovo veselje in žalost, uspehi in težave, resnice in govornice, prijateljstvo in nevoščljivost. Moj odnos do ljudi je bil dobrovoljen z željo, da človeka spoznam in ga sprejem v zavest z razumevanjem in spoštovanjem različnosti. Najprej so me zanimali moji najbližji: starša, bratje in sestre, strici in tete, sošolci, prijatelji, znanci, predstojniki in sodelavci. Od leta 1951 dalje sem pisal karakteristike in ocene kandidatov za asistente, profesorje in sodelavce. Ob osebnih priložnostih sem objavljaval življenjepise in laudatione. Za žive in mrtve je veljalo geslo Nihil nisi bene! Iskal sem podatke po arhivih in pisal biografije in bibliografije v Slovenski biografski leksikon, Primorski BL, Enciklopedijo Jugoslavije in Slovenije, tudi v Zbornik biotehniške fakultete, Zbornik občine Grosuplje, Škofjeloške razglede in strokovna glasila. V mojem arhivu jih je več kot 500.

V občini Grosuplje se je rodilo, se borilo ali delalo mnogo zaslužnih in znamenitih ljudi, ki so prispevali k razvoju ali slovesu naše občine; čez čas se jih ne bo nihče spomnil. Zato bom njihova imena in dejavnosti zapisal v Mali kroniki. Prihodnji kronisti bodo lahko podrobno predstavili in izbrali najbolj vidne osebnosti.

2. Podatke o občini in o volitvah sem črpal iz del dr. Vasilija Melika v Zborniku občine Grosuplje 1973, 1974 in 1975 ter iz njegove monografije Volitve na Slovenskem 1861-1918 (SM 1965) in iz drugih virov.

3. O prvih županih občine Grosuplje (v sedanjem in širšem obsegu) so mi pripovedovali starši, stric Miha, moji starejši bratje in sestre in razni občani, npr. Alojz Žitnik-Buben in Anton Hribček o izvolitvi Alojza Kadunca-Podjezarja za župana. Župane - sodobnike sem osebno doživljal, čas volitev pa sem povzel iz Zgodovine političnega gibanja Frana Erjavca (1928) in iz Spominskega zbornika Slovenije ob 20-letnici Kraljevine Jugoslavije. Ljubljana 1939.

4. O starejših trgovcih, gostilničarjih, obrtnikih in izobražencih sem desetletja zbiral podatke in pripovedi, nekatere podatke so mi posredovali sorodniki ali nasledniki družinskega gospodarstva. Tako je nastajala in nastala Mala kronika, ki bo predvidoma zajela okoli sto družin iz ožje in širše občine Grosuplje.

ZADRUŽNIŠTVO V OBČINI GROSUPLJE

France Adamič

Hranilnica in posojilnica v Škocjanu pri Turjaku

Zaselek Škocjan, del vasi Staro Apno, leži 11 km od občinskega središča Grosuplje, okoli 500 m nad morjem v raztegnjeni suhi dolini - v škocjanskem podolju - ki se vleče od Lipljen do Ponikev. V vasi je župna cerkev sv. Kancijana, župnija ustanovljena pred letom 1260, in ljudska šola, zasilna leta 1820, redna pa od 1859 (KLDB 1937, 360; KLS 1971, 150). Razen župnije in šole je pred prvo vojno tam delovalo gasilsko društvo. Leta 1912 so ustanovili podružnico Kranjske kmetijske družbe, 1913 pa hranilnico in posojilnico, ki pa zaradi prve svetovne vojne 1914-1918 ni zaživela.

Kraj je bil proti severu vključen v občini Šentjurij in Grosuplje, proti jugu pa po cerkveni strani v patronat turjaške graščine in v dekanijo v Ribnici, sicer pa skoro enako oddaljen od železniških postaj v Dobrepolju, na Grosupljem in v Velikih Laščah. Posamezniki so sodelovali z dobrepoljskimi in laškimi zadrugami.

Drugo hranilnico in posojilnico v Škocjanu so ustanovili leta 1931 na pobudo župnika Janeza ev. Zupančiča (rojenga 13. decembra 1891 na Lipoglavu) z namenom, da:

- a) sprejema in obrestuje hranilne vloge ter vloge na tekoči račun,
- b) pridobiva nadaljnja denarna sredstva, kolikor so za dosego zadružnega smotra potrebna, v prvi vrsti pri Zadružni zvezi v Ljubljani,
- c) daje svojim članom posojila in jih oskrbuje z inkasom.

Denarna sredstva škocjanske hranilnice in posojilnice so bila: zadružni deleži, hranilne vloge, vloge na tekoči račun, zadružna posojila, rezervni skladi, pristojbine in upravni prispevki.

Med člane HP Škocjan so sprejemali osebe, ki so se mogle vezati s pogodbami in prebivale ali imele posest v župniji Škocjan in okolici. Člani so vplačali zadružni delež 10 (deset) din in od načelstva določeno vpisnino. Delež se ni obrestoval in se nanj ni izplačevala dividenda.

Posojila je dovoljevalo načelstvo, dajali pa so jih le članom zadružnikom, in sicer:

- a) na osebni kredit,
- b) na zastavo.

Posojila na osebni kredit je HP dajala na podlagi dolžnega pisma ali pa preko tekočega računa; v vsakem primeru se je morala ob izposojevalcu zavezati še najmanj ena oseba, katere imovinske razmere so dajale za odobreno posojilo popolno varnost, kot porok in plačnik obveznosti (obresti, odplačilni zneski, vračilo). Poleg tega se je morala zavezati tudi soproga ali soprog izposojevalca.

Zaveza je bila neomejena v smislu postave z dne 9. aprila 1873, šte. 70 državnega zakona.

Načelstvo je sestavljalo 6 (šest) odbornikov, ki jih je volil občni zbor za tri leta. Načelnik in vsak odbornik je moral biti več pisave in branja.

Na občnem ustanovnem zboru dne 23. februarja 1931 so bili izvoljeni:

- Ivan Zupančič, župnik v Škocjanu za načelnika,
- Anton Marolt, posestnik v Starem Apnu šte. 5,
- Jože Gregorič, posestnik v Malih Lipljenih šte. 1,

Jakob Mencin, posestnik v Rožniku 16,
 Franc Zabukovec, posestnik in mlinar na Četežu štev. 6,
 Anton Okorn, posestnik in mlinar v Malih Ločah štev. 11 in
 Matija Kaplan, posestnik v Malem Osolniku 7.

V smislu novega jugoslovanskega zakona z dne 11. septembra 1937 so na občnem zboru Hranilnice in posojilnice v Škocjanu dne 10. oktobra 1940 sprejeli nova pravila. Drugih sprememb ni bilo.

Obvezno revizijo so opravljali revizorji Zadrुžne zveze v Ljubljani, in sicer najmanj enkrat v dveh letih. Iz revizijskih poročil, ki so jih napisali: Ignacij Tirš leta 1932, Vladimir Posejan leta 1934, dr. Branko Jan leta 1938 in Anton Mravljje leta 1941, je razvidno, da je zadruga ves čas poslovala uspešno in solidno, ne da bi v času krize od 1932 do 1936 uživala zakonite privilegije. Poslovala je tudi med vojno 1941-1945, po vojni pa je obnovila poslovanje, toda z uredbo o likvidaciji kreditnih zadrug št. 8-214 z dne 17. 4. 1947 (Uradni list štev. 16 z dne 19. 4. 1947) je vlada odredila, da preidejo vse kreditne zadruge LRS z dnem objave v likvidacijo. Komisijo za likvidacijo so sestavljali:

1. Anton Purcer, nameščeneec Ministrstva za finance LRS,
2. Lado Božič, nameščeneec Ministrstva za finance LRS,
3. Branislav Vrhunec, tajnik Narodne banke LRS,
4. Ivo Zor, načelnik odseka Inicijativnega zadrुžnega odbora LRS in
5. Andrej Šifrer, nameščeneec v računovodstvu IZOS.

Komisija je izdala likvidacijsko odločbo dne 6. septembra 1947.

Vir: Zadr. IV 58.

Kmetijska zadruga Škocjan

Po likvidaciji Hranilnice in posojilnice v Škocjanu, ki je poleg hranilne in kreditne službe skrbela tudi za nabavo gnojil in krmil, posredovala pa je tudi odkup pridelkov, živine in suhe robe, je nastala praznina, zato so na pobudo skupine kmetovalcev ustanovili dne 10. marca 1948 Kmetijsko zadrugo v Škocjanu z namenom, da:

1. oskrbuje svoje člane s potrebnimi predmeti,
2. odkupuje pridelke svojih članov za presrbo mest,
3. razvija vse panoge kmetijstva, gozdarstva in domače obrti,
4. uvaja napredne načine pridelovanja, tehnične ukrepe ter nabavlja stroje, ustanovi ambulanto za živino, plemenilno postajo, organizira selekcijsko službo, prideluje seme in sadike,
5. organizira predelavo kmetijskih pridelkov in ustanavlja obrtne delavnice,
6. zbira kmečke prihranke v obliki vlog in notranjih posojil ter daje članom posojila,
7. skrbi za gospodarski, strokovni, kulturni in prosvetni dvig vseh prebivalcev okoliša, prireja strokovna in politična predavanja, strokovne in kulturne tečaje ter ustanavlja knjižnice.

Članski delež je znašal 100 din.

Na ustanovnem občnem zboru so izvolili upravni odbor, ki ga je sestavljalo vseh sedem ustanoviteljev, in sicer:

1. Martin Starc, Velike Lipljene 22,
2. Alojzij Šmuc, Male Lipljene 18,
3. Franc Kadunc, tajnik KLO, Velike Lipljene 20,
4. Jože Mihelič, Škocjan 9,
5. Leopold Šmuc, Male Lipljene 16,
6. Matija Mustar, Velike Lipljene 14 in
7. Janez Virant, Velike Lipljene 6.

Kmetijska zadruga Škocjan je uspešno poslovala, vendar se ni mogla prilagoditi zahtevam časa in sodobnega poslovanja in z dohodkom plačevati vodilnega strokovnjaka in pomožnih delavcev. Zaradi oddaljenosti od železniške postaje niso mogli rešiti vprašanja prevoza, skladišč in ustrezne distribucije.

Izvolili so člane živinorejskega in sadjarskega odseka ter odbor za semensko službo. Uspešno je posloval kreditni odsek, vendar je imela zadruga omejen poslovni okoliš.

Na občnem zboru dne 1. februarja 1953 so sprejeli sklep, da se Kmetijska zadruga Škocjan kot poslovalnica pridruži Kmetijski zadrugi Podtabor (Št. Jurij).

Vir: VI 180 361

Kmetijska obdelovalna zadruga Gatina

Po temeljnem zakonu o kmetijskih zadrugah iz leta 1949 so le-te praviloma lahko le splošne kmetijske zadruge ali kmetijske obdelovalne zadruge (KOZ). Člani obdelovalnih zadrug so morali izročiti vso svojo obdelovalno zemljo zadrugi v najem ali v last, razen ohišnice do največ 1 ha kmetijskega zemljišča.

Po listinah v Zgodovinskem arhivu Ljubljana je na območju sedanje občine Grosuplje delovalo 11 obdelovalnih ali delovnih zadrug, ki naj bi po sovjetskem vzoru združile zemljo v kolhoze; ena izmed teh je bila Kmetijska obdelovalna zadruga Gatina; ustanovili so jo na ustanovnem občnem zboru dne 6. januarja 1949, z namenom, da s skupnimi proizvajalnimi sredstvi ustanovi zadružno gospodarstvo z napredno organizacijo, plansko pridelavo in visoko produktivnostjo dela, uporabljajoč sodobno znanost in tehniko, da na ta način poveča dohodke, se ubrani izkoriščevalskih elementov na vasi ter sodeluje pri socialistični izgradnji države in s tem ustvari boljše in kulturnejše življenje.

Članska vloga je znašala 1/2% vložnega premoženja. Važnejše sklepe je objavljala v svojih poslovnih prostorih.

Upravni odbor, sestavljen iz predsednika ter 4 do 8 odbornikov, je izvršilni organ zadruge, ki jo zastopa in predstavlja ter vodi njeno poslovanje. Dolžnost upravnega odbora traja eno leto.

Na ustanovnem občnem zboru so bili izvoljeni:

Tone Pavčič, kmet iz Gatine 15 za predsednika,

Andrej Trontelj, kmet iz Gatine 10,

Tone Rus, kmet iz Gatine 13,

Jože Trontelj, kmet iz Gatine 2,

Franc Zupančič, kmet iz Gatine 1 in

Alojz Lampret, kmet iz Gatine 23.

Zadruga je bila registrirana na sodišču dne 17. avgusta 1949 pod številko 96/49. Zaradi spojitve s Kmetijsko obdelovalno zadrugo Šuligoj Grosuplje je bila dne 29. septembra 1952 izbrisana iz registra, čeprav je bila pod strokovnim vodstvom Alojza Lampreta ena izmed najuspešnejših kmetijskih obdelovalnih zadrug v občini.

Vir: Reg. VII 84 163 in Zdr. VIII 67.

Obnovitvena zadruga Videm-Dobrepolje, z.z o.z.

Poleti 1945 so na pobudo Iniciativnega zadružnega odbora Slovenije ustanavljali obnovitvene zadruge z namenom, da odbori:

1. preučijo terenske razmere in izdelajo obnovitvene načrte za svoje vasi,
2. izdelajo načrte proračuna obnovitvenih del za vsakega posameznega člana in za okoliš ter da določijo višino obremenitve,
3. posredujejo ureditev zemljiškoknjižnih pravic,

4. skrbijo za kredite, zbirajo in nabavljajo gradbeni material ter obnavljajo prizadeta naselja in poslopja.

V občini Grosuplje so leta 1945 ustanovili obnovitvene zadrugo na Grosupljem, v Račni, Stični, Vidmu in Višnji Gori.

Obnovitveno zadrugo v Vidmu-Dobrepolju so ustanovili dne 11. oktobra 1945 za ozemlje predvojne občine. Ustanovitev je podpisalo 20 krajanov iz naslednjih takole prizadetih vasi:

V Zdenski vasi so Nemci dne 29. 2 in 1. 3. 1944 požgali in porušili več hiš in gospodarskih poslopij.

V Kmpoljah so Nemci po italijanski kapitulaciji v septembru 1943 požgali več hiš.

Pri Cerkvi-Strugah so okupatorji naselje bombardirali dne 24. in 29. junija 1942 ter uničili več poslopij, zavezniki pa dne 19. 3. 1945.

V drugih vaseh je bilo več slabo zidanih ali lesenih s slamo kritih hiš in drugih poslopij, potrebnih obnove. Tedaj je vsega primanjkovalo: denarja, gradiva in za obnovo usposobljenih mojstrov in delavcev, prednost pa sta imela izgradnja združnih domov in popravilo sol ter drugih javnih zgradb. Zato so obnovitvena dela v naseljih trajala več let, po letu 1953 pa so se gradbene aktivnosti prenesle v kmetijske zadruge ali v občinska komunalna podjetja.

Obnovitveno zadrugo Videm-Dobrepolje je ves čas vodil upravni odbor sedmih članov, izvršilni odbor pa je imel štiri člane:

1. Predsednik Anton Prelesnik, Videm 25,
2. podpredsednik Ivan Hočevar, Pri Cerkvi 3,
3. tajnik Edvard Mesojedec, Videm 7,
4. blagajnik Stane Novak, Cesta-Zdenska vas.

V širšem odboru so sodelovali predstavniki posameznih vasi in najbolj prizadeti vaščani.

Vir: Reg. W 34 144; - KLS II, 1971, 133, 163 in 239/240.

PO ZASLUŽEK NA HRVAŠKO

Leopold Sever¹

Skrajni jugozahodni del nove občine Grosuplje, nekateri ga imenujejo kar Škocjanski hribi, je že od nekdaj veljal za siromašno območje. Reven, napol kraški svet je dajal premalo kruha za družine s številnimi otroki, zato so Škocjanci vedno iskali zaslužek tudi drugod. Veliko se jih je izselilo v zahodno Evropo in še več v Ameriko, sezonski delavci pa so si služili kruh predvsem v okviru tedanje Avstroogrske monarhije. Škocjanci so hodili naokrog kot mlatiči, prodajalci pečeneg a kostanja, drvarji, graditelji cest in železniških prog in v zadnjem obdobju tudi kot tovarniški delavci.

Dandanašnji je mnogim sorazmerno dobro poznano naše izseljenišтво v zahodni Evropi, v obeh Amerikah in v Avstraliji, tudi o dunajskih kostanjarjih je bilo že nekaj zapisanega, le o trpinih, ki so hodili po sezonski zaslužek v Slavonijo, v Bosno in še dlje proti vzhodu, na Kavkaz, doslej še nismo zapisali ničesar, kar bi ohranilo vsaj bled spomin na to obliko preživljanja naših prednikov. Ljudje, ki so nekoč drvarili na Hrvaškem in drugod, danes seveda niso več med živimi, za moje mladosti pa so nekateri še živeli in se radi spominjali tistih časov. Med njimi je bil tudi moj stari stric Jožef Sever iz Malih Lipljen. Rodil se je pred kakimi stodvajsetimi leti in si je moral že v zgodnji mladosti sam služiti kruh, še posebej potem, ko mu je umrla mati; najprej je bil pastir pri kmetih, potem prodajalec pečeneg a kostanja na Dunaju in delavec v Ameriki. Poleg tega je "dal skozi" še dve fronti v prvi svetovni vojni: Galicijo in soško fronto, kjer je bil tudi ranjen. Ob tako prestri življenjski poti, ki jo je prehodil, je bil zame dragocen in neusahljiv vir informacij iz preteklosti, vir, ki sem ga v mladostni vedoželjnosti dodobra izkoristil, a še vedno premalo. Nekaj o drvarjenju na tujem sem slišal tudi od mojega očeta Leopolda, ta pa od svojega očeta, torej mojega deda Franceta, ki je tudi drvaril na Hrvaškem.

Ko sem urejal že nekoliko obledel spomin na pogovore o drvarjenju na Hrvaškem in drugod, sem se zatekel po pomoč k mojemu sovaščanu, osemdesetletnemu Alojzu Mavru iz Malih Lipljen. Ta sicer ni hodil v les na tuje, ker se je v njegovi mladosti to delo že nehalo, se je pa o tem večkrat pogovarjal s svojim očetom Francetom Mavrom, ki si je več let zapored na Hrvaškem in na Kavkazu služil sezonski kruh. Franc je bil rojen v letu 1868 in je kmalu po desetem letu starosti že odšel z drvarji v les; najprej kot drvarski strežnik - fantèk, potem kot kuhar in nato kot pravi drvar. Podoben vzpon v "drvarski hierarhiji" je napravil tudi moj stari stric Jožef.

Resnici na ljubo je treba povedati, da v les niso hodili samo Škocjanci iz Velikih in Malih Lipljen, Rožnika, Medvedice in Starega Apna, temveč tudi iz drugih vasi Škocjanske fare: iz Malega in Velikega Ločnika, Gradeža, Lapor in Osolnika. Drvarske delovne skupine - partije - so nastajale tudi v robarski fari, na Bloški planoti, v obrobju Dobrepoljske doline, na Ilovi gori, v okolici Krke, na Korinju in v ambruških vaseh.

Odhajanje naših ljudi po zaslužek na Hrvaško se je najbrž začelo že kmalu po končani turški nevarnosti, nekako proti koncu sedemnajstega stoletja. Naši predniki so že pred tem hodili tja gradit protiturške utrdbe; nekaj v okviru predpisanih obveznosti Kranjske dežele, nekaj pa zaradi lastnega zaslužka. Hodili so v različne kraje. Nekateri viri omenjajo Petrovo goro, še bolj znana pa je

¹ *Ivančna Gorica 1295, Pot v boršt 33, predmetni učitelj*

Slavonija. "Slavonska šuma" je dajala še posebej veliko dela v drugi polovici preteklega stoletja, ko je tam čez stekla železniška proga proti vzhodu v Srbijo. Dandanašnji, ko si vse išče življenjske možnosti na zahodu, se zdi pot v nasprotni smeri sila nenavadna. Včasih se vprašamo, zakaj domačini niso sami opravili tega dela in pobrali zaslužka? Zdi se, da so fantje in možje iz pretežno bogatih slavonskih družin kaj radi prepuščali težaško in sorazmerno slabo plačano delo garaškim Kranjcem. Naši ljudje so na Hrvaškem, v Bosni in drugod rezali hlode, cepili drva, pripravljali doge za sode in kadi ter tesali železniške prage - "švelerje". Po avstrijski zasedbi Bosne so hodili tja graditi tudi ozkotirne železniške proge.

Organizacija drvarskih ekip

Osrednja osebnost drvarske partije je bil organizator dela, navadno so mu rekli kar gospodar. Tisti, ki so mu bili blizu, pa so ga klicali kar po imenu in priimku. Gospodar je bil lahko le primerno ugleden in zaupanja vreden vaščan, ki je kaj dal na svojo besedo. Biti je moral tudi dober organizator in pravičen razsodnik v sporih med delavci, da je lahko obdržal delovno disciplino in red v bivališču, ki so mu rekli koliba. Nekajkrat se je primerilo, da se je manj sposobnemu organizatorju delovna skupina že po enem tednu razbežala, da so člani partije vsak zase pricepali domov in bili potem v posmeh ostalim vaščanom. V času, ko sta hodila v les naša dva "znanca" - Franc in Jožef, je bil najpogostejši organizator partije Franc Pritekel iz Gradeža. Delavci so mu rekli kar Župánc ali pa Župančev ujček.

Gospodar se je že poleti pogodbeno dogovoril z lastnikom gozda ali z lesnim trgovcem, ki je že pred tem kupil "stoječ les", za kakšno ceno bodo delali in do kdaj mora biti delo opravljeno. Zatem je pričel sestavljati partijo, ki je štela od petnajst do dvajset delavcev. Gospodar je gledal, da je v partijo povabil predvsem pridne in zanesljive fante in može, ki so se izkazali že v prejšnjih sezonah, ali pa jih je poznal z dela na domačiji. Lenuhov, prepirljivcev in pijancev se je izogibal, četudi so bili morda z njim v sorodu. Najbolj vestni drvarji so že v poznem poletju, po dogovoru z gospodarjem, pričeli pripravljati potrebno orodje. To so bile predvsem drvarske žage in sekire, tesarske sekire - "plenkače", jeklene pile in vodni brus na ročni pogon. Gospodar je posebno skrbno odbral še dva člana drvarske ekipe: kuharja in splošnega strežaja, ki so mu rekli fanté. Kuhar je bil ponavadi že izkušen drvarski gospodinjec, fanté pa štirinajst ali petnajstleten fant, ki se je ob delu učil kuharskih in nato še drvarskih veščin. Če je bila skupina manjša, je delo obeh opravljal en sam mož. Ko se je poletje pričelo prevešati v jesen, so se naši drvarji pričeli vedno pogosteje ozirati proti Limberku in Jelovcu. Tam je orumenelo listje dajalo prva znamenja, da bo treba kmalu na pot za kruhom. Na dan vseh svetnikov, tedaj je bilo glavno domače delo že postorjeno, so se na škocjanskem pokopališču poslovili od umrlih, čez nekaj dni pa še doma od živčih in odšli na dolgo pot. V popotno vrečo ali v platen kovček so stlačili svoja skromna oblačila. Med oblačili vsekakor ni smelo manjkati več "tadoljih gat", ki so še kako prišle prav v hudi zimi v gozdu. Med drvarsko garderobo so poleg "porhatastih" srajc in "cajgastih" hlač prišle tudi jope, spletene iz domače volne in pogosto obarvane z barvo iz starega češpljevega lesa. Nogavic ponavadi niso imeli. Namesto njih so noge ovijali v volnene ali platnene krpe, imenovane "fece". Za na pot so tudi najrevnejši oblekli poleg ostalih oblačil še topel površnik in obuli dokolenske škornje s trdimi golenicami. K oprepi je obvezno sodila še vsaj ena topla odeja - "deka", ki so jo za na pot zvlili v svitek in po vojaško pretaknili čez glavo na levo rame in desni bok. Vrh odeje je prišla prav tako krožno upognjena žaga, na desno rame pa še sekira, ki je imela na ostrini lesen ščitnik. Ko so stopili v vrsto, jih je bilo za cel "cug", kot so možje radi rekli v vojaškem jeziku. Cug je bila v stari Avstriji enota za nekaj deset vojakov. Ko pa so se v Ljubljani na glavnem "stacjonu" sešli še z drugimi partijami, jih je bilo pa za celo "kompanijo". Kuharji so seveda na hrbtu "trogali" vsak svoj kotel in druge kuharske potrebščine.

Partije so izstopale na različnih postajah v Slavoniji. Najdlje so šli v okolico Osijeka, nekateri pa so se napatili tudi čez Savo v Bosno.

Drvarska bivališča

Ko so naši sezonci prispeli v Slavonijo ali kam drugam, so si morali najprej postaviti bivališča, rekli so jim kolibe. Zaradi odmikanja poseke so le redkokdaj lahko uporabili staro poslopje iz prejšnje sezone. Ponavadi so si v dveh dnevih postavili novo kolibo, primerno velikosti delovne skupine. Naredili so jo iz preklanih drevesnih debelc. Te so na enem koncu prikoničili in v obliki palisade zabili v zemljo. Zgornje konce so povezali s prečniki in nanje pritrdili ostrešje, ki je bilo tudi iz preklanih dreves in še dodatno "zadihtano" z lubjem in vejicami. Znotraj kolibe so v zemljo zabili kole in nanje protrdili pogađe. Te so postlali s suho travo, ki so jo našli po posekah. Včasih so z mehko travo natlačili tudi velike ležalne vreče - "cuhe". V bivališču je bila še grobo obtesana miza s stoli v obliki gladko odžaganih panjev. Včasih so drevesni "puncel" odžagali in odklali tako, da je imel še naslonjalo.

Sredi kolibe je bila v strehi odprtina, pod katero so drvarji pripravili ognjišče. Blizu kurišča so v tla zabili kol, ki je imel skoraj vodoravno vejo, na kateri je visel kotel. Tej leseni napravi so drvarji rekli "kuhar". Kuhar je omogočal primikanje in odmikanje kotla k ognju ali od njega, kakor je bila potreba. Ob vsakem pogađu so v steno zvrtili več lukenj in vanje zabili lesene kline. To so bili obešalniki za obleko in orodje. Zunaj kolibe sta bila še dva nadstreška: eden za spravljanje delovnih pripomočkov, drugi pa za kuharja, ki je pripravljval hrano tudi zunaj, če so vremenske razmere to dopuščale. Če je bilo le mogoče, so drvarji kolibe postavili blizu vodnega vira: studenca, potoka ali reke. V nasprotnem primeru je trda predla fantkù, ki je moral nositi vodo na hrbtu iz oddaljenega izvira. Med tem časom je gospodar navezal potrebne stike z gozdarskimi oblastmi in s trgovcem, ki jih je oskrboval z "mješovito robo", predvsem z jestvinami.

Alojz Maver iz Malih Lipljen je po pripovedovanju svojega očeta pokazal, kako so drvarji nad ogenj obesili kotel. Navpični drog z vodoravno vejo je bil "kuhar". Kadar se je drog spodaj obžgal, so v tla zabili novega kuharja.

Delo v gozdu

Naši delavci so na Hrvaškem in drugod, koder so lesarili, izdelovali predvsem polizdelke: hlode, drva, železniške pragove in doge za lesene posode - kadi in sode.

Drevje so podirali z dolgimi drvarskimi žagami in težkimi sekirami; še pred nekaj desetletji so imeli ljudje doma kako "hrvaško žago" in "hrvaško sekiro". Najtežje in tudi najbolj nevarno delo je bilo podiranje debelega drevja. Posebno debela drevesa so podirali na "furajt", kar je pomenilo, da sta na vsaki strani žage klečala dva delavca, eden je držal za ročaj žage, drugi pa je potegoval

žago s pomočjo vrvice ali jermena. Tudi drva so cepili v parih: eden je s sekiro odpiral in držal les v pravi legi, drugi je pa povečeval razpoko in si pri tem pomagal še z lesenim betom, s katerim je tolkel po sekiri, če je bil les grčav in zveržen. Posebej lepa hrastova debela so namenili za kadi, sode in drugo leseno posodo. Tedaj so prišli veščaki "pintarji", po naše bi jim rekli sodarji. Ti so zelo spretno cepili hrastov les v doge različnih dolžin. Posebne skupine lesarjev so bile usposobljene za tesanje železniških pragov. Teh so potrebovali nenavadno veliko, ker so v tistem času gradili številne železniške proge.

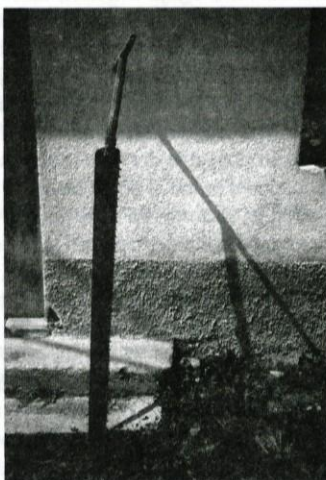

Drvarji so si marsikdaj prižgali ogenj ali pipo s pomočjo kresilnika. Za mladosti Alojza Mavra so si otroci na ta način še delali ogenj, ko so se učili kajenja.

Prehrana in počitek

Drvarska družčina je delala po svetopisemskem določilu: "Šest dni delaj, sedmi dan počivaj." Poleg nedelj so drvarji praznovali še zapovedane cerkvene praznike, poleg tega pa še god in rojstni dan presvitlega cesarja. Tudi obilne snežne padavine in hud mraz so za nekaj dni ustavili delo. Tudi ob navadnih dnevih, ko so v daljavi zaslišali zvonove, so za nekaj trenutkov prenehali z delom in opravili kratko molitev, ki so ji obvezno pristavili prošnjo za varno delo in srečno vrnitev med domače. Kuhar je s fantkovo pomočjo pripravil hrano trikrat na dan; zajtrk in večerjo so pojedli v kolibi, kosilo pa kar na delovišču, če je bilo le-to malo bolj oddaljeno.

Pojedli so zelo veliko polente, zabeljene z ocvirkovo mastjo ali pa so ob polenti prigrizovali kose kuhane slanine, ki so jo držali kar z rokami. Neredko so bile na mizi razne krompirjeve in fižolove enolončnice. Ob večerih so imeli večkrat pečen krompir in črno kavo. Ob nedeljah in praznikih so spekli tudi kakšno gos ali puro. Zelo radi so imeli tudi ocvirkove štruklje z ocvrtimi jajci. Spreten kuhar je testo za štruklje razvaljal kar na gladkoodžaganem drevesnem štoru, valjar pa si je pripravil iz okrogle drevesne veje. Tu in tam je jedilnik popestrila tudi divjačina, ki so jo ujeli v zanke ali pa polhi, ki so jih našli speče v prežaganem drevesnem duplu. Ob delovnih dnevih so pili večinoma slajeno črno kavo in čaj iz robidovih listov. Kava seveda ni bila brazilska, pripravili so jo iz prажenega ječmena, zato so ji rekli kar žitna kava. Prehranske potrebe: sol, sladkor, slanino, ječmen, koruzni zдроб in moko so jemali pri hrvaškem trgovcu. Ko je prišel fantek po "fasungo", je trgovec oddano robo zapisal v knjigo. Ob mesecu ga je obiskal gospodar in mu poravnal ves zaužitek.

*S takole tiročno žago je Tomažev oče iz Malih Lipljen s pomočjo sodelavcev na Hrvaškem in na Kavkazu vzdolžno prežagoval obtesana debela za gradnjo kolib in za druge potrebe.
(Iz zbirke J. Gorjupa)*

Plačilo in socialne razmere

V les so hodili zlasti bajtarski fantje in možje, pa tudi polzemljaki so bili med njimi. Z gruntarskih domačij so odhajali po zaslužek le v primeru, če je bilo pri hiši več fantov ali če je oče slabo gospodaril. Organizator dela - gospodar, je dobro poznal gmotne razmere svojih delavcev, zato je marsikomu dal nekaj predujma - "foršusa", da se je sploh lahko primerno opremil za pot in za delo. Nekaj plačila so drvarji dobili tudi sproti, zlasti pred prazniki, da so se lahko povесelili tudi v gostilni. Zdi se, da je delavcem ostalo po vseh odbitkih - zlasti za hrano - od pol do enega goldinarja na dan, seveda, če so jim bile vremenske razmere v sezoni naklonjene in če so imeli dober les.

Presenetljivo natančno so bile določene pravice in dolžnosti kuharja in fantka. Slednji je bil dolžan pripraviti zalogo drv za ves dan in še za ponoči, hodil je po robo v "štacuno", smukal robidovo listje za čaj, mlel ječmenovo kavo in nosil pijačo delavcem na teren: žitno kavo, robidov čaj, pa tudi navadno vodo. Za mojega strica Jožefa je bilo tedaj, ko je še služil za fantka, najtežje opravilo prinašanje vode iz kilometer oddaljenega studenca. Med potjo ga je bilo tudi strah, ker je v snegu večkrat videl sveže sledi volčjega krdela. Vodo je nosil v posebnem sodčku, ki so mu rekli banka, včasih tudi barigla. Na ploščati strani banke so bile usnjene oprtnice, da je sodček nosil kot nahrbtnik na ramenih. Med potjo je večkrat pomislil, kako lepo je, ker se drvarji ne univajo preveč pogosto, sicer bi bilo z vodo še več trpljenja. Gospodar je vestno skrbel, da niso bile kršene fantove pravice; zvečer je šel lahko zgodaj spat, seveda če je pravočasno nanosil vodo in drva za kurjavo, zjutraj je lahko poležal malo dlje kot drugi, imel je tudi proste nedelje in praznike, pri jedi mu je pripadal prav tak "porcijon" kot ostalim iz partije, le plačilo v denarju je bilo zanj seveda manjše. Če je hotel kateri od manj razumevajočih delavcev fantu naložiti še dodatna opravila, se je zanj gospodar takoj potegnil.

Družabno življenje

Naši drvarji so bili povečini preprosti ljudje, največkrat polpismeni. Kljub temu, da so živeli v samotnem gozdu, so imeli sorazmerno bogato družabno in duhovno življenje; oblikovali so nekakšno "drvarsko" kulturo, ki je bila med drugim tudi sestavina njihovega trdega boja za preživetje.

Ob dolgih zimskih večerih so ob svitu ognja v kolibi, ležeč na pogradih, poslušali številne zgodbe in pripetljaje, ki so jih pripovedovali zlasti starejši udeleženci drvarske ekspedicije. Z vso pravico smemo predvidevati, da so dogodivščinam dodajali še dobršen del svoje domišljije, pa so nastajale pripovedke, ob katerih so se bolj vražjevnim in bojazljivim poslušalcem ježili lasje na glavi in so se pokrivali z odejo čez glavo, da ne bi videli hudiča ali pa utelešenega duha človeka, ki se je vrnil z drugega sveta. Vzdušje je bilo še bolj resnobno ali strašljivo, če se je ravno tedaj v daljavi zaslišalo tuljenje volka ali pa šumenje in škripanje drevja v močnejšem vetru. Tedaj je stric Jožef, bil je petnajstleten fant, zlezal s pograda, dodal še nekaj polen na ogenj in preizkusil, če so dobro zapahnjena in podprta vrata kolibe. Še nekaj je vznemirjalo naše junake v gozdu - pokanje drevja; v zelo hudem mrazu so v debelih deblih nastajale notranje napetosti, ki so se nenadoma sprostile z močnim pokom, kot iz puške, da je nekatere začetnike od strahu kar metalo s pograda. Vedeti je namreč treba, da so pred več kot sto leti ljudje še močno verovali v škrate, čarovnice, vile, hudiče in druge prikazni, zato so škripanje dreves v vetru kaj hitro proglasili za ječanje še ne spokorjenih duš, pokanje drevja pa ni bilo nič drugega kot pokanje hudičevega biča, ko je vrag iskal grešne duše po svetu. Drvarji so ljudem, ki so močno verjeli v te prikazni in duhovne pojave, rekli babjeverci.

Seveda si naši drvarji niso pripovedovali samo pravljic in se tresli od strahu, marsikdaj so se tudi poveselili. Ob nedeljah in praznikih so se pražnje oblekli in odšli k maši in potem v gostilno. Najrajši so se zbirali v gostilni z imenom "Kod drvene noge"; lastnica gostilne je imela namreč eno nogo leseno. Tam so včasih tudi plesali, ker so imeli pri hiši zelo brhka dekleta. Gostilni so naši gozdozniki na splošno rekli tudi krčma ali pa po nemško "vircaus", kar je popačenka od besede Wirtshaus.

Kadar drvarji niso odšli v vas, so si že prej priskrbeli kak liter vina in se poveselili kar "doma" v kolibi. V nekaterih partijah so imeli fantje s seboj tudi ustne orglice ali pa kar prave harmonike "frajtonarice". Ker niso imeli deklet, so kašno deklino natlačili kar iz suhe trave in potem za šalo plesali z njo, da se ji je drobir usipal izpod krila in predpasnika. Nerodno je bilo le to, da se niso slišali udarci, ko je navdušen plesalec udarjal s podplatom ob prstni pod, kar je bilo sicer tiste čase v navadi. Ob takih priložnostih se je iz kolibe zaslišala tudi pesem. Tedaj je bilo v modi, da so pesmim pogosto dodajali enostavne refrene. Najbolj znan dodatek te vrste je bil "tidrajdl didel dudel". V tem delu so se petju pridružili tudi tisti, ki so imeli za besedila slab spomin. Nekateri, kadar so ga imeli dovolj pod kapo, so radi govorili v spakedrani nemščini, ki so se je naučili pri vojaki ali pa pri peki kostanja na Dunaju.

Ob bolj umirjenem veselju, zlasti ob predprazničnih večerih, so si gozdozniki pripovedovali ljudske pesmi, ki so jih veliko znali na pamet. Poznali so Kračmana, Šmarskega šolmoštra in druge, sedaj že povsem pozabljene ljudske pesnike. Celo pohorskega Vodovnika so omenjali, čeprav ne po imenu, poznali pa so nekatere njegove pesmi, zlasti tisto o "Cokelpurgu". Zdi se skoraj neverjetno, da so drvarji tudi sami kovali verze. Najboljših se je domislil Fajkelj iz Malih Lipljen. Večinoma so bile to prigodne pesmi in zbadljivke na račun sodelavcev in njihovih žena, ki so ostajale same doma.

Skrbeli so tudi za versko življenje. Ob nedeljah so večinoma odšli k maši v najbližjo hrvaško farno. Ob večerih, predvsem pred prazniki so na gospodarjev predlog zmolili tudi rožni venec in v prošnjem delu naštelj vse, kar jim je ležalo na duši. Gospodar je vedno prepovedal grdo govorjenje in preklinjanje pri mizi in pri delu. "Zakaj boš klical hudiča, ko še sam preveč rad pride," je večkrat dejal. Pri jedi so vedno sneli z glave klobuke in druga pokrivala in se pri tem vsaj pokrižali. Nekateri drvarji so na robu svojega dela ognjišča, pred pogradom naredili iz ogorkov križec; po njihovem naj bi se hodile nanje gret verne duše, ki ponoči tavajo po okolici.

V prostem času so si drvarji razdelili razna opravila, glede na veselje, izkušnje in sposobnosti: eni so brusili žage in sekire, drugi so popravljali streho in mašili špranje v stenah kolibe, vsi pa so znali "flikati" raztrgana oblačila. V partiji je bil vedno kdo, ki se je razumel na zdravilstvo, predvsem naranocelnštvo. Najboljši "antiseptikum" - sredstvo za hitro celjenje ran in proti prisadu, je bila smola iglavcev, zdravilne čaje pa so kuhali iz raznih zelišč in drevesnih lišajev. Dobro sredstvo proti prehladu je bilo tudi šilce žganja. Nekateri drvarji so v prostem času s pipcem rezljali razne

lesene igrače in podobice za darilo otrokom ali izvoljenkam; izvoljenkam seveda le tedaj, če se niso bili poročeni. Nekdo si je izdelal vse figurice za domače božične jaslice. Lesene jaslice so si za božič in novo leto postavili tudi v kolibi. Med drvarji so bili tudi ljudje, ki so zdravili tudi z zagovorom in s kadili ali pa so koga zavarovali pred čarovniškim urokom ali pred moro. Najbolj je pomagalo, če so si čez dan vsaj enkrat zamenjali obušalno krpo z leve na desno nogo in obratno. Znan zdravilec te vrste je bil Kotarski Kocjan iz Malih Lipljen.

Vesele in resne zgodbe iz hrvaških časov

Obisk medvedarjeve družine

Nekoč je drvarje obiskal medvedar z družino. Za skromno plačilo jim je medved "odtancel" značilni ples ob gospodarjevi piščalki ali pa ob hripavem petju:

Tancuj, tancuj, ej,

pleši Markulej,

ej, ej, ej, aj,

ti pa krajcer daj. ...

Svoj program so izpeljali tudi ostali trije člani družine: medvedarjeva žena in dve hčeri. Ker je bilo mrzlo, je medvedarjeva družina prenočila kar pri drvarjih v kolibi. Drvarji so jim to radi dovolili, ker sta bili medvedarjevi hčeri vznemirljivo lepo raščeni; kar tekmovali so, kdo bo odstopil svoje ležišče mladenkama. Vendar sta bila stara dva previdna; hčerama sta postlala v praznem kotu in se še sama vlegla poleg. Hudomušneži so potem govorili, da sta najbolj vabljava mesta svojih potomk ponoči zaščitila kar z rokami.

Kljub temu so bili fantje zjutraj zadovoljni, saj so ponoči lahko poslušali vzemirljivo dihanje mladenk, pa tudi smrčanje starega medvedarja. Iz tega lahko sklepamo, kako skromni so bili nekoč v tem pogledu naši fantje.

Zjutraj jih je čakalo še eno presenečenje; medved, ki ga je bil zvečer krotilec priklenil k težkemu panju, je preko noči izginil s panjem vred, a so kmalu ugotovili, kaj se je zgodilo. Stric Jožef je prejšnji večer skuhal nekaj več zabeljene polente kot ponavadi, saj so imeli v gosteh komedijantsko družino, tudi medved je dobil bogat "porcijon". Kljub opozorilu medvedarja, naj mu ne daje preveč, je medvedu naskrivaj vrgel še vse tisto, kar je nastrgal po kotlu. Zaradi "kraftne" hrane je medved čez noč dobil tako moč, da je pobegnil s panjem vred. Šele čez nekaj časa so ga izsledili in počasi spet spravili k pokorščini; kot kaže, so medveda krotili z lakoto.

Dogodivščine s Kavkaza

Starejši drvarji, ki so že pred tem lesarili na Kavkazu, so od tam imeli veliko povedati.

Večkrat so imeli težave z "napol divjimi" domačini. Pogosto so se jim morali odkupiti s hrano in v denarju, sicer bi jih rokomavhi napadli in oropali, morda tudi ubili.

V hudi zimi so drvarje nadlegovali tropi volkov. Nekoč je sestradan volčji trop skušal spodkopati palisadno steno kolibe; pregnali so jih s sekirami in z gorečimi ogorki, ki so jih metali skozi kolibina okenca.

Ob visokem snegu je najbolj predrzen volk splezal na streho in padel skozi strešno odprtino ravno na ognjišče; zmedenega volka so pokončali z ročaji, ki so jih imeli pripravljene za nasajanje sekir. Nekoč je bil na Kavkazu tako hud mraz, da je urin sproti zmrzoval, kadar so šli možje na malo potrebo. Zato je moral vsakdo najprej odlomiti ledeno svečico, če je hotel pipico spet spraviti v hlače. Zgodbe z daljnega Kavkaza so šle skozi številne pripovedovalce, zato je težko izluščiti iz njih resnico od domišljije.

Nesreča pri delu

Delo v gozdu je nevarno, zato so se drvarjem dogajale tudi nesreče. Najbolj hudo je bilo tisto leto, ko se je ponesrečil mlad fant iz Rožnika. Njegovega imena in kateri družini je pripadal, si nisem zapomnil. Med delom je zapihal veter in sprožil debel spodžagan hrast, ki je padel na nesrečnega fanta; samo konice vej so ga oplazile po glavi in že je bilo po njem. Tiste čase je bilo skoraj nemogoče zbrati toliko denarja, da bi truplo prepeljali domov in ga pokopali v domači zemlji, zato so mu skopali jamo na katoliškem pokopališču v bližnji hrvaški fari in mu na grob zataknili lesen križ. Pogrebne svečanosti je za nekaj kron opravil hrvaški kaplan. Pred tem sta se v kolibi oglasila birič in občinski oglednik in si zapisala, kar je zanimalo državo. Naslednja leta se je kak prijatelj še ustavil ob njegovem grobu in mu prižgal svečo, ki jo je poslala žalostna mati, potem pa je grob počasi prerasla trava.

V krčmi "Kod drvene noge"

Naši drvarji so najrajši zahajali v gostilno "Kod drvene noge". Oštirka je namreč imela eno nogo leseno, pa se je gostilne prijelo tako ime. Vendar naši fantje in možje niso hodili gledat njene lesene noge, pač pa njene tri nenavadno lepe hčere. Bila je vdova po avstrijskem častniku, ki je padel v boju z Italijani nekje okoli Custoce ali Solferina.

Gospodarica se je dobro zavedala svojega "kapitla", zato so morala biti dekleta stalno med gosti. Po njihovi zaslugi se je marsikatera težko prislužena krona spremenila v sladko vince. Ko so nekoč naši fantje le preveč plesali z njimi, je to hudo razburilo hrvaške mladeniče, ki so tudi radi vrgli oči na lepe kelnarce. Vnel se je "ravs", da se je vse lomilo. Tedaj pa se je med pretepače zakadila gostilničarka, snela leseno nogo in z njo udrihala, kamor je padlo. Seveda so jo vsi jadrno ucvrli na prsto: Hrvatje domov, "dečki iz šume" pa v kolibo, kjer so si z mrzlimi oblaski hladili buške. Po tistem jih nekaj časa ni bilo k Leseni nogi.

"Frajtonarica" v razsutem stanju

Drvar Anzel je jemat seboj tudi harmoniko "frajtonarico". Včasih jo je raztegnil v kolibi in pričaral z njo nekaj domačega vzdušja, ob nedeljah in praznikih pa je godel v kaki vaški gostilni in zasluži krono, včasih pa samo pijačo. Nekoč so se fantje v "vircavsu" stekli in sesuli vse, kar so dobili v roke. Na vrsto je prišla tudi Anzlova harmonika. Po končanem pretepu je Anzel po vseh štirih iskal po sobi ostanke harmonike in jih povezal v culo. Za tisto leto so bili Anzlovi koncerti končani, poleti pa mu je mojster v Ljubljani spet sestavil glasbilo in dodal, kar je manjkalo.

Od tistega časa se je prišla šaljiva groznja: "Če ne boš dal mir, boš nesel to in to v culi domov kot Anzel harmoniko."

Sukanček ali vlivanček

Naši so se ravno vračali iz krčme v kolibo, ko je nekdo v grmovju opazil v zanko ujeto srno in pri prič so se jim pocedile sline ob misli na juhico in pečenko. Podnevi je bilo nevarno nositi plen, zato so srno skrili v goščavo z namenom, da pridejo ponjo v mraku. V kolibi so pripravili vse potrebno za veliko pojedino in nestrno čakali noči. Pri tem so se skoraj sprli, kaj naj dajo na juho: sukanček ali vlivanček. Toda, ko se je znočilo, srne ni bilo več v skrivališču - odnesel jo je nekdo drug. Tisti večer v kolibi niso imeli pečenke, pa tudi sukančka ali vlivančka ne.

“Žnablasti” niso primerni za drvarje

Med delavci je bil tudi drvar, ki mu je mati narava dala nekoliko večjo spodnjo ustnico. Med cepljenjem klafter se je bil malo preveč sklonil naprej in sodelavec, ki je stal na nasprotni strani lesa, mu je ponesreči presekala spodnjo ustnico, ko je zamahnil. Spreten domač ranocelnik je hitro ustavil krvavitev, “vrač” pa je s kadihom in primernim zagovorom še pospešil zdravljenje, tako da je vse skupaj minilo brez hujših posledic. Iz te sreče v nesreči je nastal šaljiv pregovor: “Če si preveč nosat ali žnablast, ne hodi med drvarje!”

Nenavaden razgovor

Bilo je v poznem popoldnevu pred svetim Štefanom. Vesela drvarska družčina se je ravno vračala od “Lesene noge”, ko je nasproti po gazi prišla jata gosi in puranov. V ugodnem trenutku je drvar Jakob naglo stegnil roke in stisnil pod ohlapen površnik rejenege gosaka. Prestrašeni gosak se je kmalu oglasil izpod površnika: “Kam, kam, kam.” “V kolibo vendar, kam pa naj gredo drugam drvarji,” mu je hudomušno odgovarjal Jakob.

“Pssst, pssst, pssst,” se je spet oglasil vznemirjeni gosak. “Imaš prav,” se je strinjal Jakob, “tiho moramo biti, če nas slišijo Hrvatje, nam bo po vsem tem trda predla. Med potjo je gosak spuščal še druge glasove in na vse je imel Jakob primerne odgovore. Med dialogom so že prispeli v koč in ubogi gosak se je moral pri priči preseliti v ponev.

Na ta način so se naši drvarji še kdaj oskrbeli s pečenko. Upam, da nam Hrvatje sedaj, ko je stvar prišla in javnost, ne bodo teh nekaj kosov perjadi vračunali pri delitveni bilanci. Sicer pa so naši fantje in možje pustili lepe denarce pri Drveni nogi in drugih “vircavsih” na Hrvaškem.

Gibljev zaslužek

Fantje iz revnejših družin, ki tudi poleti niso imeli doma dela in dovolj kruha, so pogosto ostajali na Hrvaškem vse leto. Tem zaostankarjem so rekli poletniki. Po večini ti niso kaj prida skrbeli za svojo prihodnost, predvsem na stara leta, ker so težko trpeli kak goldinar v žepu. Ko so po dveh letih prišli domov Vranetovi fantje iz Medvedice, so radovedneži vprašali mater, če so sinovi veliko prinesli s Hrvaškega. “Dosti, dosti, toliko, da še preštet ne moremo!” “Kako, da ne morete prešteti?” “I, zato, ker vse leze.” Fantje so namreč prinesli domov veliko uši.

Selanov bet

Drvarji so pri cepljenju drv veliko uporabljali lesen bet. Naredili so ga iz grčavega kosa lesa, ki so ga prevrtali in v luknjo vtaknili ročaj. Selanov stric, tedaj še mlad fant, je s takim betom tolkel po sekiri, ko je enkrat ravno zamahnil, se je bet snel in mu priletel naravnost na glavo. Seveda je fanta hudo zbolelo in kar nekaj dni je preležal na pogradu - tudi zagovor in kadilo mu pri tem nista kaj prida pomagala. Ko se je zlizal, je neprestano svaril, če je videl koga delati s tem orodjem: “Človek, merkaj se snetega beta!” Dalj časa po tem dogodku je bil v vaseh po okolici znan pregovor: “Nevarno je kot Selanov bet!”

Drvarsko ljudsko pesništvo

Drvarji so bili sicer robati ljudje, a so vendarle imeli radi ljudsko pesništvo. Tudi sami so skladali verze. Stari stric Jožef jih je znal več na pamet. Nekaj sem jih znal tudi jaz, a sem na žalost

vse pozabil. Le začetek hudomušne zbadljivke mi je ostal v spominu. Zložil jo je Fajklj iz Malih Lipljen na račun svojega sovaščana - bajtarja. Takole se je začela:

“Pri nas živi pa en graščak,
ki ima kravici dve,
prav kumrni obe...”

Lipenski “graščak” je bil ob tem rahlo prizadet, zato je dva dni tuhtal, kako bi Fajklju vrnil milo za drago. Ko je bila pesem nared, jo je javno povedal v kolibi in računsi so bili poravnani.

Ponesrečen dogovor

Kadar drvarja Frenčkà ni bilo zraven, so se sodelavci radi pošalili na njegov račun. Doma je namreč imel zelo močno in hudo ženo, ki je Frenčkà tudi nabunkala, če se ji je zdelo potrebno. To je bilo ljudem znano in Frenčkù je bilo zelo nerodno zaradi tega. Zato je “ljubo” ženo ob prvi priložnosti milo prosil za razumevanje in dogovor. Rekel ji je: “Bodi tako dobra in pusti, da enkrat zaigrava družinski prepir, v katerem boš ti bežala, jaz te bom pa podil; tako bodo ljudje videli, da ni vse res, kar česnajo.” Ker je Frenčkè obljubil, da bo odslej še bolj priden in varčen, je žena pristala na to.

Na prvo kvatno nedeljo, ko so ljudje ravno šli od maše, je žena res tekla po vrtu, Frenčkè jo je pa lovil in glasno obdeloval s primernimi izrazi. Da bi še podkrepil svojo premoč, je s skladovnice pograbil debelo poleno in ga zalučal za ženo. Toda, glej jo smolo - Frenčkè je slabo preцениl razdaljo ali pa je izrabil edinstveno priložnost v življenju - poleno je priletelo ženi naravnost v hrbtišče. Tedaj se je pa Frenčkova amazonka zravnala, dala roke v bok in zavpila: “Tako se pa midva nisva zmenila.” Pobrala je poleno in jih Frencku naložila kot že dolgo ne.

Vidite, toliko je ostalo v spominu o drvarjih iz Škocjana in nič več. Če vi veste še kaj o tem, pa zapišite, da se bo čim več ohranilo zanamcem.

LJUDSKA ŠOLA V ŠENTVIDU PRI STIČNI

Dosežki med leti 1922-1934

Cvetko Budkovič¹

Uvod

Leta 1888 je šola dobila štiri razrede, leta 1921 peti razred, šestega 1933, sedmega 1937. V zidani, lastni stavbi sredi vasi in blizu ceste so poučevali od leta 1860. Po dveh desetletjih je že primanjkovalo učilnic in stranskih prostorov, stranišča so bila nehygienična, kljub temu zdravstvene razmere niso bile slabe. Zdravnik je bil od šole oddaljen štiri kilometre, železniška postaja dva. V vasi s 110 hišami je delovalo nekaj društev: sokolsko, gasilsko, sadjarsko in vrtnarsko ter podružnica čebelarskega društva.

Začetek in konec šolskega leta

Šolske termine je vodstvo šole v časovnih presledkih menjavalo. Tako so v šolskem letu 1921/22 izjemoma pričeli poučevati šele 1. oktobra zaradi namestitve novih klopi, pleskanja in drugih opravil. Po razdelitvi spričeval so na Vidov dan, 28. junija zaprli šolska vrata. V posebnem oddelku za oddaljene učence je trajal pouk od 15. februarja 1922 do 30. novembra 1922, učenci ponavljalne šole pa so obiskovali pouk od 15. oktobra do 30. aprila 1922. Zaradi izjemnih razmer in prostih dnevov je šola podaljšala rednim učencem pouk do 4. julija. V splošnem je moralo vodstvo šole vsaj delno prilagajati za vse učence - redne, oddaljene in ponavljalce - datume začetka in konca pouka. Tako so na primer v šolskem letu 1932/33 učenci 5. razreda končali pouk že 31. marca. V šolo so prihajali, zaradi pomanjkanja prostora, le trikrat na teden, prezaseden pa je bil 1. razred. Naslednjega leta je dobil šolski odbor učni prostor pod kaplanijo. V višji narodni šoli je trajal pouk od 1. novembra 1933 do 31. marca 1934.

Šolski upravitelji

V začetku šolskega leta 1924/25 je bil z odlokom z dne 5. IX., št. 44829, prestavljen sposoben upravitelj šole Janko Polák. Postal je vodja druge mestne deške šole v Ljubljani, njegova žena, učiteljica Marija Polák pa upraviteljica 1. mestne dekliške šole prav tam.

Dne 15. februarja 1925 je bil imenovan s kraljevim ukazom oz. z ukazom prosvetnega ministrstva št. 5441 od 3. februarja 1925 za šolskega upravitelja osnovne šole v Šentvidu pri Stični Rudolf Žnidarič. Po dveh letih ga je zamenjal Lovro Jevnikar; glej dekret O. N. št. 36.419 od 31. maja 1927, člen 52 in 71 uradniškega zakona.

¹ Ljubljana, Šišenska 2, prof., glasbeni pedagog, muzikolog in publicist

Učitelji od 1921/22 - 1927/28

Razmeroma pogosto so se menjavali učitelji. Konec leta 1921 sta prišla na šolo Andrej Bensa (3. oktobra) in Franjo Krašovec (20. decembra). Po dveh neuspešnih poskusih - Dolinškova ni predložila dekreta, Erjavčevi pa je bil preklican - je nastopila službo Ana Kušar. A tudi ta je bila že prej imenovana na šolo v Radomlje, zato so ji dekret za Šentvid preklicali; namesto nje so 15. oktobra 1922 sprejeli Olgo Zajec (glej dekret št. 2042). Začasno je bila sprejeta na Polje pri Muljavi Franciška Zorec (št. dekr. 1631, z dne 3. septembra 1922), a je bila že naslednje leto dodeljena šoli v Šentvidu, Andrej Bensa pa 1. septembra 1923 v Presko pri Medvodah. V Polhov Gradec je bil prestavljen Franjo Hrašovec, a tam ni poučeval. Ministrstvo prosvete ga je zato razrešilo službe, dekret O. N. št. 4598 z dne 1. februarja 1925.

V Šentvid je prišla 20. julija 1924 poučevat stalna učiteljica Pepina Ivančič z dekretom št. 34977, 10. septembra istega leta učiteljica Marija Šmid in 11. februarja 1925 za stalno učiteljico Julija Čuček-Kleinmayer, 11. decembra 1925 pa je bila prestavljena na osnovno šolo Trebelno pri Mokronogu stalna učiteljica Olga Zajec (dekret P. št. 537).

Redki so bili primeri, da so se učitelji s podeželja odločili za nadaljnji študij na Višji pedagoški šoli v Zagrebu. Prav tja je odšla junija 1925 Francka Zorec. Iz Brežic jo je 23. septembra 1925 nadomestila Vida Frelih, O. N. št. 55607. Namesto nje je bila istega leta imenovana na šentvidsko osnovno šolo Antonija Demšar (Tona) iz Adlešičev pri Črnomlju. Stalno je bila sprejeta šele 25. maja 1927 (O. N. št. 32255). Do takrat je poučevala Frelihova, ki je odšla za učiteljico na Lavrico pri Ljubljani. Leta 1925 je bil ponovno sprejet v Šentvidu Lovro Jevnikar, ki je po dveh letih postal upravitelj šole. (Glej Odlok ministrstva prosvete O. N. št. 64193). Po enem letu poučevanja je zapustila Šentvid Marija Šmid; 23. septembra 1925 je bila prestavljena na meščansko šolo na Jesenice. Za učiteljico s stalnim delovnim mestom je bila sprejeta Zofija Hönigsmann-Breznik (glej odlok O. N. št. 23255, 25. maj 1927). Leta 1927 je upravitelj šole L. Jevnikar opomnil učitelja Franca Krašovca, da mora opraviti izpit usposobljenosti, a se je raje odpovedal učiteljski službi, kar je ministrstvo prosvete 14. septembra z odlokom O. N. št. 59375 z razumevanjem sprejelo. Istega leta je začasno nastopila službo učiteljica Angela Bernot z osnovne šole v Žalni. (Glej odlok velikega župana P.O. št. 61878, 22. septembra 1927).

V šolskem letu 1926/27 in 1927/28 so poučevali naslednji stalni učitelji: Lovro Jevnikar, šolski upravitelj, Julija Čuček, Antonija Demšar, Zofija Hönigsmann, Josipina Ivančič in začasna učiteljica Angela Bernot.

Kateheti

V šolskem letu 1918/19 sta poučevala verouk kateheta Francišek Lovšin in Tomaž Javornik. V Radomljah pri Kamniku je leta 1924 umrl župnik in duhovni svétnik Ivan Viderger. Pred prvo svetovno vojno in med njo je bil član okrajnega šolskega sveta. Veliko je pomagal, da je šentvidska osnovna šola dobila načrte za novo gradnjo in učne prostore. V šolskem letu 1924/25 je poučeval verouk Albin Gnidovec in naslednje leto Franc Pleša. Kdaj ga je zamenjal župnik Ivan Hladnik, ni točno razvidno. Verjetno že v š. l. 1925/26, gotovo pa naslednje leto. Takrat sta poučevala verouk beneficiat Jožef Oven in kaplan Franc Pleša. Slednji je v š. l. 1926/27 odšel za beneficiata v Šmartno pri Litiji. Do leta 1926 je nadzoroval pouk verouka škof dr. Gregorij Rožman, nato škof dr. Anton Bonaventura Jeglič. 12. junija 1924 je šolo obiskal I. Pešec, dekan iz Šmarja.

Nadzorniki

Po letu 1921 je učitelje nadzoroval okrajni (srezki) šolski nadzornik Ivan Bezeljak, za litijski okraj pa Karel Rostohar. Višji šolski nadzornik je bil obenem dvorni svétnik Engelbert Gangl, a je

bil v š. l. 1928/29 upokojen. Zamenjal ga je Fortunat Lužar. 15. julija 1931 je postal načelnik prosvetnega oddelka pri banski upravi profesor Josip Mazi. Leta 1933 je še vedno nadzoroval osnovno šolo v Šentvidu okrajni (srezki) nadzornik Ivan Bezeljak. Iz njegovega inšpekcijskega poročila je razvidno, da šolski prostori niso ustrezali svojemu namenu. Močno je naraslo število učencev. Higijenske razmere so le za silo ustrezale zdravstvenim zahtevam. Šolo je nadzoroval od leta 1921-1934, s pripombo, da v šolskih letih 1923/24 in 1926/27 nihče od nadzornikov pri pouku ni bil navzoč. Z odredbo velikega župana S. št. 493/1 z dne 18. marca 1929 je bil ponovno prosvetni inšpektor dr. Dragotin Lončar. Nadomeščal ga je dr. K. Capuder.

Učenci

1921-1923 in 1927-1929

	1921/22		1922/23	
	vpis	pouk so obiskovali	vpis	obisk
šoloobvezni v začetku šolskega leta	412	345	458	458
konec šol. leta	366 (46 manj)	325 (26 manj)	430	430

	1921/22		1922/23
obisk drugih osnovnih šol v šolskem okolišu	12		21
opravičeni izostanki	17	brez pouka	25
telesne ali duševne napake	1		2

	1927/28			1928/29		
	dečki	deklice	skupaj	dečki	deklice	skupaj
šoloobvezni v začetku šolskega leta	174	158	332	184	165	349
konec šolskega leta	161	147	308	174	157	331
redna šola v začetku šolskega leta	154	142	296	174	157	331
konec šolskega leta	141	131	272			
obisk pouka v drugih šolah	3	1	4	3	2	5
oprostenci od pouka	17	15	32	8	14	22
vstop med šolskim letom	5	3	8			

obisk ponavljalne šole	22	23	45	ni podatkov		
konec šolskega leta, vsi	163	154	317	212	197	409

	1928/29		
	dečki	deklice	skupaj
redna šola	174	157	331
Pomožna šola	16	12	28
vsii	190	169	359

Krajevni šolski svet

Leta 1922 sta bila izvoljena v krajevni šolski svet Franc Petan - predsednik, doma iz Pec in namestnik Franc Planinšek iz Doba. V svetu je bilo 8 članov in 8 namestnikov, po eden iz naslednjih vasi: Bukovica, Črešnjica, Dob, Podboršt, Pece, Temenica, Šentvid pri Stični, Radohova vas. Izmed treh kandidatov so izvolili za krajevnega šolskega nadzornika Janeza Kastelica (dekret št. 1083 z dne 25. junija 1922), a se je predsednikovanju odpovedal. Na ponovnih volitvah so se odborniki odločili za Franceta Eržena iz Šentvida, ki je funkcijo sprejel.

Na sejah je šolski svet sprejel proračun za šolsko leto 1922/23. Naslednje šolsko leto je znašal 17.075,50 dinarjev. Od te vsote so odborniki med drugim kupili za 500 dinarjev sadik. Na seji so se sporazumeli, da bodo odslej lahko obiskovali pouk verouka tudi 14-16 letni dečki in deklice oz. fantje in dekleta. Za leto 1925 so uporabili za ureditev vrta sredstva iz prejšnjega proračuna in dodali vsoto za košnjo. Denar za saditev drevesc je prispevala tudi podružnica sadjarskega in vrtarskega društva ob dogovoru, da si bosta šola in društvo na polovico delil asadove dreves. J. Kastelic je pomagal krajevnemu šolskemu svetu pri pisarniških delih in na vrtu, zato mu je odbor dovolil, da uporablja del neobdelane zemlje v svoj prid.

V šolskem letu 1927/28 so izvolili nov krajevni šolski svet. Predsednik je ostal Eržen, tajniška dela je opravljal šolski upravitelj Lovro Jevnikar, blagajniške župnik Ivan Hladnik, v odboru so bili še okrožni zdravnik dr. Andrej Jenko in posestniki: Anton Kovačič, Anton Balant, Franc Planinšek in Karol Lokar. Za popestritev predavanj je kupil odbor za šolsko mladino skioptikon.

Leta 1932 so krajevni šolski svet preimenovali v krajevni šolski odbor. Splošna gospodarska kriza je prizadejala tudi ta odbor. Prisiljen je bil najemati posojila, k sreči pod ugodnimi pogoji. Premajhna je postala šolska stavba, komaj je bila še uporabna, učenci so se stiskali v utesnjenih učilnicah, poslabšale so se že tako slabe higienske razmere, ki so terjale ukrepanje. Šolski odbor je zbiral sredstva in prihranke za gradnjo nove, večje in sodobno urejene šole. Učilnica v kaplaniji je bila začasen in neperspektiven ukrep.

V tem času in kasneje so pričeli v dravski banovini združevati razdrobljene male občine. Že imenovane vasi Črešnjice, Dob, Bukovica, Temenica, Podboršt, Radohova vas, Velike Pece so se s šentviško združile v eno občino: Šentvid pri Stični. Nekaj učencev iz Bukovice je še obiskovalo šentviško šolo, večina pa šolo v Javorjah. Vasi Griže, Vrhpolje, Pristava, Poljane, Obolno in Komarija pa so se priključile občini Stična.

Roditeljski sestanki, predavanja, šolske prireditve, praznovanja, društva, izleti

Na roditeljskih sestankih je po letu 1928 predaval ravnatelj šole Lovro Jevnikar o pomenu izo-

brazevanja in vzgoje, učiteljica Julija Čuček pa o vzgoji predšolskih otrok. Udeležba staršev je bila na predavanjih zadovoljiva. Prirejal jih je tudi Rdeči križ, učenci so poslušali radijske oddaje, zdravnik dr. Andrej Jenko je dajal oboelim otrokom navodila, kako preprečiti nalezljive in druge bolezni. RK je poskrbel za šolsko lekarno. Učitelji so posebej predavali ob državnih in drugih praznikih, o za šolo pomembnih kulturnih osebnostih, npr. sv. Sava, sv. Ciril in Metod, Josip Juraj Strossmayer, Vidov dan. Državni higienski zavod je priredil v prosvetnem domu razstavo o higieni in jo popestril s predavanji in skioptičnimi slikami. O alkoholizmu, nikotinu in njihovih posledicah je govoril šolski upravitelj. O vlogi matere pri družinski vzgoji so govorile učiteljice ob materinskem dnevu.

Izven rednega šolskega pouka je šola prirejala Miklavževe večere. Učenci so nastopali v otroških igricalih, npr. Povodni mož, Kaznovani šaljivec, Lažniva Milena, Materin blagoslov, Sirota Jerica. V okviru pomladka RK so priredili igrico Božična noč v Gorjancih in kuplet Vino in voda. Po letu 1932 je nastopal tudi mladinski pevski zbor. Vsako leto so proslavljali kraljev rojstni dan, dan ujedinjenja in že prej omenjene dneve. Učenci in učitelji so se udeleževali cerkvenih procesij, maš in drugih verskih obredov. Ob slovesnostih so okrasili učilnice z zastavami, nastopali so govorci, deklamatorji, prireditve so obiskovali starši, sorodniki in znanci.

Učenci so bili vključeni v društva. Podmladek RK je štel 105 članov, nekateri so se navduševali za Mlade junake, telovadili so pri Sokolskem društvu. Naročeni so bili na revije: Mladinska matica, Naš rod, Mladi junak. Vseh članov je bilo 173 + 197. Prispevke za RK so prinašali učenci, pošiljali so jih tudi iz Amerike. Šola je prirejala nabiralne akcije za uboge in stradajoče. Splošnim gospodarskim razmeram odgovarjajoči so bili tudi prispevki, a volja pomagati sočloveku v stiski, je bila ohrabrujoča.

Zelo domiselno so učitelji organizirali poučne izlete v bližnjo in daljno okolico. Ob spoznavanju ožje domovine so razvijali pri mladini čut patriotizma. Veselje na majniških izletih je bilo enkratno. Radi so spoznavali nove vasi, na Muljavi so obiskali Jurčičevo domačijo, zgodovinsko cerkev, videli so izviri Krke. Če so tja hodili peš, so se nazaj peljali z lojtrnimi vozmi in konjsko vprego. Višji razredi so obiskali takrat in danes znamenito Županovo jamo pri Ponovi vasi. Učitelji so radi peljali svoje učence na ogled znamenitega gradu v Višnji Gori. Povsod je bilo kaj videti, na Čatežu, na Zaplazu, na Javorju, na Pristavi, pa tudi na Brezjah, na velesejmu v Ljubljani, v Žužemberku in še kje.

Zdravje in obisk pouka

Za zdravje je skrbel dr. Andrej Jenko in po letu 1932 dr. Fedran. Veliko sta storila s cepljenjem in zdravili za odstranitev otroških bolezni, kot so koze, ošpice, oslovski kašelj. Leta 1930 je bil za en teden, od 13. do 17. marca, prekinjen pouk zaradi epidemije ošpic. V višjih razredih je obolelo več učencev zaradi gripe in mumpsa. Zdravnika sta predavala o jetiki, alkoholu in predlagala preprečevalne ukrepe. Dr. Fedran je ugotovil, da živijo nekateri učenci ob pomanjkanju hrane, večinoma so slabokrvni. Zaradi škrlatinke je bilo nekaj smrtnih primerov. Tudi učiteljice so bile na krajših bolezenskih dopustih. Banovinski zdravnik dr. Fedran je šolo obiskal vsaj dvakrat na leto.

Učenci so izostajali od pouka zaradi hudega mraza in raznih epidemij. Tudi sicer so iz oddaljenih krajev preveč izostajali. Zato je banska uprava z odlokom N° IV., 9652/1, z dne 3. junija 1932 ukinita vse razrede za oddaljene učence. Konferenca učiteljskega zbora in krajevni šolski odbor sta vložila prošnjo, naj ta odlok zaradi izjemnih razmer za šentviško osnovno šolo ne velja. Prošnjo je bilo ugodeno. Tako je razred za oddaljene učence deloval še naprej, vendar pod imenom "šolska stanica". Učenci nižjih razredov so iz oddaljenih krajev razmeroma redno obiskovali pouk, učence iz višjih razredov pa so starši radi zadrževali doma za hišna in poljska dela.

Kmetijski pouk, telovadba, ročna dela

V začetku tega obdobja, 1921-1934, je šola vlagala denar predvsem v opremo učilnic. Nekaj let kasneje pa sta krajevni šolski svet oz. odbor in šola hranila sredstva za nakup zemlje in ureditev šolskega vrta. Upoštevač letne čase, je potekal pouk za dečke praktično in teoretično iz kmetijstva in posebej za deklice oz. dekleta za ročna dela. V šolskem letu 1923/24 je kmetijska podružnica posodila šoli del zemljišča, na katerem so posadili 4000 drevesc. Pri sajenju, okopavanju itd. so pomagali učenci. V š. l. 1926/27 je kmetijstvo poučeval upravitelj Jevnikar. Naslednjega leta je dobila šola sedem arov svojega vrta. V vrtni lopi so hranili orodje. Na podlagi odloka velikega župana, P. št. 6707, z dne 2. septembra 1928 se je upravitelj šole udeležil tečaja na Srednji tehnični šoli v Ljubljani. Istega leta je osnovna šola v Šentvidu pri Stični prirejala dvakrat na teden kmetijski nadaljevalni pouk. Kmetijstvo, računstvo, spiseje, zakonodajo in državljanstvo je poučeval upravitelj, župnik Hladnik narodno zgodovino, gospodarstvo in verouk, dr. Jenko zdravstvo. Pouk je obiskovalo 41 fantov in moških, vsi nad 20 let. Upravitelj je učence na šolskem vrtu uvajal v setev, gnojenje, poučeval jih je o spravljanju in ohranjanju poljskih pridelkov in jim posredoval podrobna praktična in koristna znanja. Leta 1934 so šolski vrt obiskovali tudi kmetje iz Srbije in Skopja, na ogled so prišli strokovnjaki iz srezkega (okrajnega) načelstva, načelnik kmetijskega oddelka Dravske banovine, župani in odborniki občin. Pokazali so jim nekaj novitet, na primer cepljenje mladih hruskovih drevesc. Uspehi te, od leta 1933 kmetijske nadaljevalne, šole so presegali ožje občinske meje. Ob pomoči gospodarske zadruga, župnika in kaplana, zlasti pa upravitelja je bila vzor ne samo Dolenjski, ampak širšemu slovenskemu prostoru. V redni, šolski skupini so prevladovali učenci 5. in 6. razreda. Imeli so svojo vrtno učilnico. Seznanjali so se z večino kmečkih kultur in dela opravljali sami. Pomagali so tudi na vrtu kmetijske gospodarske zadruge. Tudi ta je prirejala ne samo tečaje, ampak tudi razstave.

Šola je imela manj sreče pri predmetu telovadba. Učenci niso imeli ne telovadnice ne usposobljenih učiteljev. Namesto telovadbe so krpali pouk s predavanji iz zdravstva, o alkoholizmu, nikotinu in njihovih posledicah, govorili so o lepem vedenju. Vzeli so si čas za ustanavljanje društev, na primer društva Mladih junakov, iz dnevnega časopisja so zbirali poročila, kar ni moglo odtehtati telesnega razgibavanja. Po letu 1928 so učili deška in dekliška ročna dela in prirejali razstave. Šele po letu 1834 je nekaj učencev telovadilo pri Sokolskem društvu.

Zamenjave učiteljev od 1929-1934

Dne 2. marca 1929 je prišla v Šentvid poučevati učiteljica Cilka Grad. Prevezela je nekaj ur od upravitelja Jevnikarja. Istega leta, 4. maja je prišel iz Nove Cerkve pri Ptuj v Šentvid Josip Plišič, glej odlok ministrstva prosvete O. N. št. 57.578. 31. marca 1930 je bila razrešena službenih dolžnosti Julija Čuček, rojena Kleinmayer; prestavljena je bila na osnovno šolo v Moste, odlok N° 8572 z dne 6. marca 1930. V Višnjo Goro je bila prestavljena učiteljica Zofija Hönigman(n), roj. Breznik, odlok sreskega načelstva N° 1757, 1930, 31. oktober. Namesto nje je prišla iz Žalne učiteljica Ana Šiška, odlok sreskega načelstva P N° 1881, 1931, 28. januarja. Leta 1931 sta se poročili Cilka Grad-Keber in Angela Bernot-Zorec. V jeseni istega leta je opravila na ljubljanskem učiteljskišću praktični učiteljski izpit Ivana Traven. Poučevala je od 14. aprila 1930 - 26. aprila 1933.

V šolskem letu 1931/32 je prišla na šentviško šolo učiteljica Marija Levičar, aprila 1933 pa sta opravili izpit za učitelja Ana Šiška in Cilka Keber, roj. Grad. Ano Šiškovo so prestavili na osnovno šolo Kolovrat, srez litijski, odlok, N° 5939/1, IV., 1933, 11. april. 30. maja 1934 je prišel v Šentvid učiteljski abiturient Leon Tolmajnar, dekret O. N. št. 28.977, 15. maj 1934.

V šolskem letu 1931/32 so poučevali:

Jevnikar Jakob Lovro, upravitelj, in stalni učitelji: Demšar Lovrova Antonija (Marija), Ivančič Ivanova Josipina, Plišič Ivanov Josip, Zorec Gabrijelova Angela in začasni: Keber Draganova Cilka, Levičar Ivanova Marija, Šiška Karlova Ana, Traven Ivana Ivana, do 26. IV. 1933, verouk:

Janez Hladnik, župnik, Josip Oven, beneficiat.

V šolskem letu 1932 so poučevali isti učitelji, le namesto beneficiata Josipa Ovna je verouk poučeval kaplan Anton Bergant. V š. l. 1933/34 je šolo zapustila učiteljica Ana Šiška K.; namesto nje je od 30. maja 1934 poučeval A. Leon Tolmajnar. Na seznamu veroučiteljev ni več župnika Janeza Hladnika. Pouk je bil večkrat prekinjen zaradi že znanih vzrokov.

Učenci od 1929-1934

V šolskem letu 1929/30 je obiskovalo redno šolo: $167 + 159 = 326$, pomožno šolo pa $19 + 22 = 41$ učencev in učenk. V začetku šolskega leta 1930/31 je bilo vpisanih $225 + 241 = 466$, ob koncu š. l. pa $217 + 227 = 444$; druge šole je obiskovalo $2 + 2 = 4$.

1931/32: $234 + 241 = 475$, druge šole: $3 + 2 = 5$ učencev in učenk

1932/33: $200 + 198 = 398$; v višjo narodno šolo je prestopilo: $66 + 82 = 148$ dečkov in deklic

V osnovno šolo se je vpisalo $266 + 180 = 546$, ob sklepu tega šol. leta pa je ostalo v razredih $192 + 195 = 387$; v višji narodni šoli je bilo: $65 + 81 = 146$, vseh učencev: $257 + 276 = 533$

1933/34 - V redno šolo se je vpisalo $199 + 195 = 394$, v višjo narodno šolo pa $94 + 102 = 196$, v osnovni in višji šoli je bilo: $293 + 297 = 590$ učencev in učenk. V primerjavi s šol. letom 1921/22 je naraslo število učencev in učenk do vključno š. l. 1933/34 za $226 (551 : 325)$.

Proces večanja razredov in oddelkov

V šolskem letu 1927/28 so uvedli paralelko k 1. razredu: v obeh razredih je bilo vpisanih 74 otrok. Naslednje š. l. so jo v 1. razredu ukinili in jo uvedli v drugem razredu. V tem letu (5. december 1929) so v skupščini izglasovali Zakon o narodnih šolah. Država se je preimenovala iz Kraljevine Srbov - Hrvatov in Slovencev v Kraljevino Jugoslavijo. Imela je 9 banovin. V Dravski banovini je bil prvi ban ing. Dušan Sernec. Kralj Aleksander je istega dne podpisal zakon o ustanovitvi društva "Sokol kraljevine Jugoslavije".

Podobne spremembe glede paralelk so nastale v 5. razredu osnovne in v 7. in 8. razredu višje narodne šole.¹

V paralelki 5. razreda je trajal pouk od 1. dec. - 31. marca 1933. Tega leta je postala šola šestrazredna.

Ob koncu š. l. 1931/32 so se vpisali trije učenci iz 5. razreda v gimnazijo, ena učenka v meščansko šolo.

Z odlokom kraljeve banske uprave z dne 3. junija 1932, IV., N° 9652/1 so ukinili vse razrede za oddaljene učence, a je bil, kot je že omenjeno, za osnovno šolo Šentvid pri Stični ta odlok izjemno preklican.

VIRI:

Zgodovinski arhiv mesta Ljubljane, Fascikli, GRO, 1, 1-6, Osnovna šola Ferdo Vesel, Šentvid pri Stični. Zbirke normalij sub. 1921-1930

Kronika štirirazredne osnovne šole Šentvid pri Stični, 1921-1924

Kronika petrazredne osnovne šole Šentvid pri Stični, 1924-1934

¹ O vpisu 74 otrok v 1. razred glej odlok velikega župana, št. 6.373, 1928, 13. oktober. Odlok za paralelko v 2. razredu je izdalo srezko načelstvo v Litiji, št. P. 977, 1929, 5. julij, za tretji razred isto načelstvo, P. N° 1065, 1930, 2. julij. Za 5. razred osnovne šole in 7. in 8. razred višje narod. šole je zahteval paralelke odlok O. N. št. 57.490, 4. oktober 1933.

Poročilo ravnatelja za šolsko leto 1932/1933 "Spomina vredni šolski dogodek".

Odloki ministrstva prosvete, banske uprave, sreskega načelstva in velikega župana so omenjeni v besedilu

DOG O V O R

med cerkvenim predstojništvom v St. Vidu pri Stični in kraj. šol. odborom v St. Vidu pri Stični radi uporabe 1 sobe v kaplaniji.

Cerkveno predstojništvo daje v uporabo kraj. šol. odboru sobo pod kapljo, da uporablja šol. odbor sobo le za reden šolski pouk šolobveznih otrok in to brezplačno za dobo 5./pet/let, počenši z šol. letom 1933/34.

Šolski odbor si mora na svoje stroške urediti sobo, da bo za šolski pouk primerna.

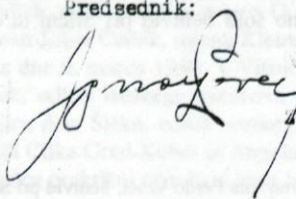
V času, ko ni rednega šolskega pouka, uporablja cerkveno predstojništvo sobo v svrhe, kakor jo je do sedaj uporabljalo.

Obe stranki sta dolžni držati sobo v redu in snagi.

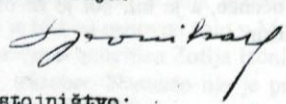
V slučaju kršitve od ene ali druge strani, se dogovor lahko od obeh strani razveljavi. V tem primeru povrne cerkveno predstojništvo kraj. šolskemu odboru za vsako neuporabljeno leto Din 400.-/štiristo/, ker toliko odpade na 1 leto, kar stane popravilo, oziroma vzdrževanje sobe.

St. Vid pri Stični, dne 5. decembra 1933.

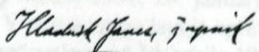
Predsednik:

Poslovodja:

za cerkveno predstojništvo:

SLAVNOST V POČASTITEV 50. OBLETNICE ZMAGE NAD FAŠIZMOM IN 52. OBLETNICE BOJEV NOV Z NEMCI NA ILOVI GORI, 28. OKT. 1995

Avguštin Lah¹

Pozdravljeni!

Hvala za tovariško vabilo na to zgodovini in sedanjosti posvečeno srečanje. Borci, aktivisti in domačini, ki smo preživelih nemško jesensko-zimsko ofenzivo in med drugimi boje na Ilovi gori novembra 1943, smo še posebej zadovoljni, ker nas je bilo veliko neizkušenih, zlelo mladih. Vsaj meni se je zdelo, da sem se na Ilovi gori še enkrat rodil, ker sovražniku ni uspelo, da bi nas pokončal. Tak je bil cilj nemške ofenzive po Hitlerjevem ukazu. Neizmerno smo hvaležni hrabrim borcem Cankarjeve in Ljubljanske brigade, da so sovragom preprečili dokončanje zločina.

Kot vsaka sreča ima tudi naša svojo senco. Vedno nam je bilo težko, ker so sovražniki - vsi vemo, kdo so bili, udarjali prav tja, kjer smo se nahajali partizani in kjer smo imeli pri ljudeh oporo. Tako so skušali opravičevati svoje zločine: za to, da so v tistih krajih požigali hiše in morili ljudi, naj bi bili krivi borci za svobodo, ne pa zločinci, ki so to počeli. Ker niso mogli uničiti partizanov, so pač udarjali po nedolžnih ljudeh. Potreben je bil le majhen sum ali naznanilo, pa se je zgodil zločin. Kar se partizanov tiče, se je bojno poslanstvo končalo, ko so padle naše zadnje žrtve za svobodo sredi maja 45, ko je bila proglašena svoboda in podpisana kapitulacija sovražnikov. Zločin, ki se je dogajal po koncu vojne, ko so utihnili topovi, in je po vsej Evropi nesojeno plačalo račun za vojno in izginilo pol do enega milijona ljudi, ni naša zgodba; je pa obžalovanja vredna. Kar počez dolžiti za to partizanstvo pa je podobna krivica kot takrat, ko so uničevali vasi, za krivce pa razglašali partizane. Vojna je bila gorje za vse, ne samo za udeležence na napačni strani, tudi za zmagovalce: nič manj žrtev ni bilo med borci za svobodo, prav tako smo izgubljali očete, matere, sestre in brate in druge ljudi, in zlasti naša mladost je bila eno samo trpljenje. Iz sovražnikovih krempljev smo bežali v hoste. Sam sem skušil zapor in malo časa sem bil med borci Cankarjeve brigade, ker sem bil invalid in pozneje meteorolog v svobodni Beli Krajini, toda dovolj, da sem doživljal bistvo tega življenja. Lahko rečem le, da smo bili zelo različni in od vsepovsod, toda družilo nas je hrepenenje po svobodnem življenju in sožitju. In tudi danes, ob vseh spremembah, je ta težnja in etika pri večini ljudi globoka in živa. Poleg tega osvobodilni boj ni bil samo boj z orožjem; nastajala je nova kultura, v organih NOB so sestavljali že 1944. načrte za obnovo, delovale so šole in mnoge druge ustanove, življenje na osvobojenem ozemlju je bilo varno. Zato enako pošteno ocenjujmo štiriletni osvobodilni boj kot končni boj za našo osamosvojitve, pa tudi čas med tem, saj smo vsi v njem živeli.

Ugleden partizanski poveljnik in zgodovinar Lado Ambrožič-Novljan je v knjigah o Cankarjevi brigadi in 15. diviziji NOV natančno in pošteno opisal dogodke okoli Ilove gore, tudi napake in izgube. Zato mi ni treba razlagati zgodovine. Pač pa mi dovolite, da vam kot tedanji kulturni delavec v Cankarjevi brigadi povem nekaj v slogu kulturnika.

¹ Ljubljana, Vipotnikova 11, dr. sc.

SPOMINJANJE NA ILOVO GORO

Pozdravljena zelena Ilova gora,
biser narave, kjer po razjedah
ponikujejo vode v temino globin
in se kamen oklepa dreves korenin,
kjer oznanjajo trdoživost narave
grčave bukve, grmišča in trave.

Pozdravljena svobodna Ilova gora,
spomenik neuklonljivemu človeku,
ki se je zakopal v ta svet in ga
med skalami, ilovko in drevjem,
med soncem, dežjem in snegom
že tisočletja poji z znojem in krvjo.
In živi z njim, čeprav skromno.

Pozdravljen spomenik Ilova gora,
nema priča davne antične zgodovine
in živa priča tisočletne slovenske!
Preživela si kar dve tuji monarhiji,
pretrpela tudi dve svetovni vojni,
živela pol stoletja svojega življenja
in dočakala našo osamosvojitv.
Kljub upornosti in delavnosti ljudi
si vseeno ostala v senci napredka.
Ostala si lepa sredi čiste narave,
otok življenja med sodobno gnečo.

Črno-žolta habsburška monarhija,
znana kot ječa za slovanske narode,
nam je vzela mnogo ljudi in zemlje.
Sama je 1918. odvrnila Slovence.
Srbska monarhija ni bila nič boljša:
zapravila nam je Slovensko primorje
in s svojo diktaturo naše zaupanje.
Podrla sta jo fašizem in nacizem,
ki sta kanila uničiti slovenski narod.
Tako imenovani narodni prvaki
so klonili in tujcem poljubljali roke,
narod pa je vedel, da tako fašizem
kot nacizem gazita vse, kar ni njuno,
še zlasti, kar je podjarmljenim sveto.
Kdor ni hotel biti hlapec, je bil upornik!
Ta vsiljena, dolga in kruta vojna,
ni prizanesla domovini in Ilovi gori.
V bojih na pobočjih okoli teh vasi
so se reševala življenja mnogih ljudi:
bila je to naša bitka za ranjence!
Ob spomeniku tu je pokopanih 64

in daleč naokoli še mnogo borcev.
Spomnimo se jih spoštljivo in molče!

Ko tisti čas po svoje vsak presoja,
nihče ne more zatajiti dveh resnic:
z enotno akcijo slovenskega rodu
bi bil izzid vojn bistveno drugačen -
brez preprirov in sovraštva in sramu,
poraz fašizma in nacizma pa je odprl
novo dobo iskanja, iznajdb in razvoja,
ki je bolj in bolj spreminjala tudi nas.
Bil je čas za ustvarjanje za vsakogar.
Kdor narodovih dosežkov ne pozna,
tudi težav in slabosti reševati ne zna!
Trdnost in poštenost je sedaj potrebna,
ko grabežljivost na bogastvo naše seda,
posvetna ali svetna, naša ali od sosedah;
ohraniti moramo naravne vire in vrednote,
vrata v svet in morje, hiše in gozdove.
Zdaj gre za prihodnost našo, za pravice,
ki jih pravo potrjuje in dogovor piše.
Slovenski narod ne bo šel več v past:
na zemlji naši smo suverena oblast.
Kdor čez križišče naše svoja pota išče,
naj kot prijatelj dobrohotno nas obišče,
pa sogovornika enakega bo prepoznal,
le dogovor o sodelovanju tukaj bo veljal!
Toliko nalog je in nakazanih programov,
ki brez sodelovanja izpeljati se ne dajo,
ne brez znanja in ne brez državljanov.

Čeprav je čudno, da o tem se govori:
med nami ozki skrajneži so, ki bi ljudi
prikrajševali za pravice in za pokojnine,
ki bi na prave nas in na odrinjene delili.
Očitno se iz zgodovine niso nič naučili.
Kdor je trpel krivico, naj se ne maščuje,
ker demokraciji je ravnanje takšno tuje.
Krivica se popravlja, če se vzrok odpravlja,
zlorabe in krivice pa sodstvo naj kaznuje!
Razlika je med tem, kar je nekoč bilo
in med rastjo današnjo, ki naj boljša bo.

Komur je domovina draga, borcem je,
ne gledamo dogajanja brez tenkočutja,
v vse, kar imamo, je tudi naše delo vtakano,
dediščina narodova pripada vsem ljudem
in prihodnost raste iz sedanjih korenin.
V teh koreninah je tudi davnine spomin.
Jeseni 43, ko so lastovke že odletele,
smo upali, da se svobode žar razveje,

da Ljubljano kmalu rešimo ožičene ograje,
 objamemo Primorce in Korošce brate
 ter začnemo udejanjati stoletne sanje -
 pa se je usul nad nas še en grozeči plaz,
 ko Hitler je poslal morilski in rušilni stroj
 in mraz in lakoto in vraga črnega naboj,
 da sklenil bi usodo našo, utišal čimveč ust.
 Mi pa svobodo željno smo pričakovali,
 svobodo, ki naj ljudstvo dvigne z dna:
 pesem puntarjev, kmečkih in delavskih,
 mladinskih, umetniških, intelektualskih,
 ni drugega bila, kot davna ljudska želja,
 naj kmetova bo in obdelana vsa zemlja,
 tovarna delavcu prijazna in ustvarjalna,
 svoboda znanosti, umetnosti priznana
 in še oblast od ljudstva voljena in dana.

Sovražnik kanil je, da bo uničil z ognjem,
 kar niso mraz, boleznin in sovraštva gnev.
 Partizani pa se nismo vdali. Z upornostjo,
 z bojem za življenje in zemljo smo vztrajali,
 ko so naduti tujci po deželi vsej razsajali
 in so ljudje izginjali v zaporih in pečeh.
 Pomislimo razsodno: čigav je bil ta greh?
 Naš ne, ki smo na gori llovi doživljali pekel:
 sovražnik je pobil kjerkoli koga je ujel,
 aziatska horda je divjala brez razuma,
 okoli nas lomastilo je in grmelo, jeklo
 je po zraku frfotalo, žvižgale so krogle,
 borci s prsi in na nož to zemljo so branili...
 Tu in tam zaječal clovek je in onemel.
 Divjaška banda, ne boste nas zlomili!
 je kriknil borec, z rame mu je tekla kri:
 ne jaz, ti pogini, na! ...in stresel je rafal...
 In še, in še - in ustavil je sovražnika naval.

Partizani, domačini, frontovci Dolenjske,
 kulturni delavci, osebeje štabov, tisoči
 bili smo tarče na ognjeni kopi tod okrog.
 Na desetine hrabrih borcev in domačinov
 je v večdnevem boju padlo in izkrvavelo
 med ilovko, peščevje, ruševine, drevje.
 Spominjamo se jih, junakov, slava jim!
 Na desetine borcev vrage težko so ranili,
 vendar pa na bojišču nismo jih pustili,
 več sto jih borcev je v bolnišnico nosilo -
 nekam v grape med skalovja in v temino.
 Utrujeni borci, šepajoči ranjenci in begunci,
 vsi skupaj smo iskali varnejša zavetja,
 tovarištvo bilo takrat je vir edini gretja.
 Bilo jih je precej, ki niso mogli več zdržati

časa krutosti, neskončnih hudih stresov,
 verjeli niso, da bi zimo v hosti preživali,
 dočakali svobodo, ki vsak svojo so želeli,
 in so v strahu zapustili partizanske vrste.

Borci so grozote takšne večkrat že prestali,
 zato junaki naših bataljonov so obvarovali
 tisoče ljudi. Noč odkrila pot je iz obroča.
 Dolga je bila še pot neuklonjenih kolon,
 dneve in tedne, s hriba v dolino, na hrib,
 z ranjenci in orožjem, premrli in lačni,
 skozi neskončno verigo zased in bojev,
 z naperi, ki jih komaj še zmore clovek.
 Divizija se je osula za četrtno borcev,
 toda rešila je svoje ranjence in civiliste,
 ni izgubila ne morale, ne orožja in gozdov.
 Prekaljena je prestala nemško ofenzivo.
 Ko smo zaznali, da se je znova vrag uphejal
 in se prvič spet naspali in toplo najedli,
 se nam je zdelo, da smo v drugo se rodili.

Pravijo nam nekateri, da brez partizanov
 bi še mnogi padli to kruto vojno preživali...
 Tudi nam je žal ljudi, ki smo jih izgubili.
 Sicer pa tudi partizanov sploh ne bi bilo,
 če ne bilo bi okupatorjev in zapeljancev
 in taborišč in krematorijev in klavcev.
 Iz zaporov smo bežali, iz družin pregnanih,
 iz izseljenih vasi in domov požganih,
 iz primorskih in koroških krajev so prišli
 junaki, ki domovino so hoteli imeti,
 in so pridružili se prvi partizanski četi,
 osvobajali so naš svet in za naš narod.
 Premislimo: ali nam je kdaj kdo kaj dal?
 Kdor mogel je, nam vedno je samo jemal.
 Mi ostajamo na svojem in s spoznanjem,
 da le s poštenjem, trdim delom, znanjem
 sreča se gradi. Kar se ne ustvari, tega ni.
 Vsak od nas in skupnost pozna boleznin.
 Učinek zmotnega ravnanja in neznanja
 pri uporabi vsega, kar se zdaj prodaja,
 povzroči lahko nesrečo in veliko škodo.
 Tveganje sedaj ni manjše kot med vojno,
 nestrpnost pa povzroča zmote in pogube.
 Na cestah smo po vojni pogubili več ljudi,
 kot je pri nas jih v vojni življenje izgubilo.
 Mnogi ne pomislijo, kje se rodi nasilje:
 brez sovraštva gre, ko strup se kje razlije,
 ko tehnika močnejša je od naše domišljije,
 a ob preganjanju ljudi posledice so usodne.
 Uničevanje zemlje, rek, potokov in gozdov,

zastrupljanje okolja, čeprav zaradi dela,
in pohlep nezadržan sprevrča se v nasilje.
A dete vsako, ki se rodi, diploma vsaka,
plačilo za pošteno delo, vse to je sreča,
ki se s trudom pridobiva, vendar ni opoteča:
o tem razmišljajmo in tudi kaj storimo!

Še vedno sem prepričan, da je partizan,
da rodoljub pošten je mislil tisti dan
le na svobodo in sožitje in na svoje drage,
če kri mu tekla je s telesnih ali srčnih ran.

Ko tukaj srečo svojo in drugih je iskal,
premnog za domovino je življenje dal.
Osvobodilni boj je bil upor, da bi živeli,
živeli kot ljudje, kot osvobojena družba
ustvarjalcev in uživalcev pravih vrednot.
Na žalost vmes bila je tudi vrsta zmot,
malih in velikih, a na vseh straneh, povsod!

Kar boj ni ta dosegel in ne pol stoletja
iskanja, naloga nam ostala je, in tisto
zlahtno mora biti, spodbujajoče, čisto.

OKUPATORJEVE IN DOMOBRANSKE POSADKE NA GROSUPLJEM V DRUGI SVETOVNI VOJNI

Ob 50. obletnici konca druge svetovne vojne

Tone Ferenc¹

Mesto Grosuplje ima pomembno lego ob glavni cesti Ljubljana-Novo mesto in na križišču železniških prog, ki peljejo proti Novemu mestu in dalje čez Metliko v Karlovac ter proti Kočevju. Pred drugo svetovno vojno je imelo mesto samo po ljudskem šteju iz 1931. leta 312 prebivalcev, cela občina Grosuplje pa 1518 občanov. Ker italijanski okupator ni spreminjal upravno-teritorialne ureditve, je občina Grosuplje ostala v okraju Ljubljana-okolica in nespremenjena ves vojni čas. Župana Franca Drobniča iz Velike Stare vasi je nasledil Alojzij Mehle s Perovega. Fašistična stranka pa je septembra 1941 na Grosupljem vzpostavila svoj "center pomoči" (centro di assistenza), ki ga je čez čas preimenovala v center PNF, ter druge pomožne organizacije fašistične stranke (za mladino, kmetice, delavke, t.i. dopolavoro).

Po napadu Nemčije in Italije na Kraljevino Jugoslavijo 6. aprila 1941 so skozi Grosuplje vozili transporti prostovoljcev iz Ljubljane preko Novega mesta v Zagreb, 10. in 11. aprila pa so se skozi Grosuplje umikale enote jugoslovanske kraljevske vojske, predvsem enote Triglavske divizije in Triglavskega planinskega odreda. Z višnjegorskega klanca so se nam ohranili fotografski posnetki tega umika, skoraj edine fotografije te nesrečne vojske iz t.i. aprilske vojne.

1. Pod italijansko okupacijo

Dolenjska je bila v tisti vojni operativno območje dveh vojska - nemške vzhodno od Trebnjega in italijanske na zahodu do ceste Ljubljana-Kočevje. Mesto Grosuplje je svojo italijansko posadko dobilo pozneje kot Ljubljana in njena ožja okolica. Italijanska vojska je namreč osrednjo in vzhodno Dolenjsko ter Belo krajino zasedla šele tedaj, ko so se nemške enote umaknile iz nje, čeprav sta nemška policija in civilna uprava 2. maja ponovno zasedli območje vzhodno od Trebnjega in severno od Novega mesta ter območje ob dolnjem toku Krke. Šele na Hitlerjev ukaz so se 10. junija 1941 umaknile z območja, ki si ga je Italija formalnopravno priključila že 3. maja 1941. Šele takrat je za italijanskega okupatorja postala povsem prosta tudi železniška proga Ljubljana-Novo mesto-Karlovac, izredno pomembna ne samo za prevoz vojaštva in njegove preskrbe, temveč tudi za prevoz nafte iz Romunije, ki jo je Italija krvavo potrebovala. Potrebovala pa je tudi les in oglje iz dolenjskih, zlasti kočevskih gozdov.

Po ureditvi mejnih vprašanj med Nemčijo in Italijo na Dolenjskem in vzpostavitvi zlasti vojaškega in tovrnega prometa po dolenjskih železniških progah se je pokazal pravi pomen razmeroma močne okupatorjeve posadke na Grosupljem. Med oddelki, ki so sodili pod civilno upravo visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino, sta bila tudi karabinjerska postaja in postaja

¹ *Ljubljana, Pod hrasti 13, dr. sc., univ. prof. zgod.*

kraljeve finančne straže, ki so ju vzpostavili najbrž šele 12. maja 1941. Prva je imela manj kot deset orožnikov in je sodila pod poveljstvo karabinjerske tenence v Višnji Gori, druga je imela med 10 in 20 financarjev in je sodila v 10. bataljon kraljeve finančne straže v Ljubljani, pod katerega so sodile tudi financarske karavle ob meji severno od Grosupljega (Troščine, Leskovec, Polica).

Kaže, da je bila prva italijanska vojaška enota, ki je po povelju 11. armadnega zbora prišla na Grosuplje, po 26. ali 27. aprilu 1941, 52. divizion težkega topništva (pov. major Carlo Frasca) 11. topniškega polka iz Logatca. Ostal je tam nekaj tednov in se mu je maja ali v začetku junija pridružil 3. gorski bataljon črnih srajc "Monviso" (pov. podpolkovnik Aurelio Languasco), ki je prispel iz Ljubljane z dvema četama (dve četi sta bili v Šmarju-Sap in Višnji Gori). Na Grosupljem je ostal do 6. julija 1942 in je bil eden od treh gorskih črnosrajčniških bataljonov, ki so prispeli na Dolenjsko kot okrepitev 11. armadnega zbora. Ko je poveljstvo tega zbora 25. avgusta 1941 svoje operativno območje - Ljubljansko pokrajino razdelilo na vojaške cone in podcone, v katerih naj bi vojaške enote pomagale oboroženim oddelkom civilne uprave preganjati partizane, je poveljnik 3. gorskega črnosrajčniškega bataljona postal tudi poveljnik grosupeljske vojaške podcone, podrejen poveljniku cone - poveljniku pehotne divizije sardinskih grenadirjev. Zato so njegove čete opravljale tudi patroljno službo in očiščevalne akcije na terenu zunaj svojih postojank.

Italijanske oborožene sile so morale že zelo zgodaj zavarovati železniške proge, ki so že od poletja 1941 dalje postajale pomemben cilj partizanskih napadov. Ravno pri varovanju dolenjske železniške proge med Radohovo vasjo in Št. Lovrencem sta v začetku septembra 1941 padla prva italijanska vojaka v Ljubljanski pokrajini. Zanimivo je, da so italijanski graničarji, ki so jih v Ljubljansko pokrajino pripeljali z bivše rapalske meje, skupaj z vojaki starejših letnikov, t. i. teritorialci (TM) varovali železnice, karabinjerji, financarji in obmejni miličniki pa so varovali mejo na Dolenjskem in v Beli krajini. Tako so vojaki varovali železnico tudi na grosupeljskem območju. Še v letu 1941 so na Grosuplje pripeljali 301. bataljon teritorialcev (TM), ki je ostal do marca 1942, ko so ga odpeljali v Italijo (pov. podpolkovnik Enrico Maggio). Na njegovo mesto je iz Ljubljane prispel dopolnilni 2. bataljon sardinskih grenadirjev (poveljnik Alberto Atti), čigar 8. četa je bila na Grosupljem, druge tri pa v Spodnji Slivnici, Račni in Čušperku ter pri Sv. Antonu. Za varovanje železnice med Šmarjem-Sapom in Višnjo Goro so že od poletja 1941. leta uporabljali 1. bataljon 23. odseka graničarjev (pov. podpolkovnik Giuseppe Scanperia), čigar stražni oddelki so bili tudi na grosupeljskem območju (decembra 1941 na Grosupljem npr. njegova 4. četa).

Pomen mesta Grosuplje, še posebej kot pomembnega železniškega vozla, se je pokazal tudi pri defenzivnem načrtu "Primavera", ki ga je v začetku februarja 1942 po naročilu poveljstva 2. armade na Sušaku izdelalo poveljstvo 11. armadnega zbora na Vrhniki. Med dvanajstimi posadkami, ki bi po umiku manjših posadk v večje ostale na svojem mestu in se še okrepile, je bila tudi posadka na Grosupljem. To so takrat sestavljala poveljstva treh bataljonov, in sicer 1. bataljona 23. odseka graničarjev, 3. gorskega bataljona črnih srajc "Monviso" in 201. bataljona teritorialcev (brez ene čete, ki je bila v Velikih Laščah) z večino čet in baterija 13. topniškega polka iz divizije sardinskih grenadirjev. Posadka je spričo velikega partizanskega svobodnega ozemlja s svojimi oddelki ob železnici, zlasti med Grosupljem in Velikimi Laščami morala kljubovati mnogim partizanskim napadom 3. grupe partizanskih odredov. Olajšanje ji je prinesla šele velika italijanska ofenziva poleti in jeseni 1942.

Za to ofenzivo je poveljstvo 11. armadnega zbora (od 11. marca 1942 v Ljubljani) k že obstoječim trem velikim enotam (grande unità), in sicer pehotnima divizijama sardinskih grenadirjev v Ljubljani in "Isonzo" v Novem mestu ter 11. bojni skupini graničarjev v Logatcu, dobilo tri nove velike enote: pehotno divizijo alpskih lovcev in "Macerata" ter bojno skupino črnih srajc "Montagna". S tem je italijanska vojska v Ljubljanski pokrajini dosegla največje število svojih enot in moštva.

Divizijo alpskih lovcev (divisione "Cacciatori delle Alpi") pod poveljstvom generala Vittoria Ruggera so proti koncu junija 1942 pripeljali iz Hercegovine, kjer si je že dodobra nabrala izkušenj v bojevanju proti partizanom. 20. junija je njen prvi transport z delom 52. pehotnega polka prispel v Stično, 28. junija pa je prispel prvi transport na Grosuplje, in to z delom 51. pehotnega polka.

Enote, med katerimi sta bila tudi 1. topniški polk ter 105. legija črnih srajc te divizije, so poleg Stične in Grosupljega zasedle tudi Višnjo Goro. Že po nekaj dneh so oba pehotna polka poslali v očiščevalne akcije; 52. polk na območje Borovnice, 51. polk pa v dolino zgornjega toka Krke, da bi tam izbojeval bazo za namestitve dela divizijskih enot. 16. julija so operativni deli divizije odrihili v veliko, skoraj štirimesečno ofenzivo, precejšen del divizije pa je ostal v pravokotniku Stična - Grosuplje - Videm Krka - Zagradec.

Na Grosupljem je ostal ali se nastanil poveljnik divizijske pehote general Luigi Maggiore Perni z divizijskim glavnim stanom (94 mož), vod divizijskega poveljstva (56), poveljstvo 1. topniškega polka (210) s 1. divizionom (437), baza 51. pehotnega polka (135), enajst divizijskih prištavnih oddelkov (517), 3. četa 239. bataljona teritorialcev (118), oddelek kraljeve finančne straže (11) in karabinjerska postaja (7 mož), skupno 68 častnikov in 1515 podčastnikov in vojakov. Te enote, zlasti 105. legija črnih srajc s svojima 104. bataljonom (Zagradec) in 105. bataljonom (Videm Krka) je dnevno opravljala očiščevalne akcije, lovila prebivalce za internacije itd.

Po vrnitvi iz velike ofenzive 9. novembra 1942 se je poveljstvo divizije alpskih lovcev nastanilo v Ljubljani, na Grosuplje pa je takrat iz doline gornje Krke prišlo poveljstvo 105. legije črnih srajc (poveljnik konzul Giuseppe Fossa) s svojim 105. bataljonom (poveljnik podpolkovnik Siro Giombini in za njim major Marco Robuschi) in 110. strojnično četo črnih srajc (poveljnik Piero Pozzo). V postojanki so ostali nekateri manjši divizijski prištavni oddelki (npr. 571. poljska bolnišnica, oddelek 26. odseka za pomoč, peki) in četa 239. bataljona teritorialcev, katerega poveljstvo je bilo v Višnji Gori (pov. podpolkovnik Adolfo Monti). V postojanki je bila tudi baterija 13. topniškega polka. Do konca italijanske okupacije je prišlo le do odhoda ali prihoda kakšne manjše enote (npr. vod 22. bataljona minometov, 3. četa 111. strojničnega bataljona), in to predvsem za varovanje železnice. Poveljstvu 105. legije in 105. bataljona črnih srajc pa sta vsaj z eno četo ostala na Grosupljem skoraj neprestano. Le spomladi 1943, ko sta se za nekaj mesecev preselila v Stično, ju je na Grosupljem nadomestilo poveljstvo 52. pehotnega polka (poveljnik polkovnik Umberto Morandi), poveljstvo 2. bataljona 51. pehotnega polka (brez poldruga čete), 6. okrepljena četa 2. bataljona 52. pehotnega polka in 2. baterija 1. divizion 1. topniškega polka. Vse te enote so bile iz divizije alpskih lovcev, ki je ostala v Ljubljanski pokrajini do kapitulacije Italije.

2. Pod nemško okupacijo

Nekaj dni zatem, ko je Italija 3. septembra 1943 pri Sirakuzah na Siciliji podpisala premirje z vojsko protifašistične koalicije in so ga 8. septembra razglasili po radiu, je italijanska vojska iz Ljubljanske pokrajine odšla v Italijo ali pa v nemško ujetništvo. Ljubljansko pokrajino je Adolf Hitler 10. septembra 1943 vključil v operacijsko cono Jadransko primorje s središčem v Trstu. Vendar je nemška vojska, ki je že proti koncu avgusta 1943 zasedla železniško progo Ljubljana - Postojna - Sežana, lahko zasedla Dolenjsko in Notranjsko šele po veliki vojaški ofenzivi med 21. oktobrom in 13. novembrom 1943. Na Grosuplje je 2. novembra 1943 prodrla 162. divizija Turkestanska, vendar se v njem ni mudila dolgo. Zaradi partizanskega porušenja železnice na Dolenjskem, ki tudi sicer ne bi bila tako pomembna za nemškega okupatorja, kot je bila za italijanskega, ker je bila za Nemce pomembnejša dvotirna železnica v savski dolini, tudi mesto Grosuplje ni bilo več tako pomembno kot prej. Njegova postojanka je do obnove železniške proge proti Kočevju sredi zime 1944-1945 imela predvsem položaj predstraže mesta Ljubljane in izhodišča za operacije proti partizanom, dokler se ni za to spomladi 1944 ustvarilo ustrežnejše mesto v Stični, Št. Vidu pri Stični in Višnji Gori. Nemški okupator zato ni imel na Grosupljem nikdar kakšne večje svoje enote, kot npr. v Novem mestu ali Kočevju (v obeh je bil neprestano po en policijski bataljon, okrepljen s slovenskimi domobranci), na Grosupljem so posadko tvorile večinoma domobranske enote.

Zaradi pomanjkanja ustreznega gradiva nemškega okupatorja in tudi gradiva organizacijskega štaba slovenskega domobranstva smo o nastanitvenih zadevah nemških policijskih enot in domo-

branskih enot slabše poučeni. Bilo je tudi več preimenovanih skupin, bataljonov in čet slovenskega domobranstva ter njihovih preureditev, kar tudi otežuje ugotavljanje stanja.

Prvo domobranksko postojanko na Grosupljem so, kot kaže, vzpostavili novembra 1943 in so jo imenovali tudi Grosupeljska domobrankska četa (poveljnik poročnik Janez Benko). Ko so 15. decembra 1943 na Škofljici vzpostavili 2. bojno skupino Slovenskega domobranstva, so vanjo vključili tudi moštvo Grosupeljske čete. Prva večja domobrankska enota na Grosupljem je bila 7. bojna skupina (poveljnik stotnik Rudolf Marn), ki so jo ustanovili v začetku februarja 1944 iz dela 2. bojne skupine, ko je ta postala preobsežna. To so bile 21., 22. in 23. domobrankska četa, ki sta se jim priključili 27. in 28. domobrankska četa z Grosupljega. Ti četi sta nastali sredi januarja iz 10. in 11. šolske čete, ki sta prispeli iz Ljubljane. Ostali sta na Grosupljem, medtem ko so bile druge tri čete v bližnjih postojankah. Po ukinitvi bojnih skupin 25. februarja 1944 sta bili četi na Grosupljem podrejene neposredno organizacijskemu štabu Slovenskega domobranstva v Ljubljani. Ko je ta štab spomladi 1944 ustanovil nekaj domobrankskih udarnih bataljonov, so 28. četo vključili v 1. udarni bataljon, ki se je nastanil v Stični. Sredi maja 1944 so na Grosupljem iz 22., 24. in 63. čete, ki so prišle od drugod, ustanovili udarni domobrankski bataljon "M" (Mitte - sredina) s poveljnikom Mirosljubom Stamenkovičem, ki je junija odšel v Višnjo Goro in se je v začetku julija preimenoval v 3. udarni domobrankski bataljon. Na Grosupljem je ostala, kot kaže, 27. četa do konca vojne. V mestu je bil tudi oddelek slovenske politične policije.

NAŠE OBČINE IN OBČANI

PREGLED DELA IZVRŠNEGA SVETA OBČINE GROSUPLJE OD LETA 1990 DO 1994

Franc Ahlin¹

Ob pregledu dela IS občine Grosuplje od l. 1990 do 1994 ne moremo mimo tega, da si ne bi vsaj na kratko osvežili spomina na pomembne prelomne in zgodovinske dogodke zadnjih štirih let. V tem kratkem času smo bili priče številnih sprememb: leta 1990 smo imeli prve demokratične večstrankarske volitve, ki so pripomogle k postopnemu spreminjanju družbenega in gospodarskega sistema, kmalu zatem pa se nam je uresničil še davni sen slovenskega naroda - dobili smo svojo državo.

Spremembe so bile sicer boleče, saj se je novim razmeram, zlasti tržnim, neprilagojeno gospodarstvo moralo začeti hitro spreminjati. Neurejena lastnina je dodatno zavirala razvoj. Posledice spreminjenih okoliščin smo na vseh področjih družbenega življenja krepko čutili tudi na občini.

Zato smo se trudili, da bi se vsa področja lahko enakomerno razvijala. Na področju gospodarske, predvsem komunalne infrastrukture smo skušali doseči enakomerni razvoj podeželja, oskrbo naselij z vodo, odvajanje odpadnih voda, čim večje asfaltiranje cest, izgradnjo telefonskega omrežja ter ostalih komunikacij itd. Posebno skrb smo posvečali razvoju turizma, kulture in okoljevarstvenih programov. Izvršni svet je imel od aprila 1991 do decembra 1994 skupno 80 sej, na katerih je obravnaval 2.107 točk dnevnega reda. Ob sprejemanju proračuna je vsako leto usklajeval potrebe vseh 24 krajevnih skupnosti po boljših cestah, novih vodovodih, adaptacijah šolskih objektov ipd. in možnosti za njihovo uresničitev. IS je pomembne sklepe in ustrezno oblikovana gradiva mesečno posredoval delegatom skupščine. S strpnim dogovarjanjem in veliko mero potrpežljivosti so skupščinski delegati potrdili večino točk dnevnega reda in vse štiri občinske proračune.

Nestranska usmeritev IS je gotovo bogatila občino. Lahko zapišemo, da se je občina Grosuplje v tem obdobju uspešno razvijala tako po zaslugi izvršnega sveta kot skupščine. V izvršnem svetu smo imeli dobro ekipo, s katero smo si zastavili zahteven program in ga tudi uspešno uresničili, na nekaterih področjih celo presegli. V IS smo se zavzemali za vse tisto, kar ljudje v občini potrebujejo, nikoli nismo politizirali, skupščina pa je ves čas podpirala naše skupne programe. Razvoj občine Grosuplje je bil uravnotežen in skrbno načrtovan.

Veliko točk dnevnega reda je bilo namenjenih sanaciji stare in izgradnji nove deponije komunalnih odpadkov Stehan, ki je z ekološkega vidika eno najsodobnejših odlagališč v Sloveniji, dalje ureditvi neštetih kilometrov vodovodov in cest ter izgradnji vodohramov. Zgrajeni oziroma obnovljeni sta bili stavbi PTT v centru Grosuplja in na Vidmu, v kateri so vgradili tudi nove digitalne telefonske centrale. Polepšali smo izgled naslednjih krajev: Grosuplja, Šmarja - Sapa, Ivančne Gorice, Šentvida pri Stični in Vidma. Vzporedno s temi investicijami je potekala ureditev avto-busne postaje v Grosuplju, ki jo je v letu 1993 dopolnila še nova fasada železniške postaje, obnovljena za 100-letnico prihoda prvega vlaka v Grosuplje.

V splošno zadovoljstvo tako občanov kot delavcev občinskih upravnih organov je bila v letu 1993 dokončno adaptirana občinska stavba, v enoti Zdravstvenega doma v Grosuplju pa je bil zgrajen sodobno opremljen otroški dispanzer.

¹ *Predsednik Izvršnega sveta občine Grosuplje 1991-1994, dipl. oec.*

Krajanom Dobropolja smo z adaptacijo in ureditvijo prostorov v osnovni šoli Kompolje omogočili otroško varstvo, ki ga prej niso imeli. V Šentvidu pri Stični so leta 1994 dobili novo sodobno telovadnico, otroci demografsko ogroženih območij KS Metnaja pa dislociran oddelek osnovne šole v stari šoli v Stični. V zadnjih dveh letih je IS še posebej skrbel za načrtovanje in izgradnjo prepotrebnih novih šolskih prostorov v Šmarju - Sapu, Grosuplju in Višnji Gori. Z izgradnjo prizidka nove šole in z obnovo stare v Šmarju - Sapu smo začeli v zadnjem letu našega mandata, za grosupeljsko in višnjegorsko osnovno šolo in večnamenski športni center v Grosuplju pa smo zagotovili sredstva za odkup zemljišč in le-ta tudi odkupili.

V okviru danih možnosti je IS namenil posebno skrb razvoju obrti, kmetijstvu z dopolnilnimi dejavnostmi in podjetijstvu. Z razpisi za dodelitev kreditov smo začeli že leta 1991, in to posebej za kmetijsko področje in za podjetništvo. Do danes smo pod ugodnimi kreditnimi pogoji razdelili preko 110 milijonov tolarjev.

Na področju kulture je postala v javnosti širše odmevna Muljava, z njo pa tudi občina Grosuplje, in sicer z vsakoletno prireditvijo Kresnik, na kateri se podeljujejo nagrade za najboljše novi slovenski roman. In prav vsakoletni prireditvi: Kresnik na Muljavi in Tabor slovenskih pevskih zborov v Šentvidu, sta občino uspešno predstavili Sloveniji in našemu zamejstvu.

V letu 1994 smo občino Grosuplje uspešno promovirali na sejmu Alpe-Adria - svoboda gibanja 1994 v Ljubljani, v reviji Slovenija magazin winter 1994/95, na jubilejnem 25. taboru slovenskih pevskih zborov, ob stoti obletnici prihoda prvega vlaka v Grosuplje, z mednarodno kolesarsko prireditvijo Prolog 1994, z otvoritvijo urejenega UL-centra in vzletišča Grosuplje in z vsakoletno prireditvijo Večer na vasi. V mesecu oktobru leta 1994 je Obrtna zbornica Grosuplje praznovala dvajset let svojega obstoja, hkrati s tem pa obudila spomin na bogato zgodovino obrtništva. Znano je, da smo imeli prvi kovaški ceh v Višnji Gori že l. 1512.

Podaljšan mandat IS od maja do decembra 1994 je pripomogel, da je ekipa IS in z njo upravni organi občine Grosuplje v svojem mandatu začela in uspešno zaključila preko 185 večjih in manjših investicij v občini.

Na koncu se zahvaljujem vsem, ki ste nam na kakršen koli način pomagali pri gradnji boljšega in znosnejšega jutri!

NAČRTI IN NALOGE NOVE OBČINE GROSUPLJE

Rudolf Rome¹

Z uveljavitvijo nove Ustave in vzpostavitvijo Države kot edinega upravnega organa se pristojnosti nekdanjih družbenopolitičnih organizacij, med katere so spadale tudi bivše občine, delijo: državni del prehaja v državne organizacijske oblike - zasebni, interesni in skupni del pa na podjetja, društva in nove občine.

Zakon o lokalni samoupravi je omogočil, da prebivalci določenega teritorija lahko uveljavljajo pravice in sodelujejo pri t. i. skupnih razvojnih programih in aktivnostih v občini kot pravni osebi.

Nova občina Grosuplje se je formirala 1. januarja 1995 in prevzela naloge, ki zadevajo življenjske potrebe njenih prebivalcev. Gre za 14.100 prebivalcev, ki žive v 66 naseljih na območju, velikem 134 km². Območje nove občine je vezano na geografsko zaokroženo Grosupeljsko polje, ki ima značilne naravne in prepoznavne kulturno-zgodovinske sestavine. Grosuplje kot občinsko središče in največji kraj s 5830 prebivalci zaradi svojih značilnosti lahko predstavlja identiteto občine.

Novo občinsko vodstvo je prevzelo nekatere razvojne programe stare občine, nekatere pa oblikovalo na novo ter jih prilagodilo potrebam sedanjega časa. Tako je prioriteto nastalo pet (5) RAZVOJNIH PROJEKTHNIH NALOG, za izvedbo katerih smo izključno pristojni prebivalci občine sami.

1. Zagotovitev *dobrih, predvsem prostorskih pogojev za delovanje občinskih javnih služb*: osnovnega šolstva, glasbene vzgoje, otroškega varstva, športa in rekreacije, kulture, knjižničarstva, zdravstva, humanitarnih in socialnih dejavnosti, dela s starejšimi in mladimi, občinske uprave.
2. *Gradnja in vzdrževanje infrastrukture* za potrebe gospodarstva in bivalnih okolij: vodooskrba, kanalizacija in čiščenje odpadnih voda, odvoz smeti in deponiranje odpadkov, druge lokalne komunalne dejavnosti, ceste in promet, stavbne površine, javna stanovanja.
3. *Urejanje naselja Grosuplje* in ožje okolice po kriterijih, ki veljajo za mesta regijskega značaja: prepoznaven center, urejene javne površine, označeni vhodi v naselje, urejene ceste in promet, zgrajena socialna in komunalna infrastruktura, lokacije za šolstvo, kulturne dejavnosti, šport in rekreacijo ter društvene aktivnosti, poslovna cona, gospodarsko-obrtna območja, območja koncentrirane stanovanjske gradnje, parki in sprehajališča, turistično-gostinska ponudba, prireditve.
4. *Spodbujanje gospodarskega razvoja*: malega gospodarstva, obrti, turizma, tržnih programov na kmetijah, priprava zazidljivih zemljišč, zaščita površin pred poplavami, subvencioniranje kreditov, zmanjšanje ali odlog plačevanja lokalnih komunalnih prispevkov, gospodarsko svetovanje.
5. *Pomoč pri organiziranju in angažiranju občanov*: krajevne, vaške in četrtne skupnosti, gradbeni odbori, društva, klubi in zveze, župnije, javne prireditve, dotacije in pokroviteljstva, lokalni mediji.

¹ Velika Stara vas 2, župan

Vseh pet projektnih nalog bomo skušali ciljno voditi na novi občinski upravi, ki pa bo redno izvajala tudi vse tekoče in obvezne upravne ter druge naloge.

Za mandatno obdobje 1995-1998 predvidevamo za obvezne in razvojne projektne naloge občine uporabiti 12 milijonov DEM sredstev letno po razrezu, ki je prikazan v preglednici 1

PREGLEDNICA 1: Načrt letne porabe javnih sredstev v občini Grosuplje

Način financiranja	Obvezne naloge mio DEM*	Razvojne naloge mio DEM
Proračunska javna poraba	6	2
Občinski prispevki		2
Direktna vlaganja občanov, gospodarstva, države		2
SKUPAJ	6	6

* 1 DEM = 92,00 SIT

Letno je s proračunom zagotovljeno okoli 8 milijonov DEM. S podporo občanov, gospodarstva pa tudi državnih skladov bomo skušali pridobiti še 4 milijone DEM za občinske javne projekte.

Z lastno organiziranostjo in zbranimi sredstvi bi lahko v občini Grosuplje do konca tisočletja po posameznih projektnih nalogah izvedli veliko programov. Nekaj od njih se je že izvajalo v letu 1995. Seznam načrtovanih programov in tistih, ki so se izvajali v letu 1995, predstavljamo v preglednici 2.

PREGLEDNICA 2: Seznam načrtovanih razvojnih programov in programov, začelih v letu 1995

PROJEKTNNA NALOGA 1: DOBRI POGOJI ZA DELOVANJE JAVNIH SLUŽB		
NAČRT	ZAČETO 1995	ŽE VLOŽ. SIT
OŠ Šmarje - Sap: prizidek za šolo in dvorano	izvedena gradb. dela	160 mio
OŠ Šmarje - Sap: adaptacija stare šole	dela se izvajajo	40 mio
OŠ Šmarje - Sap: nabava opreme		
OŠ Šmarje - Sap: adaptacija telovadnice	izvedeno	12 mio
OŠ Grosuplje: računalniške učilnice	opremljena 1 učilnica	5 mio
OŠ Grosuplje: nakup zemljišča za novo šolo	kupljeno	22 mio
OŠ Grosuplje: izgradnja nove šole	projektna dokumentacija	4 mio
OŠ Grosuplje: izgradnja večnamenske telovadnice	projektna dokumentacija	2 mio
OŠ Grosuplje: ureditev zunanjih igrišč in parkirišč		
OŠ Št. Jurij: izgradnja telovadnice	projektna dokumentacija	1 mio
OŠ Jurij: izgradnja nove šole		

OŠ Žalna: izgradnja prizidka k šoli		
OŠ Žalna: izgradnja telovadnice		
OŠ Kopanj: pridobitev zemljišča za šolo in telovadnico		
OŠ Polica: pridobitev zemljišča za šolo in telovadnico		
Vrtec Grosuplje: povečati vrtec na Trubarjevi	projektna dokumentacija	3 mio
Izgradnja igrišč v večjih naseljih	izgradnja igrišča in preureditev skakalnice Čušperk	2 mio
Adaptacija Zdravstvenega doma Grosuplje		
Nabava opreme za Zdravstveni dom	nabavljen nov rentgen	4 mio
Povečanje prostorov za Knjižnico Grosuplje	pridobljeni novi prostori	
Povečanje prostorov za učne delavnice za prizadete otroke		
Povečanje prostorov za glasbeno šolo		
Podpora mladinskim organizacijam	pridobljeni prostori	
	dotacije za aktivnosti	1 mio
Vzdrževanje kulturnih spomenikov in objektov	dotacija	3 mio
Obnavljanje opreme in objektov občine	nabavljena oprema,	3 mio
	urejen arhiv	3 mio
Preureditev družbenega doma		

PROJEKTNA NALOGA 2: GRADNJE IN VZDRŽEVANJE INFRASTRUKTURE

NAČRT	ZAČETO 1995	ŽE VLOŽ. SIT
Zamenjava salonitnih vodovodnih cevi	preureditev vodovoda Kačjek Grosuplje	7 mio
	preureditev vodovoda pri Bambiču	4 mio
Izgradnja javnih vodovodov KS Ilova Gora, Polica, Škocjan, Šmarje - Sap, kjer jih še ni	projektna dokumentacija za Ilovo Goro	2 mio
Povezava vseh vodovodov v občini		
Zaščita vodnih virov in okolice		
Urejanje hidrantov	postavitev novih hidrantov	1 mio

Dokončna izgradnja kanalizacije na Grosupljem	projektna dokumentacija za Ljubljansko c., Perovo	2 mio
	kanalizacija Pod gozdom	5 mio
	kanalizacija Župančičeva in Cesta na Krko	4 mio
Izgradnja kanalizacij na območju obstoječih vodov	kanalizacija Vel. Vrh pri Šmarju	5 mio
	projektna dokumentacija Cikava	2 mio
	projektna dokumentacija Sp. Slivnica	2 mio
Izgradnja kanalizacije na območju avtoceste	kanalizacija Šmarje	16 mio
Nabava nove cisterne za črpanje odpadne vode		
Sanacija obstoječe deponije za smeti	sanacija okolice	2 mio
Nakup zemljišč za novo deponijo		
Izgradnja nove deponije		
Organiziranje odvoza smeti v vsej občini (KS Žalna, Škocjan)	nabava novih kontejnerjev	1 mio
Nabava novih vozil za odvoz smeti		
Redno urejanje javnih površin		
Ureditev infrastrukture na trgu v Šmarju	začetek urejanja trga	8 mio
Prenova pošte v Šmarju	prenovljena pošta	6 mio
Izgradnja telefonskega omrežja v občini		
Izgradnja kabelske TV na Grosupljem		
Ureditev prostorov za lokalni radio		
Urejanje pokopališč in mrliških vežic	projektna dokumentacija Grosuplje	2 mio
	mrliška vežica Stara vas, Kopanj, Št. Jurij	5 mio
Urejanje javne razsvetljave	javna razsvetljava Ceste na Krko, Adamičeve, Perovo	3 mio
Ureditev plakatnih mest		
Urejanje gozdnih cest	urejanje po letnem načrtu	2 mio
Urejanje krajevnih cest in ulic	urejanje po načrtu KS	20 mio
Urejanje parkirišč in pločnikov		

Modernizacija lokalnih cest		
Stara vas-Troščine	preureditev do Kožljevca	5 mio
Polica-Troščine	začetek modernizacije	3 mio
Jerova vas-Zg. Duplice	izvedeno	30 mio
Zg. Duplice-Peč-Polica		
Zg. Duplice-Sp. Duplice		
Kadunčeva cesta	izvedena zemeljska dela	1 mio
cesta pri pokopališču		
cesta k Zdravstvenemu domu	izvedeno	3 mio
cesta k cerkvi	projektna dokumentacija	1 mio
Trubarjeva cesta		
Gasilska cesta		
Industrijska cesta		
Cikava-Hrastje	izvedena zemeljska dela	2 mio
Šmarje-Sap - Zg. Slivnica	projektna dokumentacija	1 mio
Šmarje-Sap - Huda Polica	začetek dela	
Sp. Slivnica-Predole		
Ponova vas-Županova jama		
Velike Lipljene-Županova jama	projektna dokumentacija	1 mio
Velika Ilova Gora-Luče	delno izvedeno	4 mio
Ureditev objektov na lokalnih cestah	projektna dokumentacija	3 mio
	nabava opreme za železniški prehod v Žalni	4 mio
Preplastitev asfalta na lokalnih cestah	preplastitev skozi Ponovo vas	3 mio
Modernizacija regionalnih cest		
Plešivica-Luče	izdelava projektne dokumentacija	
Razdrto-Šmarje	postopek nacional. zemljišča	
Cikava-Grosuplje	postopek za odkup zemljišč	
Ureditev Ljubljanske ceste		
Ureditev Adamičeve ceste		
Cesta na Krko	izveden odsek gostišče Mak-Mizarstvo	37 mio

	projektna dokumentacija za nadaljevanje	2 mio
Sp. Blato-Stehan	projektna dokumentacija	2 mio
Urejanje avtobusnih postaj	dokončna ureditev pri železniški postaji Gr.	1 mio
Razširitev toplovoda na Grosupljem		
Izgradnja plinske postaje		

PROJEKTNA NALOGA 3: UREJANJE NASELJA GROSUPLJE

NAČRT	ZAČETO 1995	ŽE VLOŽ. SIT
Zgraditi potrebno socialno infrastrukturo	(gl. projektno nalogo 1)	
Zgraditi potrebno gospodarsko infrastrukturo	(gl. projektno nalogo 2)	
Ureditev prometa	prometna signalizacija	1 mio
	preventivne naloge	1 mio
Urejanje javnih površin	izdelava katastrov	2 mio
Določitev zazidljivih površin	izdelava PUP	2 mio
Urejanje stavbnih zemljišč	izdelava zazidalnih načrtov	4 mio
Določitev funkcionalnih površin objektom	izdana naročila	2 mio
Organizirana gradnja in prenova stanovanj	prenova	3 mio
Izgradnja poslovnega centra	ureditveni načrti	2 mio
Izgradnja avtoservisa in bencinske črpalke	ureditveni načrti	
Dopolnitev gostinske in turistične ponudbe		
Javna razsvetljava, oglaševanje, informiranje		
Zaščita pred hrupom		
Urejanje zelenih površin		
Zapolnitev praznega prostora v centru Grosupljega		
Načrtno izvajanje streh, fasad, vhodov in okolice pri objektih v centru		
Preselitev avtoodpada v Jerovi vasi		

Začetek izgradnje rekreativnih centrov ob Ljubljanski cesti, ob Cesti za gasilskim domom idr.		
---	--	--

PROJEKTNÁ NALOGA 4: SPODBUJANJE GOSPODARSKEGA RAZVOJA		
NAČRT	ZAČETO 1995	ŽE VLOŽ. SIT
Ustanovitev medobčinskega sklada za razvoj gospodarstva	sprejet sklep	4 mio**
Ustanovitev medobčinskega Javnega komunalnega podjetja	ustanovljeno	137 mio**
Ustanovitev sklada za stavbna zemljišča		
Ustanovitev stanovanjskega sklada		
Ustanovitev družbe za spodbujanje razvoja turizma		
Kreditiranje obrtnikov in podjetnikov	izveden razpis	7 mio
Kreditiranje prestrukturiranja v kmetijstvu	krediti dodeljeni	9 mio
Pridobitev zemljišč za gospodar. gradnjo	prostorska dokumentacija	4 mio
Izgradnja poslovnega centra na območju Grosupljega		
Urediti poslovne prostore	urejanje lastništva in vzdrževanje	3 mio
Preureditev trgovine Zdenka		
Program ureditve Županove jame	projektna dokumentacija	2 mio
Program ureditve Magdalenske gore		
Program ureditve gradu Boštanj		
Turistični programi Radenskega polja		

** Vložile vse tri občine: Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje

PROJEKTNÁ NALOGA 5: ORGANIZACIJA IN ANGAŽIRANJE OBČANOV		
NAČRT	ZAČETO 1995	ŽE VLOŽ. SIT
Funkcioniranje KS kot pravne osebe	pokrivanje stroškov funkcioniranja	4 mio
Aktiviranje društev in zvez (gasilska, turistična, kulturna, športna, humanitarna, stanovska)	dotacije	14 mio
Spodbujanje kakovostnih programov	javni natečaji	5 mio
Pokroviteljstva javnih prireditev	dotacije, nagrade	3 mio

Financiranje strank	dotacije	4 mio
Javni mediji (časopis, radio)	pokrivanje stroškov	6 mio
Prenos občinskih pristojnosti za izvedbene naloge na KS, društva, zveze itd.	(glejte naloge 1-4)	
Program celostnega razvoja podeželja		

Iz preglednice 2 se vidi, da smo mnoge aktivnosti iz srednjeročnega načrta projektnih nalog že začeli izvajati. Vanje smo poleg sredstev občinskih javnih zavodov in Javnega komunalnega podjetja v letu 1995 vložili več kot 550 milijonov SIT javnih razvojnih sredstev (nad 6 milijonov DEM).

Pri aktivnostih in sofinanciranju so se predvsem izkazali prebivalci vseh desetih krajevnih skupnosti v občini, na pomoč pa so nam priskočila tudi nekatera državna ministrstva.

Kljub neuspelemu občinskemu referendumu za šolski tolar, težjemu zbiranju prispevkov občanov za komunalno infrastrukturo v nekaterih okoljih in pomanjkanju državnih sredstev vodstvo občine meni, da načrtovani skupni programi niso preambiciozni. So le rezultat prioritarnih potreb naše občine oz. občanov in želim, da bi se v čim večjem obsegu tudi uresničili.

OBČINA IVANČNA GORICA

Jernej Lampret¹

Mnogi naši občani so leta 1960 nasprotovali ukinitvi tedanje občine Ivančna Gorica. Spremembe in prevrednotenja so po več kot treh desetletjih spet uresničila dolgoletna pričakovanja. Razvoj in napredek sicer ni povsem zaobšel naših krajev, vendar smo po sodobnih merilih na repu razvitosti, še več, na nekaterih področjih povsem zaostajamo. Lokalna samouprava omogoča ljudem, da se na novo organizirajo, postavijo svoje prioritete in z odgovornostjo ter zaupanjem v svoje sposobnosti poskrbijo za dvig kvalitete življenja. V novo obdobje vstopamo z nedorečenimi razmerjtvami pristojnosti med državo in občino, med naslednicami starih občin in nasploh z nerazčiščenimi odnosi v novi demokraciji.

Državni zbor Republike Slovenije je ob izteku leta 1994 sprejel zakon o lokalni samoupravi, na podlagi katerega je dotedanja občina Grosuplje s 1. 1. 1995 razpadla na tri nove občine, in sicer na občine Ivančna Gorica, Grosuplje in Dobrepolje. Občina Ivančna Gorica zavzema 227 km², kar predstavlja 1,12 % površine naše države. Po podatkih Zavoda RS za statistiko je 30. 6. 1994 na ozemlju občine Ivančna Gorica živel 12.249 prebivalcev, kar je 0,63% prebivalcev Slovenije. Primerjava deleža površine in deleža prebivalstva nam pokaže, da je občina podpopovprečno naseljena, saj gostota prebivalstva dosega le dobro polovico povprečne slovenske. Kljub temu pa zavzema občina Ivančna Gorica v Sloveniji pomembno mesto, ki ji ga dajeta predvsem njen geografski položaj in kulturna tradicija. Te simbole smo povzeli tudi na občinskem grbu in zastavi.

Na lokalnih volitvah v občini Ivančna Gorica so bili za člane občinskega sveta izvoljeni: na listi SKD Jurij Gorišek, Pavel Groznik, Andrej Vencelj, Janez Janežič, Frančiška Vidmar in Igor Jernejčič; na listi SLS Milena Vrhovec, Milan Jevnikar, Marjan Kotar, Jože Glavič in Jože Perko; na listi SDSS Nikolaj Erjavec, Igor Bončina, Jože Mihelčič, Lovrencij Lampret, Anton Vidmar in Anton Hrovat; na listi LDS Franjo Rajh, Franc Godeša, Nada Stepic in Janko Rošelj. Za župana Občine Ivančna Gorica je bil izvoljen Jernej Lampret, za občinskega tajnika je bil imenovan Vinko Blatnik, za podžupana pa Jože Košak.

Delo na Občini Ivančna Gorica je bilo treba zastaviti povsem na novo. Največje težave je predstavljala organiziranost občinske uprave s kadrovsko problematiko in prostorom oziroma zagotovitvijo primernih pogojev za delo. Po večmesečnih dogovarjanjih in iskanju najboljše prostorske možnosti je županstvo dobilo svoje mesto v prostorih Rojčeve hiše na Sokolski ulici. Županstvo je konec leta 1995 imelo zaposlenih 8 delavcev. Z odlokom občinskega sveta je dobilo v svoji organizacijski sestavi naslednje referate:

- za upravno-pravne, splošne, administrativne in informacijske zadeve,
- za gospodarstvo, obrt, trgovino, turizem, kmetijstvo in gozdarstvo ter finančne zadeve in proračun,
- za družbene dejavnosti, društva in krajevne skupnosti ter
- za komunalne zadeve, varstvo okolja in urejanje prostora.

Komunalna dejavnost je v lokalni samoupravi organizirana predvsem za potrebe občanov.

¹ *Ivančna Gorica 1295, Muljava 17a, župan*

Prostorsko obsežna občina nam je v programu cestnega gospodarstva prinesla veliko dela in zahtevala veliko sredstev. Na 130 km lokalnih cest, 167 km krajevnih cest, številnih gozdnih in regionalnih cestah ter na odseku avtoceste bo v naslednjem obdobju veliko dela, za kar je potrebno, glede na pristojnost, veliko dogovorov na lokalni pa tudi državni ravni. V letu 1995 smo upravljali in vzdrževali lokalne ceste po pogodbi, ki jo izvaja podjetje Komunalne gradnje Grosuplje. S kategoriziranimi in nekategoriziranimi krajevnimi cestami upravljajo krajevne skupnosti, za kar dobijo tudi del občinskih sredstev. Z regionalnimi cestami upravlja Republiška uprava za ceste, vzdržuje pa jih Cestno podjetje Ljubljana.

Med investicije v letu 1995 sodijo modernizacije lokalnih cest: Krka-Korinj (2460 m); Hrastov Dol-Lučarjev Kal (1100 m), Mala Goričica-Obolno (500 m), Temenica-Breg (500 m), Dečja vas-Šmihel (604 m), Sobrače-Ješče (550 m, utrđitev), Bakrc-Brezovi Dol (1690 m), Vrhe-Oslica (760 m), Tomšičeva cesta v Višnji Gori (1200 m z dodatnimi deli: elektrifikacija, kanalizacija, telefonija; investicija je v teku). Sredstva so zagotovili DARS, Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj, občina in krajani.

Na krajevnih cestah so bili modernizirani odseki Temenica-Dolenja vas, Hrastov Dol-Trnovica, Petrušnja vas-Culka, naselje Šentvid, Petrušnja vas-Križ, Krka-Podbukovje, naselje Krška vas, Sušica-Trebež, ureditev parkirišča v Stični, Stična-Vir. Na vseh krajevnih cestah je bilo opravljeno predvsem utrđevanje z asfaltiranjem v skupni dolžini okoli 9000 m.

Na področju regionalnih cest se zaključuje investicija DARS - cesta skozi Zagradec. Občina je prispevala sredstva za pločnik in javno razsvetljavo ob regionalni cesti. Za nadaljevanje gradnje avtocestnega odseka Višnja Gora-Bič je bil izdelan lokacijski načrt. Omenjeni modernizirani odseki se morajo še dograjevati in povezovati, zato je nadaljnji plan na vseh cestah odprt, saj imamo v občini še več kot 40 % lokalnih cest neasfaltiranih, modernizacije pa so potrebne tudi krajevne ceste v dolžini okoli 100 km.

Program komunalnega gospodarstva obsega kolektivno komunalno rabo (vzdrževanje pločnikov, ulic, javnih površin in zelenic) ter individualno komunalno rabo (oskrba z vodo in kanalizacija, zbiranje in deponiranje komunalnih odpadkov, urejanje pokopališč, varstvo okolja).

Oskrba z vodo ostaja v občini še naprej pereč problem, čeprav komunalno podjetje dovaža neoskrbovanim pitno vodo ob sofinanciranju občine. Problem je tudi zastarelo vodovodno omrežje, ki povzroča ogromno izgubo vode, zato rekonstruiramo več odsekov. Večji gradbišči sta Vir-Šentvid in Dob-Šentvid. S kanalizacijo želimo opremiti vse kraje, ležeče nad čistilno napravo. Večja investicija v teku je izgradnja krakov B, S in E kanalizacije v Stični, za kar zagotavlja 30 % sredstev Ministrstvo za okolje in prostor. Na področju gospodarjenja s komunalnimi odpadki se je v letu 1995 nadaljeval ekološki program varovanja in ščitenja okolja. Dobro se je obnesla tudi vpeljava ločenega zbiranja odpadkov (papir, steklo, kovine) in razširitev območja zbiranja.

Stanje na področju ekologije v občini nasploh se izboljšuje z ozaveščenostjo občanov in zaostritvijo odgovornosti onesnaževalcev. Sanirana so črna odlagališča, nameščene čistilne naprave v IMP in vpeljuje se nov projekt biočiščenja na stiški farmi.

Po začetnih težavah se je razformiral stari in ustanovil nov občinski sklad stavbnih zemljišč. Vloga sklada za razvoj v občini je velika, saj bo pospešil pridobitev novih opremljenih zemljišč za gradnjo individualnih in gospodarskih objektov.

Upravljanje s prostorom je pomembna potreba občanov, saj so posegi v prostor težko popravljivi. Občina je formirala strokovne službe in tako prevzela vse naloge, ki jih je dobila po razmejitvi pristojnosti države in občine. Referat je pričel z delom šele ob koncu julija 1995, ko je prevzel več kot 100 nerešenih vlog za izdajo lokacijske dokumentacije za črnograditelje in nad 150 vlog za izdelavo lokacijske dokumentacije, ki so v fazi zbiranja soglasij ali pa že čakajo na izdelavo, poleg tega pa še 55 vlog, ki čakajo na začetek postopka. Referat daje vsa pojasnila v zvezi z zazidljivostjo in namembnostjo zemljišč ter izdeluje in pripravlja plansko in urbanistično dokumentacijo. Večji prostorsko ureditveni projekti v tem letu so: izdelava dokumentacije za območje severno nad avtocesto, za območje doline Krke, sprememba ureditvenega načrta Stične, izdelava zazidalnega načrta za novo šolo v Višnji Gori, izdelava prostorskih ureditvenih pogojev za Polževo, Črnelo, del

Višnje Gore in del Ivančne Gorice ter za romska naselja. V izdelavi je tudi študija omejitvenih faktorjev možnih lokacij obrtnih con na območju občine. Obseg dela na tem področju je velik, zadeve pomembne, razumevanje občanov pa zaradi občutljivih problemov in prizadetosti ni vedno najboljše. Ob tako neurejenem stanju, kot je vladalo v preteklosti, je predvsem potrebno upoštevati strokovnost in zakonitost.

Gospodarstvo, obrt, trgovina, turizem in kmetijstvo so pokazatelji ekonomske uspešnosti okoliša. Naša občina se z dosežki na teh področjih ne more primerjati z razvitejšimi okolji, saj spadamo med občine, ki dobijo za zagotovljeno porabo znaten del sredstev z državno izravnavo. Lega občine nam z novimi prometnimi povezavami in smotrnim izkoriščanjem prostora nudi dobre možnosti za hitrejši razvoj. Za odpiranje novih delovnih mest in vpeljavo perspektivne proizvodnje je potrebno pridobiti nov kapital in primerne poslovne partnerje. Nekaj podobnega se že kaže v Iskrinem obratu v Višnji Gori in v prihodu nemških partnerjev v Agrostroj v Ivančni Gorici. Neskladen razvoj na območju treh novih občin zavezuje delitveno bilanco, pri kateri občina Ivančna Gorica pričakuje sorazmeren delež. Sklad za razvoj malega gospodarstva bo našim obrtnikom in podjetnikom na voljo takoj, ko bodo ugotovljeni kapitalski vložki posameznih treh občin.

Težave na področju kmetijstva se ne bodo zmanjševale. Občinski program jih hoče z dodatnimi sredstvi omiliti in s sofinanciranjem pomembnih aktivnosti prispevati k izboljšanju stanja kmetijstva v občini (nakup in zavarovanje plemenske živine, sofinanciranje dopolnilnih dejavnosti, analiza zemlje, agromelioracije, osemenjevanje, zdravljenje mastitisa, krediti, ...)

V občini Ivančna Gorica delujeta centralni osnovni šoli v Stični in v Šentvidu pri Stični ter osem podružničnih šol, ki vključujejo učence od prvega do četrtega razreda, razen podružnične šole v Višnji Gori, ki je popolna osemletka. Popolna osnovna šola deluje tudi v Zavodu Dr. Marko Gerbec v Šentvidu pri Stični. Osnovna šola Stična vključuje tudi oddelke s prilagojenim programom za učence z motnjami v duševnem in telesnem razvoju. V šolskem letu 1994/95 je bilo 1437 učencev v 69 oddelkih. Občina ima tudi srednjo šolo v Ivančni Gorici, ki v treh izobraževalnih programih (gimnazija, ekonomski tehnik, prodajalec) s 27 oddelki izobražuje 759 dijakov. Težave se kažejo predvsem v izmenskosti pouka in velikem številu vozačev. Izgradnja osnovne šole v Višnji Gori, za katero je že izdelana tehnična dokumentacija in kupljeno zemljišče, bo pričeta v letu 1996. Sredstva zagotavlja občina in republika. Potrebno je pripraviti prioriteto gradnje šol v občini in razmejiti osnovnošolski in srednješolski prostor.

Izobraževanje poteka tudi v dislociranih oddelkih Glasbene šole Grosuplje v Ivančni Gorici. Nujno je potrebno ponudbo glasbenega izobraževanja razširiti v ves občinski prostor.

Vzgojnovarstvena dejavnost je organizirana v 10 oddelkih za 244 otrok. Izvaja se v okviru VVZ Kecek Grosuplje v Stični, Ivančni Gorici, Šentvidu in Višnji Gori ter v varstveni družini na Krki. 43 otrok je vključenih v vrtnice izven naše občine, 46 pa odklonjenih. Podatki kažejo na prostorsko utesnjenost na vseh območjih. V bodoče bo nujno z novo organiziranostjo zavzeti smelejši pristop h gradnji oziroma širitvi kapacitet, z ozirom na potrebe verjetno najprej v Ivančni Gorici.

Kulturne znamenitosti in bogata tradicija delovanja nekaterih amaterskih društev narekujejo obseg in uspešnost delovanja. Prizadevanja gredo v smeri ohranjanja in bogatenja ravni kulturnega razvoja v občini, na posameznih področjih pa tudi širjenja dejavnosti in uresničevanja prednostnih nalog institucionalne in ljubiteljske kulture. Velik delež pri ohranjanju in razvijanju kulturne dejavnosti so prispevala amaterska kulturna društva, klubi in skupine z dejavnostmi na področju gledališke igre, zborovskega petja, folklornega plesa ter literarnega in likovnega ustvarjanja. Posebna pozornost je bila namenjena objektom naravne in kulturne dediščine, predvsem samostanu Stična in Jurčičevi domačiji. Muzej na Muljavi upravlja ZKO, muzej v Stični pa Ministrstvo za kulturo skupaj s samostanom.

Med amaterskimi dosežki velja poudariti uspešno izvedbo predstave na prostem Domen v izvedbi Kulturnega društva Muljava, etnološko prireditve Jurijev sejem, prireditve Kresnik, slikarski ex tempore, vseslovensko srečanje mladine v Stični in številne druge prireditve ter seveda najmnožičnejšo in najodmevnejšo prireditve Tabor slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični.

Knjižničarska dejavnost se je izvajala v krajevnih izposojevališčih v Višnji Gori, Stični, Šentvidu in na Krki pod okriljem matične knjižnice Grosuplje. Ustanovitev knjižnice v Ivančni Gorici mora približati knjigo našim občanom.

Kulturna društva so se že povezala v občinsko Zvezo kulturnih organizacij Ivančna Gorica, kar so predhodno storila tudi že turistična in športna društva. Dobra povezanost in usklajenost programov v ožjem prostoru zagotavlja in omogoča približevanje dejavnosti našim občanom. Nadaljnjo organiziranost stroke zagotavlja zakonodaja, ki pa še ni povsem dorečena.

Športna aktivnost občanov se kaže v rekreativni, tekmovalni in šolskošportni dejavnosti. Rekreacijsko vadbo zastopa šest športnih zvrsti z aktivno udeležbo več kot 300 občanov. V tekmovalnem športu je sodelovalo 15 skupin v 8 klubih in 7 športnih panogah z 235 tekmovalci. Poseben poudarek je bil tudi na šolskih športnih dejavnostih izven rednih ur športne vzgoje v šolah.

Na območju občine deluje Zdravstveni dom v Ivančni Gorici z enoto v Zagradcu in šolskima zobozdravstvenima ambulantama v centralnih osnovnih šolah. Zdravstveno varstvo je organizirano po primarni zdravstveni mreži, ki deluje v sklopu ZD Grosuplje. Po zakonodaji ima občina obveznost plačevanja zdravstvenega zavarovanja za nekatere brezposelne občane. To pravico je v letu 1995 uveljavilo 200 občanov. Zdravstveni dom Ivančna Gorica je v vseh letih obstoja dobro služil namenu, bil pa je zelo slabo vzdrževan, zato občino kot ustanovitelja čaka zahtevna naloga tako v organizacijskem kot materialnem pogledu ob reorganiziranosti zdravstva v ljubljanski regiji. S podobnimi problemi se srečuje tudi lekarniška dejavnost.

Poseben status med društvi in organizacijami v občini velja gasilskim društvom, katerim se namenjajo sredstva požarnega varstva. V občini deluje 17 društev, povezanih v občinsko gasilsko zvezo. Njihov pomen in poslanstvo je nenadomestljivo.

Številna so še druga društva in interesne skupine (lovci, ribiči, čebelarji, ...) katerih dejavnost poteka večini občanov manj opazno.

Življenje in delo županstva in nove občine je prav v začetnem obdobju izpostavljeno še posebej kritičnim pogledom vsakega občana. Mnoge stvari se lahko pojasnijo z dobro informiranostjo, k čemur veliko pripomore novi občinski časopis Klasje.

Birokratizma in za nepoznavalce odvečne administracije je bilo v obdobju ustanavljanja naše občine veliko. Kljub vsemu pa lahko rečemo, da je bilo prvo leto delovanja nove občine Ivančna Gorica vendarle uspešno. Na mnogih področjih je nova oblika lokalne samouprave našim občanom že približala možnost sodelovanja, upravljanja in neposrednega vpliva, v tem pa tudi je, poenostavljeno rečeno, ves smisel in upravičenost novih občin.

PO LETU DNI V NOVO-STARI OBČINI DOBREPOLJE

Anton Jakopič¹

Nova občina Dobrepolje, ki jo je ustanovil Državni zbor z zakonom o ustanovitvi občin, je po enem letu že v polnem teku delovanja.

Naj se že takoj na začetku malo pomudim pri imenu občine, ki se glasi Dobrepolje in ne Videm-Dobrepolje, kot bi nas nekateri na vsak način radi imenovali. Videm-Dobrepolje je samo naziv pošte. Bolj pravilno bi bilo tudi za pošto ime Videm v Dobrepolju. Skovanka Videm-Dobrepolje se v pogovornem jeziku sploh ne omenja in kraja s tem imenom ni in prav čudno se nam zdi, da je Geodetska uprava na Grosupljem samovoljno prekrstila katastrsko občino Videm v Videm-Dobrepolje. Prav bi bilo, da bi ji vrnila prvotno ime. Ime vasi, v kateri je sedež občine, je samo Videm. Dobrepolje pa je oznaka za celo dolino, ki se nadaljuje v Struge. Tudi vas Struge ne obstaja. Pod imenom Struge označujemo celotno Struško dolino.

Občina obsega 118 km² površine in ima 3540 prebivalcev, ki živijo v 27 vaseh: Ponikve, Vodice, Predstruge, Cesta, Zdenska vas, Hočevje, Mala vas, Videm, Podgorica, Zagorica, Bruhanja vas, Podpeč, Podgora, Kompolje, ki bi jih s skupnim imenom lahko označili za Dobrepolje, in vasi Četež, Tisovec, Potiskavec, Kolenča vas, Tržič, Lipa, Pri cerkvi, Paka, Podtabor, Rapljevo, ki bi jih lahko skupaj imenovali Struge, ter vasi Polom, Seč in Vrbovec, ki so tudi vključene v občino Dobrepolje. Kot vidimo, gre v tem primeru za razmeroma velik teritorij, ki je redko naseljen. To nam povzroča veliko težav pri izgradnji in vzdrževanju cest in druge komunalne infrastrukture. Pred 2. svetovno vojno je tukaj živelo od 1000 do 1500 ljudi več kot sedaj. Medvojni in še zlasti povojni poboji (skupaj je bilo v občini na obeh straneh pobitih več kot 600 ljudi) ter povojna kmetijstvu in podeželju nenaklonjena politika so prebivalstvo skoraj razpolovile. Ta trend pretiranega odseljevanja se je malo ustavil in upamo, da bo tudi nova občina pripomogla, da se ne bo več nadaljeval. Tri četrte občine pokriva gozd, ostali del pa so razmeroma ugodne površine za kmetijstvo. Od tod tudi ime Dobrepolje. Zaradi razmeroma hladnega podnebja pa ne rastejo zahtevnejše kulture, npr. vinska trta. Zato pravi pesem, ki jo je napisal in uglasbil domačin Janez Kralj iz Zagorice v Dobrepolju: "Le to nas žalosti, da trta ne rodi."

Občina je bila ustanovljena pravzaprav v skoraj istem obsegu, kot je bila leta 1962 ukinjena, v prejšnjih časih pa je že dolgo obstajala. Zato lahko govorimo o staro-novi občini. V občino Dobrepolje se ni vključila le Mala Ilova Gora, ki je vse do leta 1962 vedno spadala k lokalnim skupnostim, ki so bile organizirane v Dobrepoljski dolini, cerkveno-pravno pa spada k župniji Dobrepolje še sedaj. Dodatno pa so bile naši občini priključene vasi Polom, Seč in Vrbovec, ki pred letom 1962 niso spadale vanjo. Te vasi so dejansko bliže Kočevju kot pa Vidmu, ki je sedež naše občine, in si želijo, da bi se vrnile v občino Kočevje. Občina Dobrepolje jih ne podi od sebe, spoštujemo pa njihovo svobodno voljo. Državni zbor pa vse te stvari rešuje zelo počasi in neazurno.

Dodatni problem v občini Dobrepolje izhaja iz dejstva, da je bilo območje občine zadnjih trideset let vključeno v dve različni občini, in sicer Grosuplje in Kočevje. Država tudi ni istočasno z ustanovitvijo občin uredila statusa pristojnosti upravnih enot tako, da bi cela občina spadala v eno upravno enoto. Ker, kot pravi pregovor, vsa pota vodijo v Rim, bi bilo za našo občino bolje, če

¹ Videm-Dobrepolje 1312, Videm 35, župan

bi cela spadala v upravno enoto Grosuplje. Trenutno je razdeljena v dve upravni enoti, spada pod dve sodišči, dve geodetski upravi itd. To dejstvo otežuje delo občine in življenje občanov. Pričakujemo, da bo država uredila to nenormalno stanje.

Nove občine so se rojevale v dokaj čudnih okoliščinah. Državni zbor je namreč razpisal referendum o ustanovitvi občin, istočasno pa je potekala velika medijska kampanja proti ustanovitvi novih občin. Zato ni čudno, da so bili včasih referendumski izidi zelo čudni, nepredvidljivi in nerealni. Ta nostalgija po starih časih je še sedaj močno prisotna, zlasti pri ljudeh, ki so delovali na sedežih bivših občin. Dodatno je dvome zaostrovalo, in jih še zaostruje, tudi vprašanje razmejitve pristojnosti med občino in državo. Država si je prilastila preveč moči na račun občin in še vedno imamo vtis, da občinam ne zaupa. Najmanj kar bi občina morala imeti, je kompleksno urejanje prostora z lokacijskimi in gradbenimi dovoljenji. Ustanovitev sedanjih upravnih enot z zelo razvejano kadrovske sestavo ni najbolj posrečena domislica, ki jo bo čas prej ali slej pohodil. Center je seveda močnejši, če ima čimveč zaledja. Vprašanje pa je, kaj se dogaja s tistim delom, ki ni najbližje centru; ta stagnira še naprej. Ta napačna propaganda je namreč močno prevzela pred referendumom tudi prebivalce Dobrepolja in Strug, tako da je bil izid referenduma v škodo ustanovitve nove občine. Vladna služba za lokalno samoupravo kot predlagatelj in Državni zbor kot zakonodajno telo pa sta vendarle presodila, da je ustanovitev občine Dobrepolje umestna in pravilna. In tako se je po malo več kot tridesetih letih ponovno rodila občina Dobrepolje.

Občina se je znašla pred velikimi težavami že na samem začetku. Na dan 1. 1. 1995, ko je uradno začela delovati, se je v stari šoli na Vidmu, kjer je sedež občine, znašel samo župan v nezakurjenih in nedodelanih prostorih, brez telefona, brez papirja in svinčnika in začel z delom. Priznati je treba, da so nam bili delavci uprave občine Grosuplje v veliko pomoč, tako da smo prebrodili začetne težave. Upamo, da bodo delavci grosupeljske uprave in grosupeljski občinski svetniki tako razumevajoči tudi pri vprašanih delitvene bilance in nasledstva. Občina je porabila pol leta za svojo ustanovitveno proceduro. Delo občinskega sveta je lepo steklo. Brez večjih političnih ali drugih razhajanj so se svetniki vrgli na delo z enim samim velikim skupnim namenom, narediti nekaj za svoj kraj. Občinski svet se je v letu 1995 sestal kar 14-krat. V drugi polovici leta pa so se že začeli kazati prvi znaki delovanja nove občine. Izpopolnili smo upravo z najbolj nujnimi delavci, ki so se zelo prizadevno vrgli na delo, in začelo se je pravo delo, ki je še vedno sicer polno neznank, toda teče normalno. Dejstvo, da se je občina približala ljudem, je pritegnilo k sodelovanju tudi občane in rezultati so se pokazali že v prvem letu. Tudi tisti ljudje-občani vseh delov občine, ki so morda v začetku s skepsjo gledali na novorojeno občino, vse bolj spoznavajo, da nam je približana občina lahko v veliko oporo in pomoč pri zagotavljanju boljših življenjskih pogojev in prijaznejšega življenja. Prepričan sem, da bi bila odločitev na morebitnem novem referendumu mnogo lažja.

Občina se ponaša tudi z bogato gospodarsko in kulturno tradicijo. Ob koncu prejšnjega in v začetku tega stoletja je v Dobrepolju deloval učitelj, politik, gospodarstvenik, pisatelj in narodni buditelj Fran Jaklič. Pod njegovim vodstvom je bila že leta 1894 v Dobrepolju ustanovljena posojilnica, ki velja za prvo registrirano kmetijsko zadrugo na Kranjskem. Leta 1895 je bilo ustanovljeno Bralno društvo, ki se je kasneje preimenovalo v Prosvetno društvo in nato v Kulturno društvo, ki deluje še danes. Leta 1896, torej točno pred sto leti, je bilo ustanovljeno Kmetijsko društvo, ki se je pozneje preimenovalo v Kmetijsko zadrugo, ki tudi neprekinjeno deluje do današnjih dni.

Občina je naredila tudi nekaj odmevnih promocijskih akcij, izdaja svoj časopis, ustanovljeno je bilo turistično društvo, pripravlja se izgradnja nove obrtno-industrijske cone itd. Z novo občino se ti kraji trgajo iz anonimnosti in zapostavljenosti, v kateri so tičali tudi po zaslugi preživelega sistema, in prehajajo v svet. Z občino pa se dviga tudi zavest ljudi, da nekaj zmoremo in da nekaj smo. Vse to pa je tisti pozitiven moment in naboj, ki je najboljši porok za napredek nekega kraja. Iz povedanega lahko zaključimo, da je bila ustanovitev občine Dobrepolje pametna in pravilna odločitev. S prijateljstvom, sodelovanjem in s skupnimi naporii vseh občanov in seveda tudi s podporo države ima občina vse možnosti za normalen razvoj in napredek.

Osebnost bi se kot prvi župan "novo-stare" občine, kot sem jo imenoval v naslovu, zahvalil volilcem za izkazano zaupanje. Delo, ki sem ga s tem prevzel, je res težko in naporno, toda opravljam ga z veseljem. Trudim se in se bom še trudil, da bi ga opravil čimbolje. Prepričan sem, da bomo s skupnimi močmi začete uspehe, ki se že kažejo, še pomnožili.

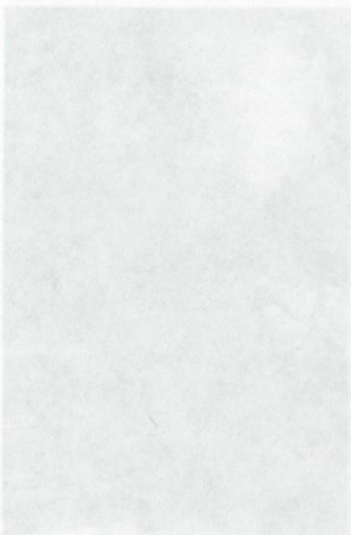
KOVAČNICE IN KOVAČI OD MALE STARE VASI DO ŠKOCJANA

Jakob Müller¹

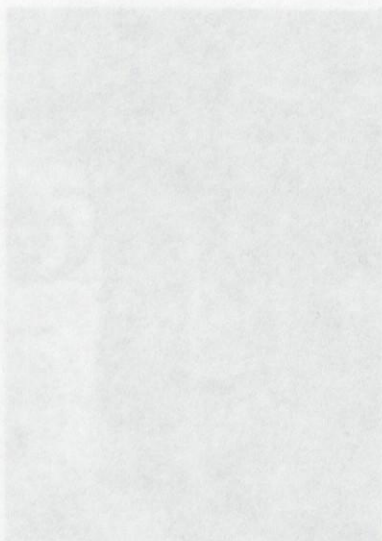
Od Male Stare vasi do Polca

Male Stara vas leži na sredji poti med Grosupljem in Poljco, in sicer na pobočju Prvihuna (461 m) južno od cerkvice sv. Katarine in zahodno od avtocesta, ki se spušta po pobočju Ujivca (449 m) na globlje Grosupljskega polja. V zgodovinskih virih se kot Alendkoff – maj zbirališče v Veliki Stari vasi – prvi omenja v letih 1136–1147, kot Alendkoff ovce pa leta 1232, vendar sega njena zgodovina še vsaj tisočletje bolj nazaj: mimo Sume vasi je v rimskem obdobju peljala pomembna cesta Akvileja–Eugenus–Siscija. Na star, predlovinška razširjeni parator kaže tudi samo ime vasi.

Po Šviglju 1994 so bili leta 1910 v Mali Stari vasi trije volti grozdi, dva grozda pa sta bila razkosana. Leta 1959 je vas imela 82 prebivalcev, leta 1991 pa je bilo 92 in 17 hiš, pri statistični postaji (leta 1981) pa je to 66 v 19 hišah. V naslednjem desetletju se je vas spet pomembno razširila, saj so leta 1991 ustali 95 prebivalcev v 31 stanovanjih.

Kovci - Lovca Janez Štepec, pr. J. Štepec
kot enostranski ovce.
Foto: arhiv Štepec, sk. 1977

Kovci - Lovca Janez Štepec, pr. J. Štepec
Foto: arhiv Štepec, sk. 1977

¹ Grosuplje 1290, Zbornik 33

KOVAČNICE IN KOVAČI OD MALE STARE VASI DO ŠKOCJANA

Jakob Müller¹

Od Male Stare vasi do Police

Mala Stara vas leži na sredi poti med Grosupljem in Polico, in sicer na pobočju Petelinca (461 m) južno od cerkvice sv. Katarine in zahodno od avtoceste, ki se spušča po pobočju Ušivca (449 m) na obrobje Grosupeljskega polja. V zgodovinskih virih se kot Altendorff – torej združeno z Veliko Staro vasjo – prvič omenja v letih 1136–1147, kot Altendorff minor pa leta 1252, vendar sega njena zgodovina še vsaj eno tisočletje bolj nazaj: mimo Stare vasi je v rimskem obdobju peljala pomembna cesta Akvileja–Emona–Siscija. Na star, predсловanski naselbinski prostor kaže tudi samo ime vasi.

Po Šviglju 1994 so bili leta 1910 v Mali Stari vasi trije celi grunti, dva grunta pa sta bila razkosana. Leta 1869 je vas štela 82 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 92 in 19 hiš, pol stoletja pozneje (leta 1981) pa le še 68 v 19 hišah. V naslednjem desetletju se je vas spet številčno okrepila, saj so leta 1991 našli 95 prebivalcev v 31 stanovanjih.

Kmet - kovač Janez Škrjanc p. d. Šorm kot avstrijski vojak.

Foto: arhiv Škrjanc ok. 1917.

Nožni meh iz Šormove kovačnice.

Foto: B. Narat 1995.

¹ Grosuplje 1290, Adamičeva 33

V 20. stoletju sta v Mali Stari vasi zaporedoma delovali dve kovačnici. Najstarejša je bila v spodnjem delu vasi pri **Blaževni** (Mala Stara vas 3), torej blizu medkrajevne ceste; hiši se zdaj reče pri **Kavcu**. Kovačijo z dvokapno streho, zidano na paradano, je tri desetletja imel v najemu **Janez Škrjanc** p. d. **Šorm** (1881-1952). Ko je bila kmetija s kovačijo vred prodana, je Škrjanc kovaško delavnico preselil v domačo, Šormovo hišo sredi vasi (Mala Stara vas 4), vzhodno od glavne vaške ulice. Za vhodnimi hišnimi vrati, na katerih je še vidna letnica 1861, si je v obokani veži z ještrzlom (cementnim estrihom) uredil kovačnico z ognjiščem, mehomo in nakovalom ter drugim potrebnim orodjem. Okoli leta 1950 je njegov sin Janez Škrjanc (1911), sedanji gospodar pri Šormu, kovačnico iz hišne veže preselil v nanovo sezidano kovačijo, ki jo je postavil stran od hiše in stran od glavne vaške ceste: očitno naj bi služila le še domačim potrebam.

V tretji kovačnici z enokapno streho, na kateri je bil bobrovec, z betonskim stropom in ilovnatimi tlemi je stari kmet – kovač še dve leti koval. V kovačiji je bilo zidano ognjišče z mehomo, ki ga je kovač naročil še v Avstriji, panj z nakovalom, ročni vrtalni stroj, primež (šravštok) in delovna miza (ponk) z drobnim orodjem.

Janez Škrjanc st. se je kovaštva priučil kot avstrijski vojak v prvi svetovni vojski. Pri Blaževni in še doma je delal raznovrstne kmečke vozove ali njihove dele: obroče (šine) za na platišča in puše za pesta koles, naredil je vitel (gepelj), popravljaval verige, vage, pluge, koval konje ali privaril zob (grif) pri podkvi. Vajencev in pomočnikov ni imel, imel pa je kmetijo v obsegu celega grunta, zato je redil 15 glav živine – kar je bilo za tedanje čase kar veliko – zemljo pa je še prikupoval in tudi mlin pod bližnjim Dobjem si je postavil.

Velika Stara vas z mogočnimi gospodarskimi poslopji na blagem južnem pobočju Petelinca (461 m) nad cesto Grosuplje–Polica in nad vlažno dolino potoka Breg, ki se kak kilometer nižje preimenuje v Grosupeljščico, je kot Altendorff maior prvič omenjena leta 1256. Po Šviglju 1994 je bilo leta 1910 v Veliki Stari vasi šest celih gruntov, dva grunta pa sta bila razkosana. Leta 1869 je štela 129 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 98 in 20 stanovanjskih hiš, leta 1991 pa 116 in 44 stanovanj.

Kovačnico so imeli pri **Kovaču** (Velika Stara vas 7), kjer se zdaj pišejo Podržaj. Podržaj se je priženil iz Zavrtač (pri Polzevem) nad Višnjo Goro. Spomin rodu sega v sredo 19. stoletja, ko je bil pri hiši kovač, po katerem je ostalo hišno ime ter do leta 1955 tudi delovni prostor z opremo. Kovačnica je bila v stari stanovanjski hiši poleg kleti. Bila je 5 x 4 m velika in obokana. Njena posebnost je bil središčni steber (faler) s štirimi loki.

Stara Kovačeva hiša v Veliki Stari vasi: vrata ob stopnišču vodijo v kovačnico. Foto: arhiv Podržaj 1994.

Dolenja vas pri Polici leži na pobočju Debelega hriba (617 m), **Dolinski malen** (Dolenja vas 1) pa stoji v dolini na levem bregu Velikega potoka pod strmim Lazom. Po Šviglju 1994 sta bila leta 1910 v Dolenji vasi dva cela grunta in trije polgrunti, pol grunta pa je bilo razkosanega. Leta 1869 je vas štela 68 prebivalcev, leta 1931 jih je imela 74 in 12 hiš, leta 1991 pa 47 in 15 stanovanj. Mlin, po izročilu star najmanj 600 let, naj bi pripadal gradu nad Malim Koncem pri Troščinah. V jugozahodnem kletnem delu poslopja je delovala tudi kovačnica. Nad kovačnico je kašča, vzhodno od nje pa svinjaki. V prostoru, ki meri okoli 4 x 4 m, je še vidno ognjišče, ki je bilo opremljeno z nožnim mehom.

Mlin s kovačnico in zemljišči je pred 170 leti kupil posestnik Špan iz Dolenje vasi. V 70-ih letih prejšnjega stoletja je domačijo prevzel Anton Vidic (1847–1933), eden izmed Španovih sinov, za njim sin le-tega Franc Vidic (1897–1969) in žena Marija, roj. Skubic (1901–1972). Leta 1972 je postal gospodar sin Štefan Vidic (1929–1988) in za njim žena Frančiška, roj. Ocvirk (1935).

Ali so v kovačnici delali lastniki, torej mlinarjevi, oz. ali so kovačnico oddajali v najem, ni znano, vsekakor pa je bil poslednji kovač **Janez Skubic** p. d. **Janče** od Gorenjega Jakša s Police (1906–1945). V času med obema vojnama je kupil ohranjeno kovaško opremo iz Dolinskega malna in si na ravnici blizu mlina postavil kovačijo pri **Jančetu** (Dolenja vas 2). Njegova sestra Marija se je namreč omožila v Dolinski malen in je bratu prodala kos zemlje, da si je naredil hišo in zraven nje kovačijo. Dela je imel kar nekaj: k Jančetu so hodili kovati ali naročati vozove kmetje in vozniki (furmani) iz Dolenje in Gorenje vasi, iz Troščin, Malega Konca in iz Kožljevca. Kmečko kovačijo je imel na Polici že Jančetov oče Zgornji Jakš. Kovač Janče je bil umorjen kot domobranec po vojni 1945. leta. Kovačijo so domači, zdaj se pišejo Zupančič, podrli in odstranili.

Polica, župnijsko in dolga leta tudi občinsko središče osmih vasi, leži na planoti, ob robu katere je na vzhodu speljana avtocesta Ljubljana–Višnja Gora, nad središčnim delom naselja pa se dviga Hrib s cerkvijo sv. Jakoba. K Polici spadajo kot zaselki tudi Goričane ob medkrajevni cesti proti Višnji Gori, Žabja vas ob cesti proti Kožljevcu in Bliska vas v stranski dolini nekaj sto metrov od cerkve. Zahodno od Hriba leži Gradišče, nekdanj zaselek Velike Stare vasi, od leta 1992 pa samostojno naselje.

Polica je v listinah prvič omenjena leta 1301. Leta 1869 je štela 228 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 245 in 48 hiš, leta 1991 pa 280 in 121 stanovanj. Po Šviglju 1994 je bilo leta 1910 na Polici osem celih gruntov, devet polgruntov, pet četrtgruntov, razkosana pa sta bila dva grunta in četrt. Prometno je na Polico vezan zlasti Blečji Vrh, kjer je bilo devet gruntov, in sicer šest celih in pet polgruntov, pol grunta pa je bilo razkosanega. V celi občini Polica so leta 1910 imeli 24 konj, delal pa je en kovač. Henrik Tuma, katerega mati je bila s Police, piše v svojih spominih (Iz mojega življenja, 1937), da v 70-ih letih prejšnjega stoletja na Polici ni bilo nobenega kovača, občasno pa se je ustavil kak popotni Cigan – kovač. Med obema vojnama je imelo na Polici osem največjih kmečkih gospodarjev skupaj okoli deset konj, ostali kmetje pa so vozili z volmi in kravami.

Prave kovačije na Polici nisem odkril, znanih pa je šest kmečkih kovačnic, v katerih so kovali kmetje deloma zase in deloma tudi za druge. Na začetku vasi pri **Strajnarju** (Polica 2) je imel kovačnico **Avguštin Burger** (1906–1960), po poklicu strugar, sicer pa večš kovaštva in tudi urarstva. Podkovač je bil le za domače konje, ostala kovaška dela – od "proizvodnje" trdih kmečkih vozov z železnimi obroči (šinami) na kolesih do popravil kmečkega orodja – pa je opravljal tudi za druge Poličane in kmete iz sosednjih vasi. Pri Strajnarju so gojili deset glav goveje živine in dva konja. Kovačnica je stala ob gospodarskem poslopju pri cesti. Ob prenavljanju domačije so jo podrli.

Pri **Bregarju** (Polica 3) je imel kmečko kovačnico **Jože Šeme** (1904–1947). Stoji ob koncu hleva na dvoriščni strani nad stanovanjsko hišo. V pritličju je še prostor za kuhanje žganja, v nadstropju nad njo pa je kašča. Kovačnico si je uredil že Jožetov oče **Janez Šeme** (1858–1937). Prostor meri 5 x 4 m, višina 190 cm pa kaže, da je nekdanj služil drugemu namenu, morda za klet. Kmet Jože Šeme st. je izdeloval in popravljaval dele voz, kmečka orodja, delal kadi in nabijal nanje obroče – vse predvsem za domače potrebe.

Dve hiši od Bregarja naprej je **Zgornji Jakš** (Polica 9), kjer so se pisali Skubic. V hiši, in

sicer v črni kuhinji, je bila tudi kovačnica z ognjiščem, mehoma in vsem ostalim. V prostoru je bil tudi kotel za kuhanje prašičem ter odprtina za kurjenje kmečke peči v "hiši". Iz obokanega prostora so vodile stopnice v klet. V sobi (štibelcu) desno so Zgornji Jakši imeli mizarsko delavnico. Ob vходу vanjo je v polkrožni stenski niši stal vednik, škaf z vodo. Dostop do kovačnice s konji ali celo z vozom ni bil mogoč, toda **Janez Skubic** (1870–1930) je koval tudi za naročnike. Bil je invalid, hodil je z leseno nogo. Konj ni koval, ker ni bil izučen, varil pa je zmeraj. Material so pogosto prinesli naročniki sami, pri delu pa so kovaču pomagali tudi domači. Kovaško delo, katerega ni bilo zmeraj dovolj, je dopolnjeval s kolarskim. Izdeloval je kmečke vozove pa tudi kolesa zanje ter stružil (drajslal) njihova pesta, delal prednje in zadnje konce voz, lotil pa se je tudi izdelovanja volovskih jarmov (žilov). Les je nabiral sam v gozdu na Klancih. Kadar je kateri od poliških gospodinj precurel pisker, ga je znal kovač prav dobro zanetati.

Otrok je imel Janez Skubic deset, zato se je rad pošalil, rekoč: Če eden z okna pade – hiša je bila sorazmerno visoka, ker je naslonjena na ježo – se gotovo dva vrmeta. Grunt Zgornjega Jakša je bil med večjimi, zato so gojili deset govedi ter do pet prašičev, konj pa sami niso imeli. Hči Micka se je omožila v Dolinski malen in dala bratu Jančetu kos zemlje, da si je uredil lastno kovačijo. Sin Lipe (Filip), imenovan Bahovec po hiši, kamor se je prizetil, je bil ubit pri partizanih, baje od partizanov samih. Sin Simon, poročen pri Pokovcu v Dolenji vasi, je umrl v internaciji na Rabu, sin Tone je bil ubit v Račni, za Jančeta pa smo že pri Dolenji vasi zapisali, da je bil po vojni leta 1945 umorjen kot ujetnik, nekdanji domobranec. Hišo Zgornjega Jakša sedanja lastnika zakonca Križman iz Ljubljane obnavljata, pri čemer skrbita za ohranjanje njene zgodovinske, kmečke podobe.

Četrta kmečka kovačnica je bila pri **Lekcu** (Polica 12), kjer je zdaj gospodar Ciril Štrubelj. V dolgem gospodarskem posloplju poleg hleva in lope jo je uredil njegov ded **Anton Štrubelj** (1856–1936), v njej pa je koval tudi Cirilov oče **Franc Štrubelj** (1894–1972). Delali so za svoje: vozove, kolesa, vage pa tudi penje (klamfe) in želje ter popravljali kmečka orodja od plugov do motik in kos.

Velik kovaški prostor 6,50 x 2,40 m je brat sedanjega gospodarja Alojz Štrubelj leta 1954 prezidal, da si je lahko uredil mizarsko delavnico: za kovačnico je ostalo 2,50 x 2,40 m. Oprema: ognjišče, na katero je kovač ali pomočnik dovajal zrak z bobnom, ne z mehoma, zato naprava ni imela nobene zračne rezerve, panj z nakovalom, ročni vrtalni stroj. Železo so kalili v koritu pred vrati kovačnice.

Kovačnico pri **Rahnetu** (Polica 23) ob cesti proti Blečjemu Vrhu si je naredil **Franc Vrhovec** (1914–1970), in sicer v kleti visokopritlične hiše: v zgornjem delu so bili stanovanjski prostori, spodaj pa poleg kleti okoli 6 x 4 m velika kovačnica. Imela je ognjišče z nožnim mehoma, nakovalo in vrtalni stroj, primež, delovno mizo in ostalo kovaško orodje.

Oče kovača, doma s Sel pri Višnji Gori, je odšel leta 1928 v Argentino. Sin France, sicer kurjač plinskega generatorja v Ljubljani, si je kovačnico uredil leta 1951. Delal je predvsem za lastne potrebe: obnavljal je dele voz, varil verige, popravljal kmečko orodje. Skrben in prizadeven je imel med prvimi na Polici traktor. Leta 1970 se je pri miniranju skal na poti za Blečjim Vrhom smrtno ponesrečil.

Kovačijo pri **Možaku** (Polica 44), kjer zdaj gospodarita Martin in Mimica Knep, je bila postavljena okoli leta 1870. Stala je za hišo, proč od ceste, med svinjaki in mesnico. Bila je 3 x 4 m velika, spodaj iz kamna, gornji del obit z lesom in krit s strešniki. V njej so bile običajne kovaške naprave oz. orodja: ognjišče, nožni meh, nakovalo na panju, delovna miza, primež, ročni vrtalni stroj in drobno kovaško orodje – kladiiva, klešče, dleta, rašpe... Vhodna vrata niso imela vratnih kril.

Lastniki domačije s kovačijo so bili: Janez Skubic (1848–1922), Jožef Zupančič (1901–1942), Martin Potokar (1903–?) in sedanja lastnika. Vsi našeti so delali tudi v kovačnici. Kolesne obroče (šine) je gospodar najprej znetal, potem pa še zvaril, sicer je obroč preslabo držal. Pri Možaku, največji kmetiji na Polici, je bilo 25 ha zemlje, imeli so tudi gostilno in trgovino. V dveh hlevih je bilo 7 do 8 glav govedi ter 3 do 4 konji. Kmetijo so ob dveh hlapcih in dveh deklah obdelovali s pomočjo stalnih dnevničarjev (tabrharjev), ki so pomagali tudi v gostilni.

Od Spodnjega Brezovega do Leskovca

Spodnje Brezovo na vrhu Višnjegorskega klanca, na desni, južni strani avtoceste Ljubljana–Višnja Gora se v zgodovinskih listinah prvič omenja leta 1223 z nemškim imenom Pirch, leta 1396 pa z imenom Pessenfressau, torej kot Hudo Brezovo. Leta 1869 je vas štela 128 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 124 in 25 hiš, leta 1991 pa 102 in 29 stanovanj.

Kovačijo pri **Bečniku** (Spodnje Brezovo 16) je imel **Martin Potokar** (1903–1985). Bil je kmet, ki se je podkovskega in voznega kovaštva priučil pri vojakih v kraljevi Jugoslaviji. Koval je svoje konje in konje bližnjih sosedov, njegovo glavno opravilo – poleg kmetije – pa je bila konjska kupčija. Doma je bil iz Loke. Sin se mu je ponesrečil, hči se je poročila in odselila, nato se je kot vdovec še sam poročil in preselil v Mateno pri Igu, pokopan pa je pri sv. Tilnu v Višnji Gori. Domačijo je kupil sosed Brčan p. d. Lipavc.

Kovačija 4,50 x 3 m še stoji ob dolgem gospodarskem poslopju s hlevoma, podom in listnico. Zidana je na paradano, brez stropa, tla so zbita zemlja.

Bečnikova kovačija na Spodnjem Brezovem. Foto: J. Müller 1995.

Vrh, vas na sredini poti med Višnjo Goro in Leskovcem, se v listinah prvič omenja leta 1453. Leta 1869 je štela 82 prebivalcev, leta 1931 sta bila 102 in 21 hiš, leta 1991 pa jih je bilo 76 in 45 stanovanj. V vasi je zdaj kmečki turizem in pri isti hiši je delovala tudi kovačnica. Tilen Habjan iz Leskovca je leta 1940 kupil domačijo s kovačijo od **Franca Niklerja** (1868–1947). Kovačija s štirikapno streho, prekrita z betonskimi strešniki, je bila grajena iz kamna, tla v njej so bila zbita

ilovica. Na zadnji, od ceste odmaknjeni strani je imela podkovališče. V 7 x 8 m veliki kovačnici je bilo ognjišče z nožnim mehom, nakovalom, ročnim vrtnim strojem in primežem. Nikler je bil podkovski, vozni in orodni kovač. Po dejstvu, da je poleg vsega drugega izdeloval tudi motike in iz peta starih kos pralice, se more domnevati, da velikega kovaškega dela le ni bilo zmeraj dovolj. Habjanovi so kovali le še za lastne potrebe, zlasti za popravila voz.

Gorenje Brezovo leži na zahodnem robu Leskovške planote, povezano je z vasjo Vrh in z Leskovcem. V listinah se omenja prvič leta 1223, vendar se ga ne da ločiti od Spodnjega Brezovega. Leta 1869 je štelo 53 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 65 in 12 hiš, leta 1991 pa 50 in 13 stanovanj. V vasi je bilo 12 kmetij in pri večini hiš so se razen s kmetijstvom ukvarjali še z dodatnimi, obrtnimi deli: pri Krovcu, pisali so se Nograšek, je bil krovcec slamnatih streh, pri Bernadni so pletli vrvi in mreže za listje (štriknice), Koritar je bil čevljar, Vrbetov, pisal se je Škrjanc, in Jurjev, pisal se je Štibernik, sta bila zidarja, pri Pancarjevih so delali škafe, sode, grablje in košare – dva v vasi pa sta imela kovačnici. Večino mladih fantov so po končani vojski leta 1945 pomorili. Pri **Novaku** na gornjem koncu vasi si je **Janez Nograšek** naredil prizidek k podu: v kleti je imel kovačnico. Sicer je bil kmet, kovati pa je nehal okoli leta 1950.

Druga kovačnica je bila **Mekinarjeva** (Gorenje Brezovo 6). Kovačnico je postavil in v njej koval **Miha Kastelic**. Stala je za hišo onstran dvorišča. Kovačnica je bila v pritličju, na njenem podstrešju, kamor vodijo lesene stopnice, pa so shranjevali seno. Kovaški prostor ni imel dimnika, vendar do požara ni prišlo nikoli. Dvokapna stavba, krita z opeko, je zidana iz kamna in ilovice,

Mekinarjeva kovačnica na Gorenjem Brezovem. Foto: J. Müller 1995.

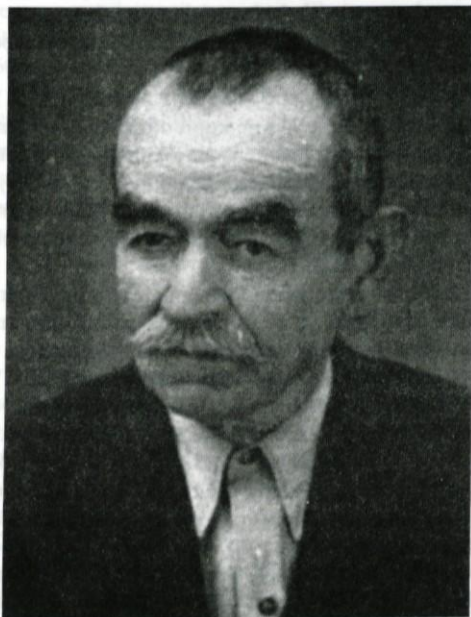

Brezovski kolar in kovač Janez Zupančič p. d. Mekinar. Foto: arhiv Jagodice.

nadstropje pa je leseno. V prostoru je še vidno ognjišče, nakovalo, primež in ročni-vrtni stroj. Kovač Kastelic je kupil Duševo domačijo v Polju pri Višnji Gori, zato je leta 1928 domačijo na Gorenjem Brezovem prodal **Janezu Zupančiču** p. d. **Mekinarju** (1905–1984), doma iz Velike Loke pri Žalni, ki je dal hiši tudi svoje ime. Na pogodbi, ki jo hrani Mekinarjeva hči, se je prodajalec podkrižal. Mekinar se je izučil za kolarja (bobnarja) v domači Loki pri sosedu Jurčku. Po poroki s Franckovo iz Troščin se je naselil na Gorenjem Brezovem. Izdeloval je lesene posode pa

okna in vrata, tesal je tudi ostrejša, po naročilu je naredil mlinsko kolo pa stiskalnico (prešo), mlin za sadje, mizo za krožno žago. Tudi kovaški nožni meh si je naredil sam. Delal je torej kolarska, mizarska in tesarska dela pa še kovaška povrh: popravil je verigo, okoval voz, zvaril in nabil obroče na kolesa itd. Lotil se je vsakovrstnega dela, konj pa ni koval nikoli. Pri delu so mu pomagali tudi otroci. Pogosto je delal na naročnikovem domu. Med vojsko je živel najprej doma in v čebelnjaku v Koritih je imel celo partizanskega ranjenca. Pozneje je delal v Šmarju pri Parčku kot kolar ter v Ljubljani. Pri delu je bil iznajdljiv in zelo dobro je poznal drevesa pa tudi ptice. Po vojni obrti ni imel, zaposlen je bil kot čuvaj pri Gradbenem podjetju na Grosupljem. Z ženo sta na 1,5 ha gojila kravo in vola ter dva prašiča. Imela sta sina in tri hčere – ena od njih je žena kovača Ludvika Uršiča v Malih Kmpoljah pri Muljavi.

Leskovec leži severno od Višnje Gore 665 m visoko na planoti med Škrjanščico (722 m) in Kucljem (748 m). V vasi so še zdaj lepo ohranjene stare kmečke hiše, kar daje kraju privlačen videz. Vasi pripada zaselek Mlake kraj ceste proti Vrhju in zaselek Izirk z dvema kmetijama v dolini Stiškega potoka, ki pa je prometno boljše povezan s Stično. Nad Izirkom je hrib Strme roje, kjer so ostanki opuščeni kmetij. V listinah je kraj kot Lessou prvič omenjen že leta 1178, ko je samostan Stična v njem imel osem kmetij. Leta 1869 je štel kraj 123 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 128 in 24 hiš, leta 1991 pa 95 in 31 stanovanj.

Leskovski kmet - kovač **Jože Ambrož** p. d. Groznik.
Foto: arhiv Ambrož.

Metnjski kmet - kovač **Franc Kastelic**
p. d. Karlovčan (z ženo). Foto: F. Erjavec.

Kovačija pri **Grozniku** je stala sredi vasi desno od kapelice in severno od kozolca dvojnika, stran od ceste. Enoprostorska kovačija z dvokapno streho, krito z bobrovcem, je zidana iz kamna, tla so zbita ilovica. V kovačiji je bilo ognjišče z nožnim mehom, nakovalo, ročni vrtni stroj ter primež, skovan doma. Kmet - kovač **Jože Ambrož** (1882–1960) je v kovačnici delal do vojske 1941, med vojsko pa so jo uporabljali drugi. Jože je bil samouk, doma iz Luč, vendar je koval tudi konje, izdeloval vozove, popraviljal in nabijal obroče na kolesa, popraviljal kmečka orodja in izdeloval pralice, "špese" za puljenje korenja, motike, gasilske kljuge pa žeblice ipd. Glavni vir dohodka

je bila kmetija, na kateri je gojil 8 do 12 glav živine, od tega dve kravi in kakega teleta. Njegov sin prof. Alojz Ambrož zdaj skrbno in z veliko mero okusa obnavlja domačo hišo in gospodarska poslopja.

Od Metnaja do Poljan

Metnaj – 5 km severno od Ivančne Gorice – leži na planoti, ki se proti severu vzpenja v Kolke (687 m), proti zahodu pa se strmo spušča v dolino Stiškega potoka, kjer sta zaselka Potok in Drmožnik. V ohranjenih zgodovinskih virih se prvič omenja leta 1254. Leta 1869 je vas imela 214 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 167 in 36 hiš, leta 1991 pa 100 in 40 stanovanj.

V vasi so delovale tri kovačnice. V kovačiji pri **Karlovcanu** (Metnaj 1) nad gasilskim domom je delal **Franc Kastelic** (u. 1934), ki sicer ni bil izučen, vendar je poleg drugih kovaških del izdeloval tako dobre plevke in nože, da so jih hodili kupovat celo iz Radohove vasi. Pri kovaškem delu mu je pomagal sin Nace.

Kovačija z dvokapno streho ob stari domačiji je bila zidana na paradano, torej s kamnom, ilovico in lesom. Delovni prostor je meril okoli 5 x 5 m. V njem je bilo ognjišče (brez dimnika) z mehomo, enim večjim nakovalom in enim manjšim nakovalom, imenovanim špirovka, za kovanje plevk, dva primeža ter ročni vrtalni stroj. S tako opremo je kmet - kovač seveda lahko delal tudi za druge.

Pri hiši je bilo 15 ha zemlje, na katerih so redili osem volov. Kovač je imel 15 otrok, eden od njegovih vnukov je župnik Jože Kastelic v Ivančni Gorici.

Kovačnico pri **Hribarju** (Metnaj 6) pod cerkvico sv. Magdalene ima **Alojz Adamlje** (1961). Njegov oče **Jože Adamlje** (1919), ki je kot varilec delal v Šentvidu, je kupil od Marije Okoren, babice športnega novinarja Francija Pavšerja st., staro kmečko hišo ter njeno kuhinjo okoli leta 1955 preuredil v kovačnico. V 4 x 4 m velikem prostoru, do katerega se pride po treh stopnicah, je ognjišče s sprva nožnim mehomo, zdaj z električnim ventilatorjem, nakovalo, primež in električni vrtalni stroj. Lastnika kovačnice sta si naredila vozno košaro (šajtrgo), ročni voziček, avtomobilsko prikolico, izdelovala pa sta tudi reporeznike in mlince za sadje.

Tretjo kovačijo pri **Joškovich** (Metnaj 34) na hribu nad cesto proti Obolnemu je še v preteklem stoletju za potrebe domače kmetije zgradil **Franc Miglič**, ki pa se je skupaj s petimi drugimi vaščani pred letom 1900 izselil v Ameriko. V dvokapni kovačiji, zgrajeni iz blata, pomešanega s slamo in zbitega med lesene paradane, je za njim delal njegov pranečak **Jože Kavšek** (1923). V času kraljeve Jugoslavije je popravljal domače vozove – štekljače so že zamenjali vozovi na pušo – in kmečka orodja. Bil je večš tudi kolarskih in sodarskih del za domače potrebe, konj pa ni podkoval, ker so doma gojili le tri krave, še prej ovce, v 30-ih letih pa tudi vola. V kovačiji, ki zapuščena in propadajoča še stoji, je bilo ognjišče s podolgovatim ročnim mehomo, nakovalo, primež in drugo orodje, ki sta si ga Miglič in Kavšek naredila sama. Tudi oglje sta si sama kuhala. Kavšek je bil od leta 1942 partizan Gubčeve brigade.

Mala Goričica je vasica poldrugi kilometer severno od Metnaja. Pred letom 1500 v ohranjenih listinah ni omenjena. Leta 1869 je imela 31 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 25 in pet hiš, leta 1991 pa 11 in osem stanovanj.

V kovačiji pri **Nangarju** (Mala Goričica 3) je koval **Anton Kavšek** (u. 1944). Na Gorico, kot pravijo vasi domačini, je prišel z Velikega Črnelega in prinesel k hiši tudi ime. Z njim in za njim je koval sin **Franc Kavšek** (ok. 1884–1964). Tudi on je bil kmet - kovač. Redil je osem do deset glav govedi ter dva konja, koval pa je predvsem zase: popravila voz in orodij. Kovačija z enokapno streho, krita s strešniki, je bila zidana na paradano. Prostora v njej je bilo komaj za dva človeka. Opremljena je bila z običajnim kovaškim orodjem oziroma napravami: z ognjiščem, nožnim mehomo, nakovalom, primežem in ročnim vrtalnim strojem. Čeber za kaljenje je stal pred vrati. Po gospodarjevi smrti je ostalo ognjišče mrzlo.

Obolno leži pod istoimenskim vrhom (772 m) 4 km nad Metnajem na slemenu, ki ločuje porečje Save in Krke. Nekoliko nižje je na križišču krajevnih cest metnajske zaselek Komarija.

Pred letom 1500 kraj iz zgodovinskih virov ni znan. Leta 1869 je imel 32 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 39 in šest hiš, leta 1991 pa 11 in šest stanovanj. V vasi je dober kmečki turizem pri **Berčonu**, kjer so se ukvarjali tudi s kovaštvom. Prvo kovačijo si je uredil **Anton Berčon** (1893–1968) po koncu prve svetovne vojske nedaleč od gornjega kozolca. Opremljena je bila z nožnim mehonom, nakovalom, vrtalnim strojem in primežem. Njegov sin **Franc Berčon** (1914–1985) si je postavil okoli leta 1955 novo kovačijo, in sicer nad staro kmečko hišo, in jo dodatno opremil oziroma dopolnil z električnim mehonom, stružnico (drajponkom), ključavničarsko delovno mizo (šlosarponkom), elektrobrusom in električno krožno žago.

Vas je daleč od dolinskih obrtnih središč, kmetija pa je velika, zato je rabil različna orodja. Zlasti pri kovanju obrocev za kolesa kmečkih voz je tastu pomagala snaha Marija. Varil je z ogljem, boraksom in svržem, to je kot moka drobnim peskom. Delal je predvsem zase: vozove gumarje, traktorsko prikolico, pogruntal je pogon za traktor in prikolico, naredil "drumel" (pri zavorah) pa popravljaval vage, verige in drugo orodje in si naredil tudi cepilne nože. Lotil se je tudi sedlarskih del, kadar je bil potreben "servis" konjskih komatov. Gojil je šest glav živine, njegov sin France Berčon (1951), sedanji gospodar, večjih kovaških del več ne opravlja, toda orodja ne bi želel prodati, goji pa 18 glav živine in ima daleč znan kmečki turizem.

Poljane nad Stično ležijo na južnem pobočju Obolnega (772 m) visoko nad povirjem Stiškega potoka, po dolini katerega je vas povezana s Stično, sicer pa čez Malo Goričico z Metnjam, po gozdni poti pa z vasjo Obolno na drugi strani hriba. V listini iz leta 1337 se omenjajo v Poljanah tri kmetije, po listini 1356 pa jih Grebenc 1973 domneva šest. Leta 1869 so imele Poljane 60 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 75 in 13 hiš, leta 1991 pa 28 in 12 stanovanj.

V prometno odmaknjeni vasi je kovačijo pri **Ceglarju** postavil **Franc Borštinar** (1887–1946). Stoji na spodnjem koncu vasi, grajena na paradano in ometana. Borštinar je pozimi v hiši kot kolar in sodar obdeloval les, spomladi pa je delal v kovačiji dele voz, vage, brane, popravljaval lemeže, varil strgane verige ipd. K Ceglarju je prišel za zeta Janežič iz Sel nad Višnjo Goro, katerega brat je bil selski kovač, zato je kdaj prišel k Ceglarjevim popraviti kak obroč kmečkega voza. Kovačija se zdaj več ne uporablja, gojijo pa 18 glav živine.

Od Malega Mlačevega do Luč

Malo Mlačevo, dober kilometer od Grosupljega, leži – odmaknjeno od medkrajevnih cest – na pobočju nizkega osamelca Goričice zahodno od ceste Veliko Mlačevo–Račna. V listinah je prvič omenjeno leta 1313. Leta 1869 je vas imela 110 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 142 in 22 hiš, leta 1991 pa 139 in 47 stanovanj.

Kmečko kovačijo pri **Češnovarju** (Malo Mlačevo 10) sta si uredila **Anton Ahlin** (1886–1954) in njegov nekaj let mlajši brat **Jože**, sicer izučeni kovači, ki se je pred letom 1914 izselil v ZDA. Kovačnica z ognjiščem, nožnim mehonom, nakovalom na panju ter drugim orodjem je bila sprva v dolgi in ozki veži kmečke hiše, pozneje pa v prizidku h gospodarskemu poslopju z listnikom in hlevom. Še ohranjeni prizidek kovačije ima enokapno streho, prekrito s strešniki, zidan je delno s kamenjem, delno z opeko, strop je lesen in ometan na trstje, tla so steptana ilovica. Podstrešni del je lesen. Na cestni strani je kovačija vkopana v zemljo, zato ima vhod s strani, oddaljeni od ceste.

Anton Ahlin, sicer gospodar kmetije, na kateri se je redilo deset glav govedu, en konj ali dva in šest prašičev, je nerad delal po njivah, če pa je bilo potrebno zvariti za domače ali sosedove verigo ali nabiti nov obroč na platišče kolesa, je zapelo njegovo kovaško kladivo. Za kovača se je sicer priučil, vendar so vodili k njemu kovati konje tudi drugi vaščani. Nogo je konjem večkrat držala močna hči Terezija. Kmet - kovač je znal konju tudi zdraviti rane z neslanim prežganim maslom. Z ženo, Dulharjevo z Gatine, sta imela dvanajst otrok. V kovačnici je z očetom delal sin Anton (1914), ki se je sicer izučil za ključavničarja, po zmagi leta 1945 pa je bil eden od ustanoviteljev in voditeljev Roga, tovarne koles v Ljubljani. Kovačeva sestra je kot redovnica delala v bolnici na Dunaju.

Veliko Mlačevo, vas dva kilometra od Grosupljega, ob cesti proti Krki, s križiščema za

Dobrepolje in Žalno, se v listinah prvič omenja leta 1277, izrecno kot Veliko Mlačevo pa leta 1399. Leta 1869 je vas štela 222 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 249 in 47 hiš, leta 1991 pa 389 in 131 stanovanj. Na začetku 20. stoletja se je del naselja imenoval Boštanjaska vas po gradu Boštanj na bližnjem griču, kjer se je zdaj razvil istoimenski zaselek.

Kljub sorazmerno ugodni prometni legi ob t. i. mali cesti – za katero je morala skrbeti dežela, ne država – je prvo kovačnico na Velikem Mlačevem zgradil šele v 20-ih letih 20. stoletja kovač **Franc Drobnič** (1895–1986). Drobnič je imel dobro kovačnico na Spodnji Slivnici, zato je kupil zemljišče še na Velikem Mlačevem za Gabrovim kozolcem in dal zgraditi vsaka hiša s kovačnico, kolarško delavnico in stanovanjem. Kovač z dvema obratoma je izjemni primer v obdelani zgodovini kovaštva v občinah Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje. Stavba s kovačnico je stala na mestu sedanje Sajatove hiše (Veliko Mlačevo 9).

V kovačnici je delal **Alojz Rus** p. d. **Kranjčanov** (1904–1943) z Gatine. Kovaštva se je izučil v Ljubljani, potem je koval pri vojakih v kraljevi Jugoslaviji, delal na Velikem Mlačevem, v Metliki in na Muljavi. Leta 1943 se je kot partizanski mobiliziranec javil nemškimi okupacijskim oblastem (ali domobrancem?) na Grosupljem in za njim je izginila vsaka sled. S Kranjčanovim sta v Drobničevi kovačnici kot pomočnika delala Modal, doma z Golega pri Igu, in Bregarjev, učil pa se je Franc Perme p. d. Ciganov s Spodnje Slivnice. Kot kolar je delal Franc Vidmar (1905–1979), sicer doma iz Mačkovca pri Žužemberku.

Med ljudmi je ohranjena zgodbica, da je mlačevski kovač hotel veljati za premožnega, zato je rad porinil razgreto železo v zelje, kadar je opazil, da gre boštanjski baron mimo: tako se je grajski gospod lahko na lastna ušesa prepričal, da se pri hiši belijo žganci z mastjo.

Drobnič je leta 1931 hišo s kovačnico in kolarško delavnico prodal Sajetu z Dolenjih Kamenc pri Novem mestu, ki je skupaj z ženo delal pri baronu na gradu. Zadnje donosnejše obdobje za kovaško obrt je bilo desetletje po prvi svetovni vojni, v 30-ih letih pa se je začela velika gospodarska recesija. Sicer pa je kovač Drobnič kmalu po zaprtju obrata zbolel in sploh prenehal s kovaštvom tudi na Spodnji Slivnici, dočakal pa je starost 91 let.

Kovačnico so imeli tudi grofje Ursini Blagaj in za njimi baron Lazzarini na gradu Boštanj, in sicer v dolgem kamnitem gospodarskem poslopju južno od grajske stavbe, poleg kolnice oziroma garaže. V njej je delal na začetku 19. stoletja Mihael Snój z Lobčeka (gl. tam), med obema vojnama pa občasno Franc Virant z Male Ilove Gore (gl. tam).

Žalna, vas, ki jo sestavljata Mala Žalna z župnijsko cerkvijo ter Velika Žalna z železniško postajo, leži delno na Žalskem polju, delno pa na strmem pobočju enega od gričev Stehana (467 m). Cestno povezavo ima z Velikim Mlačevim in Veliko Loko. V zgodovinskih virih je prvič omenjena leta 1444. Leta 1869 je imela 221 prebivalcev, leta 1931 jih je imela 249 in 54 hiš, leta 1991 pa 325 in 101 stanovanj. V vasi je bilo pet konj. Vozniki: Košak, Špižev, Blažičev pa Plešetov, Podržajev (Osmukov) in Krajčkov so vozili v Ljubljano pesek, drva in hlode. Odpeljali so eno uro po polnoči, iz mesta pa so se vrnili popoldne.

V vasi sta znani dve kovačnici. Na prostoru sedanjega gasilskega doma pri Rusovem kozolcu je stala Štajerčeva kovačija, last največjega kmeta, gostilničarja in trgovca, ki je imel tudi žage in se je ukvarjal z lesno trgovino, pisal pa se je Javornik. Kovačijo s kovačnico in stanovanjem nad njo je oddajal v najem. Delovala je še leta 1920.

Druga kovačnica je bila pri **Krajčku** (Žalna 38). V veliki, 27 m dolgi, zdaj že odstranjeni stavbi, postavljeni bočno ob glavno vaško cesto, je bila trgovina oziroma nekaj časa šola, v sosednjem prostoru pa kovačnica in za njo hlev. Vhod v trgovino oziroma šolo je bil s ceste, vhod v kovačnico pa z zahodne strani. V prostoru, velikem okrog 5 x 5 m, je bilo ognjišče z mehomo, ki se je poganjal s "šmitno", nakovalo, ročni vrtalni stroj, delovna miza, primež in drugo kovaško orodje. Podkovališča ni bilo.

Ded sedanjih lastnikov Prijatelj je domačijo pred letom 1914 kupil od Volkovega iz Ponove vasi – pisal se je Goršič – ki se je izselil v Ameriko. V kovačnici je zadnji delal in nad njo tudi stanoval sin kupca oziroma brat gospodarja naslednika **Alojz Prijatelj** (1902–1957), priučen kovač pa tudi zidar. Delal je za domače in tudi za druge: koval je konje in izdeloval ter popravljal

vozove in kmečka orodja. Delal je še po koncu 2. svetovne vojne, vendar se je v večji meri preživljal z zidarstvom. Z železnim modelom je izdeloval tudi cementne strešnike ter naredil velike železne kljuke za cementne zidake, s katerimi se je tedaj zidalo.

Lobček, vas ob cesti Veliko Mlačevo–Krka, sestavljena iz nekdanjih zaselkov Velikega Mlačevega, Zagradca in Plešivice, je postal samostojno naselje leta 1983. Leta 1869 je imela 82 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 77, leta 1991 pa 114 in 42 stanovanj. Na kovača oziroma kovačijo v vasi opozarja hišno ime pri **Kovaču** (Lobček 34), kjer zdaj živi Silva Škrjanc, živi leksikon hišne zgodovine. Po njenem pripovedovanju se je v hiši leta 1808 naselil **Mihael Snoj**, kovač na gradu Boštanj, ki si je v vzhodnem delu hiše na Lobčku uredil tudi lastno kovačnico, vendar doma ni dosti koval. Poročil se je z Duševo z Velikega Mlačevega. Imela sta pet sinov. Doma je ostal sin Mihael (u. 1919), ki je imel pet hčera. Tista, ki je ostala doma, se je poročila z Lovrencem Škrjancem, gostilničarjem. V Snojevi hiši sta bili namreč trgovina in gostilna. Hči Helena se je poročila z Rajhom ter je igrala v Celju v Vdovi Rošlinki, njena hči Breda, por. Divjak – torej pravnučinja grajskega kovača – pa je profesorica glasbe in pianistka.

Gospodarsko poslopje s Krajčkovo kovačnico (okno desno). Foto: arhiv Prijatelj.

Zagradec, gledano od mlačevske strani, leži jugozahodno za gradom Boštanj, deloma ob cesti, jedro vasi pa globoko pod cesto Veliko Mlačevo–Krka. V listinah je prvič zapisan leta 1313, 18 let pozneje pa so po Grebencu 1973 v Zagradcu znane tri kmetije. Leta 1869 je vas imela 116 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 186 in 42 hiš, leta 1991 pa 161 in 51 stanovanj.

V osrednjem delu vasi je bila kovačnica pri **Mikliču**, v zdaj že odstranjeni stari hiši. Velika je bila okoli 4 x 4 m, delala pa je za domače potrebe. Ob cesti proti Krki pa je bila kovačnica pri **Klemenju**, v kateri je delal **Anton Potokar** (1913–1974). Hišo so Antonu zgradili domači okoli leta 1935. Kovaštva se je izučil pri Adamiču v Mali Račni, delal pa je tudi v Stični pri Gradičku in v Ivančni Gorici. Lastno obrt je dobil leta 1939. Med vojsko je bil pri partizanih, in sicer pri KNOJ. Izdeloval je trde kmečke vozove šinarje, popravljal kolesne obroče, vage, verige, popravljal kmečko orodje, ostril krampe, ipd. Lesene dele voz mu je izdeloval kolar Janežič iz Zagradca. Koval je ne le konje, ampak tudi šepave vole in zdravil konjem noge. Delal je doma in po domovih naročnikov. Železo je razžareval do pšenične barve, potem pa ga vkalil v betonskem koritu. Po letu 1945 uradno obrti ni več imel. Vozil je nekaj časa smreke iz kočevskih gozdov na žago v Soteski, potem je delal v pekarni Boštanj, nato na žagi Boštanj ter nazadnje pri Kovinastroju.

Klemenova kovačnica je velika in moderno opremljena. Prostor meri 12 x 9 m in je visok 2,80 m. V njej je kovaško ognjišče z dimnikom in nožnim mehonom, delovna miza, panj z nakovalom, dva primeža ter ročni in električni vrtni stroj. Tla so ilovica, strop je betonski. Kovačnica ima tudi podkovališče, ki je delno betonirano, ter skladišče za oglje. Nad kovačnico je stanovanjski del, ki je bil prvotno namenjen tudi za gostinstvo.

Pri hiši so imeli enega konja, eno kravo, eno njivo, en travnik in eno hosto. Kovačeva žena Angela, roj. Lužar, iz Žalne, po poklicu šivilja, je igrala v žalskem tamburaškem zboru, ki ga je

vodil župnik Šolar, pela je v pevskem zboru in nastopala v amaterski gledališki skupini.

Zagraški kovač Anton Potokar
p. d. Klemen. Foto: arhiv Potokar.

Lučki kovač Anton Šeme p. d.
Lampret. Foto: arhiv Zabukovec.

Luče, naselje na pol poti (7,5 km) med Grosupljem in Krko, sestavljeno iz osrednjega dela v Lučkem dolu in iz treh zaselkov: Na šoli, Lučki Cestarji in Staje – ob cesti sami. Vas je v listinah prvič zapisana leta 1300, ko se omenjata dve kmetiji, 31 let pozneje pa se v listini navaja 11 lučkih kmetij. Leta 1869 so Luče imele 170 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 249 in 47 hiš, leta 1991 pa 231 in 73 stanovanj.

V kmetijskem kraju ob nekdanji prometni magistralni cesti Ljubljana–Žužemberk so znane tri kovačnice, in sicer vse v zgornjem, obcestnem delu vasi. Pri Kovaču (Luče 44) je v kamniti kovačiji nad cesto poslednji koval njen lastnik **Andrej Markelj** (1902–1970). V edinem prostoru, velikem okoli 4 x 4 m, je bilo ognjišče z nožnim mehonom in nakovalo. Manjkal seveda ni primež, ročni vrtnali stroj in drugo drobno orodje. Kovačnica, krita s strešniki, je bila brez stropa in brez dimnika. Na njenem mestu je sin Anton leta 1984 zgradil novo stanovanjsko hišo.

Andrej Markelj je bil priučen kovač, vendar je znal podkovati konje, izdeloval je vozove in popravljal kmečke priprave in orodja, saj so najmanj trije rodovi Markeljnov pred njim bili kovači. Sicer pa je hiši pripadalo toliko zemljišč, da so gojili dva vola in kravo.

Pri **Lampretu** (Luče 43) je bila kovačnica v kletnem delu hiše, obrnjena stran od ceste. Še leta 1950 je v njej delal kovač **Anton Šeme** (1907–1975): koval je konje, izdeloval in popravljal vozove ter "servisiral" kmečka orodja. Izdeloval je tudi slamoreznice. Doma je bil iz osrednjega dela vasi, hišo s kovačnico pa so mu zgradili starši okrog leta 1920. Učil se je od leta 1920 do 1923 pri Uršiču. Od 1927–1929 je delal pri Matiji Perušku v Višnji Gori. Obrtni list za "izvrševanje surovega kovaštva" je dobil 1929. leta. V podkovski šoli je bil od januarja do junija 1932. Pri njem se je v letih 1930–1933 učil **Janez Šeme** (1913–1975), doma iz Luč. Iz ohranjene pogodbe je razvidno, da je tedaj imel vajenec hrano pri mojstru, stanovanje pri starših, ki so mu morali preskrbeti tudi obleko, medtem ko mu je perilo oskrboval mojster. Ta je bil dolžan za vajenca plačevati tudi zdravstveno zavarovanje. Ohranjena je tudi dohodninska knjižica Antona Šemeta za leta 1951–1955, iz katere je razviden dohodek 6.200 din. Leta 1951 je kovač plačal 8.000 dinarjev davka.

Kovačnica, velika 3,80 x 7 m in visoka 2 m, je obokana, tla so steptana ilovica, v njej je bilo kovaško ognjišče z nožnim mehonom in dve nakovali na lesenem panju ter ostalo običajno kovaško orodje. Dimnika ni bilo, prezračevalo se je skozi vrata. V zidu kovačnice je odprtina za izmetavanje izgorelega oglja.

Anton Šeme je bil podkovski, vozni in orodni kovač, izdeloval je trde vozove in vzmetne vozove (federvozičke). Tudi kolarska dela v zvezi z vozovi je opravljal sam.

Levo: "Učno izpričevalo" kovaškega vajenca Antona Šemeta iz leta 1923.
Desno: Obrtni list kovača Antona Šemeta iz leta 1930.

Tretji lučki kovač je bil **Leopold Uršič** (1902–1952) Luče 41, doma iz Podčetrtka. Delal je pri Strmoletu na Grosupljem, pri Štajercu v Žalni ter se poročil s kovačevo vdovo Marjeto Šeme. Uršič je koval konje, izdeloval vozove ter popravljaj njihove dele in kmečka orodja. Delal je tudi plevke in srpe ter jih prodajal po vaseh v okolici. Zasluzek ni mogel biti slab, saj je postavil pod, kozolec in prikupil hosto ter njive. Gojili so dve kravi in tele, pri hiši pa je imel tudi vinotoč: vino je vozil s Štajerskega.

V kovačiji pri **Poldetu**, veliki 7 x 6,20 m, brez dimnika in stropa, pokriti s strešniki, je bilo ognjišče, nožni meh, dva panja z nakovali: eno je bilo za verige, drugo za vse ostalo, ročni vrtnali stroj, prirež in delovna miza. Konje so ob kovanju privezovali za obroč ob zunanji steni pri vratih. Kovač je znal več jezikov, med drugim tudi italijansko in nemško, zato je bil za tolmača pri nujnih stikih vaščanov z okupatorjevimi vojaki. Leta 1952 je bil na postaji v Žalni aretiran z obtožbo, da je izdal na začetku novembra 1943 partizanski brigadi na Ilovi gori. Povod za obdolžitev so bile družinske razprtije zaradi dediščine. Po Poliču 1961 naj bi na postaji Mlačevo javil Nemcem prisotnost večjega števila partizanov. Koliko je na stvari resnice, se ni nikoli raziskalo, dejstvo pa je, da so domači teden dni po aretaciji dobili sporočilo, da je obdolženi kovač Uršič mrtev, seveda naj bi v zaporu storil samomor. Ženi ni bilo dovoljeno videti mrtvega moža, najstarejši od štirih hčera pa so ob govoricah o očetovi smrti, ki so krožile med ljudmi, miličniki prišli grozit, da se ji lahko "kaj zgodi". Zato je z dojenčkom zbežala od domače hiše in dolgo let živela na Plešivici. Zaupanje v državno oblast pa se ji ni vrnilo niti po letu 1991. Publicist Radko Polič je v knjigi Ilova gora kovačevo smrt zelo grobo komentiral. Ironija zgodovine: ob Poldetovi kovačiji so pozneje snemali prizore za nek partizanski film.

Mala Ilova Gora, vas, 2 km odmaknjena od ceste Veliko Mlačevo–Dobrepolje, leži na pobočju Gradišča (606 m). V rimskem obdobju je tod vodila cesta iz Velikih Lašč proti Krki in Ivančni Gorici. V ohranjenih zgodovinskih virih je vas prvič omenjena leta 1444. Leta 1869 je imela 115 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 105 in 20 hiš, leta 1991 pa 67 in 26 stanovanj.

V prometno odmaknjeni vasi je nekaj časa delovala kovačnica pri **Špančku**, ki jo je imel **Franc Vintar** (1908–1987). Za kovača se je tri leta učil v bližnji Mali Račni pri Adamiču, kovaško šolo pa je opravil v Ljubljani na Poljanski cesti, kamor so vojaki vodili kovat ostre vojaške konje, ki so jih morali med kovanjem pripenjati na steno. Kot pomočnik je delal pri Adamiču in hodil kovat konje k baronu Lazzariniju na Boštanjski grad. Naredil si je tudi preprosto leseno kovačijo v dolinici pod kozolcem v rojstni vasi. Zasluzka pri mojstru ni bilo veliko in tudi od dela v lastni kovačiji ga ni bilo dovolj, zato se je zaposlil na železnici. Po vojni se je priženil k Centovim v Stransko vas pri Grosupljem in se upokojil kot železničar. Kovaštvo je bilo njegovo veselje, zato si

je ohranil orodje in še v poznih letih hodil kovat Bučarjeve konje.

*Ilovski kovač Franc Vintar.
Foto: arhiv Vintar 1977.*

Kovačev stari oče je zdravil živino z zdravili, ki jih je dobival iz Zagreba, in tudi kovačev brat Janez je bil ljudski zdravnik za živali. Pri Špančku je bilo devet otrok, kovačev oče pa se je – na revni zemlji – preživljal tudi z živinsko kupčijo ter se pri tem morda nekoliko preveč privadil pijači. Zato je ded ukazal dvema okoli 17 let starima vnukoma, eden od njiju je bil kovač France, da morata opitega očeta zgrabiti in privezati na klop, dokler se ne strezni. Dedovo "zdravljenje" je na očeta baje dobro vplivalo.

Od Velikih Lipljen do Škocjana

Velike Lipljene so prva občestna vas v Škocjanskih hribih med Št. Jurijem in Turjakom. Skozi vas je vodila že rimska cesta proti Turjaku, kot Lipljene pa se prvič omenjajo v listini leta 1058. Leta 1869 so Velike Lipljene imele 94 prebivalcev, leta 1931 so bili 104 in 20 hiš, leta 1991 pa jih je bilo 73 in 54 stanovanj. Večina novih hiš je bila narejena v zadnjih 15-ih letih, saj jih je bilo leta 1981 le še 16. Zasilno kovaško delavnico je v vasi v domači kleti imel v letih 1937–1945 kovač Franc Mustar, sicer znani škocjanski kovač (gl. tam).

*Kovač Franc Mustar.
Foto: arhiv Mustar ok. 1935.*

*Škocjanska kovačnica.
Foto: B. Narat 1995.*

Škocjan (do leta 1992 Staro Apno), vas pri cesti Št. Jurij–Turjak, od slednjega oddaljena 2 km, z odcepom za dobrepoljske Ponikve. Staro župnijsko središče od leta 1260, ko je kraj tudi prvič zapisan v zgodovinskih listinah. Leta 1869 je imel 99 prebivalcev, leta 1931 jih je bilo 77 in 16 hiš, leta 1991 pa 44 in 30 stanovanj. Večina prirastka gre na račun prvotno vikendskih hiš: leta 1981 jih je bilo še prav toliko kot leta 1931.

Na prometno zelo ugodnem kraju, pri gostilni in trgovini ob medkrajevni cesti nedaleč od župnijske cerkve, je v Škocjanu, kjer se zdaj reče pri **Maroltu**, delovala daleč znana kovačnica. V veliki, iz kamna zgrajeni hiši, katere severni zid je kombiniran z lesenimi stebri, je kovačnica v zahodnem delu pritličja, zraven je klet, v nadstropju nad njima pa so stanovanjski prostori. Stavba ima štirikapno streho, krito s strešniki. Opečnat obok kovačnice je banjast, tla so steptana ilovica. Oprema v 4 x 5 m velikem prostoru: ognjišče, okrogel nožni meh, nakovalo, ročni vrtalni stroj, primež, sod za kaljenje, delovna miza.

Učno pismo kovača Mustarja iz leta 1929. Foto: B. Narat 1996. Mojstrsko "izpričevalo" kovača Mustarja iz leta 1940. Foto: B. Narat 1996.

Domačijo s kovačnico je oče Cveta Marolta, sedanjega lastnika, kupil leta 1936 od Franca Peterlina, ki je imel tudi gostilno in trgovino. V Peterlinovi kovačnici je delal Škulj z Rašice, do Lašč in Roba znani in iskani kovač. Bil je podkovski, vozni in orodni kovač. Zadnji je v kovačnici kot samostojni obrtnik koval **Franc Mustar** (1909–1977), doma iz Velikih Lipljen.

Iz ohranjenega učnega pisma Kovinske zadruge v Ljubljani je razvidno, da se je učil od 10. decembra 1925 do 10. decembra 1928 pri Matevžu Štefančiču na Grosupljem in 4. januarja 1929 opravil "vajeniško izkušnjo". Kot pomočnik je delal devet let v Soteski pri Novem mestu, nato krajši čas na Grosupljem pri Strmoletu ter dve leti doma v Velikih Lipljenah, kjer je imel kovačnico za hišo v kevdrčku. Dne 31. julija 1940 je opravil mojstrski izpit iz "obrti" kovaštva ter se leta 1945 z ženo, doma iz Medvedice, preselil v Škocjan v Maroltovo kovačnico. Julija 1947 je dobil potrebno obrtno "dovolilo". Nova oblast je hotela preveriti medvojno preteklost in politični odnos obrtništva ter ga očistiti protisocialističnih elementov, zato je za dovolilo zahtevala tri predhodne dokumente: potrdilo občinskega organa, da je obrtnik potreben, potrdilo sodišča, da ni bil kaznovan, in soglasje obrtnega združenja.

V škocjanski kovačnici je Mustar delal do leta 1974 – torej še 29 let. Sprva je izdeloval štek-ljače, tj. vozove z lesenima, samo okovanima osema, ki sta bili z osniki (štekliji) neposredno povezani s kolesi. Štekljači so se radi lomili, kolesa pa je bilo potrebno veliko mazati s kolomazom (šmirom). Pozneje je izdeloval vozove z železnimi osmi, danimi v pušo pesta – ti so prenesli večjo težo in bili vzdržljivejši. Oba tipa voz sta imela platišča koles obita s ploščatimi obroči (šinami), zato so se imenovali šinarji. Obroč je kovač najprej porezkal (unteraksal), potem segrel do 800 ali

900 stopinj, ob primernem belem žarjenju posul z boraksom, da so se odstranile nezaželene smeti, ter z udarci kladiva oba konca ukrivljenega traku zvaril. Za segrevanje do visokih temperatur (1300 stopinj) je uporabljal koks, za nižje temperature pa oglje. Tesarske rezivnike, raznovrstna dleta, svedre in krampe je razžaril do češnjeve barve (700 stopinj) in jih kalil v olju, da so bili trdi in žilavi. Pri delu je uporabljal pol-, dva- in šestkilogramska težka kladiva ter 14 kg težko macolo. Večino orodja si je kovač naredil ali izboljšal sam. Imel je tri primeže, nožni meh si je naredil sam, kladiva si je podložil z jeklom in zavaril. Tudi delovne klešče raznih vrst in oblik so bile njegovo delo. Varilni aparat si je kupil leta 1953, ko je prišla v vas in v kovačnico električnik. Električni ventilator na ognjišču si je uredil okoli leta 1958. Lesene dele voz mu je izdeloval turjaški kolar Herman Gale. Zato je hodil Mustar ob nedeljah v Velike Lašče, kjer se je po maši s kolarjem dogovoril za naročila in pri mesarju kupil še nekaj mesa za družino.

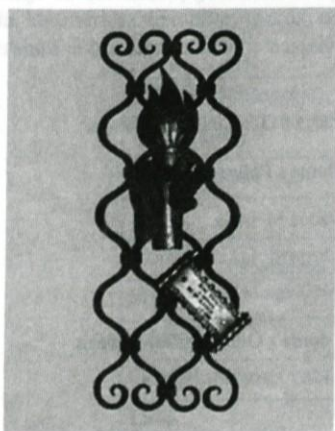
*Avgust Burger.
Foto: J. Müller 1996.*

Pri očetu se je izučil za kovača sin Jože Mustar (1947), ki se je zaposlil v Inštalacijah na Grosupljem, nekaj časa pa se je učil tudi Goršič iz Gradeža. Kovaču je največkrat in najboljše pomagala udarjati po nakovalu žena, Vranetova iz Medvedice: s petimi zaporednimi udarci po nakovalu jo je kovač poklinal iz stanovanja. Pri delu so sodelovali tudi trije otroci. Konju je nogo držal voznik oziroma gospodar sam. Stranke so usluge plačevale z denarjem takoj, domači vozniki, ki so vozili les iz gozdov, pa so plačevali kovaču ob koncu leta. Delo se je začelo ob štirih zjutraj, končevalo pa ob devetih zvečer. Vozniki so prihajali na "servis" zlasti ob deževnih dnevih, ko niso mogli voziti. Največ konj, kar jih je Mustar podkoval v enem dnevu, je bilo deset. Toda to je bila velika izjema. Normalno je potreboval za podkovanje para konj tri ure. K Mustarju so vodile kovat konje ali naročat oziroma popravljat vozove vse škocjanske vasi vključno s Turjakom, prihajali pa so tudi tja od Rut. Vendar dela ni bilo na pretek, pogosto ga je raje primanjkovalo, zato je bilo življenje kovačeve družine težko. Mustar zemlje ni imel, gojili so le po enega prašiča.

Kovačeva vnukinja Tanja Mustar je v knjižici z raziskovalnega tabora objavila tudi risbo nožka za delanje zobotrebcev – v Škocjanu ga imenujejo "krzinca": te je ded kovač delal zadnja leta, ko je že oslabel, prej pa le izjemoma.

Dodatek. Ob zaključku 18-letnega raziskovanja je potrebno navesti vsaj še eno kovačnico, in sicer s samega Grosupljega, kjer v Brinju II/3 že od leta 1965 kuje in vliva različne izdelke umetni kovač **Avgust Burger** (1938), doma iz Strajnarjeve hiše na Polici, kjer je že oče imel kmečko kovačnico. Eno leto se je učil v Kropi pri mojstru Zupančiču, učno dobo pa je zaključil pri Matiji Perušku v Višnji Gori in postal podkovski in vozni kovač. Nato je 12 let kot industrijski kovač pri Viatorju delal vzmeti za motorna vozila. Zaradi nesreče pri delu (oko) je postal kvalificiran poklicni gasilec oziroma gasilski tehnik.

Avgust Burger, imenovan Slovenček, poln energije, življenjske radosti in podjetnosti, obogatene z ustvarjalno žilico, je v svojem življenju naredil že marsikaj. Sprva je delal vozove gumarje – za enega je po "sihtu" porabil 20 do 25 dni. Popravljal je pluge, ostril krampe in konice kompresorjev ter izdeloval dleta za kamen (štemajzne). Hodil je kovat tudi konje v nekdanje zaprto kočevsko lovišče. Zdaj namesto podkev pribija konjem ploščice vidia. Delal je tudi penje (klamfe) za zidarje in tesarje (cimprmane), predvsem pa je koval, varil in oblikoval okenske mreže (gatre), lestence (lustre), pentlje (pante), tečaje (šeklje) in kljuge za vrata in okna. Po naročilu okuje vazo ali pepelnik, dela balkonske ograje in ograje za kapelice, za hotel Polževo je v stenske in viseče lestence okoval jelenje rogove, za šmarski Turenček pa je po starih vzorcih naredil okenske mreže in vratno okovje, s katerimi so zadovoljni tudi umetnostni konservatorji. Zdaj končuje dvokraki svečnik za grosupeljsko župnijsko cerkev. Na Kopanju je okoval Prešernovo spominsko ploščo z nedozorelimi lipovimi listi iz železa. Okoval je tudi plošče pomorjenih in pobitih domobrancev in civilistov v spominski kapelici v Šmarju, na zunanji steni gasilskega doma na Polici pa je pritrjen njegov sv. Florijan s cerkvijo, oboje v bakru. Burgerjeva hiša na Grosupljem je prava galerija umetnega kovaštva, saj njegovi kovaški izdelki krasijo vrata, okna, stene, strope in prostore, pa ne le hiše, ampak tudi gospodarskega poslopja.

Plamenica na mreži (levo) in svečnik z rogom (desno), izdelka umetnega kovača Avgusta Burgerja. Foto: Burger 1994.

Poleg kovaštva je Burger več tudi livarskih del. Vliva zlasti različne plakete za gasilce. Naročila zanje prihajajo ne le iz Slovenije, temveč tudi iz tujine: Nemčije, Avstrije, Italije, Madžarske. Vliva sv. Florijane, roko s plamenico, čelade, priznanja za gasilce. Izdelal je prvega slovenskega gasilca in ga patentiral. Model naredi iz lipe, nakar izreže formo in naredi železni model. Gasilska zveza Slovenije je izročila priznanja, ki jih je izdelal mojster Burger, predsedniku vlade J. Drnovšku, predsedniku parlamenta J. Školcu, tedanjemu ministru J. Jansu. Burger je naredil kovan svečnik za nadškofa A. Šuštarja in za beograjskega škofa F. Perka. V zadnjem času pripravlja za lovec podobo sv. Huberta z gamsom.

LITERATURA IN VIRI:

- Adamič, France: Vodna kolesa, mlini, stope in žage. V: ZOG, 4 (1972), str. 295–308.
- Ahlin, Ivan: Prebivalstvo, hiše in stanovanja od leta 1910 v 210 naseljih občine Grosuplje. V: ZOG, 17 (1992), str. 95–102.
- Arhiv družine Mustar, Škocjan 3.
- Arhiv družine Šeme, Luče 43.
- Atlas Slovenije. Mladinska knjiga : Ljubljana 1985.
- Grebenc, Jože M.: Gospodarska ustanovitvev Stične ali njena dotacija leta 1135. Samostan Stična : Stična 1973.
- Kos, Milko: Gradivo za historično topografijo Slovenije : (Za Kranjsko do leta 1500), I–III. Inštitut za občo in narodno zgodovino SAZU : Ljubljana 1975.
- Krajevni leksikon Slovenije II / S sodelovanjem Franceta Planine in Živka Šifererja pripravil in uredil Roman Savnik. Državna založba Slovenije : Ljubljana 1971.
- Krajevni leksikon Slovenije / (priprava in urejanje) Milan Orožen Adamič, Drago Perko, Drago Kladnik. DZS : Ljubljana 1995.
- Polič, Radko: Ilova gora, str. (19)–(20). Občinski odbor ZB NOV Grosuplje : (Grosuplje) 1961.
- Status animarum župnije Polica – (župnijski arhiv na Polici).
- Švigelj, Josip: Gospodarske razmere v župniji Polica do začetka 20. stoletja. V: ŽOG, 18 (1994), str. 21–26.
- Tuma, Henrik: Iz mojege življenja. Založba Hram : Ljubljana 1937.
- Ustni informatorji:
- Adamlje, Metnaj 6,
- Ahlin, p. d. Česnovarjeva, Roza, z Malega Mlačevega, hči kovača,
- Ambroz, Alojz, Rodičeva 23, Ljubljana, sin kovača z Leskovca,
- Berčon, Marija, Obolno 4, snaha oz. žena kovača,
- Blažič, Stane, Luče 41,
- Brčan, Spodnje Brezovo 16, sosed kovača,
- Burger, Avgust, Brinje II/3, kovač,
- Grum, Viktor, Gorenje Brezovo 7, sosed kovača,
- Habjan, Jože, Vrh 18, sin lastnika kovačnice,
- Jagodic, Jožica, Puhova 9, Ljubljana, hči kovača Mustarja z Gorenjega Brezovega,
- Janežič, Albina, Poljane 2, hči kovača,
- Janežič, Marija, Pohorskega bataljona 10, Ljubljana, doma s Police,
- Kastelic, Mihael, Metnaj 1, sin kovača,
- Kavšek, Jože, Gospodinja 11, Ljubljana, kmet - kovač iz Metnaja,
- Kavšek, Mala Goričica, hči kovača,
- Knep, Martin in Mimica, Polica 44, zet in hči lastnika kovačnice,
- Koprivec, Tone, Pod hribom II/6, Grosuplje, doma z Velikega Mlačevega,
- Košćak, Rezka, Žalna 47,
- Kozlevčar – Černelič, Ivanka, Šarhova 14, Ljubljana, doma z Gorenjega Brezovega,
- Marolt, Cveto, Škocjan, lastnik kovačnice,
- Markelj, Anton, Luče 44, sin kovača,
- Mustar, Franc, Škocjan 3, sin kovača,
- Podržaj, p. d. Kovač, Velika Stara vas 7,
- Potokar, Roza Marija, Zagradec, hči kovača,
- Prijatelj, Marija, Žalna 38, nečakinja kovača,
- Svetek, Marija, Veliko Mlačevo, soseda kovača,
- Šeme, p. d. Bregarjev, Janez, Polica 3, vnuk in sin kovača,
- Škrjanc, p. d. Šormov, Janez, Mala Stara vas 4, sin kovača,
- Škrjanc, Silva, Lobčec 34, naslednica kovačev,
- Štrubelj, p. d. Lekec, Alojz, Grosuplje, sin kovača na Polici,
- Vidic, Franciška, Dolenja vas 1, naslednica kovačnice,
- Vintar, Marija, Stranska pot I/1, Grosuplje, žena kovača,
- Vrhovec, p. d. Rahnetova, Polica 24, žena kovača,
- Zabukovec, Marjeta, roj. Uršič, Luče 43, hči kovača,
- Zajc, Pepca, Gorenje Brezovo 4, soseda kovača,
- Ziherl, p. d. Janezkova, Marija in Anton, Polica, soseda kovačev.

KLIMATSKE RAZMERE V OBČINI GROSUPLJE¹

Ivan Grandovec²

V poročilu Svetovne meteorološke organizacije (WMO, 1990) predvidevajo, da se bo klima precej spremenila. V bližini tečajnikov (66,5° g.š.) bo prišlo do precejšnjih otoplitev in z njimi povezanih večjih količin padavin. Tudi pri nas bo prišlo do manjših otoplitev, več padavin bo v hladnejši polovici leta, v poletnem času pa bodo pogoste suše. Ekstremni vremenski pojavi (poplave, velike količine snega, nagle otoplitve in različne ujme) bodo vse bolj pogosti.

Za opisovanje vremena nam služijo različni meteorološki podatki. Osnovna pokazateljica sta temperatura in padavine. Klimatološka služba ima v Sloveniji kar precej razširjeno mrežo opazovalnic že od l. 1851. Za preučevanje lokalnih mikroklimatskih značilnosti podnebja so zelo pomembne kontinuirane meritve v določenem kraju. Podatki v meteoroloških publikacijah so običajno prikazani kot povprečni tridesetletnega obdobja. Pri merjenju temperature običajno merimo naslednje parametre: povprečno temperaturo, maksimalno, minimalno; pri merjenju padavin pa: povprečno količino v 24 urah, obliko padavin, trajanje snežne odeje, meglo itd.

Za ozemlje občine Grosuplje imamo kar precej kvantitativnih klimatskih elementov, vendar je velika škoda, ker meritve niso bile vseskozi opravljane na istem kraju.

Temperatura je bila opazovana na naslednjih klimatoloških postajah:

Videm (Dobropolje)	1892
Višnja Gora	1895
Velika Račna	1896
Krka	1910
Kompolje (Dobropolje)	1910
Stična	1913
Ambrus	1925
Grm (Radohova vas)	1926
Luče	1940
Šmarje - Sap	1970

Večina postaj je opravljala meritve le nekaj let. V Višnji Gori so prenehali z meritvami l. 1963, na Grmu so opravljali meritve do l. 1976, dokončno pa so jih opustili l. 1981, v Ambrusu so merili temperaturo do avgusta 1982. leta, v Šmarju - Sapu pa so prenehali z meritvami januarja 1983.

Trenutno na območju občine nikjer ne merijo temperature. Posebno velika škoda je, da so prekinili z opazovanjem temperaturnih gibanj na postajah z dolgoletnimi tradicijami (Ambrus, Grm, Višnja Gora). Padavinske elemente so merili na naslednjih postajah naše občine:

¹ Vsi podatki veljajo za občino Grosuplje v obsegu pred letom 1995.

² Videm-Dobropolje 1312, Cesta 24, ravnatelj Osnovne šole Dobropolje

Ambrus	1895
Luče	1910
Višnja Gora	1895
Velika Račna	1896
Krka	1910
Videm (Dobropolje)	1926
Šmarje	1970
Fužina pri Zagradcu	1970
Zdenska vas	1983

Najstarejša postaja Ambrus je prenehala z meritvami l. 1982. Trenutno delujejo na območju občine tri padavinske postaje, kjer so meritve skrbno vodene:

- Radohova vas (Pluska)
- Šmarje - Sap (Rimska cesta)
- Zdenska vas.

Numerični podatki so dosegljivi v arhivu Hidrometeorološkega zavoda v Ljubljani. Odločili smo se, da obdobje po l. 1980 malce natančneje analiziram in ugotovitev primerjam s tridesetletnimi povprečki za padavine in povprečne temperature za tiste kraje, kjer so bile kontinuirane meritve. Zavedam se, da je zadnje obdobje prekratko za podajanje dokončnih sklepov, kljub temu pa menim, da bodo bralci pri svojem delu uporabili kakšen tabelaričen zapis ali ugotovitev.

Že s pomočjo trenutnih padavinskih meritev, ki so na voljo za občino, bi se dalo pripraviti zajetno publikacijo, vendar pa je moj trenutni namen zbuditi pri ljudeh, šolah in gospodarskih organizacijah zanimanje za klimo, ki se tudi zaradi premajhne ekološke ozavešenosti v zadnjih desetletjih tako hitro spreminja. Na to vplivajo predvsem CO₂ in ostali plini, katerih delež se je povečal v atmosferi zaradi potrošniško-dobičkonosne miselnosti ljudi.

TEMPERATURA ZRAKA

Gradivo, ki nam pomaga spoznati značilnosti gibanja temperatur:

- tabele številka: 1, 3, 4;
- klimogrami: Ambrus, Višnja Gora, Grm;
- linijski temperaturni grafikoni za l. 1974, 1978, 1981.

Iz tabele št. 1 je moč ugotoviti:

- Vse tri klimatološke postaje so v nadmorski višini od 300 do 400 m.
- V Ambrusu je povprečna letna temperatura najnižja, sledi Šmarje - Sap in nato Grm. Razlika v povprečni letni temperaturi je med Ambrusom in Grmom 0,77°C, Ambrusom in Šmarjem - Sapom 0,56°C, med Grmom in Šmarjem - Sapom pa je 0,21°C;
- Januar, november in december so najtoplejši na Grmu, predvsem zaradi manjšega vpliva toplotne inverzije.
- Meseca marca je bilo najhladnejše v Šmarju, kar je tudi pogojeno s toplotnim obratom. Običajno je v marcu vzhodno od Spodnjega Brezovega (Višnja Gora) sončno, proti Grosupeljski kotlini pa je megleno morje, ki ne dovoli sončnega obsevanja površja.
- Od aprila do septembra se čuti vpliv kontinentalnosti predvsem na klimatološki postaji

Grm, zanimivo pa je, da v Ambrusu tudi julijska izoterma komaj preseže 17°C. Ta sorazmerno nizka temperatura je pogojena z razgibanim reliefom (uvala), rastjem in rahlo kotlinsko lego.

- V Šmarju je najtoplejši mesec avgust, kar je precej neobičajno. V suhi Šmarski dolini v avgustu vetrovi nimajo posebnega vpliva, hkrati pa v juliju prihaja do močne absorpcije sončne energije (pašniki, gozdovi...), v septembru pa toplo površje ogreva pokrajino.
- V novembru je tako kot čez celo leto najhladnejše v Ambrusu, čeprav tu niso ravno značilni toplotni obrati. V tej pokrajini vpliva na nižje temperature predvsem radiacija površja, ki se zaradi apniške sestave v jeseni po prehodu hladne fronte hitro ohladi.

Če primerjamo srednje mesečne temperature na klimatološki postaji Ambrus od l. 1926 do 1965 in zadnje merjeno enajstletno obdobje, potem lahko ugotovimo, da se povprečna letna temperatura rahlo znižuje. V Sloveniji je trend linearno povečevanje (v Ljubljani v 100 letih za 0,72°C), v Ambrusu pa se temperature celo znižujejo. Vzrok temu je gotovo premajhno število let v zadnjem primerjalnem obdobju. Iz tabel št. 1 in 3 pa je razvidno, da so zime sedaj milejše, pomlad in poletje sta hladnejša, jesen pa je toplejša.

Za klimatološko postajo Grm pa ugotavljam občutno znižanje letne temperature (kar za 1,05°C). Zimski meseci so toplejši, to velja tudi za september, medtem ko so vsi ostali meseci po l. 1970 hladnejši v primerjavi z obdobjem 1926 do 1965. Ohladitev še posebej velja za poletne mesece (junij, julij, avgust). Višja zimska temperatura pa še ni toliko povečana, da bi se zvišalo celoletno povprečje. V publikaciji Geografija v šoli, 1992, stran 51, pa ugotavljam, da je bilo tudi v Ljubljani obdobje 1970-1981 znano po precej nizkih letnih temperaturah, zato je razumljivo, da takšno stanje zasledimo tudi na opazovalnicah v občini Grosuplje. Za natančnejše analize in napovedi gibanja temperatur je potrebno vsaj tridesetletno obdobje neprekinjenih meritev, česar žal z območja grosupeljske občine nimamo, zato bo potrebno za analize našega podnebja uporabljati podatke okoliških postaj: Ribnica, Lipoglav, Novo mesto in jih reducirati na reliefne značilnosti naše pokrajine.

S pomočjo srednjih mesečnih temperatur lahko izračunamo stopnjo-indeks kontinentalnosti (IK). Ta se po Kernerju v zmerno toplem pasu s.g.š izračuna po formuli:

$$IK = \frac{T_o - T_a}{T_{ju} - T_{ja}} \times 100$$

To - srednja mesečna temperatura v oktobru,

Ta - srednja mesečna temperatura v aprilu,

Tju - srednja mesečna temperatura v juliju,

Tja - srednja mesečna temperatura v januarju.

Indeks kontinentalnosti je:

Ambrus 1926-1965	1,94
Ambrus 1970-1981	5,97
Grm 1926-1965	0,00
Grm 1970-1975	-1,56
Višnja Gora 1931-1960	1,94
Šmarje - Sap 1970-1982	5,85

Kraje razdelimo glede na vrednosti indeksa kontinentalnosti na naslednje skupine:

IK	KLIMATSKE ZNAČILNOSTI
pod -10	Podnebje z zelo močnimi celinskimi potezami
-10 do 0	Podnebje z močnimi celinskimi potezami
1 do 5	Podnebje z zmernimi celinskimi potezami

6 do 10	Podnebje z blagimi celinskimi potezami
11 do 16	Obalno podnebje (litoralno)
nad 16	Oceansko podnebje (maritimno)

Stopnja kontinentalnosti temelji na dejstvu, da imajo kraji s celinsko klimo aprilske temperature višje od oktobrskih, ker temperatura v jeseni hitreje pada, kot pa spomladi narašča. Krajem, kjer se čuti vpliv morja - obalne klime, pa v jeseni temperatura počasneje pada, kot pa spomladi raste. (Morje se počasi segreva in počasi ohlaja - kopno se hitreje segreva in hitreje ohlaja.)

Iz navedenega ugotavljam:

- Opazovalna postaja Grm ima po tej numerični metodi klimo z močnimi kontinentalnimi potezami.
- V Ambrusu in Višnji Gori je bilo sredi tega stoletja podnebje z zmernimi celinskimi potezami. V zadnjih letih pa se vse bolj čuti vpliv morja in verjetno tudi tople grede, zato nastaja tu, tako kot v Šmarju, podnebje z vse manj celinskimi potezami.

S pomočjo indeksa kontinentalnosti lahko trdim, da ima edino SV del občine (Šentviška kotlina ob Dolenjskem podolju) kontinentalno klimo, v ostalem delu občine pa je bolj blago - zmerno celinsko podnebje. Tu se čuti vpliv JZ vetrov v zimskem času (Dobropolje, Ambrus), vpliv mestne klime (Grosupeljska kotlina), v dolini Krke pa ima manjši vpliv na višjo jesensko temperaturo od spomladanske tudi reka Krka.

Povprečno letno amplitudo, ki smo jo dobili s pomočjo vsote najvišje in najnižje povprečne mesečne temperature, lahko reduciramo na morski nivo (gradient je $0,5^{\circ}\text{C}/100\text{m}$):

Ambrus	1926 - 1965 n.v. 346 m	$1,73 + 20,5 = 22,23^{\circ}\text{C}$
Grm	1926 - 1965 n.v. 330 m	$1,65 + 21,4 = 23,05^{\circ}\text{C}$
Višnja Gora	1931 - 1960 n.v. 389 m	$1,94 + 20,6 = 22,54^{\circ}\text{C}$

Ljubljana je imela v teh letih reducirano amplitudo $22,7^{\circ}\text{C}$, poleti najbolj kontinentalna postaja Murska Sobota pa 23°C . Torej ima območje Grma tudi po tem pokazatelju dokaj kontinentalno podnebje, medtem ko imata ostali dve postaji klimo z blagimi kontinentalnimi potezami.

PADAVINE

Gradivo, ki nam pomaga hitreje spoznati značilnosti padavinskih režimov:

- tabele št. 2 in 5;
- grafikoni srednjih mesečnih padavin od l. 1970 do 1993;
- grafikona srednjih mesečnih padavin v Ambrusu od l. 1970 do 1981.

Območje občine je kar precej namočeno. Količina padavin je od 1200 do 1400 mm na leto. Analiza tabele št. 5 - Srednje mesečne in letne količine padavin od l. 1926 do 1965 - pove, da je v Radohovi vasi - Grmu najmanj padavin, največ pa jih je v Višnji Gori. Radohova vas ima lego na vzhodu občine in je najbližje vplivom Panonske nižine. Velika količina padavin v Višnji Gori pa je predvsem posledica lege, ker je ta merska točka med dvema planotama (Kriška, Leskovška), in je to območje odprto proti vzhodu. Tu se mora zrak adiabatno dvigati - ohlajati, zato tudi večja količina padavin. Precej padavin je tudi v Veliki Račni. Ta leži na kraškem polju, ki je ravno tako med vzpetimi deli. Gibanje po mesecih nam kaže na primarni oktobrski in sekundarni junijsko-julijski maksimum. Bolj sušni meseci pa so od januarja do aprila. Minimum padavin je v februarju. Takšen padavinski režim kaže na konvekcijske padavine v poletnem času in na vpliv Genevske depresije - ciklona v jeseni. To je še posebno vidno iz naslednje tabele, ki prikazuje delež padavin v posameznih letnih časih (zima = december, januar, februar; pomlad = marec, april, maj; poletje = junij, julij, avgust; jesen = september, oktober, november).

Tabela: Delež (%) padavin po posameznih letnih časih od l. 1926-1965

Postaja	Zima	Pomlad	Poletje	Jesen
Ambrus	19,6	22,8	26,9	30,6
Grm	18,3	22,9	28,3	30,5
V. Račna	18,5	22,4	28,5	30,6
Višnja Gora	18,3	21,5	29,1	31,1

Če analiziram tabelo št. 2 in grafikone za zadnjih 22 let, ugotavljam:

- Zelo suha leta so bila: 1971, 1977, 1988. V teh letih se je letoletna količina padavin spustila celo pod 1.000 mm.
- Deževna leta so bila: 1972, 1974, 1979, 1980, 1983.
- Količina padavin močno niha v okviru ene padavinske postaje kot tudi med postajami. Tudi letni režimi so pri vseh postajah močno razgibani.
- Med leti 1980 do 1989 so bili primarni maksimumi v poletnih mesecih, zadnja tri leta je leta oktobra ali novembra. Posledica so suše v juliju in avgustu. Opazne so tudi velike količine padavin v enem mesecu. Npr. za leto 1992 lahko trdim, da je bilo sušno, vendar pa nam letna količina padavin tega ne pove. Šele razpored mesečnih padavin pokaže, da je bilo 30% vseh padavin v oktobru.
- V zadnjih letih so vse bolj opazni ekstremi; v juliju in avgustu je padavin bolj malo (15.7. do 20.8.), zato pa je veliko padavin v jeseni, ko je majhno izhlapevanje in so zato pogoste poplave. Tudi zimski meseci se ne morejo pohvaliti z obilico padavin.

Za območje občine ugotavljam, da je kar povsod približno enaka letna količina padavin. Namočenost se le rahlo zmanjšuje od zahoda proti vzhodu. Okolica Podtabora je že v kočevski občini (Struge), vendar pa ugotavljam, če ga primerjam z Zdensko vasjo, da ima severni del Dobrepolja manj padavin kot južni.

Gotovo je, da imajo hribi na privetni strani še nekaj več padavin kot navedene padavinske postaje v občini. V območjih, kjer pa so pogostejše konvekcijske padavine (Stiški kot, Šentviško gričevje) pa vzpetine niso skoraj nič bolj namočene kot nižji svet.

S pomočjo Langovega dežnega faktorja lahko približno ugotovimo klimo danega kraja po naslednji formuli:

$$LDF = \frac{P}{T}$$

P - srednja letna količina padavin v mm,

T - srednja letna temperatura v °C.

Langov dežni faktor je:

Ambrus 1926-1965 161,8

Grm 1926-1965 128,3

Višnja Gora 1931-1960 155,2

Kraje razdelimo glede na vrednosti Langovega dežnega faktorja v naslednje skupine z značilnimi podnebnimi potezami:

LDF	KLIMATSKE ZNAČILNOSTI
0 do 20	ARIDNA KLIMA; puščave
21 do 40	ARIDNA KLIMA; polpuščave
41 do 60	SEMIARIDNA KLIMA; stepe in savane

61 do 100	SEMIHUMIDNA KLIMA; gozdovi, ki pa se ne nahajajo v svojem fiziološkem optimumu
101 do 160	HUMIDNA KLIMA; gozdovi, ki se nahajajo v svojem fiziološkem optimumu
nad 160	PERHUMIDNA KLIMA; tundra

Iz tabele in Langovega dežnega faktorja bi se dalo sklepati, da je v Ambrusu podnebje, ki ima že tundrske poteze. To v tem primeru ne drži, ker je faktor 1,8 nad ločnico humidne klime. Hkrati pa se moramo zavedati, da je to območje v zmerno toplem pasu.

ZAKLJUČEK

Iz analize gibanja temperatur in padavin ter poznavanja klimatskih dogajanj v obravnavani pokrajini podajam glede značilnosti podnebnih tipov na tem območju naslednje teze:

1. Na klimi v občini Grosuplje se ne čutijo le vplivi zračnih mas Panonske kotline in Sredozemlja, temveč vpliva na podnebje tudi relief s svojo razgibanostjo, kraškimi površinskimi oblikami in nadmorsko višino. Tako lahko govorimo o naslednjih višinskih pasovih:

a) Kotlinski pas zavzema dna kraških polj (Radensko, Dobropolje), uval (Ambruška, Luška), dna rečnih dolin (Krka, Višnjica, Temenica). Ta pas je tudi v večjih kotlinah (Grosupeljska, Šentiviški ravnik, Stiški kot in Šentiviško gričevje, Šmarska dolina). V teh območjih je v hladnejši polovici leta opazen toplotni obrat. Ta je še posebno značilen za Grosupeljsko kotlino in dolino reke Krke. V poletnem času je tu večja amplituda od gričev in pobočij predvsem zaradi višje dnevne temperature. Ob vodnih tokovih je vlažnost ozračja velika, vetrovi pa tu niso tako močni. Ta pas je v občini Grosuplje najbolj poseljen, vendar pa za gospodarno sadjarstvo in vinogradništvo ni primeren.

b) Termalni (topli pas) se prične 15 do 30 m relativne višine ter sega v občini Grosuplje največ 200 m nad dno kotlin. V tem pasu so letne in dnevne amplitude manjše kot v kotlinskem. Na prisojni strani uspeva vinska trta (dolina reke Krke, Nograd nad Stično, Ambruška uvala...), na osojni pa so običajno gozdovi. Ta pas ima glede na kotlinski malo višje temperature, hkrati pa ga običajno toplotna inverzija ne doseže. Seveda pa moramo biti pri določanju tega pasu previdni: v Dobropolju praktično ta pas ne obstaja, ker je že lega polja na nadmorski višini približno 445 m, kjer se že čutijo vplivi naslednjega hribskega pasu.

c) Hribski pas sega od 400 m do 850 m absolutne nadmorske višine in praktično zavzema vse tiste dele občine, ki niso v prej omenjenih pasovih. To je v nadmorski višini do 600 m živinorejsko območje, do te višine se uveljavlja tudi pridelava poljščin predvsem za lastne potrebe (pšenica, ječmen, silažna kuzuza, krompir...). Primarno drevo je bukev in črni gaber na apniškem površju. Listavci zaradi pogozdovanja z iglavci in večje ekspanzije le-teh vse bolj izginjajo.

2. Celotno območje bi lahko šteli h klimi osrednje Slovenije, vendar pa so med posameznimi območji kar velike razlike. Zato lahko delimo občino Grosuplje na dve klimatski provinci:

- provinca zahodne in južne osrednje Slovenije;
- provinca vzhodne srednje Slovenije.

Province se običajno delijo na še manjše enote - rajone.

a. Provinca zahodne in osrednje Slovenije:

- Rajon Ljubljanske kotline. Čeprav po Gamsovi regionalizaciji Slovenije Šmarska suha dolina, Grosupeljska kotlina in Radensko polje ne sodijo k Ljubljanski kotlini, sem vendarle to območje uvrstil v ta klimatski rajon. Letna amplituda je v tem območju od 20-21°C, padavin je tudi približno toliko kot v Ljubljani, hkrati pa so tudi zime malo toplejše kot v ostalem delu občine (nižja je tudi snežna odeja). V tem območju sta le kotlinski in hribski pas, termalni pa ni tako izrazit.
- Notranjsko-kočevski klimatski rajon. Znan je po malo nižjih zimskih temperaturah (višja snežna odeja), večji je tudi vpliv Genevske depresije. Menim, da sem sodi Dobropolje z

Malo goro in Dolgo stranjo, Ilovsko planoto in hribi na zahodu Radenskega polja (Stari grad - Limberk - Ostri vrh). Ta mikroregija nima tipičnih podnebnih značilnosti kot Notranjsko-kočevski rajon, vendar pa bi jo drugam težko pristeli. Tu se čuti vpliv Sredozemlja z jesenskimi padavinami, v juliju in avgustu pa običajno nastopi suša. Tudi temperature (žal so merjene in zabeležene le do l. 1930), kažejo, da je ta mikroregija najhladnejše območje občine Grosuplje. V zimskem času ni močnega toplotnega obrata, kljub temu pa tu ne uspevata vinska trta in oreh. V tej enoti je predvsem močno kmetijsko razvit dolinski pas, v hribskem pasu pa se tudi ohranja življenje in gospodarski napredek zaradi trdega dela (mešane kmetije).

b. Klimatska provinca vzhodne srednje Slovenije:

- Rajon Dolenjsko podolje = Šentviški ravniki. Ta rajon v klimatološki literaturi ne obstaja, vendar pa menim, da je območje od Višnje Gore preko Stiškega kota do Šentviškega gričevja lahko samostojen rajon. Po določenih numeričnih metodah se tu uveljavljajo rahle značilnosti subpanonske Slovenije (letna amplituda, manjša letna količina padavin od zahoda proti vzhodu, pogosti vzhodni vetrovi, dežni maksimum je v poletnih mesecih). V tem območju je poljedelstvo močno razvito.
- Rajon Suha krajina. Ta rajon ima pod 27% poletnih padavin, relief je manj razrezan, pojavljajo se površinske kraške oblike. Tu raste gozdna združba ilirskega hrasta in belega gabra (*Quercus - Carpinetum croaticum*). V dolini reke Krke je značilen termalni pas z vinogradi na prisojni strani. Ker je sončnega obsevanja še premalo, ne uspevajo boljše sorte grozdja. Predvsem mesec september ima premalo toplote, ki bi omogočala zorenje kvalitetnih vinskih trt.

Zavedam se, da je to le skromen začetek pri obravnavanju podnebja v občini Grosuplje, zato bom zelo vesel vsake konstruktivne kritike.

TABELE:

- 1: Srednje mesečne in letne temperature
- 2: Srednje mesečne in letne višine padavin
- 3: Srednje mesečne in letne temperature
- 4: Podatki za klimograme
- 5: Srednje mesečne in letne višine padavin

KLIMOGRAMI:

- Ambrus
- Višnja Gora
- Grm

GRAFIKONI:

- linijski za l. 1974, 1978, 1981
- linijski padavine (23)
- gibanje padavin v Ambrusu od 1970 do 1981 (2)

TABELA: 1

SREDNJE MESEČNE IN LETNE TEMPERATURE ZRAKA V °C													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1970	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-0,8	-1,8	1,1	6,6	10	15,9	16,9	17,5	13,9	7,7	6,7	1,5	7,7
GRM	-0,6	0	2,6	8	11,2	17,8	18,2	18,8	14,8	8,9	7,2	1,2	8,8
ŠMARJE - SAP	-0,7	0,4	2,1	4,2	11,4	17,4	17,8	18,4	14,6	8,4	6,6	-1,6	8,4
1971	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-1,6	0,2	/	8,6	12,8	14,6	17,2	17,8	10,1	6,5	2,3	-2	/
GRM	-1,6	1,2	1,3	10	14,5	16	19,2	19,5	11,6	7,7	3,8	-0,8	8,5
ŠMARJE - SAP	-1,8	0,9	1,3	9,7	14,3	15,6	19	19,1	11,6	7,5	3,6	-1,9	8,2
1972	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-2,5	1,1	6,4	8,9	11,9	14,9	17,4	16,5	10,9	7,6	4,3	-0,8	8,1
GRM	-2,8	2,5	6,5	9,1	12,8	16,8	18,5	17,3	11,2	7,8	4,2	-0,3	8,6
ŠMARJE - SAP	-2,3	1,8	5,9	8,9	12,5	16,9	18,5	17,5	11,3	7,9	3,5	-0,2	8,5
1973	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-1,7	-0,1	3,3	7,2	13,4	14,8	17,3	16,9	15,4	7,9	2,7	-1,1	8
GRM	-1,3	0,2	3,6	6,6	14,4	17	18,1	18	14,8	7,5	2,6	-0,5	8,4
ŠMARJE - SAP	-1	-0,6	3,2	6,7	14,5	17,3	18,3	18	14,7	7,2	2	-0,8	8,3
1974	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	1	3,6	5,3	6,7	11,5	13,6	16,5	18,6	13,7	4,2	4,4	0,8	8,3
GRM	0,9	4,8	6	8,1	12,8	15,4	18,3	19,4	14,2	5,6	4,7	2,1	9,4
ŠMARJE - SAP	0,9	4,6	5,7	7,9	12,6	15	18,3	19,4	14,4	5,7	4,6	1,3	9,2
1975	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	2,7	-0,1	3,2	7,5	14,5	14,1	17,7	16,7	15,9	8,3	3	-0,8	8,6
GRM	3,8	-0,4	4,3	8	13,5	14,3	17,2	16,6	15,6	7,2	2,8	-0,9	8,4
ŠMARJE - SAP	3,4	0,2	4,7	8,6	0	15,8	18,7	17,8	16,7	8,4	3,4	-0,9	
1976	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-1,7	-1,2	-0,6	7,3	12,2	15,5	18,6	14,4	12,8	9	5,2	1,2	7,5
GRM	-0,1	-0,3	0,8	8,4	13,3	16,7							
ŠMARJE - SAP	-1,1	-0,9	0,1	8,3	13,5	17,2	19,2	15,2	13,3	9,8	5,6	-0,8	8,3
1977	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	1,3	4	6,3	6,2	11,7	15,5	17,4	16,6	11,2	10	4,5	-1,6	8,6
ŠMARJE - SAP	1,4	3,5	6,8	7	13,1	17,3	18,4	17,2	11,8	10,7	4,5	-1,1	9,2

1978	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-0,7	-1,5	4,7	6,7	10,4	14,4	15,8	15,5	12,1	8	0,2	-1	7,1
ŠMARJE - SAP	-0,5	-0,5	5,4	7,2	11,4	15,8	16,9	16,5	15,3	8,6	0,1	-0,9	7,8

1979	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-3,3	1,	5,8	7,3	12,6	17,2	16,8	15,8	13,6	7,6	2,9	2	8,3
ŠMARJE - SAP	-3,4	0,8	6,1	7,8	14	18,5	17,7	16,6	14,3	8,6	3,6	1,9	8,9

1980	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-2,8	1,4	4	6,3	10,3	14,6	16,1	16,6	13,5	8,3	1,5	-4,6	7,1
ŠMARJE - SAP	-2,8	1,7	4,2	6,7	11,2	16	17,6	18,6	14,9	9,1	1,8	-3,9	7,9

1981	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-5,6	-1,9	6,5	9,2	13,5	17,5	18,8	17,9	15,4	12	2,8	-1	8,8
ŠMARJE - SAP	-6,5	-2,5	5,9	8	12,3	16,2	17,3	16,4	14,1	11,2	2,2	-0,9	7,8

1982	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-2,6	-1,9	3,3	7	14	18,5	20,4	18,8	17,1	10,7	5,4	3,2	9,5
ŠMARJE - SAP	-3,2	-2,4	3,1	6	12,6	17	19,1	0	0	0	0	0	0

SREDNJE MESEČNE IN LETNE TEMPERATURE ZRAKA mm

1926 do 1965	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	-2,7	-1,4	3,4	8,2	12,8	16,2	17,8	17,1	13,8	8,6	3,6	-0,8	8,1
GRM	-1,7	0,2	4,7	9,9	14,4	17,9	19,7	18,8	15,2	9,9	5,3	0,5	9,6

TABELA 2**SREDNJE MESEČNE IN LETNE VIŠINE PADAVIN mm**

1977 do 1986		J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
FUŽINA	82	75	103	96	91	148	109	124	112	118	102	97	1257
DVOR	72	71	93	85	83	144	114	132	111	114	105	89	1213
PODTABOR (STRUGE)	93	83	110	99	112	176	104	157	126	153	112	107	1432

SREDNJE MESEČNE IN LETNE VIŠINE PADAVIN mm

1926 do 1965	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	86	69	79	93	127	120	117	116	123	145	133	103	1311
RADOHOVA VAS	76	63	76	86	121	126	126	97	119	140	116	86	1232
VEL. RAČNA	81	70	81	96	127	133	132	122	133	144	139	101	1359
VIŠNJA GORA	88	71	79	99	130	137	137	132	146	150	152	101	1422

SREDNJE MESEČNE IN LETNE VIŠINE PADAVIN mm													
1970	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	66	96	173	203	89	88	152	210	55	130	63	138	1463
GRM	69	76	152	176	96	88	145	177	22	85	77	102	1269
ŠMARJE - SAP	76	80	189	245	76	126	165	174	25	83	89	94	1422
1971	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	127	60	153	77	94	96	55	110	39	58	97	43	1009
GRM	97	37	140	74	63	106	54	115	69	55	111	37	958
ŠMARJE - SAP	113	66	114	90	84	113	38	133	75	39	115	47	1026
1972	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	115	99	60	223	253	76	322	183	122	83	135	34	1707
GRM	68	99	76	171	230	85	234	112	136	63	188	44	1506
ŠMARJE - SAP	84	103	72	165	248	149	210	240	126	61	222	47	1726
1973	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	76	49	14	106	43	130	178	49	404	152	67	83	1350
GRM	60	97	6	94	33	175	175	72	268	111	81	58	1230
ŠMARJE - SAP	58	152	8	136	49	123	133	61	277	133	99	69	1297
1974	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	31	70	56	55	135	191	81	166	277	423	115	36	1637
GRM	27	48	70	50	103	193	69	169	178	274	83	18	1282
ŠMARJE - SAP	41	53	78	62	108	252	67	153	212	269	108	34	1437
1975	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	17	34	186	104	260	200	173	173	74	125	94	56	1500
GRM	21	14	165	57	160	112	222	88	54	91	69	69	1122
ŠMARJE - SAP	24	22	209	71	134	145	274	124	54	110	79	111	1357
1976	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	26	31	83	142	84	116	106	137	120	101	124	196	1265
GRM	28	32	76	151	73	119							
ŠMARJE - SAP	22	70	95	138	100	135	170	126	137	127	99	230	1450
1977	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	179	104	63	128	62	57	93	119	91	54	139	25	1114
ŠMARJE - SAP	144	133	67	156	69	73	206	186	91	42	124	74	1363
1978	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	92	26	100	122	136	89	176	80	114	117	59	125	1237
ŠMARJE - SAP	89	59	99	141	159	158	200	138	166	103	84	115	1538

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
1979	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	124	134	97	68	18	121	167	179	145	107	208	89	1457
ŠMARJE - SAP	170	135	149	83	31	114	156	122	155	84	236	126	1562
1980	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
AMBRUS	64	32	98	125	129	195	163	180	186	254	111	57	1594
ŠMARJE - SAP	63	34	90	122	97	190	147	159	90	287	239	128	1647
1981	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
VIŠNJA GORA	40	74	67	58	136	184	68	107	188	131	38	172	1263
ŠMARJE - SAP	40	75	100	75	163	232	62	104	239	133	31	184	1438
FUŽINA	43	68	93	39	156	206	78	63	213	106	37	156	1258
PODTABOR (STRUGE)	45	85	100	43	147	257	104	68	217	132	40	160	1398
AMBRUS	32	66	83	30	147	168	95	85	131	144	21	61	1113
VELIKA RAČNA	45	82	105	43	139	203	78	82	206	136	31	-	-
1982	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
VIŠNJA GORA	34	24	89	57	152	190	67	185	130	223	71	168	1388
ŠMARJE - SAP	42	25	97	58	146	268	57	224	91	209	75	155	1437
FUŽINA	35	18	99	72	96	129	123	180	70	223	59	157	1254
PODTABOR (STRUGE)	43	14	113	72	102	200	78	248	70	285	92	197	1513
AMBRUS	17	18	68	74	105	145	110	-	-	-	-	-	-
VELIKA RAČNA	-	20	89	53	102	180	73	206	100	205	60	150	-
1983	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
ŠMARJE - SAP	-	108	118	51	110	88	24	113	83	86	11	121	-
ZDENSKA VAS	-	92	130	37	95	177	61	106	77	130	14	102	-
FUŽINA	37	101	127	29	118	136	58	98	90	117	10	65	986
PODTABOR (STRUGE)	43	116	145	30	137	154	51	129	112	142	11	118	1186
GRM	-	97	119	44	93	93	91	99	94	110	6	55	-
1984	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
FUŽINA	148	112	76	98	107	132	130	74	141	150	46	92	1307
ZDENSKA VAS	149	141	85	93	133	120	124	54	149	160	63	98	1369
PODTABOR (STRUGE)	168	135	87	111	148	97	87	107	182	199	78	71	1469
GRM	149	115	68	69	139	131	159	104	130	117	49	81	1312
ŠMARJE - SAP	147	114	71	66	143	126	120	46	122	132	59	81	1229
1985	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
FUŽINA	78	42	187	173	98	218	153	97	39	12	207	95	1400
ZDENSKA VAS	75	58	166	219	118	233	125	90	37	16	186	80	1404
PODTABOR (STRUGE)	81	42	186	198	126	218	121	134	37	17	187	77	1434
GRM	82	43	165	173	99	223	80	104	45	12	204	65	1295

ŠMARJE - SAP	120	43	180	220	137	247	66	99	41	20	184	70	1426
--------------	-----	----	-----	-----	-----	-----	----	----	----	----	-----	----	------

1986	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
FUŽINA	90	113	101	98	52	189	78	147	89	105	50	45	1524
ZDENSKA VAS	86	107	87	114	87	189	102	136	77	137	59	53	1234
PODTABOR (STRUGE)	86	112	94	105	105	258	65	232	111	122	71	58	1419
GRM	80	97	108	107	57	222	174	175	100	124	54	58	1286
ŠMARJE - SAP	97	92	97	93	74	196	81	112	71	85	56	67	1122

1987	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
FUŽINA	112	109	39	41	142	122	88	183	100	122	184	32	1273
ZDENSKA VAS	117	104	51	48	161	132	59	169	103	149	194	44	1332
PODTABOR (STRUGE)	119	126	17	58	167	107	76	151	89	166	194	35	1305
GRM	126	121	67	47	129	105	64	128	104	135	184	30	1239
ŠMARJE-SAP	111	105	65	54	128	176	83	131	110	126	188	29	1306

1988	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
ŠMARJE - SAP	57	124	63	95	68	121	66	165	93	101	21	46	1020
ZDENSKA VAS	55	120	78	103	75	137	37	159	101	104	30	62	1063
FUŽINA	41	88	67	75	58	150	34	121	90	96	27	42	861
GRM	42	90	69	68	55	140	51	157	95	86	29	56	937
PODTABOR (STRUGE)	52	116	85	99	65	194	36	128	110	126	33	50	1094

1989	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
ŠMARJE - SAP	0	44	98	135	78	164	159	260	143	17	100	29	1227
ZDENSKA VAS	0	55	95	149	122	212	215	176	166	21	91	31	1333
FUŽINA	0	42	101	135	109	191	172	203	143	23	92	22	1233
GRM	0	40	89	164	115	235	229	208	188	21	102	20	1411
PODTABOR (STRUGE)	0	69	123	127	154	158	149	160	145	21	93	26	1225

1990	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
ŠMARJE - SAP	16	28	79	118	66	156	121	118	141	177	196	54	1270
ZDENSKA VAS	13	42	100	151	61	165	114	119	145	208	191	75	1384
FUŽINA	7	29	86	125	59	165	97	101	162	190	150	77	1248
GRM	12	30	81	146	71	163	109	104	160	195	199	64	1334
PODTABOR (STRUGE)	11	37	99	149	86	131	104	88	149	244	144	86	1328

1991	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
ŠMARJE - SAP	61	47	63	46	205	134	83	74	56	134	256	11	1170
ZDENSKA VAS	71	48	71	68	195	113	95	58	62	152	277	21	1231
FUŽINA	64	51	49	78	188	97	105	81	48	112	228	16	1117
GRM	64	42	85	34	244	122	138	81	51	150	278	15	1304
PODTABOR (STRUGE)	76	69	62	82	238	103	57	47	50	135	262	21	1202

SREDNJE MESEČNE KOLIČINE PADAVIN ZA LETO 1992													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
ŠMARJE - SAP	38	33	135	83	42	142	102	30	84	407	92	99	1287
ZDENSKA VAS	36	42	108	79	49	162	73	35	66	336	94	100	1180
GRM	33	37	107	70	28	198	89	18	75	324	115	113	1207
PODTABOR (STRUGE)	44	42	128	113	62	148	75	30	65	349	141	148	1345

SREDNJE MESEČNE KOLIČINE PADAVIN ZA LETO 1993										
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	A
ŠMARJE - SAP	3	3	38	73	34	132	29	83		
ZDENSKA VAS	1	0	23	68	87	118	22	98		
GRM	6	2	42	73	45	112	25	78		
PODTABOR (STRUGE)	15	1	74	97	61	162	33	97		

TABELA 3

SREDNJE MESEČNE IN LETNE TEMPERATURE V °C													
AMBRUS od 1970 do 1981, razen leta 1971 (skupaj 11 let)													
GRM od 1970 do 1975 in leto 1981 (skupaj 7 let)													
ŠMARJE - SAP od 1970 do 1982, razen leta 1975 in 1981 (skupaj 11 let)													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ pov.
AMBRUS	-1,3	0,4	4,7	7,1	11,9	15,1	17,1	16,5	13,5	8,2	3,4	-0,5	7,99
GRM	-0,9	0,7	4,7	8,4	13,4	16,4	18,3	18,1	13,9	8,1	4,0	-0,1	8,76
ŠMARJE - SAP	-1,3	1,1	4,1	7,4	13,0	16,9	17,5	17,7	14,3	8,5	3,9	-0,4	8,55

TABELA 4

SREDNJE MESEČNE IN LETNE KOLIČINE PADAVIN (1926-1965)													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
AMBRUS	86	69	79	93	127	120	117	116	123	145	133	103	1311
SREDNJE MESEČNE IN LETNE TEMPERATURE ZRAKA (1926-1965)													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
GRM	-1,7	0,2	4,7	9,9	14,4	17,9	19,7	19	15,2	9,9	5,3	0,5	9,6
SREDNJE MESEČNE IN LETNE KOLIČINE PADAVIN (1926-1965)													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
GRM	76	63	76	86	121	126	126	97	119	140	116	86	1232
SREDNJE MESEČNE IN LETNE TEMPERATURE (1931-1960)													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
VIŠNJA GORA	-1,7	0,1	4,2	8,9	13,2	17,2	18,9	***	14,2	9,3	4,4	0,3	9,0
SREDNJE MESEČNE IN LETNE KOLIČINE PADAVIN (1931-1960)													
	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
VIŠNJA GORA	88	79	71	96	124	139	126	128	143	155	142	105	1397

SREDNJE MESEČNE IN LETNE TEMPERATURE ZRAKA (1926-1965)

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	SKUPAJ
AMBRUS	-2,7	-1	3,4	8,2	12,8	16,2	17,8	17	13,8	8,6	3,6	***	8,1

TABELA 5**SREDNJE MESEČNE IN LETNE VIŠINE PADAVIN V mm OD 1984 DO 1992**

leto	naselje - padavinska postaja			
	ŠMARJE - SAP	ZDENSKA VAS	GRM	PODTABOR
1984	1229	1369	1312	1469
1985	1426	1404	1295	1434
1986	1122	1234	1286	1419
1987	1306	1332	1239	1305
1988	1020	1063	937	1094
1989	1227	1333	1411	1225
1990	1270	1384	1334	1328
1991	1170	1231	1304	1202
1992	1287	1180	1207	1345
SKUPAJ	1228,5	1281	1258	1310

LITERATURA IN VIRI:

1. Arhiv Hidrometeorološkega zavoda RS
2. Numerične meritve na padavinskih postajah: Zdenska vas, Šmarje - Sap, Podtabor, Grm
3. Gams I.: Prispevek h klimatogeografski delitvi Slovenije. Geografski obzornik, št. 1, 1972.
4. Grandovec, J.: Geografija v šoli. Ljubljana, 1992.

ELEKTROTEHNIČNO PODJETJE GROSUPLJE Ob 40-letnici dela

Jože Marolt¹

1. Podjetniška tradicija družine Pečnikar

Korenine podjetništva družine Pečnikar segajo v 19. stoletje. Verjetno je tradicija daljša, vendar jo za namen tega zapisa, kot je naveden v naslovu, nismo raziskali.

Danes v Sloveniji večinoma po vzorcu ameriških šol deluje veliko specializiranih šol za "managerje" in podjetnike. Po letu 1990 se je v Sloveniji sprostilo ustanavljanje profesionalnih gospodarskih družb, ki jim nudijo strokovno pomoč številni domači in tuji svetovalci, vključno z državo Slovenijo. Vsega tega včasih ni bilo. Najboljšo šolo je lahko podjetnik dobil v družinski "firmi", ki ga je z opravljanjem dejavnosti na trgu priučila samostojnosti in pridobitnosti. Zato so družinska podjetja v srednjeevropskem prostoru najbolj zdrava in cenjena. Taka je tudi družba EPG-elektrotehniško podjetje, d.o.o., Grosuplje.

Ded Antona Pečnikarja ml. je bil gostilničar v Št. Jakobu ob Savi, št. 3. V rojstni hiši je še danes znana gostilna Pečnikar, ki jo upravljajo njegovi sorodniki. Oče Anton Pečnikar st. (16. 5. 1900 - 7. 7. 1986) je skupaj z bratom Jožetom in Ivanom ustanovil 1. 3. 1929 podjetje Pečnikar, Avtoprometna družba z O. Z., Št. Jakob ob Savi, št. 3. V tej družbi je bil Anton Pečnikar st. poslovodja - direktor družbe vse do 1. 8. 1938, ko je začel samostojno opravljati avtoprevoznništvo.

Zanimivo je, da je poleg družbe Anton Pečnikar st. že 23. 4. 1929 pridobil obrtni list prevoznika oseb z avtomobilom s stojiščem (verjetno sedežem) v Št. Jakobu, št. 3.

Tako je avtobusni podjetnik Anton Pečnikar st. začel pridobivati koncesije za prevažanje oseb na različnih progah v skladu z veljavno zakonodajo. Ker so občine in naša država po 55 letih ponovno začele podjetnikom izdajati koncesije, je primerno in poučno, da citiramo določbe koncesije, ki jo je veliki župan ljubljanske oblasti dne 19. 9. 1929 izdal g. Antonu Pečnikarju st.

1. "Vsak avtobus mora biti vedno v brezhibnem stanju ter opremljen z dvema med seboj nezavisnima zavorama.

Kolesa avtobusa morajo imeti zračno pnevmatiko.

Za predmetno proggo se ne smejo uporabljati avtobusi nad 1,8 m širine.

2. Avtobusi morajo biti zavarovani zoper nezgode. Zavarovanje se mora raztezati tudi na voznike in potnike.
3. Pred vsako vožnjo mora voznik preizkusiti obe zavori, ali brezhibno delujeta.
4. Poleg električnega signalnega roga mora imeti avtobus tudi mehanično trobljo.
5. Kadar je cestišče zaledenelo, je treba kolesa opremiti z verigami.
6. Avtobus mora biti že v mraku od znotraj razsvetljen.
7. Avtobusi se morajo pregledati meseca januarja in meseca julija vsakega leta po komisiji za pregled motornih vozil pri velikem županu ljubljanske oblasti, ali so v brezhibnem stanju in popolnoma varni za javni promet.

¹ Grosuplje 1290, Jurčičeva 12, dipl. iur.

8. Vsak avtobus mora imeti primerno opremljeno skrinjico s pripravami za prvo pomoč ob nezgodah.

Štev. I - 863.

Obrtni list.

Gosp. Anton Pečnikar, rojen l. 1900

v št. Jakobu 3, pristojen v Podgorico je prijavil prost

~~zavodski~~ obrt prevoznika oseb z avtomobilom

s stojiščem v št. Jakobu št. 3,

občina Podgorica.

Ker ni nobenega postavnega zadržka, se izda ta obrtni list s pristavkom, da se je radi pridobnine brez odloga zglasiti pri davčni upravi za okolico v Ljubljani.

Ta obrt je vknjižen pod št. 11 v obrtnem registru.

Vsako izpremembo o načinu obratovanja ali preložitve obrta je po § 32. in 39. obrtnege reda takoj sem javiti.

Sreski poglavar za okolico

v Ljubljani, dne 23. aprila 19 29.

[Handwritten signature]

9. Avtobusi morajo imeti na notranji strani vrat varnostni zapah, ki mora biti pri levih vratih vedno spuščen (zaprt), dočim ga sme voznik pri desnih vratih dvigniti šele tedaj, ko voz postane, a ga takoj zopet spustiti, ko voz nadaljuje vožnjo.
10. Prtljaga na strehi vozov mora biti privezana ter ne sme biti naložena višje kot 30 cm.
11. Kadar sreča avtobus živali, ki se plaše, se mora zavreti, če treba, tudi motor ustaviti, dokler se žival ne oddalji ali pomiri.
12. Vozila se ne smejo brez posebnega razloga ogibati na cestna hodišča, ki so kot taka označena ali ki jih stalno rabijo pešci.
13. Največja vozna brzina na odprtem svetu ne sme presegati 45 km na uro, v strnjenih krajih ne 15 km, na nepreglednih krajih (ovinkih, krivuljah, serpentinah, klancih) pa ne 6 km na uro.
14. Sploh se je strogo držati cestno-polijskih ter avtomobilskih predpisov.
15. Vstopanje in izstopanje se sme vršiti samo na desni strani, in sicer samo tedaj, če se voz ustavi.
16. Na vidnem mestu mora biti točno označeno dopustno število sedežev in stojišč, kakor ga je določila komisija za pregled motornih vozil. To število se ne sme v nobenem primeru prekoračiti.
17. Voziti smejo le oblastveno izprašani vozniki z najmanj dveletno dovoljeno prakso po prenehanju voznicega izpita.
18. Šoferjem je med vožnjo prepovedano govoriti s potniki. Nad sedežem voznika je namestiti zadevno opozorilno tablico. Sedeži in stojišča morajo biti od voznika toliko oddaljeni, da je vodstvo voza popolnoma neovirano.
19. V avtobusih je strogo zabranjeno kaditi, na kar je opozoriti z zadevnimi napisi.
20. Promet se mora vršiti pod oblastveno odobrenim voznim redom. Voznino je računati po oblastveno odobreni tarifi, ki mora biti razobešana na vidnem mestu v vozu. Vozni red in tarifo mi morate predložiti takoj, ko pričnete obratovati, v 5 izvodih, kolekovanih vsak z 2.- Din. Iz tarife mora biti razvidna točna dolžina proge v kilometrih.
21. Promet mora biti reden. Začasna ukinitve je dopustna le, ako je cesta radi popravila zaprta ali radi slabega stanja in vremenskih prilik (zemeti, poplave) za promet nerabna ali če nastopi kaka nepremagljiva ovira, ki zanjo podjetje ne odgovarja. Vsako tako prekinitve je treba takoj javiti krajevni policijski oblasti, kjer ima podjetje svoj sedež. Daljše prekinitve je objaviti tudi v časopisih.
22. Da se redni promet vzdrži tudi tedaj, če postane vozilo trenutno nerabno, je imeti na razpolago nadomestne vozove in voznike.
23. Postajališča je označiti s tablicami in je tam izobesiti vozni red s cenikom.
24. Pridržujem si pravico, da Vam predpišem, če treba, še druge pogoje ali da Vam začasno prepovem izvrševanje obrti ali da podelitev pričujoče koncesije prekličem oziroma omejim obratovanje na krajšo progo, če bi to zahtevali javni oziraj ali če bi se ne držali zgoraj predpisanih pogojev.
25. Za škodo, ki bi radi vožnje z avtobusi morebiti nastala na cesti ali njenih napravah, je odgovoren cestni upravni koncesionar sam.
26. V vozilih se mora vzdrževati kar največja čistost. Vsak drugi mesec se morajo vozila razkužiti in očistiti. Mrčes in golazen se v vozilih ne sme trpeti.
27. Oseb z odprtimi ranami, gnusno boleznijo ali sicer zdravstveno zanemarjenih se ne sme sprejemati v voz.
Glede prispevka za izredno izkoriščanje državnih in samoupravnih cest veljajo določbe čl. 33. zakona o državnih oz. čl. 22. zakona o samoupravnih cestah.
28. Z rednimi vožnjami morate pričeti najkasneje v dveh mesecih po podelitvi koncesije in jih ne smete ustaviti za delj nego 2 meseca, sicer se Vam koncesija odvzame.”

Avtobusi s soferji in sprevodniki podjetja Pečnikar, razporejeni pred gostilno Češnovar v Ljubljani.

Tudi danes bi se težko odločili za drugačne pogoje. Ti so precizni, določni in odgovorni. Kaj si lahko mislimo o prispevku za izredno izkoriščanje državnih in samoupravnih cest? Odgovor prepuščam bralcem in ustvarjalcem naše sedanje lokalne samouprave.

Najdaljša proga, na kateri je Avtoprometna družba Pečnikar opravljala redni avtobusni prevoz, je bila Ljubljana-Sušak. To je bil nedvomno tvegan podjetniški podvig. Predstavljamo si lahko makadamsko cesto, po kateri še danes marsikdo ne upa na nedeljski izlet ali na morje. Po 1. svetovni vojni je bila Reka del Italije in Sušak edini izhod na morje za Slovence ter izhodišče za letovanje na otokih. Na predelu do Sušaka so večinsko živeli Slovenci.

Poleg navedene je imela družba redne proge za prevoz potnikov zlasti na naslednjih relacijah:

- Ljubljana-Velike Lašče-Nova vas-Lož-Iga vas;
- Ljubljana-Škofljica-Pijava Gorica-Turjak-Velike Lašče;
- Ljubljana-Škofljica-Šmarje-Grosuplje;
- Ljubljana-Škofljica-Ig;
- Ljubljana-Št. Jakob-Dolsko;
- Dob-Ihan.

Verjetno je bilo še več medkrajevnih prog, na katerih sta družba in podjetnik Pečnikar st. opravljala medkrajevne prevoze. Pri gostilni Češnovar na Dolenjski cesti je imela Avtoprometna družba Pečnikar postajo za Grosuplje, Velike Lašče in Ig.

Splošno znano je, da je bila v tem obdobju poslovanja družbe največja svetovna gospodarska kriza, kar jih pozna novejša zgodovina. Kmetije so šle na "boben". Prihranki v bankah so bili razvrednoteni. Cvetela je brezposelnost. Velikokrat je bil avtobus nezaseden. Potniki niso imeli denarja za plačilo vožnje. Hodili so peš na Sušak in v Ljubljano. Tako vedo povedati ljudje iz Škocjanskih hribov, kar je zapisal tudi dr. Boris Kuhar.

To ni bilo nenavadno. Pred 1. svetovno vojno je bilo v Avstro-Ogrski običajno, da so žene

nosile na glavi celo iz Škocjanskih hribov peš od kmetov nabrana sveža jajca v Trst, da so družine imele za sol.

Avtobus družbe Pečnikar

Anton Pečnikar st. je bil poročen z Marijo Javornik (1902-1985), ki je bila rojena v Grosupljem 42, župnija Šmarje. Bila je iz znane podjetniške družine in še danes njen sorodnik Andrej Javornik opravlja mesarsko dejavnost v zadovoljstvo vse bolj številnih Grosupeljčanov. V zakonu sta imela sina Antona, roj. 13. 12. 1933, in hčer Marijo, roj. 28. 12. 1939. Družina se je oktobra 1929 preselila v Ljubljano, Dolenjska cesta 48/E.

Tudi sedež podjetja in obrti je Anton Pečnikar st. registriral v Ljubljani in pridobil 5. 10. 1939 po 10-ih letih bivanja članstvo mestne občine ljubljanske v skladu z zakonom o mestnih občinah. To pomeni, da ni bilo enostavno postati član občine, zahtevalo se je, da ima občan 10-letno stalno prebivališče. O članstvu je z odločbo odločalo Mestno poglavarstvo.

Med 2. svetovno vojno so bili uničeni vsi avtobusi razen dveh, ki sta bila razstavljena in skrita. Takoj po končani vojni je Anton Pečnikar st. oba avtobusa obnovil. Takratna oblast pa jih je že 22. 5. 1945 mobilizirala in 4. 6. 1946 izvedla zamenjavo z dvema rabljenima tovornjakoma. Tako je bila nasilno prekinjena dejavnost prevoza oseb.

Podjetnik ni odnehal. Z dvema šoferjema je začel s tovornim prevozom.

Anton Pečnikar st. je bil pokončen mož, predvojni član napredne organizacije Sokol, zaveden Slovenec in med vojno aktivni sodelavec osvobodilnega boja. Revolucionarne ljudske oblasti to ni motilo pri izvedbi nacionalizacije. 28. 4. 1948 mu je odvzela ne samo oba tovornjaka, ampak za nameček tudi vse orodje in opremo v delavnici.

Iz prevzemnega zapisnika je razvidno, da je bilo odvzeto vse, kar se je nahajalo v delavnici in pisarni. Prostori so bili k sreči last njegove žene, ker bi drugače bili tudi nacionalizirani. 27. 7. 1948 je Vlada Ljudske republike Slovenije zavrnila pritožbo zoper nacionalizacijo. Neugodno je bila rešena tudi prošnja, da bi podjetniku pustili vsaj en tovornjak, da bi se preživljal. Po zakonu ne bi bilo nujno izvršiti nacionalizacije, ker je Anton Pečnikar st., po vojni opravljal dejavnost kot obrtnik. Tako se je moral Anton Pečnikar st. za preživljanje zaposliti v drugi dejavnosti kot ekonom v Gostinstvu Vič. Ko je sin ustanovil obrtno delavnico, pa je do upokojitve delal pri njem.

2. 40 let elektroinstalaterstva Antona Pečnikarja ml.

Ljudska modrost pravi: "Jabolko ne pade daleč od drevesa" oz. "Kakršen oče, takšen sin."

Anton Pečnikar ml. je 21. 6. 1951 končal srednjo tehnično šolo v Ljubljani. Mojstrski izpit iz obrti elektroinstalaterjev je položil 18. 3. 1955. Njegova prva zaposlitev je bila pri zvezni upravi za pospeševanje proizvodnje. Zatem je delal v Inštitutu Jožef Stefan in Toplovodu Ljubljana, kjer je bil šef gradbišč za šibke in jaki tok. V tem času je odslužil tudi vojsko.

2.1. Začetek samostojnega razvoja

Mojster Anton Pečnikar, elektrotehnik, je 25. 5. 1956 ustanovil zasebno obrtno delavnico. Z odločbo občine Ljubljana-Rudnik št. 03/1-887/1 je bilo Antonu Pečnikarju izdano dovoljenje za opravljanje zasebne obrti iz elektroinstalaterstva s sedežem v Ljubljani, Dolenjska c. 48. Tako je nadaljeval nasilno prekinjeno podjetniško tradicijo družine Pečnikar.

Odločba o ustanovitvi zasebne obrti

Tedaj so bili za obrt težki časi. Obrtni zakon je dajal prednost državni obrtni dejavnosti. Zasebni obrtniki so bili bolj ali manj nezaželeni. Anton Pečnikar je bil soustanovitelj prvega združenja obrtnikov v Sloveniji in tudi prvi predsednik upravnega odbora. Združenje zasebnih obrtnikov je bilo ustanovljeno marca 1968 v Ljubljani. Registrirano je bilo kot društvo, članstvo je bilo prostovoljno, članarina ni pokrivala stroškov, zato so za tekoče poslovanje veliko prispevali ustanovni člani. Ustanovnega zbora se predstavniki takratne oblasti uradno niso udeležili. Namen združenja je bil, iskati in najti sporazum z državo o potrebnosti zasebne obrti in s tem povezanim statusom njenih članov.

Inšpekcijske in davčne službe so na vse načine v praksi zatirale razvoj zasebnega sektorja. Ta ni bil politično sprejemljiv sopotnik družbenemu sektorju.

Delavci in vajenci v delavnici na Dolenjski cesti 48 v Ljubljani, 1972. Mož z očali je Anton Pečnikar st., zaposlen pri sinu kot vodja skladišča.

Obrtniki in združenja načeloma niso bili dobrodošli pri oblasteh. Tedaj je bilo to tvegano početje. Potrebno je bilo veliko zanesenjaštva in žrtvovanih ur. Število zaposlenih delavcev je bilo omejeno, vendar različno glede na dejavnost.

Obrtnik je smel zaposliti največ 5 delavcev. Delavnice nad 70 m² so bile nacionalizirane.

Ker je bila naravna rast zasebnega sektorja zakonsko omejena, je vzela obrt tudi žena Antona Pečnikarja, gospa Lidija Pečnikar. Po njeni upokojitvi danes nadaljuje z obrtjo v Ljubljani njun sin Bogomir Pečnikar.

Kasneje je vzela obrt tudi sestra, Marija Pečnikar, poročena Vuković. Letno se je pri Antonu Pečnikarju izučilo 5 vajencev. V delovnem razmerju jih je lahko obdržal samo tako, da je ustanov-

ljal nove obrti z drugimi nosilci. Na obzorju je bil že novi zakon o pogodbenih organizacijah združenega dela - POZD. Da bi obdržal izučene delavce, je tudi eden njegovih delavcev vzel obrt. Zaradi delavnosti in organizacijskih sposobnosti Antona Pečnikarja mu je tedanja oblast pod pretevo raziskave davčnih plačil kar za 3 leta odvzela potni list. Še vedno so bili to svinčeni časi za slovensko zasebno podjetništvo.

Anton Pečnikar v delovnih prostorih

2.2. Začetek Elektrotehniškega podjetja Grosuplje - POZD Elektroservice, 1974

Pogodbeno organizacijo združenega dela Elektroservice Grosuplje sta ustanovila soustanovitelja Anton Pečnikar in sestra Marija Vuković ter 7 zaposlenih delavcev. Anton Pečnikar je postal poslovni vodja POZD; Marija Vuković pa je opravljala finančno-računovodske posle in bila namestnica poslovnega vodje. POZD je bila pravno tvegana, specifična organizacija, ki jo pravna ureditev v svetu ne pozna. Ni temeljila ne na zasebni lastnini ne na družbeni. V POZD-u je bilo omogočeno ustanoviteljem strokovno vodenje in razvoj dejavnosti brez omejitve števila zaposlenih. Vračilo vložka ustanoviteljema bi lahko bilo sporno zaradi obdavčitev, zato sta ustanovitelja kapital stalno vlagala nazaj v podjetje. Sredstva sta soustanovitelja vložila za dobo petih let s pravico, da z aneksi k pogodbi kapital reinvestirata. Pogodba je bila podpisana 31. 12. 1973. Izdelana je bila isto leto, kot je bil sprejet Obrtni zakon (Ur. list SRS, št. 26/73), ki je omogočil ustanovitev POZD. Bila je med prvimi v Sloveniji, POZD pa med največjimi.

POZD je bil registriran na sodišču 8. 2. 1974 z naslednjimi dejavnostmi:

- napeljuje in popravlja gradbene instalacije,
- izvaja, montira in projektira elektroinstalacije jakega in šibkega toka, strelovodne naprave, transformatorske naprave, skupinske antenske naprave, telefonske centrale,
- proizvaja razdelilne omare in naprave, razne ključavničarske, plastične in galanterijske izdelke,
- prodaja vse v stroko spadajoče materiale in izdelke na drobno,
- kooperira in poslovno sodeluje z družbenim in zasebnim sektorjem,
- izvaja servisno uslužnostno dejavnost in nudi elektomehanske ter vse druge v elektrokovinsko stroko spadajoče storitve,
- ter vse druge sorodne in dopolnilne dejavnosti, s katerimi se dopolnjuje osnovna dejavnost.

Število zaposlenih je bilo v prvih letih naslednje.

Leto	Delavci	Učenci	Skupaj
1974	9	15	24
1975	36	23	59
1976	50	36	86
1977	55	45	100
1978	61	42	103
1979	86	38	124

Iz tabele je razviden hiter porast zaposlenih po prvem letu po ustanovitvi in veliko število učencev. Po letu 1979 se je število zaposlenih ustalilo. Podjetje je ves čas gradilo na lastnem kadru.

“POZD sva s sestro ustanovila predvsem iz razloga, ker je bilo le na ta način mogoče obrdržati vse izučene delavce v podjetju,” se spominja Anton Pečnikar. Kvalifikacijski sestav delavcev je bil zelo dober. V letu 1979 je imelo podjetje 56 kvalificiranih in visokokvalificiranih delavcev. V režiji je delalo 19,77 % zaposlenih, v neposredni proizvodnji pa 80,23 %. To razmerje je bilo izjemno ugodno. POZD je ves čas posloval uspešno. To dokazuje tudi dejstvo, da je v letu 1978 zgradil lastno poslovno-proizvodno stavbo, v katero se je preselilo podjetje iz najetih poslovnih prostorov v Ljubljani in v Grosupljem. Novi sedež POZD je postalo Grosuplje, Cesta na Krko 9. Tako so bili ustvarjeni pogoji za osnovanje lastnega razvoja in proizvodnje.

IMOS
elektrotehniško podjetje grosuplje
pozd elektroservice

61290 grosuplje, cesta na krko 9

telefoni n.c. 061/ 772-622, 772-620

direktor 772-621

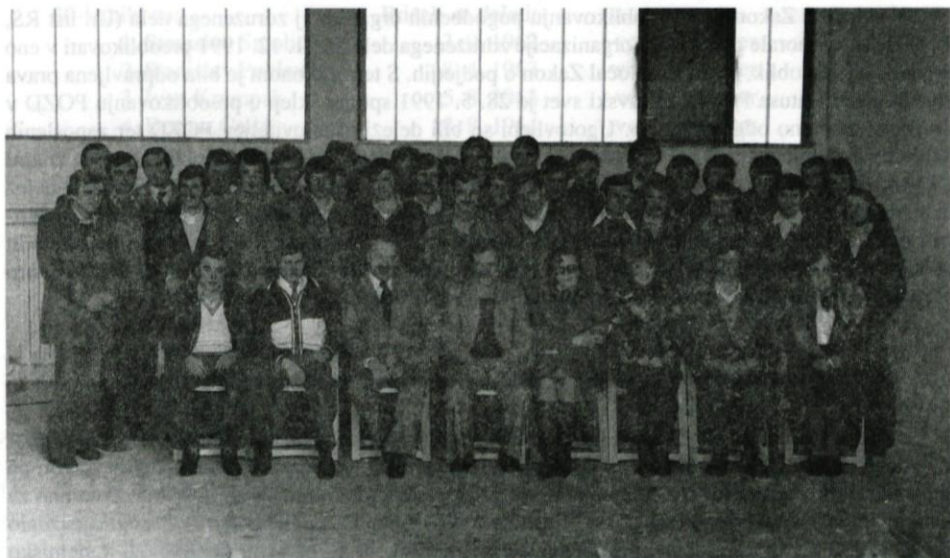
komersiala 772-015, tehn. oddelek 772-020

skladišče 771-039, biro ljubljana 211-566

Sodobni poslovni prostori POZD Elektroservice

Podjetje je začelo z lastno proizvodnjo in montažo elementov in naprav industrijske elektronike, avtomatike in elektromehanike. Uvedlo je projektiranje in nadzor nad tehnološkimi procesi v vseh vrstah industrije in v avtomatizaciji proizvodnih procesov. Tako je dopolnilo svojo dejavnost, kar bi bilo v obrti nemogoče.

Za uspešno delo je POZD v letu 1984 prejel najvišjo nagrado v občini Grosuplje - Priznanje in nagrado "Louisa Adamiča". Politika je postopno le opustila trd odnos do podjetnikov. V letu 1987 je Anton Pečnikar za zasluge pri doseženem razvoju in uspehih POZD prejel celo državno odlikovanje - red dela s srebrnim vencem. To je sicer v rangu odlikovanj "bivše" Jugoslavije zelo skromno priznanje.

Zaposleni v novih prostorih

Anton Pečnikar je poleg vodenja podjetja aktivno sodeloval v UO Elektroroda, bil je dolgotletni predsednik Magos-a (poslovne skupnosti drobnega gospodarstva), v organih Gospodarske zbornice Slovenije in v UO Medobčinske gospodarske zbornice.

2.3. Preoblikovanje POZD Elektroservice Grosuplje v EPG - elektrotehniško podjetje, d. o. o., Grosuplje, 1991

Elektrodelavnica v EPG

V skladu z Zakonom o preoblikovanju pogodbenih organizacij združenega dela (Ur. list RS, št. 8/91) so se morale pogodbene organizacije združenega dela do 31. 12. 1991 preoblikovati v eno organizacijskih oblik, ki jih je določal Zakon o podjetjih. S tem zakonom je bila odpravljena prava zmeda glede statusa POZD. Delavski svet je 28. 5. 1991 sprejel sklep o preoblikovanju POZD v družbo z omejeno odgovornostjo. Ugotovljeni so bili deleži ustanoviteljev POZD ter zaposlenih delavcev v premoženju POZD na dan 31. 12. 1990. Ustanoviteljski kapital družbenikov je znašal 19.148.799,30 SIT. Ta se je razdelil med ustanovitelja in 63 zaposlenih delavcev. Nad 50% delež ima Anton Pečnikar, njegova družina z ženo Lidijo, sinom Bogomirjem, hčerkama Nives in Mirjam pa nad 75%, skupaj s sestro Marijo pa nad 83%. S tem so pravila igre v družbi določena in končno izenačena z razvitim svetom. Pot je bila dolga, pravno tvegana, vendar se je vse dobro izteklo predvsem zaradi spremembe političnega sistema v državi.

2.4. Uskladitev pogodbe z zakonom o gospodarskih družbah, 1994

Zakon o gospodarskih družbah (Ur. list RS, št. 30/93) je dal celotno osnovo za ureditev gospodarskih družb. Ker ima družba EPG-elektrotehniško podjetje, d.o.o. 65 družbenikov, zakon pa določa, da sme imeti družba z omejeno odgovornostjo samo do 5 družbenikov, je bilo potrebno za nadaljnje poslovanje pridobiti soglasje Ministrstva za gospodarske dejavnosti. To je soglasje izdalo 20. 5. 1994. V primeru, da soglasja EPG ne bi pridobil, bi se moral preoblikovati v delniško družbo. Upravni odbor družbe je opravil uskladitve z Zakonom o gospodarskih družbah na seji 12. 12. 1994. Vsebinsko je pogodba specifična in prilagojena dejanskim potrebam družbe. Ker v naši državi na tem področju ni prakse, so posamezne ureditve povzete po uspešnih nemških družbah. Tako je v pogodbi določeno, da družbo neposredno vodita dva direktorja, ki sprejemata vse odločitve skupaj. Direktor družbe je ustanovitelj Anton Pečnikar, ki opravlja to dolžnost prostovoljno in v skupno korist ter daje soglasje k vsem pomembnim odločitvam direktorja-managerja, ki ga imenuje skupščina. Mandat direktorja-managerja traja štiri leta.

3. Jubilejno leto 1996

40 let dela je za vsakogar obdobje, ko lahko ugotavlja uspešnost ali neuspešnost svojega poslanstva. Anton Pečnikar razmišlja takole: "Bili so težki časi zaradi krize v gradbeništvu, padca investicij ter izgube tradicionalnih trgov. Podizvajalci smo nosili večji del bremena. Preživeli smo brez odpuščanja delavcev. Trenutno dela v podjetju 65 delavcev, zaposlovanje pa narašča. V letu 1995 imamo zasedene kapacitete, posel je že zagotovljen tudi za leto 1996. Sedaj ko je boljše, lažje prepustim operativno vodenje podjetja managerju, kar sem tudi storil." Po javnem razpisu je bil za direktorja izbran Bojan Koželj, dipl. oec. Delo je nastopil s 1. 5. 1995 in prevzel v skladu s pogodbo operativno vodenje družbe. Poleg navedenih nalog bo opravljal marketing, finance in strateški razvoj. Gospod Bojan Koželj ima daljšo prakso v izvozu in zna dva svetovna jezika.

V juniju sta direktorja sprejela Pravila o organizaciji in sistematizaciji delovnih mest za družbo, da bi čimbolj precizno razmejila medsebojne pristojnosti in nakazala nove razvojne možnosti. V novi organizaciji ima posebno mesto pomočnik direktorja - vodja tehnične službe, ki ima z družbo individualno pogodbo o zaposlitvi. Na to delovno mesto je razporejen ing. Drago Kisilak. Pri Antonu Pečnikarju je začel delati kot učenec 12. 10. 1972. Izučil se je za KV instalaterja. Opravil je srednjo tehnično šolo in I. stopnjo elektrofakultete.

Vodja komercialne službe je Alojz Kalin, ki je v podjetju od 21. 5. 1984, vodja računovodske službe pa Alojzija Potokar, ki je zaposlena od 1. 11. 1986.

40 let je dolgo obdobje. V tem času otrok postane mož, zmožen dati od sebe kar največ. K uspešnemu razvoju podjetja so veliko z delom prispevali tudi jubilaranti, ki slavijo skupaj s podjetjem.

30-letniki so:

	Pričeli so delati:	
1. Stanislav Smolič	3. 9. 1962	vodilni monter
2. Stanislav Puklavec	8. 4. 1963	vodilni monter
3. Ivan Krumpak	5. 8. 1963	vodilni monter
4. Dmtar Čalič	18. 8. 1964	vodilni monter

20-letniki so:

1. Anton Zaletelj	9. 12. 1968	vodilni monter
2. Ivan Trstenjak	20. 3. 1970	vodja kov. del.
3. ing. Drago Kisilak	12. 10. 1972	pom. direktorja - vodja tehn. sužbe
4. Anton Novljan	26. 11. 1973	vodja el. delavnice
5. Franc Hribar	1. 7. 1966	vodja nabave in priprave dela
6. Aleksander Kleindienst	18. 7. 1972	monter
7. Vili Berdajs	18. 3. 1974	voznik-nabavnik
8. Rešid Mešinović	1. 7. 1975	vodja skladišča
9. Janez Lipič	15. 9. 1975	monter

Nad 10 let delajo v podjetju:

1. Jože Mustar	16. 2. 1977
2. Stanislava Šinkovec	1. 4. 1978
3. Jurij Varga	1. 7. 1978
4. Marjan Setničar	1. 7. 1978
5. Drago Miklošič	1. 9. 1978
6. Drago Matjažič	1. 9. 1979
7. Mirsada Duračak	6. 11. 1979
8. Drago Mohorčič	1. 8. 1980
9. Tone Mišmaš	1. 8. 1980
10. Alojz Tisu	8. 9. 1980
11. Borislav Oven	7. 10. 1980
12. Dušan Šivec	6. 4. 1981
13. Marjetka Stanič	1. 6. 1981
14. Josipa Hlupič	24. 6. 1981
15. Stanislav Škufca	6. 7. 1981
16. Rajko Varga	6. 7. 1981
17. Anton Božnar	11. 2. 1982
18. Boštjan Škafar	26. 7. 1982
19. Ludvik Farlič	1. 8. 1982
20. Alojz Starič	3. 9. 1982
21. Valentin Koželj	9. 3. 1983
22. Tomaž Eržen	1. 9. 1983
23. Rado Kastelic	19. 9. 1983
24. Alojz Kalin	21. 5. 1984
25. Tomaž Rozman	3. 12. 1984
26. Štefan Ozimek	20. 8. 1985
27. Jože Hribar	23. 9. 1985
28. Matjaž Vidic	10. 2. 1986
29. Edo Hren	1. 8. 1986
30. Alojzija Potokar	1. 11. 1986
31. Bojan Serajnik	10. 12. 1986

Ljudska modrost uči: "Po ljudeh gor, po ljudeh dol." Stalna skrb za strokovni kader, izobraže-

vanje in obnavljanje znanja je poroštvo uspeha. V tem podjetju to nedvomno drži. Po neuspešnem usmerjenem izobraževanju upamo, da bo družba lahko ponovno začela z vzgojo lastnih učencev.

O kvaliteti dela pričajo številne reference, pohvale in priznanja, ki jih je podjetje pridobilo z izvajanjem del doma in v tujini. Izvedlo je električno instalacijo v 56-ih večjih industrijskih objektih, v 44-ih objektih,¹ kot so inštituti, fakultete, šole in zdravstveni domovi, v 81-ih poslovnih objektih in veleblagovnicah ter 62-ih večjih stanovanjskih kompleksih. V zadnjem času je podjetje začelo tudi z izvozom.

Svoj jubilej slavi EPG, d.o.o. delovno skromno in tako, kot je značilno za njegovo prehojeno pot. To je priložnost za pogled v prihodnost. Slovenija je majhen trg. Podjetje se pripravlja na izvoz izdelkov, storitev in polizdelkov za tuje partnerje. možnosti so. Pogajanja potekajo. Organizacija je temu prilagojena.

Drugi sklop je motivacija za ustvarjanje čim večjega dobička.

Podjetje namerava ustvariti sklad lastnih poslovnih deležev z odkupom od delavcev, ki niso več zaposleni, ali z drugimi oblikami. Ta bi bil namenjen za odkup novozaposlenim delavcev ali za nagrajevanje.

Motivacijski del plače mora postati udeležba pri profitu in deležu. Svoj jubilej slavi podjetje lastninsko urejeno, kar je prednost pred družbenimi podjetji, ki so v fazi lastninskega preoblikovanja. To je tudi ena izmed boljših popotnic za v prihodnje. Končno je jubilej priložnost, da lastnikom podjetja in zaposlenim voščimo in čestitamo za vse narejeno v teh letih ter zaželimo uspešno nadaljevanje na trdno postavljenih temeljih.

VIRI:

1. Zgodovinski arhiv Ljubljana
2. Ariv družine Pečnikar
3. Arhiv podjetja
4. Zbornik občine Grosuplje X. iz leta 1978
5. Naš delavec - november 1979
6. Posebna izdaja revije Obrtnik ob 25-letnici Obrtne zbornice Slovenije z dne 10. 6. 1994

---

¹ Kronist, ki je pisal ta zapis, ni imel lahke naloge. Če je prezrl kakšen pomemben podatek, ga je nehote.

G-M&M, D. O. O. , GROSUPLJE - PROIZVODNJA IN MARKETING

Peter Tevž¹

G-M&M je mlado podjetje z bogato 22-letno tradicijo, čeprav je bilo ustanovljeno šele leta 1993. V daljnem letu 1973 je bila podpisana pogodba o skupni naložbi med tujim partnerjem Black & Decker iz Amerike in domačim partnerjem, njen rezultat pa je bil nastanek in poslovanje podjetja Black & Decker Jugoslavija do leta 1991 in nato Black & Decker Slovenija do leta 1993, ko je 20-letno obdobje veljavnosti pogodbe o skupni naložbi, ki je bila vmes dvakrat podaljšana za 5 let, prenehala veljati, kar je pomenilo tudi konec obstoja podjetja. Tuji partner je v skladu s svojo globalno politiko zmanjševanja števila lokacij proizvodnih kapacitet po celem svetu sklenil predlagati zaprtje proizvodnih kapacitet v Grosuplju ter nadaljevati samo z ozko prodajno in marketinško dejavnostjo na področju Slovenije z možnostjo delovanja na širšem področju Jugoslavije potem, ko bodo pogoji za to dani oz., ko se bo situacija na področju bivše države toliko uredila, da predpisi ne bodo tega več striktno prepovedovali. Vodstvo Black & Deckerja Slovenija je izdelalo predlog za ohranitev proizvodnje z ustreznim zmanjšanjem stroškov in bistveno izboljšano strukturo proizvodne cene ter ponudilo tujemu in domačemu partnerju odkup njunih deležev, na kar je najprej pristal tuji, kasneje pa še domači partner. Odkup je pred iztekom formalnega roka veljavnosti pogodbe 15. 10. 1993 izvedla novoustanovljena družba G-M&M, d. o. o., ki ji je v dveletnem obdobju obstoja uspelo vzpostaviti imidž solidnega partnerja tako na področju prodaje domačim kupcem kot na področju proizvodnje za izvoz ter sodelovanja z domačimi bankami.

Trenutno zaposluje 82 ljudi, od tega največ v tehničnem sektorju, in že v letu 1993 je izvoz vrednostno presegel vrednost prodaje na domačem trgu. Z doslednim uresničevanjem dobro postavljenih ciljev in s stalnim spremljanjem strukture stroškov je G-M&M konkurenčen in soliden partner Black & Deckerju, za katerega Inter Company System (I/C) proizvajamo celo vrsto proizvodov kot edini proizvajalec in direktno distribuiramo blago po celem svetu brez kakršnekoli naknadne kontrole. Naše vodilo je kvaliteta v vseh ozirih. Izdelki, proizvedeni za tuji in domači trg, so, kar zadeva kvaliteto, popolnoma identični, razlikujejo se samo navodila za uporabo in garancijski listi. Naše osnovno vodilo je kvaliteta v vseh fazah reprodukcijskega procesa. Želimo, da presežemo pričakovanja kupcev v vseh ozirih. V tem trenutku smo v zaključni fazi pridobivanja certifikata o zagotavljanju kvalitete v skladu s standardom ISO 9001 in usklajujemo standarde z najučinkovitejšimi Black & Deckerjevimi proizvodnimi enotami v Angliji in Italiji.

Bistvena novost v proizvodnji G-M&M-a je razvojna komponenta. V obdobju 1994/95 nam je uspelo razviti nekaj lastnih, popolnoma novih proizvodov za profesionalni program ELU-ja. Specializirali smo se za delovne mize, specialni pribor za kotne brusilnike, podajalne delovne mize in podajalne priprave za prenosne stabilne žage. V novembru 1995 smo uvedli v serijsko proizvodnjo močno modificiran model 62 mm krožne žage DeWalt, ki bo v prihodnje Black & Deckerjeva profesionalna znamka za električno ročno orodje. Trudimo se ustanoviti dober, specializiran razvojno-tehnološki oddelek, ki bo zagotavljal delo ne samo zdaj zaposlenim v proizvodnji, ampak omogočil tudi odpiranje novih delovnih mest tako v naši tovarni kot pri kooperantih in drugih dobaviteljih v Sloveniji.

¹ Grosuplje 1290, Perovo 17, dipl. oec.

Kakšen je položaj G-M&M-a na slovenskem oz., širše vzeto, "domačem" tržišču?

V Sloveniji pokrivamo blizu 60 % trga z električnim ročnim orodjem ter še večji del trga s priborom za električno ročno orodje. Zelo močni smo v programu vseh vrst svedrov (kovina, les, beton in specialni svedri). Edini distribuiramo visokokvalitetne cilindre DOM. Na področju Hrvaške smo močno prisotni, vendar z ozirom na slabo plačilno sposobnost hrvaškega gospodarstva količine zaostajajo za potrebami tržišča. Neposredno plasiramo blago tudi v Makedonijo, zaradi gospodarskih sankcij pa ne dobavljamo v Jugoslavijo. Posredno iz Hrvaške gre nekaj blaga v Bosno in Hercegovino. Na področju bivše skupne države vidimo precejšnje tržne možnosti, ki jih bomo skladno z izboljševanjem razmer tudi ustrezno realizirali. V polni meri se zavedamo, da so to nove, samostojne države, ki zahtevajo nov pristop. Zelo verjetno bo G-M&M Grosuplje v bližnji prihodnosti dobil hčerinske firme v Zagrebu, Sarajevu, Beogradu itd.

V takšnih pisanjih je navajanje števil nevhvaležna naloga, vendar menim, da je vseeno koristno navesti, da na domačem trgu plasiramo približno 50.000 enot, v izvozu pa 200.000. Od izvoženih količin, ki smo jih poslali v letu 1994 z 229 pošiljkami, nismo prejeli nobene kvalitetne in samo 2 manjši količinski reklamaciji. Naša glavna naloga poleg povečanja volumna prodaje na že omenjenih tržiščih je plasiranje nove profesionalne blagovne znamke DeWalt ter nadaljnje prevzemanje visoko zahtevnih, delovno intenzivnih maloserijskih proizvodov iz Black & Decker-jevga in ELU-jevga programa v naš proizvodni program. Prepričani smo, da je taka usmeritev pravilna. Zahteva sicer zelo veliko angaziranja vseh zaposlenih, vendar, kjer naporom sledijo dobri rezultati dela, obstaja motivacija za še kvalitetnejše in predvsem uspešnejše delo.

DVAJSET LET GLASBENE ŠOLE V GROSUPLJEM

Cvetko Budkovič

Leta 1974 (4. feb.) je po večmesečnih pripravah pričela delovati glasbena šola. Za grosupeljsko občino je bil to pomemben dogodek. Pred 2. svetovno vojno je tam že bila zasebna glasbena šola, a je zaradi italijanske okupacije 1. aprila 1942 prenehala delovati. Šele 32 let po tem dogodku so se obetali grosupeljskim otrokom lepši glasbeni časi. Organizatorji pa so se morali krepko oprijeti dela, da so učinkovito premagali začetne težave. Ni bilo učnega prostora, instrumentov, pridobiti je bilo treba finančna sredstva, kvalificirane učitelje. Ob podpori takratnega ravnatelja osnovne šole Lojzeta Kiklja, tajnika občinske ZKO Vladimirja Rozmana, predsednika občine in staršev je uspelo domačinu, profesorju Cvetku Budkoviču, da je v začetku februarja 1974 stekel pouk. V desetih letih se je izmenjalo 30 glasbenih učiteljev, vsako leto je naraščalo število učencev. Prirejali so interne in javne nastope, nekaj od njih se je odločilo za glasbeni poklic. Leta 1979 se je matični šoli v Grosupljem pridružila podružnična glasbena šola v Ivančni Gorici.

Po letu 1984, ko je prevzel vodstvo šole novi ravnatelj Marjan Sajovic, je šola uspešno nadaljevala in razširila začetno, desetletno pedagoško delo. Ob 20-letnici obstoja je šola izdala jubilejno brošuro. Iz nje je razvidno, koliko javnih nastopov in gostovanj je priredila šola, v kakšnih presledkih so si sledili novi oddelki, nastavitve učiteljev, v preglednici so imenovani vsi učitelji do jubileja, pojasnjen je nastanek in razvoj godbe na pihala in trobila, tu so solistični nastopi, komorni sestavi in njihovi nastopi doma, v občini in po Sloveniji. Označeni so že zametki vokalne skupine Pinocchio. Pod vodstvom ravnatelja M. Sajovica je orkester dosegel visoko število mladih glasbenikov in pevcev, ki jih je vodila prof. Eva Kozlevčarjeva. Poleg oddelka za glasbeno teorijo so se povečali oddelki za klavir, harmoniko in kitaro, po zaslugi ravnatelja in prof. Ivana Matoša se je močno razvil oddelek za pihala in trobila, medtem ko je po nekajmesečnem poskusnem delu usahnil oddelek za godala, osnovan v času prvega ravnatelja, tako da ga šoli ni uspelo znova ustanoviti vse do šolskega leta 1995/96, kar je škoda. Novemu učitelju violine želimo veliko uspeha.

Šola opravlja pomembno kulturno poslanstvo s srečanji mladih glasbenikov. Doslej so grosupeljski učenci sodelovali na revijah v Cerknici, Kočevju, Kamniku, Domžalah, Idriji in Ribnici, leta 1989 pa je bila grosupeljska glasbena šola gostiteljica 12. revije mladih glasbenikov. Na tej reviji so sodelovali učenci vseh oddelkov kakor tudi na revijah v Ljubljani, v Ribnici, v Hrastniku, na Vrhniki itd.

Orkester na pihala in trobila je pod Sajovčevim vodstvom nastopil na Taboru pevskih zborov v Šentvidu pri Stični. Grosupeljska glasbena šola se je udeleževala tekmovanj učencev in študentov glasbe Slovenije, nastopali so solisti, komorne skupine. Mnogi so osvojili nagrade in priznanja, med njimi učenci kitare iz razreda Martina Strela, klavirja iz razreda prof. Eve Kozlevčar, klarnetisti iz razreda prof. Ivana Matoša, flavtistke iz razreda prof. Katerine Mali, trobentarji iz razreda Boštjana Škufca in drugi. Na tekmovanju revij pihalnih orkestrrov Slovenije je prejel grosupeljski orkester v tretji kategoriji srebrno listino.

Če primerjamo število učencev iz prvega leta obstoja šole (1974), ko so poučevali 4 pedagogi 76 učencev, z letom 1984, ko je poučevalo 10 pedagogov 140 učencev, in z letom 1994, ko je poučevalo 19 pedagogov in 5 študentov 260 učencev, je razviden količinski in tudi kakovostni napredek. Navzlic temu, da niso bili vsi oddelki in tudi učenci ne na enaki kakovostni ravni, je

DESET LET PLANINSKEGA DRUŠTVA GROSUPLJE

Anka Fabjan¹

12. oktobra 1994 je preteklo deset let od ustanovitve Planinskega društva Grosuplje.

Kaj vodi človeka, da se loti ustanavljanja takega društva? Mar ni dovolj, da najdeš sam najustreznejšo obliko rekreacije in s tem vzdrževanja svojih psihofizičnih lastnosti? Odgovor se hitro ponudi. Za večino ljubiteljev narave je mnogo lepše obiskovanje gora v veseli družbi. Prijetne občutke zmagoslavja, ki te prevevajo na osvojenem vrhu, enostavno privoščiš tudi drugim. Ni ti žal za čas, ki je potreben za organizacijsko, čeprav neplačano delo.

In uspelo nam je v tolikšni meri, da se bo ta dejavnost na Grosupljem še naprej odvijala. V desetih letih smo organizirali 241 akcij s 3897 udeleženci. Samo na Triglav se nas je povzpelo 289.

Pa si pogledjmo podrobneje desetletno delovanje.

Organizirano planinstvo sega na Grosupljem še nekaj let nazaj. Na Osnovni šoli Louis Adamič smo imeli od 18. maja 1981 sekcijo Planinskega društva Dragoregar tiskarne Ljudska pravica iz Ljubljane. Do ustanovitve lastnega društva je bilo opravljenih 19 vzponov, ki jih je vodila Anka Balantič (sedaj Fabjan – avtorica tega sestavka). Vzdrževala je vez z ljubljanskim društvom, kamor se je plačevala članarina. Že takrat je bilo včlanjenih 126 Grosupeljčanov, največ šolarjev.

Ustanovnega občnega zbora v Družbenem domu na Grosupljem 1984. leta se je udeležilo 81 krajanov in predstavnik Planinske zveze Slovenije Metod Kovač. V pozdravnem nagovoru je izrazil zadovoljstvo ob ustanavljanju društva, saj smo s tem zapolnili vrzel v tovrstnem delovanju na Dolenjskem.

Prvi predsednik društva je postal Tone Jeršin. Osnovali smo 6 odsekov, vsakega s svojo dejavnostjo, vendar pozneje dela nismo strogo ločevali. 126 članov iz osnovane sekcije je avtomatično predstavljalo prvo članstvo. Društvo smo takoj registrirali, naročili svoj žig in plakate ter začeli z delom.

Krajevna skupnost Grosuplje nam je v souporabo ponudila svojo pisarno na Kolodvorski ulici 2, pozneje pa smo se preselili v kletno sobo iste stavbe, tako da prostorskih problemov nismo imeli. Že od samega začetka se redno, skoraj vedno brez posebnega vabila, sestajamo vsak teden na urici klepeta. Obujamo spomine na minulo akcijo, se dogovarjamo o naslednji, vpisujemo nove člane oz. pobiramo članarino in opravljamo drugo organizacijsko delo.

Seveda je naša osnovna dejavnost, ki se odvija skozi vse obdobje delovanja, organizacija vzponov na različno oddaljene in visoke vrhove. Marsikatero leto bi bilo tega še več, pa nas je ustavljalo slabo vreme, posebno dolgotrajno deževje. Nekatere aktivnosti smo gojili samo krajši čas, npr. eno sezono (tekaška smučarska sekcija) ali več (silvestrovanje v Družbenem domu, 24-urni pohod po Grosupeljski poti, sejem rabljene smučarske opreme). Je že tako nanoslo, da smo v določenih obdobjih to zmogli in si s tem popestrili delo.

Do vznožij gora smo se v začetku vozili v glavnem z vozili javnega prometa, pozneje pa tudi z osebnimi avtomobili. V zadnjem času vodniki večkrat organizirajo poseben skupni prevoz. To je za udeležence posebno zadovoljstvo, saj je čas vožnje enkratna priložnost za veselje in smeh, ki sta

¹ Šmarje - Sap, 1293, Nad predorom 7, predmetna učiteljica

tudi sicer naša stalna spremljevalca.

Preko 200 vzponov so vodili nešolani vodniki, ki so s svojimi bogatimi izkušnjami in ustreznimi osebnimi lastnostmi vedno tako dobro opravili svoje delo, da nismo imeli nobene nesreče niti kakšnih večjih neprijetnosti. Tega odgovornega in hkrati hvaležnega dela se je lotilo 25 domačih planincev. Prav je, da naštejemo vsaj imena tistih, ki so to opravljali največkrat: Franci Štibernik, Anka Fabjan, Miro Pavič, Janez Brodnik, Vili Fabjan, Danilo Rozman, Vera Zajc, Martin Oblak, Milena Stare in Ivan Janežič. 22. 7. 1993 pa je datum, ki ga najdemo na spricevalih naših dveh prvih šolanih vodnikov, Francija Štibernika in Mira Paviča.

Število članov društva, opravljenih akcij in udeležencev

Leto	Člani	Akcije	Udeleženci
1984			
1985	195	33	617
1986	190	26	657
1987	165	22	398
1988	160	21	539
1989	106	23	361
1990	134	24	327
1991	95	26	267
1992	119	26	251
1993	129	20	259
1994*	136	20	221

* Do 12. 10. 1994

Dosti članov je iz leta v leto istih, drugi se menjajo. Nekateri iz različnih razlogov odnehajo, vpisujejo se novi. Iz kartoteke je razvidno, da je bilo v teh desetih letih včlanjenih 648 posameznikov. Skupaj smo opravili 241 akcij, kar je povprečno 24 na leto. Udeležilo se jih je 3897 krajanov, mnogi od njih pa so bili udeleženci po večkrat.

Od ustanovitve do leta 1987. leta je bil predsednik Tone Jeršin, do 1991. Janez Brodnik, do 1994. Miro Pavič, sedanji predsednik pa je Franci Štibernik. Vsak je dajal svoji dobi predsednikovanja določene značilnosti, kar je seveda razumljivo in tudi zaželeno. Blagajniško in tajniško delo pa so opravljali Vera Stolnik, Milena Stare, Rezka Bučar, Vera Potokar, Anka Fabjan in Miro Pavič.

Vzponi

Marsikaterega vrha smo se lotili, od nižjih do Triglava. Na mnoge smo se povzpeli po večkrat. Iz zapisov, ki jih redno vodimo o vsaki akciji, lahko hitro ugotovimo, da je bilo največ zanimanja za Triglav in zahtevne zimske vzpone na Stol, Porezen in Snežnik. Na Triglav organiziramo vzpon ponavadi dvakrat na leto, trije so plezali celo že v Severni triglavski steni. Največ je bilo enodnevnik akcij, poleti pa so tudi dvo- in večdnevne. Včasih so ture primernejše za izkušene z dobro kondicijo, spet drugič so lažje in primerne za družine.

Delo z mladimi

V določenih obdobjih se je organiziralo več planinskih dejavnosti za otroke. Mnogi so bili naravnost navdušeni obiskovalci gora, večkrat hvaležni vodniku, ki jim je omogočil tako prijetna doživetja. Na grosupeljski osnovni šoli vsako leto organizirajo športni dan s tovrstnimi aktivnostmi, pri vodenju pa smo nekajkrat pomagali tudi člani našega društva. Zaslužni so tudi mnogi starši, ki navajajo svoje otroke na gibanje v naravi.

Najvztrajnejši mladi planinci, ki svoje vtise z vzponov zapisujejo v poseben dnevnik, dobijo od Planinske zveze Slovenije posebno priznanje. Našim je bilo podeljenih 25 bronastih značk in 12 srebrnih, dobitniki zlatih pa so Romana Janežič, Darja Balantič, Špela Medjimurec in Matija Brodnik po enkrat, dvakrat pa Janez Brodnik. Slednji je bil za nagrado povabljen na mednarodni tabor v Nemčijo.

Grosupeljska pot

Že prvo leto našega skupnega dela se nam je porodila misel, da bi tudi mi imeli svojo stalno označeno pot po okoliških vrhovih. Želeli smo čimveč ljudi vzpodbuditi h gibanju v naravi ter k spoznavanju domačih krajev. Imenovali smo jo Grosupeljska pot.

Od Planinske zveze Slovenije smo dobili dovoljenje. Vloženega je bilo veliko ur prostovoljnega dela, z denarjem in materialom pa so nam pomagale tudi delovne organizacije. Po več letih ugotavljamo, da je cilj, ki smo si ga na začetku zadali, v veliki meri dosežen. Po zapisih, ki jih lahko preberemo v zvezkih na kontrolnih točkah, vidimo, da je obiskovalcev kar precej.

Sploh pa je na Grosupljem in v okolici opaziti velike spremembe v skrbi za zdrav način življenja. Včasih si recimo na poti proti Lipoglavu srečal le malokoga, sedaj pa v prostem času že veliko ljudi pešači za rekreacijo. Mogoče je k tej spremembi pripomoglo kaj tudi naše društvo. Kakorkoli že, za svoje zdravje lahko največ narediš sam.

Tisti obiskovalci Grosupeljske poti, ki na kontrolnih točkah zberejo na posebne kartončke odtise žigov, prejmejo posebno značko. Doslej je bilo podeljenih 266 značk pohodnikom iz raznih koncev Slovenije in drugih delov nekdanje Jugoslavije. Vsakemu pošljemo še pisemce s pozdravi in vabilom, da naj se še kdaj vrne v naše kraje.

Drznost pri načrtovanju, veliko trdne volje in zmagoslavje posebne vrste, to so občutki ob spominih na 24-urni pohod po Grosupeljski poti, ki smo ga organizirali v letih 1988, 1989, 1990 ob občinskem prazniku. To vzdržno hojo po 85 kilometrov dolgi poti je zmoglo skupaj 28 pohodnikov.

Težava pri Grosupeljski poti pa je v tem, da je Planinska zveza Slovenije še ni registrirala. Nimamo namreč svojega šolanega markacista, s tem pa ne izpolnjujemo enega od pogojev za registracijo, medtem ko tovrstnih tečajev že precej let ni bilo.

Smučanje

V obdobju med ustanovnim in prvim rednim občnim zborom smo imeli tudi Sekcijo za smučarski tek, ki je imela 35 članov. Večkrat smo organizirali hojo za suhi trening, s tekaškimi smučmi pa smo trenirali v okolici Grosupljega. Udeležili smo se npr. teka na Blokah, Teka treh dežel. Na sindikalnih igrah v Ivančni Gorici smo osvojili kar šest medalj. Bili smo tudi na alpskem smučanju v Kranjski Gori.

V letih 1985, 1986 in 1987, ko smo Slovenci množično polnili urejena smučišča, je naše društvo v avli grosupeljske osnovne šole organiziralo sejem rabljene smučarske opreme. Prvi dve leti je bil sejem uspešen in je skoraj vse prinešeno zamenjalo lastnika, medtem ko so tretje leto prevladovali prodajalci. To je bila tudi sezona, ko je zaradi visokih cen začelo množično smučanje v Sloveniji upadati.

Zadnji dve leti se člani našega društva večkrat odpravijo na turni smuk s Kotovega sedla, Viševnika in Kredarice.

Predavanja

V Druženem domu oziroma v nekaterih drugih primernih prostorih smo imeli 13 predavanj. Zanimivi naslovi in imena predavateljev so privabila ne samo člane društva, ampak tudi druge krajanje, saj je bil vstop vedno prost. Z besedo in sliko so nam – nekateri celo večkrat – z raznih koncev sveta (posebno visoke gore) prikazali Tone Škarja, Viki Grošelj, Roman Robas, Peter Skoberne, Jaka Bregar, Viktor Košir, Andrej Strmecki, Jure Senegačnik in Tone Muha. Diapozitive z naših vzponov je predvajal tudi Ivan Janežič.

Družabnost

Za družabnost je na planinskih izletih vedno poskrbljeno. Imeli pa smo štiri prireditve izključno v ta namen. 1985. leta je bil planinski piknik v Taborski jami, v letih 1986, 1987 in 1988 pa smo v Druženem domu organizirali silvestrovanje z živo glasbo. Hrano so obiskovalci prinesli s seboj, za pijačo in toplo juho smo poskrbeli planinci. Z izkupičkom od srečelova smo kar nekaj zaslužili, pa še prijetno je bilo v družbi domačih ljudi ob lepo obloženih mizah, ubranem petju, živahnem plesu in družabnih igrah.

Povezava z drugimi društvi

Občasno smo sodelovali tudi z drugimi društvi. Skupaj s Kolesarskim društvom smo organizirali nekaj rekreativnih voženj: maraton s startom v Ivančni Gorici, skupna kolesarjenja na Polzevo in Vače. Turističnemu društvu smo pomagali urejati okolico Taborske jame ob 60-letnici njenega odprtja. Ob 100-letnici dolenske železnice 1993. leta smo z Grosupljega preko Spodnje Slivnice in Cerovega vodili do Taborske jame 50 pohodnikov, ki so se s posebnim vlakom pripeljali iz Ljubljane. Štiri skupne akcije smo imeli tudi s planinskim društvom Viharnik iz Ljubljane.

Obveščanje o akcijah

Na akcije vabimo člane in ostale krajanje s plakati, ki jih redno obešamo v vitrino pred trgovino Moda na Grosupljem. Vabila in poročila o svojem delu smo večkrat objavljali v občinskem glasilu Naša skupnost, najbolj uspešno obveščanje pa so osebna povabila in razgovori, ki so vsak ponedeljek ob 20. uri v društvenem prostoru, sedaj na Taborski 2 (Stara občina).

Denarna sredstva

Številčnih podatkov ne bi navajala, ker je bila v preteklih letih visoka inflacija, menjal se je denar in zato podatki niso primerljivi. Ravnali smo gospodarno. Redno smo poravnavali obveznosti do Planinske zveze Slovenije. Nabavili smo nekaj nujne zaščitne opreme za hojo v gore in uredili manjšo knjižnico. Velika izdatka sta bila označitev Grosupeljske poti in šolanje planinskih vodnikov.

Glavni prihodki so ostanek od pobrane članarine, sredstva iz občinskega proračuna in naših delovnih organizacij ter morebitni dodatni zaslužki.

Upamo, da bo imela občina še naprej razumevanje za našo dejavnost, saj nas vodi zlasti skrb za zdravje ljudi, ne pa pridobitništvo.

Pohvale

Ob občinskem prazniku 1987. leta smo prejeli občinsko priznanje z obrazložitvijo, da skrbimo za varovanje narave in organiziramo dejavnosti, pomembne za telesno in duševno zdravje občanov.

Decembra 1988. leta pa je 10-članska ekipa, ki se je udeležila 24-urnega pohoda, prejela od Občinske zveze telesnokulturnih organizacij priznanje za najboljšega športnika rekreativca.

Javno pohvaljenih je bilo tudi nekaj posameznikov.

Zaključna misel

Kratko: pridružite se nam. Skupaj bomo obiskovali čudovite koticke naše domovine in si nabirali moči, ki jih v današnjem življenju, polnem najraznovrstnejših problemov, tako nujno potrebujemo.

Krst na Triglavu 1987. leta

Na Kofcah 1994. leta

Na startu 24-urnega pohoda po Grosupeljski poti 1990. leta

ZNANOST, KULTURA IN KNJIŽEVNOST

VELIKO ODKRITJE V STIČNI

Marijan Zadnikar¹

Stiški samostan zaradi svoje zgodovinske in umetnostne pomembnosti vedno znova vabi k raziskovanju. Njegovo romansko stavbno jedro iz sredine 12. stoletja že dobra štiri desetletja priteguje posebno pozornost. Čeprav je doslej že uspelo tipološko opredeliti prvotno podobo redovne cerkve kot triladijske romanske bazilike in jo uvrstiti med evropsko pomembne spomenike v vrsti zgodnje cistercijske arhitekture, poleg le-te pa tudi mnoge podrobnosti v stavbnem jedru okrog križnega hodnika, so še mnoga vprašanja ostala odprta.

Srednjeveški cistercijski samostani so si v svojih tlorisnih zasnovah in v razporeditvi bistvenih sestavin zelo podobni, saj izhajajo iz skupne benediktinske tradicije. Tudi Stična se od te enotnosti ni oddaljila. Kljub temu, da njeno romansko podobo že precej dobro poznamo, je ostajalo odprtih še nekaj ključnih vprašanj, ki jih doslej kljub poglobljenemu študiju spomenika in že več desetletij trajajočim raziskavam še ni uspelo zadovoljivo pojasniti. Med njimi tudi podobo prvotne bratovske stavbe na zahodni strani in v zvezi z njo, kje so iz svojih bivalnih prostorov prihajali v cerkev in v svoj kor v njenem zahodnem delu bratje laiki ali konverzi. Po odstranitvi lesenih drvarnic vzdolž bratovskega trakta na t. i. Polževem vrtu v juniju 1994 pa se je to odprto vprašanje nenadoma pojasnilo.

Po ustaljenem tlorisu in v skladu z nekdanjo hierarhijo leži bratovski trakt vedno zahodno od križnega hodnika. Tako je nekakšen pendant tistemu za patre, ki je redno na vzhodni strani. V njegovem pritličju je bila sprva po vsej dolžini bratovska jedilnica in nad njo njihova skupna spalnica (dormitorium conversorum). Bratje niso smeli brez tehtnega razloga zahajati v križni hodnik, zato z njim bratovski trakt ni imel ožje povezave. Med obema je pogosto potekal ozek in obokan hodnik (la ruelle des convers), po katerem so bratje iz svojih prostorov hodili naravnost v cerkev v njenem skrajnem zahodnem delu, v katerem so imeli svoj bratovski kor. Vrata v cerkev so vodila v zadnjo travajo stranske ladje, h kateri sta se naslanjala križni hodnik in ob njem bratovska stavba. Bilo je to dolgo, nadstropno, pravokotno poslopje, ki se je torej na severni strani dotikalo cerkve, segalo pa je daleč proti jugu in je bilo na sredini predeljeno s prehodom, v katerem so bile urejene notranje stopnice za povezavo pritličja in nadstropja. Tako je bilo zlasti pri arhitekturno bogatejših, pretežno obokanih samostanih, kakršne poznamo iz umetnostno vodilnih dežel zahodne Evrope.

Včasih, zlasti še v arhitekturno skromnejših samostanih, kakršen je bil tudi v Stični, pa je bratovska stavba mejila neposredno na zahodni krak križnega hodnika in zato med njima ni bilo prostora za posebno "bratovsko uličico". V tem primeru je vzdolž zahodnega pročelja bratovskega trakta potekal ozek, lesen in nakrit hodnik, po katerem so bratje iz svojih prostorov prihajali v cerkev, to je v njen skrajni zahodni del, ki je bil njim namenjen. Tak primer je bil tudi v Stični, kakor se je zdaj pokazalo.

Zahodno pročelje bratovske stavbe, ki gleda v Stični na Polžev vrt, je med cerkvijo in t. i. Nefovo opatijo, dolgo 22.30 m. Njegovo zgornje nadstropje z vrsto pravokotnih oken in z renesančno biforo na sredini je bilo nadzidano v 16. stoletju, ves večji spodnji del pa je še iz prve dobe samostana, to je iz romanskega časa sredi 12. stoletja. Po odstranitvi kasnejših ometov se je na vsem

¹ Ljubljana, Švabičeva 4, dr. sc., umet. zgodovinar in konservator

zahodnem pročelju pokazala značilna romanska zidava iz delno obdelanih večjih sivih kamnov, ki so položeni v vodoravnih plasteh. Tako zidana stena ni bila v celoti ometana, temveč v stikih med kamni samo močno zastičena ("zafugirana") po znanem in značilnem romanskem načinu, kakor ga poznamo z mnogih arhitektur tistega časa. V tej steni smo že pred mnogimi leti odkrili v pritličju tri dotlej zazidana pokončna romanska okenca, poševo vrezana vanjo in zgoraj nepravilno polkrožno ločno zaključena kot prvi dokaz, da sta ta stena in z njo celotni bratovski trakt še prvotna. Zdaj pa se je osnovni ugotovitvi o zidavi in obliki pritličnih okenc pridružila še vrsta drugih dokazov. V pritličju so zdaj odkrita štiri okenca s polkrožnim vrhom in eno, ki je zgoraj ravno zaključeno in je bolj podobno pokončni reži za zračenje. V višini romanskega nadstropja pa so se pokazala ozka pokončna okenca, ki so za razliko od spodnjih ravno zaključena. Poševo so vrezana v steno, njihovi svetlobni okviri, torej najožji deli odprtine, pa so bliže zunanji ploskvi stene. Romanska zidava sega le še kakšnih 30 cm nad temi okenci, navzgor pa je bila stena kasneje povišana. Zgornja romanska okenca so bila torej zelo visoko v steni, da so dobivala čim več sončne svetlobe, kar opazujemo tudi pri romanskih cerkvah in je očitno zelo značilno za to slogovno obdobje. Spodnja in zgornja okenca nimajo natanko skupnih osi, saj takrat naša današnja estetika, ki jo vpeljala komaj renesansa z geometričnim redom in s simetrijo, še ni bila veljavna. Urejeno in "lepo" je bilo vse, kar je smotno rabilo svojemu namenu.

Nekako v tisti višini, kjer naj bi ležal raven lesen strop nad spodnjim prostorom in hkrati lesen pod v nadstropju, se po vsej dolžini stene vrstijo pravokotne luknje, velike kakšnih 50 x 50 cm in nekako 90 cm narazen. Nekatere smo odprli, druge so ostale zazidane. Te luknje v zidu so obzidane z debelimi kamnitimi ploščami, kar je dokaz, da so nastale že v času gradnje in da niso bile morda kdaj pozneje prebite. V njih so ležali močni leseni tramovi, ki so kot stropniki nosili nanje pribit lesen raven strop v pritličju in hkrati so na njih ležale lesene deske za tla v nadstropju. Ker so torej ti tramovi opravljali dvojno nalogo, so bili pri veliki razpetini prostora razmeroma na gosto nameščeni. Segali so pa tudi še kakšen poldrug meter iz stene in so nosili hkrati še ostrešje za streho nad lesenim pritličnim hodnikom, ki je na zahodni strani spremljal bratovsko stavbo. Po njem so bratje iz svojih bivalnih prostorov hodili v cerkev.

Bratovski trakt je sprva v pritličju, ki leži deloma celo pod zemljo, rabil za skupno bratovsko jedilnico. Število bratov je v 12. in 13. stoletju močno presegallo število patrov. V mnogih konventih jih je bilo vsaj še enkrat toliko kakor očetov, včasih pa celo še mnogo več. Vodili so vse obsežno samostansko gospodarstvo, nekateri med njimi pa so opravljali celo zahtevnejše posle v gradbeništvu in drugih dejavnostih. Samo za primer lahko omenimo, da je štel francoski samostan Pontigny kot eden izmed štirih matičnih samostanov cistercijskega reda v tistem času 100 menihov in kar 300 konverzov, nemški Himmerod v Eiflu pa leta 1224 ob 60 patrih kar 200 bratov laikov. Ko se je v naslednjih stoletjih število konverzov začelo zmanjševati, so spodnje prostore porabili tudi za živilsko shrambo in za vinsko klet, saj so bili dovolj globoko v tleh. Redovna oznaka za tak prostor je cellarium (fr. cellier = neobokana vinska klet, shramba za živila), zato so začeli tako poimenovanje uporabljati kar za vso stavbo. V nadstropju je bila po vsej širini in dolžini skupna bratovska spalnica. Preprosta ležišča so bila prislonjena k vzdolžnim stenam in velika okna samo za spanje ne bi bila potrebna, o potrebnosti sončnih žarkov za zdravje in o dobrem zraku pa takrat očitno še niso razmišljali. Zato so ozka okenca kar zadoščala. Kakor sprva ves samostan, razen enega samega prostora v pritličju ob križnem hodniku, t. i. ogrevalnice (calefactorium), pozimi sploh ni bil ogrevan, tako tudi ta skupna bratovska spalnica ni imela nobene peči. Šele dosti kasneje, verjetno z nastopom humanizma, ko je človek dobil več veljave, so jo morda v hudem mrazu začeli ogrevati, na kar bi morda kazala iz opeke zidana okrogla odprtina s sledovi dima, nedvomno pozneje urejena v severni polovici zunanje stene.

V pritličju romanskega pročelja se je ob zdajšnjih osrednjih kletnih vratih pokazal ostanek nekega starejšega vhoda, ki so ga novejša vrata močno poškodovala. Ohranilo se je le njegovo levo ostenje in leva polovica plitvega segmentnega loka. Kamniti okvir teh vrat je po gotškem občutju po robu obrezan, spodaj pa je namesto ajdovega zrna ta pošeovina poševo odrezana. Že to in oblika potlačene loka določno kažeta na nastanek teh kletnih vrat v dobi gotike, morda v 15. sto-

letju, vsekakor pa prej, preden so kletni prostor celarija obokali in temu oboku prilagodili sedanji veliki polkrožni vhod.

Nekako sredi dolžine zahodnega pročelja se je v višini romanskega nadstropja pod novejšimi ometi pokazal zazidan vhod. Vse njegovo ostenje je zloženo iz rezanega lehnjaka, ki je v Stični značilno stavbno gradivo romanske dobe. Portal je visok 200 cm in 94 cm širok, ostenje je globoko 27 cm in ima povsod žive robove, zgoraj pa je odprtina vrat zaključena s pravilnim polkrožnim lokom. Prag teh vrat je v višini tal v nekdanjem nadstropju, to je v bratovski spalnici, kakor jih nakazujejo ohranjene luknje za stropnike. Poleg značilne zidave in dveh vrst romanskih okenc je prav ta portal slogovno najdoločljivejši element v zahodnem pročelju bratovskega trakta, ki postavlja nastanek stavbe v romansko dobo, verjetno še v prvo gradbeno obdobje sredi 12. stoletja. Gre torej za prvotna vrata v bratovski spalnici, kjer so se bratje po lesenih stopnicah spuščali v pritlični hodnik, ki je vzdolž njihove stavbe vodil v cerkev.

So pa imeli bratje še drugo možnost za pot v cerkev. Iz pritlične jedilnice ali celarija, kjer sta zdaj vinska in sadna klet, so prihajali v leseni hodnik vzdolž stavbe pri pritličnih vratih v njenem skrajnem severnem delu, to je v neposredni bližini cerkve. Na tem mestu je sedanji prior, p. Avguštin Novak, že leta 1984 ob kopanju drenažnih jarkov okrog cerkve ugotovil ostanke praga in podboje 140 cm širokih vrat, ki so iz pritličja bratovskega trakta vodila v hodnik. Takoj zraven pa so bila v cerkveni steni še druga vrata, od katerih se je do danes ohranil le spodnji ogel desnega podboja, vse drugo pa so uničile kasnejše predelave in zlasti še sedanja "sestrska" vrata na tem mestu.

Vse opisane podrobnosti so pomembne že same po sebi, saj nakazujejo uporabo tega, doslej precej anonimnega poslopja v času, ko je v prvih stoletjih svojega obstoja Stična premogla še toliko bratov laikov, da so morali imeti zase kar posebno stavbo. Poznamo njen notranji ustroj in namembnost tako pritličja kakor nadstropja pa tudi raven takratne bivalne kulture, kakor jo nakazujejo že ozka okenca, ki tisti čas še niti zastekljena niso bila. Poleg teh slogovno določljivih elementov, ki postavljajo stavbo v prvo dobo stiškega samostana, so opisane najdbe in ugotovitve pomembne zlasti zato, ker se je po več desetletjih brezuspešnega iskanja končno le potrdila domneva, da so bratje laiki prihajali v cerkev v tistem njenem skrajnem zahodnem delu, ki so ga na začetku 17. stoletja (1622) podrli, ko so cerkev ob prvi, Reinprechtovi barokizaciji na zahodni strani iz neznanega vzroka skrajšali za dolžino ene arkade. Od te podrte pole je sicer ostala južna stena južne stranske ladje z jugozahodnim oglom romanske cerkve, ki je zložen iz skrbno klesanih kamnov in je še dobro ohranjen, a kaj, ko pa so v preostali steni prav na mestu prvotnih bratovskih vrat naredili nova in stara povsem uničili, da je ostal v tleh le ogel njihovega desnega ostenja.

Naj na kratko povzamemo: po hierarhičnem načelu je bil ožji samostan razdeljen v vzhodni del, kjer so prebivali patri ali očetje duhovniki, in v zahodnega na drugi strani križnega hodnika, ki je bil namenjen bratom laikom ali konverzom. V istem smislu je bila s predelno steno nekdanj razdeljena po dolžini tudi redovna cerkev, v kateri so imeli svoj kor patri na vzhodni strani, bratje laiki pa svojega v njenem zahodnem delu. Vsak pri svojih vratih so prihajali vanjo: patri naravnost iz vzhodnega ali kapiteljskega kraka križnega hodnika skozi visoki vhod, ki je zdaj zazidan in je v njem nagrobnik Pongraca Turjaškega, bratje pa iz svojih prostorov v zahodnem delu samostana po pokritem lesenem hodniku vzdolž zahodnega pročelja svoje stavbe po poti, ki smo jo opisali. Ugotovitev vsega tega in potrditev domneve, da so bila bratovska vrata v cerkev v tistem njenem delu, ki je zdaj podrt, pomeni rešitev še ene uganke iz stavbne zgodovine stiškega samostana, ki prav gotovo ni zadnja. Še dosti nerešenih vprašanj skriva ta veliki spomenik v svojih stoletnih zidovih, tudi takih iz prve, romanske in zato najdragocenejše dobe tega evropsko pomembnega umetnostnega spomenika zgodnje cistercijske arhitekture. Vseh svojih skrivnosti pa ne bo nikoli razkril. Zato bo še naprej vedno znova vabil k raziskovanju in k novim znanstvenim ugotovitvam.

Stična: Zahodna stena bratovskega trakta z značilno romansko zidavo, pritličnimi in nadstropnimi pokončnimi romanskimi okenci, luknjo za tramove in romanskim vhodom v nadstropju. Foto: M. Z.

Stična: Nad sedanjimi baročnimi in gotskimi kletnimi vrati se je pokazal v nadstropju romanski vhod. Foto: M. Z.

EVROPA FRANCETA KRALJA

Tine Kurent¹

Kip Evrope na biku² je France Kralj izoblikoval l. 1955. Duhovno vsebino kipa³ bomo razbrali iz njegovih gematričnih mer⁴. Preden pa začnemo mere decifrirati, moramo opozoriti na naslednje: Medtem ko v arhitekturi merimo z natančnostjo enega centimetra, tudi velikost slike lahko merimo s centimetri, pa je pri kipu oblih ploskev, brez ravnih in vzporednih površin, centimeter predroben. Mere Kraljeve Evrope so natančni mnogokratniki decimetra ali njegove polovice. Le v enem primeru je treba upoštevati centimeter.

France Kralj - kakor tudi Plečnik-- sta vse začejala z molitvijo. Ta je zapisana v širini spomenika, v meri 150 cm. Še enkrat večje število 300 moli PRIDI K NAM TVOJE KRALJESTVO. Število 3000, ki je 20-krat večje, pa moli očenaš po latinsko:

PETER NOSTER, QUI ES IN CAELIS,
SANCTIFICETUR NOMEN TUUM,
ADVENIAT REGNUM TUUM,
FIAT VOLUNTAS TUA, SICUT IN CAELO ET IN TERRA.
PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE.
ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA,
SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.
ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM,
SED LIBERA NOS A MALO. AMEN.

Višina kipa 185 cm sporoča, da gre za PREHOD ČEZ BOSPOR. To mero sestavljata višina podstavka 74 cm in višina Evrope do vrha njene iztegnjene desnice, 111 cm. Število 74 sporoča isto, tokrat v grščini: Η ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ velja 74. V istem številu je tudi čas nastanka, kajti $19+55=74$. Število 111 ali natančneje število $111 \times 8 = 888$ je najsvetejše ime, ΙΗΣΟΥΣ. Število 74 je 2-krat, 111 3-krat in 185 5-krat večje od števila 37. Celi mnogokratniki števila 37 označujejo v grščini Jezusa in njegove lastnosti.⁵

¹ Ljubljana, Igriška 12, dipl. ing. arch., dr. sc., univ. prof. v pok.

² Zlato in Jasna Kralj sta kip podarila slovenski javnosti. Spomenik so premerili, fotografirali in slike opremili z merami študentje Andrej Mlakar, Špela Pipan in Manca Plazar. Vodil jih je in tudi sodeloval pri decifriranju moj asistent Jorg Ceglar.

³ Kurent, T., "Notranje življenje" umetnin Franceta Kralja. - Zbornik občine Grosuplje, 18, 1994.

⁴ Gematrija ni več neznana beseda, vendar ne bo odveč, če povemo, da imajo črke tudi svojo numerično vrednost, specifično za različne črkopise. Pri tem število, ki je 2-, 3-, 5-, 7-krat večje ali manjše, lahko pomeni isto. Pomenska mnogoterost števila se še čuti v našem dojemanju, da je en par isto kot dve enoti, da so tri Božje Osebe en sam Bog, da je en meter isto kot deset decimetrov in da je en teden dolg sedem dni. V gematriji je pogosto porazdeljevanje; število 120, na primer, lahko nadomesti števili 119 in 121.

⁵ Simcox Lea and Bligh Bond. *The Apocalyptic Gnosis, Part I., Research into Lost Knowledge Organisation, Thorsons Publishing Group Limited, Wellingborough, Northamptonshire, 1979.* Število 37 je bilo pomembno že pred krščansko gematrijo. O številu 888, to je o 24-kratniku števila 37, govori druga sibilinska Enigma; previsno kupolo Atrejeve zakladnice sestavlja 37 slojev kamnitih zidakov. Kaj naj bi število 37 pomenilo v predkrščanskih kulturah, pa ne vem.

Mero 185 pa sestavljata tudi meri 75 in 110, odvisno kje odmerjamo. pri tem pomeni 75 isto kot število 150, o katerem smo že govorili. Število 110 bomo razložili v nadaljevanju.

Število 185 s prerazdelitvijo +1 in -1 nadomešča števili 186 in 184.

Število 186 je zmnožek Evklidovega popolnega števila 6 in Mersenneovega števila 31, ki sodi k 16-krat večjemu popolnemu številu 496. Poleg popolnosti pa morebiti skriva še kak drug pomen.¹

Število 184 pomeni isto kot število 115, kajti $1840:16=115$. Poševna dolžina Evropinega bika meri 115 cm. Dvanajstkrat večje število 1380 označuje bika kot apokaliptično zver. CHARACTER BESTIAE velja 138.

Tudi vodoravna dolžina 120 cm skriva v sebi množico sporočil. Število 120 namreč tudi nadomešča dve števili, 119 in 121. Število 119 pomeni gematrično BOSPOROS. Število 121 ali 11 na kvadrat pa ima več pomenov.

Število 11 vsebuje najpomembnejša sporočila v gematriji Kraljeve Evrope. EVROPA velja 77, MARIAM, KRALJICA SLOVENIJE pa 231 ali 3-krat 7-krat 11. Stopnjevanje EVROPA, SLOVENIJA, ZAGORICA šteje 254 ali 24-krat 11. To potrjuje s svojim podpisom FRANCE KRALJ, ki velja 99. Še eno geslo, skrito v številu 11, bomo razložili pozneje.

V številu 115 je zapisana parafraza Ovidovega heksametra o Maeonijki, ki je upodobila z bikovim videzom zapeljano Evropo.² Če umetnico Arachne zamenja Kralj, se verz v latinščini skupaj s parafami glasi takole: KRALJ ELUSAM DESIGNAT IMAGINE TAURI EUROPAM. O, K, P. Vrednost stavka z začetnicami Ovida, Kralja in Plečnika vred znaša 460 ali 4-krat 115.

Višina deklice Evrope do vrha glave meri 100 cm. Še enkrat večje število 200 moli KRISTUS KRALJUJ.

Dolžina bika, merjena poševno, meri 130 cm oz. 13 dm.

V številu 13-krat $4=52$ je skrit avtorjev podpis KRALJ. Ta koren se večkrat ponovi tudi v drugih besedah.

Število 13-krat 3 na tretjo velja 351 in pomeni ILIRIJA PRSTAN EVROPINI, V. V., F. K., J. P. Trije umetniki-avguri, Valentin Vodnik, France Kralj in Jože Plečnik s svojimi začetnicami potrjujejo verz. Zanje je Ilirija samo drugo ime za Slovenijo. Geslo SLOVENIJA, MOJA DEŽELA skupaj s podpisi VALENTIN VODNIK, FRANCE KRALJ, JOŽE PLEČNIK velja 54-krat 11.

Število 351 je najpomembnejša cifra³ svetovne gematrije. V njej je namreč skrito po hebrejsko zapisano ime mojstra Hirma Abifa.⁴

S temuro števila 351, s številom 153, se je pogosto podpisoval tudi mojster ARH. JOŽE PLEČNIK⁵, ki je Francetu Kralju odkrival gematrijo. Kralj in Plečnik sta bila ljubljanska penata⁶. PENATI so tudi skriti v številu 13, oziroma v njegovem 5-kratniku, v številu 65.

Število 351 je v masonski arhitekturi tako pomembno, da ga je mojster Villard de Honnecourt

¹ *Sogovornik, ki se je z menoj zabaval pri decifriranju Kraljeve Evrope, me je opozoril, da število 186 pomeni tudi STEATOPIGIČNA RIT. Tudi časopisi so v opisovanju spomenika ob razkritju zapisali ta izraz. V dokaz, da vulgarna beseda ni nekaj nemogočega, mi je naštel za primer nekaj krepkih besed iz Plečnikovih pisem, objavljenih v knjigi Franceta Steleta, Arh. Jože Plečnik v Italiji, Slovenska Matica, Ljubljana, 1967: "se bo an der Stell usrov" (str. 169), "v rit me piš" (str. 169), "piš me v rit" (str. 140), "v rit me piši, lepi svet" (str. 98), "mi pa smo doma in kupujemo njih drek" (str. 151). Plečnik se ni bal krepkih besed in Kralj očitno tudi ne krepkih oblik.*

² Ovid, *Metamorfoze*, IV, 103 sq.

³ *Hebrejska beseda sepher, po naše "cifra", pomeni oboje, številko in črko.*

⁴ *Kako je Hiram gradil Salomonov Tempelj, piše Biblija. Glej tudi mojo razpravo, Hiramov Tempelj za kralja Salomona. - Napisano I. 1992 za revijo 2000.*

⁵ *Temura je v gematriji permutiranje števil. Plečnikov epitaf ARH. JOŽE PLEČNIK velja 153.*

⁶ *Penati so bili starorimski hišni bogovi. To ime je prevzela tudi skupina ljubljanskih umetnikov.*

predstavil posebljenega v svojem *Albumu*, najpomembnejšem zapisu gotske arhitekture.¹ Pri tem se je zgledoval pri Hebrejcih, ki število 351 označujejo s črkami *aleph, nuh, shin*.²

V vsoti vseh temur števila 351 je po gnostični gematriji prisoten sam Bog z več tisoč naslovi. Vsota permutacij treh števil 351 znaša 1998:

$351+315+135+153+513+531=1998$, ali 54-krat 37.

Ker je nemogoče v okviru te razprave naštetiti vse mogoče kombinacije božjih naslovov, enakih številu 1998, vabim bralca, naj si ogleda gnostično literaturo.³ Število 1998 je 18-kratnik števila 111, o katerem smo že govorili. V njem je prisotno presveto ime.⁴

Decifriranje mer Kraljeve Evrope dovoljuje naslednje sklepanje.

Kralj in Plečnik sta bila penata. Poudarjena Plečnikova prisotnost v gematriji števil kaže na njegovo vlogo v merski kompoziciji Evrope, zlasti v naslednjem. Prehod čez Bospor predstavlja Kraljev PREHOD ČEZ PREPAD, kar velja 160, od Pomočnika do Mojstra na drevesu *Sephiroth* s pomočjo Njega samega. Vsi trije nazivi so prisotni v merah Evrope: ADEPT velja 46; spomnimo se, da je s številom 460 povedano, da je Kralj upodobil Evropo. MOJSTER velja 100, IPSISSI-MUS pa 153, torej toliko kot ARH. JOŽE PLEČNIK.

Kralj in Plečnik sta gematrično povezana tudi s prostozidarskim pojmom MACHBENAE. Ime KRALJ velja 52, prav toliko kot MACHBENAE, Plečnikovi začetnici, kot jih je zapisal na svojem nagrobniku, pa pol manj, 26.⁵

V gematričnih molitvah KRISTUS KRALJUI, PRIDI K NAM TVOJE KRALJESTVO, MARIAM, KRALJICA SLOVENIJE (ponavljanje korena KRALJI!) v številnih božjih nazivih in v očenašu se zrcali versko prepričanje kiparja in arhitekta. Njuno domoljubje pa se odraža v Vodnikovem slavospevu Iliriji - Sloveniji. V njuni veri in domoljubju lahko najdemo odgovor na vprašanje Draga Kosa⁶. Kos se sprašuje, "...kako to, da sta spomenik sprejela tako strpno ljubljanska javnost in Cerkev". Odgovorimo lahko, če le vemo, kako učinkujejo subliminalna gematrična sporočila.

Merska kompozicija Kraljeve Evrope je lep primer, kako subliminalna gematrična sporočila vplivajo tudi na tiste, ki jih zavestno ne znajo brati, ampak jih le podzavestno čutijo. Preden nadaljujemo, moramo razložiti pomen besede "subliminalen", kajti pri nas ni splošno znana. Zato si pomagajmo z Websterjevimi slovarji. "Subliminalno" je nezadostno za povzročitev neposrednega občutka ali zaznave, se pa izkaže po svojem psiho-somatskem učinku. Na primer "subliminalna misel" ali "subliminalna tehnika reklame". "Subliminalno" povzroča psiho-fizične spremembe, preveč šibke, da bi jih lahko takoj občutili ali da bi se jih jasno zavedli.⁷ V angleščini beseda *subliminal* označuje tisto, česar s čuti ne moremo zaznati, vendar pa učinkuje na našo podzavest in naše telo. Kako učinkujejo subliminalna gematrična sporočila na človeka, si lahko racionalno razložimo, če razširimo Sheldrakovo teorijo⁸ morfogenetskih polj s poljem idej⁹ in z Jungovo kole-

¹ *Album de Villard de Honnecourt, Architecte de XIIIe siecle, Bibliotheque National, Departement des Manuscrits, Paris.*

² *Glej hebrejsko Knjigo nastanka, Sepher Yezirah, kot jo je Isidor Kalish pripravil za Heptangle Book, Gillette, New Yersey, 1989.*

³ *Simcox Lea, Bligh Bond, The Apocalyptic Gnosis, Part II., 1985.*

⁴ "Kajti Jezus (IHΣΟΥΣ) je v številih simbolično ime iz šestih črk, znano vsem, ki so poklicani." (*Irenaeus, Haer I. VIII. 5. Harwey, vol. I, str. 136*)

⁵ *Kurent, T., Hiram Abif in Machbenae v številih. - Rokopis.*

⁶ *Kos, D., Evropa v Ljubljani. Deklica in bikec. - Delo, 31. decembra, 1993, str. 25.*

⁷ *Webster's New Collegiate Dictionary, kakor tudi Webster's Comprehensive Dictionary.*

⁸ *Sheldrake, R., A New Science of Life, Paladin, Grafton Books, 1983.*

⁹ *Kurent, T., Magija števil. - Rokopis. - Kurent, T., Vidmar, A., The Consistency of the Antique Compositional Principles in the Architecture of the Eufasian Basilica. - Predavanje na International Congress on the Late Antiquity, Madrid, 16. decembra, 1993.*

ktivno podzavestjo¹.

Proti domoljubnim subliminalnim sporočilom Kraljeve in Plečnikove Evrope "javno dejansko ni bilo slišati prav nikakršnega negodovanja", čeprav je "še nedavno bilo povsem drugače. Mnogi se še spominjamo trušča, ki ga je povzročila namera, postaviti vodnjak na Prešernovem trgu. Prav tako se še spominjamo silovitega spisa pokojnega Bojana Štiha, s katerim je protestiral proti upodobitvi 'širokih slovenskih ljudskih množic' v spremstvu Edvarda Kardelja... Vsi ti dogodki so se nedvoumno vklapljali v tradicijo, ki jo je že na začetku tega stoletja s kritiko pomanjkljivo oblečene muze nad Prešernovo glavo začel škof Jeglič." Tudi proti bujno oblikovani nagici Evropi ni protestiral nihče, še Cerkev ne. Drago Kos pravi, "stvar je domala neverjetna, posebno če obudimo spomin na silovite škofovske proteste ob postavitvi Prešernovega spomenika z muzo brez bluze. Res je od takrat minilo že veliko let in tudi cerkveni dostojanstveniki že precej bolj stoično prenašajo goloto in podobne mesene stvari, kljub temu pa je razlogov za presenečenje še vedno precej. Na začetku stoletja je bila za cerkvene kroge pohujšljiva naivno romantična figura, ki jo je nerečni kipar upodobil 'zgoraj brez'. Gole ženske prsi so bile v tistih časih razpoznavno znamenje muz in vendar so vzbujale svetohlinsko ogorčenje. Kljub mnogim dvomom je torej napredek na tem področju v Sloveniji očiten." Očitno so pobožne gematrične ideje v merah spomenika prevladale nad erotičnostjo kipa.

Bistvo spomenika so njegova gematrična sporočila.

Zaradi svojega duhovnega bogastva in likovne dovršenosti je Kraljeva Evropa naše najbolj dragoceno kiparsko delo.

Evropa Franceta Kralja. Pogled od spredaj. Navpične in vodoravne mere spomenika so mnogokratniki petih oz. desetih centimetrov, razen v enem primeru, kjer je mogoče zaradi poševnine brati delitev z razliko enega centimetra.

¹ Jung, C. G., *The Archetypes and the Collective Unconscious*, Routledge and Kegan Paul, London, 1959.

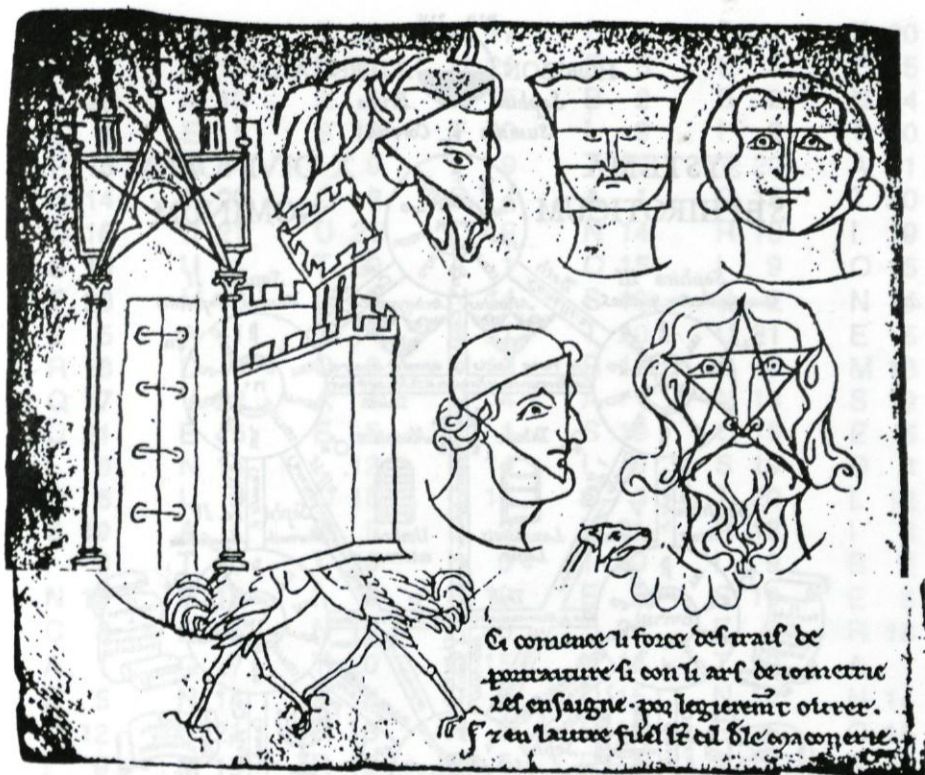

Evropa Franceta Kralja, pogled od zadaj, z označenimi posebnimi dolžinami.

I 80 I

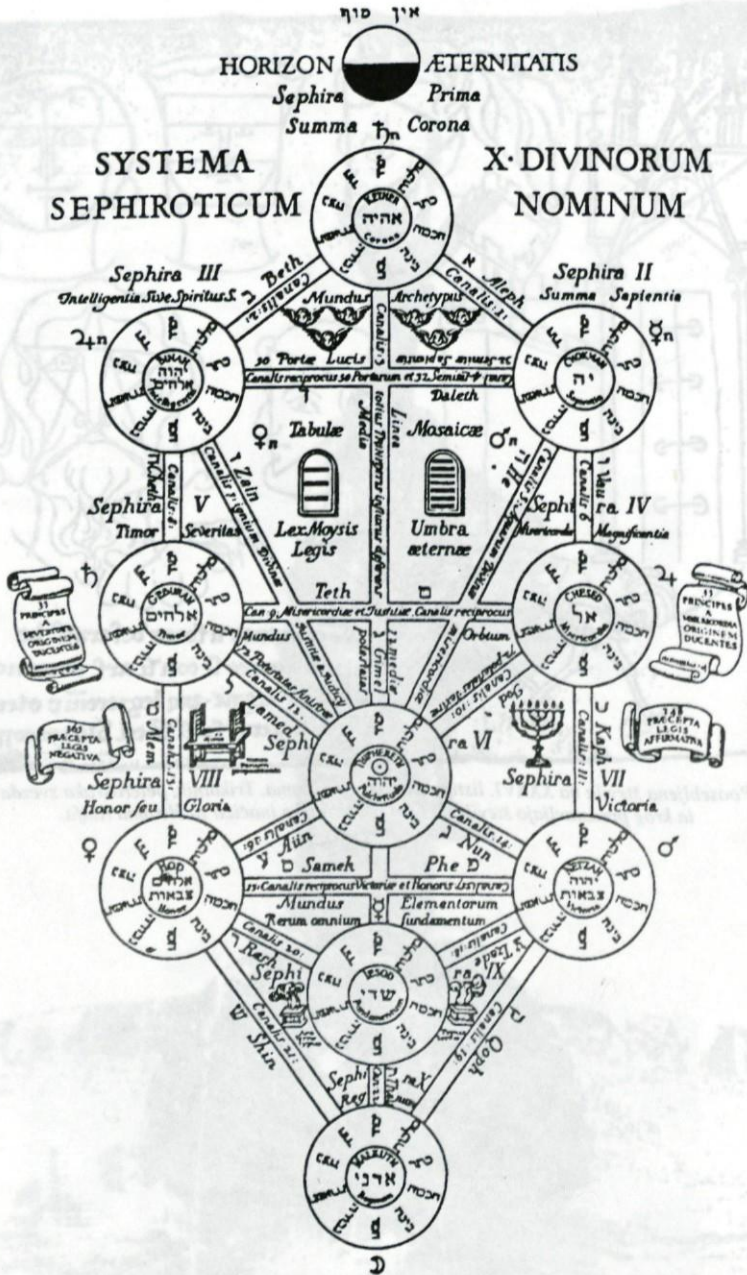
Evropa Franceta Kralja. Gledano s strani je spomenik širok 80 cm.

Poosebljena števila na XXXVI. listu masonskega Albuma. Trikotnik, peterokraka zvezda in krog predstavljajo število 351, to je hebrejsko inačico za Hirama Abifa.

S	12	V	13	L	11	M	13
A	1	V	13	L	11	M	13
N	14	F	14	L	12	A	1
O	3	F	14	L	12	O	15
T	20	I	9	L	11	A	1
I	9	A	1	L	11	O	3
F	6	T	20	O	3	M	13
I	9	V	13	S	18	S	18
C	3	O	15	T	20	I	9
E	5	L	12	R	16	N	14
T	20	U	21	U	21	N	14
U	21	N	14	M	13		3000
R	18	T	20				
	A	1					
	S	12					

TABELA I
 (Ilustracija) HIRAMA III (1870-1876) (1870-1876) (1870-1876) (1870-1876) (1870-1876) (1870-1876) (1870-1876) (1870-1876)

Od cifre IV, imenovane CHESED (adeptus exemptus), do cifre III. BINAH (magister templi) na hebrejskem drevesu življenja vodi brezpotje preko brezna. Prehod čez brezno posameznika je analogija prehodu Evrope čez Bospor.

P 16	N 14	T 20	Q 17	D 4	D 4	T 20
A 1	O 15	U 21	U 21	E 5	E 5	E 5
T 20	M 13	A 1	O 15	B 2	B 2	N 14
E 5	E 5	S 19	T 20	I 9	I 9	T 20
R 18	N 14	I 9	I 9	T 20	T 20	A 1
N 14	T 20	C 3	D 4	A 1	O 15	T 20
O 15	U 21	U 21	I 9	N 14	R 18	I 9
S 19	U 21	T 20	A 1	O 15	I 9	O 15
T 20	M 13	I 9	N 14	S 19	B 2	N 14
E 5	A 1	N 14	U 21	T 20	U 21	E 5
R 18	D 4	C 3	M 13	R 18	S 19	M 13
Q 17	V 22	A 1	D 4	A 1	N 14	S 19
U 21	E 5	E 5	A 1	S 19	O 15	E 5
I 9	N 14	L 12	N 14	I 9	S 19	D 4
E 5	I 9	O 15	O 15	C 3	T 20	L 12
S 19	A 1	E 5	B 2	U 21	R 18	I 9
I 9	T 20	T 20	I 9	T 20	I 9	B 2
N 14	R 18	I 9	S 19	E 5	S 19	E 5
C 3	E 5	N 14	H 8	T 20	E 5	R 18
A 1	G 7	T 20	O 15	N 14	T 20	A 1
E 5	N 14	E 5	D 4	O 15	N 14	N 14
L 12	U 21	R 18	H 9	S 19	E 5	O 15
I 9	M 13	R 18	E 5	D 4	N 14	S 19
S 19	T 20	A 1	E 5	I 9	O 15	A 1
S 19	U 21	P 16	T 20	M 13	S 19	M 13
A 1	U 21	A 21	D 4	I 9	I 9	A 1
N 14	M 13	N 14	I 9	T 20	N 14	L 12
C 3	F 6	E 5	M 13	T 20	D 4	O 15
T 20	I 9	M 13	I 9	I 9	U 21	A 1
I 9	A 1	N 14	T 20	M 13	C 3	M 13
F 6	T 20	O 15	T 20	U 21	A 1	E 5
I 9	V 22	S 19	E 5	S 19	S 19	N 14
C 3	O 15	T 20	N 14		I 9	---
E 5	L 12	R 18	O 15		N 14	3000
T 20	U 21	U 21	B 2			
U 21	N 14	M 13	I 9			
R 18	T 20		S 19			
	A 1					
	S 19					

TABELA I

TABELA I: Očenaš velja v latinščini 3000.

א	ALEPH	1
נ	NUN	50
ש	SHIN	300
		<hr/>
		351

ח	CHETH	8
י	JOD	10
ר	RESH	200
מ	MEM	40
א	ALEPH	1
ב	BETH	2
י	JOD	10
פ	PHE	80
		<hr/>

351

TABELA II

TABELA II: Vsota hebrejskega imena Hirama Abifa znaša 351, toliko kot vsota črk aleph, nun, shin.

$$\text{ΙΗΣΟΥΣ} = 10+8+200+70+400+200 = 888.$$

TABELA III

$$\text{Η ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ} = 2198, \text{ oziroma} = 74:$$

$$= 8 + (4+10+1+2+1+200+10+200) + (300+70+400) + \\ + (2+70+200+80+70+100+70+400) = 2198,$$

$$\text{oziroma} = 8+4+1+1+2+1+2+1+2+3+7+4+2+7+2+8+7+1+7+4 = 74$$

TABELA III: Gematrično seštevanje. Vsaka črka ima svojo gematrično vrednost, toda različni črkopisi predstavljajo različne gematrične ključe. V grški gematriji je mogoče seštevati na dva načina. Prvič, s seštevanjem vrednosti posameznih črk; drugič, s seštevanjem prvih števil v vrednosti posamezne črke in pri tem ničle zanemarimo.

K 11	E 5	P 16	E 5	P 16	P 16
R 18	U 21	R 18	V 22	E 5	R 18
A 1	R 18	E 5	R 18	N 14	E 5
L 12	O 15	H 8	O 15	A 1	H 8
J 10	P 16	O 15	P 16	T 20	O 15
E 5	A 1	D 4	A 1	I 9	D 4
L 12	M 13	Č 3	-----	-----	Č 3
U 21	O 15	E 5	77	65	E 5
S 19	K 11	Z 26			Z 26
A 1	P 16	P 16			B 2
M 13	-----	R 18			O 15
D 4	460	E 5	A 1		S 19
E 5		P 16	D 4		P 16
S 19	C 3	A 1	E 5		O 15
I 9	H 8	D 4	P 16		R 18
G 7	A 1	-----	T 20	A 1	-----
N 14	R 18	160	-----	R 18	185
A 1	A 1		46	H 8	
T 20	C 3			J 10	
I 9	T 20	I 9		O 15	
M 13	E 5	P 16		Ž 26	
A 1	R 18	S 19		E 5	B 2
G 7	B 2	I 9	M 13	P 16	O 15
I 9	E 5	S 19	O 15	L 12	S 19
N 14	S 19	S 19	J 10	E 5	P 16
E 5	T 20	I 9	S 19	Č 3	O 15
T 20	I 9	M 13	T 20	N 14	R 18
A 1	A 1	U 21	E 5	I 9	O 15
U 21	E 5	S 19	R 18	K 11	S 19
R 18	-----	-----	-----	-----	-----
I 9	138	153	100	153	119

TABELA IV

TABELA IV: Gematrična sporočila v latinščini in slovenščini.

I 9	E 5	M 13	K 11	K 11	R 18
L 12	V 22	A 1	R 18	R 18	R 18
I 9	R 18	R 18	I 9	A 1	I 9
R 18	O 15	I 9	S 19	L 12	P 16
I 9	P 16	A 1	T 20	J 10	I 9
J 10	A 1	M 13	U 21	-----	K 11
A 1	S 19	K 11	S 19	52	N 14
P 16	L 12	R 18	K 11		A 1
R 18	O 15	A 1	R 18		M 13
S 19	V 22	L 12	A 1		T 20
T 20	E 5	J 10	L 12		V 22
A 1	N 14	I 9	J 10		O 15
N 14	I 9	C 3	U 21		J 10
E 5	J 10	A 1	J 10	S 19	E 5
V 22	A 1	S 19	-----	T 20	K 11
R 18	Z 26	L 12	200	E 5	R 18
O 15	A 1	O 15		A 1	A 1
P 16	G 7	V 22		T 20	L 12
I 9	O 15	E 5	F 6	O 15	J 10
N 14	R 18	N 14	R 18	P 16	E 5
I 9	I 9	I 9	A 1	I 9	S 19
	C 3	J 10	N 14	G 7	T 20
	A 1	E 5	C 3	I 9	V 22
V 22	-----	-----	E 5	Č 3	O 15
V 22	264	231	K 11	N 14	-----
F 6			R 18	A 1	300
K 11			A 1	R 18	
J 10	F 6	J 10	L 12	I 9	
P 16	K 11	P 16	J 10	T 20	
-----	-----	-----	-----	-----	
351	17	16	99	186	

TABELA V

TABELA V: Še nekaj gematričnih sporočil v slovenščini.

STIKI LOUISA ADAMIČA S SLOVENSKIMI KNJIŽEVNIKI IN POLITIKI

France Adamič

BRATKO KREFT IN LOUIS ADAMIČ

Prvič sta se srečala konec avgusta 1932, ko je Bratko Kreft povabil skupino levo mislečih književnikov zaradi realizacije svoje zamisli o ustanovitvi literarne revije *Književnost* (1933-1935). Sestanka v Kreftovem stanovanju na Rimski cesti 20 so se udeležili poleg Krefta še Dušan Kermavner, Boris Kidrič, Edvard Kardelj in Louis Adamič; dogovorili so se o vsebinski zasnovi revije in o vsebini prve številke, ki naj bi izšla okoli 10. decembra 1932 (z navedbo januar 1933). Na tem sestanku sta Kermavner in Kardelj pripovedovala, kaj vse sta doživela v Glavnjači, kako so ju mučili, povezovali in prevračali po podu in topli po golih stopalih z gumijevko, da je začela koža pokati, stopala pa krvaveti. Potem ko je kasneje Bratko Kreft izročil Adamiču knjižico *Glavnjača kot sistem* (avtor Rajko Jovanović), je nastalo Protestno pismo, ki ga je podpisalo 42 uglednih ameriških javnih delavcev in ga poslalo jugoslovanski ambasadi v Washingtonu, nastala pa je tudi knjižica *Boj* (Struggle 1933).

Iz leta 1932 so ohranjena tri Kreftova pisma, ki obravnavajo nekatera literarna in družbena vprašanja, predvsem pa težave pri izdajanju revije *Književnost* ter Adamičevo sodelovanje in objave v njej.

Prvo Kreftovo pismo

Dragi-
predvsem mi oprostite, da Vam šele danes pišem. Ne zamerite te moje zamude! Sem namreč zelo zaposlen kot režiser in kot literat, zdaj še celo kot urednik. Hotel sem Vam pisati daljše pismo, zato sem ga vedno odlašal. Najprej prijateljska hvala za Vaš pozdrav - Boris mi je veliko pripovedoval o Vas. Ko ste bili v Ljubljani, nisem mogel priti do Vas - oblegali so Vas iz vseh strani - v številnejši družbi pa nisem imel veselja niti prilike seveda - priti do Vas. Človek se vedno lažje pogovori v manjšem krogu.

Kakor izvem od Borisa, sta se pogovarjala zanimive stvari. Če pridete v Ljubljano, bi bil zelo vesel, da se dobimo. Med literati sem precej osamljen - moja družba so marksisti; kakor Vam je gotovo povedal Boris, sem marksist - mislim (in po Borisu vem), da to Vas ne bo motilo.

Da pa takoj preidem na važno stran najinega poznanstva - Vam sporočam sledeče: revija "Književnost", ki izide proti koncu novembra, bo skušala zbrati vse progresivne socialne pisatelje Slovenije in bo seveda donasala tudi prevode iz tujih literatur. Vaša "Žena iz Dalmacije" - je zares dobra - Boris mi je dejal, da so Vam jo v Ameriki ocenili kot dobro proletarsko povest. To je res! In zdaj Vas prosim, da tudi za "Književnost" kaj prispevate. Prosil bi Vas predvsem dovoljenja, da smem priobčiti kakšen odlomek iz "Dinamita" ali sploh kakšno Vašo povest. Od Borisa vem, da ste trenutno zelo okupirani z delom - zato si ne delajte nobenih skrbi - temveč mi samo javite, da dovolite prevod kakšnega svojega dela ali odlomek iz njega. Seveda, če Vas ne nadlegujem preveč, bi Vas prosil za nasvet, katera stvar bi bila najprimernejša. Na vsak način nekaj socialnega! Mislim

namreč, da ima v glavnem vse Vaše v Ameriki izišle stvari Mile (Klopčič), ki bi mi jih potem dal na razpolago v prevod. Prosil bi Vas tudi, da mi dovolite, da Vas v prospektu omenim kot sotrudnika. Med drugimi bosta sodelovala tudi Juš Kozak in dr. Leben - saj ju oba dobro poznate! Na vsak način bi že rad v prvi številki prinesel nekaj Vašega. Prva številka mora biti izredno dobra in mora vžgati in mora biti reprezentativna. Imel sem precej dela - skupaj z nekaj tovariši smo že več mesecev na tihem vodili akcijo za denarno osnovo revije. Zdaj se nam je v glavnem posrečilo. Treba bo sicer še precej požrtvovalnosti in dela - honorarjev smo se morali vsi odreči - dokler ne bo list dobil toliko naročnikov, da bo zasiguran za daljšo dobo. Za eno leto smo sigurni in v tem letu bomo storili vse, da revijo ohranimo. Važno je za razvoj slovenske socialne književnosti, ki se mora sicer ponižno vtihotapljati v meščanske Ljublj. Zvone, Dom in svete itd.

Boris Vam je pisal o Župančičevem članku "Adamič in slovenstvo" - Župančič je napravil veliko napako - res je, da ni hotel napisati tega, kar so razumeli "jugoslovani" okrog "Jutra" - toda pozabil se je zavarovati pred izrabljenjem - prav tako je neumestno zamotal Vas v ta problem - itd. Edino kar podpišem stoprocentno, je njegova kritika naših literarnih razmer, naših "globokoumarjev" in kritikov. Ali boste napisali kakšen odgovor. Boris je rekel, da boste. To je treba!

To je v glavnem in na kratko vsaj nekaj, kar Vam bi bil rad sporočil. Veselim se že, če pride te v Ljubljano; takrat se bova lahko pogovorila kaj več.

Prepozno Vas prosim, da mi vsaj na dopisnici takoj odgovorite radi Vašega sodelovanja, ker izide prihodnji teden prospekt, pa bi rad med drugimi napovedal tudi Vas. Te dni bo menda izšel Ljublj. Zvon, ki prinese ostre članke kot odgovor Župančiču. Sem radoveden, kaj so napisali. Boris Vam je prav gotovo povedal, kakšno je stališče marksistov do slovenskega nacionalnega vprašanja.

Vas pozdravlja Kreft Bratko

10. oktobra 1932.

B. Kreft,

Rimska cesta 20.

Ljubljana.

Drugo Kreftovo pismo

Dragi Adamič!

Hvala za dopisnico in knjigo s pismom.

V redu! Vse kakor želiš

Danes sem že dal prevesti oba odlomka iz "Dinamita" - Mooneyu in Sacco-Vanzettiju. Da res je - to sta dva grozotna slučaja iz ameriške justice. 1927. l. sem v Parizu, menda kake tri tedne pred usmrtnitvijo - prisostvoval veliki demonstraciji proti ameriški justici, ki je ponovno zagrozila in končno usmrtila tudi izvedla. Tudi Mooneyev slučaj mi je dobro znan. Tudi Slovenci zaznamujemo po svetovni vojni veliko, bestialno usmrtilitev delavca, Stanka Vulčca, ki so ga v Glavnjači (Beograd) tako dolgo pretepali, da so mu polomili kosti - na koncu so ga mučili do smrti, ga zabili v zaboj in vrgli zaboj v Donavo. To se je zgodilo še za časa "svobodnega parlamenta" in je bilo v parlamentu tudi obravnavano - brezuspešno, seveda. 1928 l. je izšla brošura Rajka Jovanovića: "Glavnjača kao sistem". (Glavnjača - to je ime beogradske policijske ječe.) Mile (Klopčič) je bil tudi dva dni v njej. Ko prideš v Ljubljano, boš lahko brošuro tudi bral. Bila je legalno izdana, in takoj razprodana.

Tisto o Župančičevem članku imaš prav - to vidim zdaj, ko so izšli napadi v Dom in svetu, v Besedi in dnevnikih. Torej to so naravnost svinjarije, kar se sedaj piše o tej zadevi! Mile Ti je gotovo sporočil, kaj je pisal ultraklerikalni dr. Ložar v Domu in svetu - tudi na Tvoj račun. Značilna slovenska in buržujska hinavščina in pohlepnost - češ Adamič bi v resnici moral sodelovati pri Domu in svetu, ker ga je Dom in svet prvi "odkril". Bedaki - človek pod utisom teh člankov

blagruje tistega, ki ni Slovenec, tistega, ki ni odvisen od teh prokletih malomeščanskih, kavarniških, skozi in skozi konfuznih in egocentričnih literatov, ki istovetijo svoj jaz s slovenskim ljudstvom. Bil sem baš tisti dan, ko je Dom in svet izšel, pri Miletu - on me je opozoril, kaj pišejo, in nato sva oba dobesedno preklinjala to bando - zato pa čisto prav, direktno ne napiši ničesar - tisti članek o narodnih manjšinah pa naj bo dober momento! Danes se tudi jezim na Seliškarja, ki je hotel v današnjem intervjuju o svojem romanu nekaj filozofirati "o slovenstvu in Adamiču". Seliškar je radi "Trbovelj" dober socialno proletarski pesnik - v svoji prozi je bil do zdaj idejno konfuzen, zlasti v večjih konceptih - ne prenese namreč študija - manjka mu marksistične izobrazbe, manjka poznanje dijalektičnega materijalizma, da bi znal najti pravičen odnos do stvari, do družbe, skratka do vsega. V kalnih vodah ni mogoče živeti - še žabe poginejo, ne da človek ne bi. In pisatelj v današnji dobi mora imeti še prav posebno jasen pogled.

Iz Tvojega pisma razberem, da delaš, odnosno garaš! Bo zelo dolg Tvoj roman? Kaj pa obravnavam v njem? Za eno Te zavidam: za svobodo tiskane besede v Ameriki - mi včasih krvavimo ob naši svobodi - vem, da tam ameriška ni absolutna - toda v primeri z našo je absolutna. Jaz sem našo že praktično preiskusil. 1930. 1. februarja meseca sem izdal okrog 400 strani dolg roman "Človek mrtvaških lobanj". Knjigo so mi zaplenili, ker so jo smatrali za komunizem, blasfemijo in nemoralno. Nekaj mesecev nato sem bil obsojen na 6 mesecev zapora, 3600 Din denarne kazni. Na izredno uspelo intervencijo mojega advokata - ki je nacionalist - sem bil obsojen na tri leta pogojno - to se pravi, če v dobi treh let ne napravim nobenega delikta, mi kazni ni treba odsedeti. Še dobro leto visi nad mano ta Damoklejev meč! In veš, da ni lahko pisati!

Mimogrede sem se zdaj še spomnil Tvojega članka o narodnih manjšinah: Wilsonove točke so ostale na papirju - edini, ki so res priznali samoodločbo malim narodom, so bili boljševiki! Praktično namreč priznali! Letonska in Finska - sta dobili nacionalno svobodo! Tako so Rusi res edini v tem, kakor še v marsikaterem drugem slučaju. Iz današnjega "Jutra" vem, da pride po Tvojem sporočilu Upton Sinclair v Jugoslavijo. Prosil bi te seveda, da nas pravočasno obvestiš o njegovem prihodu - na kak način bi navezali kakšen stik z njim. Ali poznaš mogoče Mihaela Golda osebno? Poznam njegov roman "Judje brez denarja" in novelo "Temps - Temps...".

Včeraj sem videl v izložbi Jugoslovanske knjigarne hrvatski prevod Tvojega dela "Smeh v džungli". Ali je tista fotografija na naslovni strani, ki prikazuje dolgo vrsto delavcev - original? Zdelo se mi je, kot da vidim Tebe med njimi?

Borisa pozdravim, kakor hitro ga srečam.

Pozdrave

Bratko

Ljubljana, Rimska c. 20.

1. novembra 1932

Tretje Kreftovo pismo

Dragi-

Oprosti mi, ker sem tako pozen s svojim odgovorom. Bilo je dela preko glave. Ekspedicijo lista - vse sva delala z ženo in dvema prijateljema - vse sami - voditi redakcijo in administracijo - pa še režirati - tako da res nisem prišel do pisanja. Revija je sorazmerno dobro odjeknila. Včerašnji "Slov. narod" že notira in dobro agitira kar sam od sebe. "Klerikalci" so seveda na vso moč hudi name, ker sem jo pokrenil in skušajo na vse načine mi škodovati.

O "Veselem vinogradu" je dolga štorija. Je to zdrava kmečka veseloigra z zdravim moralnim jedrom in precej ostro zafrkancijo na dekadentno malomeščansko inteligenco. Res je, da je v svojih izrazih mestoma kmečko "kroftna" - da ni za "salonsko" družbo -- toda v svojem naturalizmu, v svoji pristnosti in odkritosrčnosti - zlasti pa radi zdravih seksualnih odnošajev kmečkih parov - progresivna, četudi nima socialnega momenta. Klerikalci so zagnali bes in krik - skušali so istočasno demonstrirati proti Župančičevemu članku "Adamič in slovenstvo" - proti nemorali -

skratka hoteli so se udejstvovati - mislili so, da bodo potegnili gotove napredne elemente za seboj - pa so se seveda zmotili. Največja in prva blamaža zanje je bila izjava 33 naprednih kulturnih delavcev proti "Slovenču", Govekarju in klerikalnemu kritiku Koblarju. Izjavo sva sestavila Albrecht (urednik Ljublj. Zvona) in jaz - ter jo poslala s podpisi - glavni iniciator sem bil v resnici jaz in zato se je ves njihov žolč nabiral zoper mene. Eno uro pred zadnjo predstavo "Veselega vinograda" sem prejel anonimno grozilno pismo od kleroakademikov - no in isti večer ob 3/4 na eno ponoči me je najmanj 30 kleroakademikov v kavarni "Union" napadlo. Da ni bilo režiserja dr. Gavelle, bi me bili zmazali... Imel sem namreč isti večer dežurno službo v gledališču - pa je nekdo razglasil, da sem jaz poklical policijo v gledališče, kar je bila laž, ker je policija prišla že pred predstavo - dobro informirana, da bodo demonstrirali. Ker jim demonstracija ni uspela, so se seveda jezili, in so se morali nad nekom znesti. Zato so padli po meni. Dobil sem tri udarce s pestjo po glavi - a so bili vsi lažjega značaja, ker sem jih "pariral" - četrty udarec mi je izbil očala - Torej vidiš, tako se v Ljubljani celo dejanski spopadamo za "kulturne probleme".

Borisu bom sporočil. Kolikor vem se zbira tisti material. O gladovni stavki naših ljudi v Mitrovici si bral? 14 dni so štrajkali. Več o tem, ko prideš v Ljubljano. Kdaj pa pravzaprav prideš?

Hvala Ti za poslani izrezek iz "New-Rass" - to je revija, ki jo urejuje Mihael Gold. Ali ne?

Včeraj me je nekdo opozoril, da je Tvoj članek o mehiški cerkvi izšel tudi v zagrebškem "Književniku".

Jugovar je naročnik in naš agitator. Gospodični pa bom poslal. Ko boš prebral, piši, kako si zadovoljen. Knjigo sem sprejel v redu. Druga številka bo bržkone izšla že za Božič! Ali si že daleč s svojim romanom? Jaz sem trenutno tako vprežen z redakcijskimi in administracijskimi posli, da ne morem nič pisati, četudi ima že podoben načrt za komedijo.

Prejšnji teden sem visel med nebom in zemljo. Tisti dr. Novačan, ki me je v "Jutru" napadel radi "Celjskih grofov" in komunizma, bi me bil skoraj spravil v šestmesečni zapor (izvršitev moje pogojne kazni radi romana...). V Gledališkem listu sem mu namreč krepko odgovoril, pa se je čutil užaljenega in me je hotel tožiti. Jaz pa po določenih obsodbe ne smem priti do 20. decembra 1933 pred sodišče - za vsak najmanjši postopek moram iti 6 mesecev sedeti. Damoklejev meč!

Oton Župančič se je danes zanimal za Tvoj naslov. Menda ga želi hrvaški književnik Katalinič-Jeretov.

Te pozdravlja

Bratko Kreft

Lj. 7. dec. 1932

Alfonz Gspan in Louis Adamič

Literarni zgodovinar Alfonz Gspan je konec dvajsetih in v tridesetih letih urejal književne izdaje Tiskovne zadruga v Ljubljani, v kriznem obdobju od jeseni 1932 do konca 1933 pa je urejal in sourejal revijo Ljubljanski zvon kot naslednik Frana Albrehta. Gspan je po posredovanju Juša Kozaka vodil pripravo za natis prevoda Adamičeve knjige Laughing in the Jungle - Smeh v džungli. Knjiga je izšla v marcu 1933 v založbi Tiskovne zadruga. O tem pripoveduje tudi edino ohranjeno Gspanovo pismo Louisu Adamiču:

KNJIGARNA TISKOVNE ZADRUGE

Ljubljana

Šelenburgova ulica 3

V Ljubljani, dne 24. feb. 1933

Dragi gospod Adamič!

Najprvo se Vam lepo zahvaljujem za novi odlomek iz "Potemnelih planot". Dali ga bomo prevesti in ga priobčili čim nam bo prostor na razpolago. Upam, da v aprilski številki.

Zdaj pa nekaj drugega.

Vaš predlog, ki ste mi ga stavili, glede honorarja za "Smeh" sem sporočil na zadnji seji TZ.

Gospodje so prevdarjali takole: 5000 Din je glede na razmeroma visok honorar, ki ga bomo plačali prevajalcu (400 Din od pole), tako veliko breme za knjigo, da ga ne prenese. Po računu bi znašal torej poleg prevajalskega honorarja ves honorar ca 600 Din od pole. To velja zlasti zato, ker je naklada knjige določena komaj za 1500 exemplarjev. Poleg tega smo od SS. Jurija (za Marijo Antoinetto) avtorizacijo za knjigo, ki bo stala ca 40 pol, za honorar 200 Schillingov (ca 2000 Din).

Prosim, da me ne boste razumeli napak. S temi navedbami Vam hočem le predočiti, kako težko je s slovensko knjigo zlasti v zadnjih časih. Spominjam se, da ste omenili takrat, ko ste - vem, da sicer popolnoma neobvezno - predlagali honorar, založbo BINOZA, ki pa izdaja svoje knjige v 3-4-krat višjih nakladah. - Torej TZ nima namena, da bi oškodovala pisatelje, zato je pripravljena plačati kolikor mogoče visok honorar in bi ga rada plačala tako, da bi avtorjem ustregla, vendar pa so današnje razmere za slov. knjigo tako neugodne, kakor menda še niso bile. Vodstvo TZ Vas zategadelj lepo prosi, da to upoštevate in da mu predlagate nižjo vsoto, nakar Vam bomo denar nakazali, kakor ste želeli. Kakor sem razbral iz debate, bi bili pripravljene izplačati kake 2000-3000 Din.

Prosim za navodilo, kam naj Vam pošljemo honorar za 2. štev. LZ (Ljubezen v Ameriki) v znesku Din 330.-?

Lepo Vas pozdravlja

Vaš

Alfonz Gspan

Naknadno sem opazil Vaše današnje pismo. Honorar za Zvon bomo danes odposlali na dani naslov.

Odlomek bomo obdržali vsekakor mi in ga čimprej priobčili. "Smeh" bo prih. teden dotiskan. Računam, da bo knjiga izšla nekako čez 14 dni.

Zdaj gre še za to: ali bi mi ne mogli nujno poslati enega iztisa v originalu, ki bi ga rabili za opremo. Ali pa tisto Vašo fotografijo, ki je bila tam uporabljena. Če morate - prosim, hitite.

PRIPIS

1. Odlomek iz "Potemnelih planot" (The Darkened Plain) je izšel pod naslovom "Bedni otroci" (Poor Children in America) v Ljubljanskem zvonu (11, 1933, 660-665). Knjiga s tem odlomkom je izšla z naslovom *Grandsons. The Story of American Lives* leta 1935 v New Yorku in Londonu, v slovenščini z naslovom *Vnuki* pa leta 1951 pri Cankarjevi založbi v Ljubljani.

2. Vse honorarje za objavo knjig, esejev in odlomkov iz knjig v slovenščini in hrvaščini je Louis dajal materi Ani Adamič.

3. Alfonz Gspan mi je pripovedoval, da sta se z Louisom srečala poleti 1932 v Tiskovni zadrugi, ko sta podpisala dogovor o prevodu in natisu knjige *Smeh* v džungli; tedaj sta obudila spomine na njuno mladostno večkratno srečanje v Prapročah na Blatu, ko je Alfonzov oče, pooblaščen geometer in entomolog, v obdobju 1909-1914 izvajal katastrske meritve ob delni in postopni razprodaji Adamičevega posestva. Oče Gspan je jemal s seboj svojega 6 do 10 let starega sina Alfonza, ta pa se je srečal s številnimi Adamičevimi otroki, med njimi je bil tudi najstarejši Lojze-Louis. Osebnost se spominjam gospoda geometra Alfonza Gspana st. kot živahnega in elegantnega človeka s črno kozjo bradico; pogosto je prihajal v naše okolje zaradi meritev ali opazovanja in lova insektov. Gspan se uvršča med začetnike slovenske znanstvene entomologije.

DRUŽINA IGRALCEV POTOKARJEV

Janez Šeme¹

Korenine na Polici

Po prvi kot po drugi svetovni vojni znana igralška družina Potokar ima svoje korenine v vasi Polica pri Grosupljem, ki se je pred 1945 imenovala Polica pri Višnji Gori, kamor smo takrat gravitirali zaradi tamkajšnje železniške postaje, pošte, sodnije, žandarmerije in več trgovin.

Polica je takrat štela blizu petdeset hišnih števil. Petina je bila gruntarskih, polovica polgruntarskih, ostale domačije so bile malokmetske, obrtniške in kajzarske. V Hribu so stale stavbe: cerkev, župnišče in cerkvena hiša, šola in šolsko stanovanje ter gostilni Možák in Francèk. Gori v Bliski vasi, kilometer od teh, so bile štiri, spodaj, v ravni, nekoliko (prijetno) močvirni ravnici je stalo sedemnajst strnjenih in raztresenih domačij, v gruntarskem delu enajst, v nadvasici Goričane pa pet.

Najvzhodnejša od goriških je bila srednja kmetija Finčeva, katere lastniki so se pisali Potokar. Tisti Finčevi, povsem drugi od današnjih, so morali biti ponosni, ambiciozni ljudje, ki so za vsako ceno hoteli kam više, morda celo ven iz goriške majhnosti. Verjetno so se zadolževali, zaradi česar se je začela v lepi sončni rebri sloneča domačija "pogrezati". Stari Finc, ded poznejših igralcev, je nekoč poslal cel vagon živine v Italijo, pa je med prevozom prišlo do nesreče, in vse veliko upanje je splavalo po vodi.

Že tako zadolžen je tako rekoč čez noč osiromašil, saj sam ni mogel imeti toliko živine za prodajo, ampak si jo je verjetno dokupil - z dodatnim posojilom... Do gospodarskega poloma je pa lahko prišlo tudi zaradi kakšne nesreče, hude bolezni ali smrti pomembnega člana družine. Goričanje so na splošno vedno dobro gospodarili, in komaj verjamem, da bi bili Finčevi (Potokarjevi) izjema. Vsekakor se čudim, kako so mogli šolati sina Franceta. Pa menda ni v tem vzrok za (raz)prodajo domačije?

Po izgubi domačije in poravnavi dolgov je ostalo kaj malo denarja za pet članov brezdomske družine. Če ga je sploh kaj ostalo - za preživetje! Stari Finc je nekaj časa gostoval pri razumevaljivih ljudeh - enako že kdaj odrasli otroci - zadnja leta pa pri sinu Jožetu na Kodeljevem. Otroci so pohiteli do svoje strehe nad glavo. Jera se je poročila na Polici in težko preživljala sebe in štiri otroke, posebno po moževem odhodu v Ameriko, od koder se ni vrnil, "slik ameriških predsednikov" pa tudi ni dolgo pošiljal... Urša se je ustalila in poročila v Ljubljani. France, absolvent učiteljskega, se je zaposlil kot učitelj in imel številno družino. Po njegovi zgodnji smrti se je uboga vdova s sinovoma in štirimi hčerami preselila v Ljubljano. Najodločnejši od Finčevih otrok Jože - poznejši oče igralcev - si je s pomočjo sorodnikov, zlasti očeta in bratov neveste Marije, po domače Bregarjeve Micke, v Ljubljani kupil zemljišče in na njem postavil hišo. Zadnja leta svojega življenja je stari Finc, njegov oče, preživel pri njem na Kodeljevem, da je še vsaj lahko popestoval njegove otroke, svoje vnuke.

Včasih se zamislim v tista davna leta, ko je Finc Jože (Potokar) prihajal iz Goričan dol k Bregarjevim vasovat, iz peteročlanske družine v deseteročlansko, iz zadolžene v dobro stoječo...

¹ Kranj 4000, Koroška cesta 16, prof. romanist

Kakšen je neki bil ta Jože, da si je drznil odpeljati eno od dveh dragocenih hčera pri osmih moških? In kakšnih! Le kdo naj potem pri Bregarju kuha, pospravlja, pere, skratka gospodinji. S čim se je neki Jože mojemu dedu tako priljubil ali vsaj prikupil, da mu je dal čedno, delavno, doma prepotrebno hčer v zakon? Pri osmih moških, ponavljam! Vsekakor je bil kateri od najstarejših dedovih sinov že od doma, na svojem.

Kakorkoli že, Micka, ki je imela več ženinov, je postala žena samozavestnega Jožeta, ki je moral biti kar v redu fant, na dobrem glasu, sicer bi mu je moj previdni ded nikakor ne tvegala dati. Stari rek, da cagav fant še nikoli ni dobil "fejst punce", velja tu v polni meri. Mladi mož Jože Potokar je na vse načine dokazoval, da je vreden zaupanja Bregarjeve hiše, kamor so radi zahajali tudi vsi njegovi, odkar niso več imeli svojega doma.

Mladi zakonski par Jože in Marija (Micka) sta na Kodeljevem vsestransko zaživela. S finančno in fizično pomočjo Bregarjevih sta si uredila dom, Jože se je zaposlil, Micka zagospodinjila. Tudi otroci so prihajali. A sreče z njimi sprva nista imela: vseh prvih pet je pomrlo! Šele šesta, Ivanka, je ostala. Za njo pa še Jože in Lojze. Toda upanje je bilo preuranjeno: naslednji je spet umrl... Pa vendar prišli in živi so ostali še Polde, Stanko in Ladko. Končno torej - šest živih, šest mrtvih... Naravna selekcija je temeljito opravila, ostali so bili namreč krepki in zdravi. Ne samo njihova všečna zunanost, tudi bistrre glave otrok so v starejših budile nado, da so hudi časi mimo. Otroci so rasli in vsako leto stopali v višje razrede.

Toda dekile in pet dobro razvitih fantov je iz leta v leto zahtevalo več kalorij. Kazalo je, da je ljubezen staršev obnemogla, njuna skrb zanje opešala. Očetova plača pri Mestnem dohodarstvenem uradu in mamino dirkanje za izdatnejšo prehrano nista zadostovali. Kako sta tuhtala in ugibala, kje bi se našla rešitev! Najprej sama, potem Ivanka, najstarejša... Prva svetovna vojna se je res končala, a vse vrste drugih težav so pestile svet, nešteto smrti, gorja, bolečin in pomanjkanj je mučilo človeštvo. Kako nasiti milijone lačnih, kako potegniti rešilno črto čez vse tegobe, ki še mučijo države in (zlasti) velika mesta? Tako tudi Ljubljano.

Po odločitvi mojih staršev, da me dajo v latinske šole, in po prejšnjem nasvetu učitelja Drem-lja, tetinega moža, me je ta dvojce počitnic pripravljalo za Ljubljano ter me toliko podkovalo v slovenščini in računstvu, da je na spricevalo drugega razreda lahko napisal: "Učenec je sposoben za prestop v drugi višji razred." (Torej v četrtega, kolikor je bilo potrebno za vstop v takratno osemrazredno gimnazijo.)

Tako sem prišel stanovat in na hrano k Potokarjevim na Kodeljevo. Ivanka je zaključila učiteljske, Jože, najstarejši od fantov, je bil proti koncu študija matematike in fizike, Lojze, rojeni igralec, je pustil sole in se zaposlil, priložnostno - tudi kot pek v takratnem znanem "ferfleksmagacinu" (nemško Verflemsgmagazin - oskrbovalno skladišče), vojaškem seveda, Polde je bil dijak višje, Stanko nižje gimnazije, Ladko pa osnovnošolec.

Hišica na Kodeljevem in družina Potokarjevih

Pritlična hiša strica Jožeta oziroma tete Micke je premogla le majhno predsobo, ne veliko kuhinjo z neznatno shrambo ter dve sobi. Razna krama na pospravljenem podstrešju je šele pozneje dala prostor prepotrebni mansardi.

Na majhnem dvorišču je stala drvarnica s provizoričnim hlevom za prašiča ali kozo (s katero se je dajala teta, potem Ivanka, nekaj časa pa še moje sestre), na koncu pa sanitarije z majhno pralnico, ki se je držala hiše. Precej velik sadni in zelenjavni vrt je od sosedov ločila ograja iz smrekovih letev. Del vrta se je vlekel do krajevne poti, nekaj ga je bilo pa še med hišo in to. Ograja je takrat zagotavljala varnost hiše in ljudi v njej.

Večje kose perila so ženske prale, stoječe na dokaj strmih stopnicah, v Grubarjevem prekopu, kar je bilo ob narasli vodi nevarno. Bricljeva hči je tako izgubila ravnotežje, padla in utonila. Zato je stric za pralne dni sinovom naročal, da mora biti zmeraj eden od njih tam za varuha. Najraje sta ubogala Polde in Stanko; kadar je prala moja simpatična sestra Francka, še posebno. S knjigo v

roki sta sedela v bližini in pazila.

Preden začnem s podrobnejšim opisom nemajhne Potokarjeve družine, naj opozorim na nekaj bistvenih razlik med Kodeljevim po prvi svetovni vojni in po drugi, zlasti po letu 1970, da ne omenjam današnjega. Od Loke (travnika ob Ljubljani) gor je stala hišica Šeficovih, čez sto korakov dalje Hladnikova vila, nato pa štirje dvojčki, katerih prva polovica, na severni strani, je bila last Potokarjevih. Čisto na koncu, tik nad Grubarjevim prekopom, pa je gospodovala večja gostilna Bricelj s kostanjevim vrtom, kjer so posedali počitka potrebni meščani. Zadaj za zgoraj omenjenimi dvojčki sta se skrivali Židanova in "Tanemska" hiša, iz katerih so moški in nekatere ženske iz ostalih hodili na delo v tovarne.

V grapi, ostanku nekdanjega zalivčka Ljubljanice, dol od Potokarjevih, smo videli dolgo, neometano hišo Florjanovih, ogromen vrt, vsako leto skrbno obdelan, na zravnem delu grape, že domala pred Bricljem, z vmesno potjo, je pa stala boljša hiša, v kateri so nekaj časa pekli kruh. To je bilo vse... Ne še. Južno od vodmatskega mostu sta tik proge Ljubljana-Novo mesto stali dve vojaški baraki s kuhinjo.

Razan naštetih hiš in tem pripadajočih manjših delov nismo videli nobenega drugega objekta, in to na vsem Kodeljevem med Ljubljano od mostu dol do Špice in Grubarjevim prekopom, delom proge in Codellijevim gradom. Kodeljevo, najbolj odprti del otoka med vodnima prečnicama, je takrat vsebovalo: ravni Planir, pot med vodmatskim in štepanjskim mostom, omenjeno vrsto hiš, severno od teh velik kompleks polja, jugozahodno pa vzorno obdelane njive barona Codellija, čigar grad z gospodarskim poslopjem se je ponašal s kostanjevim drevoredom vzhodno in zahodno. Del Planirja ob Ljubljani do Mergenthalerja vis-à-vis je bil razkopen, porasel s plevelom in ščavjem ter nizkimi drevesci, na katere so ptičarji nastavljali limanice za lovljenje čizkov in "štigeljcev", vseprek so vodile male tračnice z vagončki, strelski jarki so bili ponekod že na pol zasuti, tu in tam so ležali ostanki orožja in municije, kape, torbe, patrone..., pa kazemate, ostanki bunkerjev so nas ustavljali, med naštetim je bujno uspevalo ščavje, vratič, tevje..., razkopani svet pa je služil vojakom za pouk poljske fortifikacije.

Vsega tega že vajeni bratrance in sovrstniki niso mogli čutiti z menoj, ki sem se, komaj iztrgan s podeželja, bolno privajal dotlej nepoznanemu svetu. Še močni piski z lokomotiv so me motili in spravljali v čudno otožnost, da bi najraje pobegnil domov. Oni so pa uživali... Zbežal bi tudi pred vojaško trobento iz "ferfleksmagacina", no, pred to le zjutraj, ko bi tako rad še spal; zvečer pa nas je uspavala.

Na Planirju so vojaki eksercirali, srednješolci smo proti koncu šolskega leta nastopili s prostimi vajami, pozneje je pa tam baron Codelli učil sina, kako naj pri oranju ravna s traktorjem... Ob ugodnem vremenu smo sleherni dan videli dolgolasega študenta filozofa, ki je resno stopal čez Planir in štepanjski most tja na polje in ob prekopu, čez uro pa spet nazaj h knjigam... Sin lastnika bližnje tovarne je pozneje res postal dr. psihologije in filozofije - Miroslav Hribar.

V dvanajstih hišah nas je stanovalo okoli petdeset prebivalcev, a nekaj jih je bilo tudi v barakah, lesenih za vojake. Teh je bilo po prvi svetovni vojni dovolj na vsej periferiji Ljubljane. Neredka od njih je služila za stanovanje novodošlim, posebno delavskim družinam in je stala do okoli 1922, ko so počasi podrli vse razen adaptiranih za družinsko uporabo.

Kljub opominom strogega strica in milejše tete je bilo nas otrok na Planirju vedno dovolj, poleti in pozimi. Radi smo se zadrževali na velikem Hladnikovem dvorišču, na bogatem vrtu, okoli šupe, na travi s tremi jeseni, v slabem vremenu pa v njihovi ali stričevi kuhinji, igrali domino, špano, šahirali, pomagali drug drugemu pri učenju, zunaj pa brcali žogo iz cunj, se skrivali, tekli, plezali: Hladnikovi dekleti Nada in Milena, Florjanova Slavka, redkeje kateri od Šeficovih in Metavzljevih. Modri, resni, pridno se učeči Polde se je malokdaj pridružil našim zabavam. Uživaje pa me je sedečega na gugalnici, katere konca vrvi sta bila privezana za močno vejo jesena, rastočega ob poti, tako pognal, da mi je jemalo sapo, vendar sva vsak po svoje uživala, ko sem se dvigal do spodnjih vej visokega drevesa. Enako so se zabavali drugi bratrance in sosedovi otroci, kadar niso imeli preveč učenja za šolo.

Pred vhodnimi vrtnimi vrati nas je v toplih mesecih vabil z mehko travo porasli in močno

jesenovo senco hlajeni občinski travnik, kjer so gospodinje sušile perilo. Tam je stal železen drog za stepanje oblek in preprog, ki pa so ga bratranci uporabljali za telovadbo. Telovadili so tako sijajno, da bi težko kateremu od njih dajal prednost, če bi jo, bi to zaslužil Jože. Skok, vesa, sklopka, veletoč..., vse so zmogli.

Užitek je bilo ležati v visoki travi doli na Loki, vis-à-vis Karmeličanskega samostana, ki je stal onkraj Ljubljani. Brali smo, se učili in ponavljali za naslednji dan, obenem pa občudovali barve in vonje cvetlic med bujno rastočo travo. Izpod mogočnih jagned smo se ozirali na visoki zid okoli strogega samostana in se pogovarjali o redovnicah, tam živečih nevidno za zunanji svet, zaobljubljenih, da bodo v molitvi in dobrih delih Bogu vdano vztrajale do smrti...

Komaj verjetna in težko razumljiva razlika: tam mir in pokorščina, zunaj nemir in prostost... Kopali smo se v Ljubljani ali še raje v Grubarjevem prekopu. Stanko se je eno leto že v marcu, naslednje pa sta se Polde in Lado pognala v vodo le malo pred vsemi svetimi.

V juniju in juliju smo hodili po borovnice na Golovec, po češnje pa na Orle in v Češnjico, v jeseni pa po kostanj na Golovec. Za gobarjenje skoraj ni ostalo časa. Kadar smo dobili premog ali drva, smo morali delati vsi in dobro, pa nas je stric ob vrnitvi iz službe še oštel: "Krlinč namol, jaz sem moral vse plačat, tud drobiž! Alo, kar še enkrat na bero!"... Rad sem pomagal, sem se vsaj malo razgibal, kakor sem se doma in po čemer se mi je tožilo.

Zaradi pomanjkanja smo morali gledati na vsak dinar, spoštovati še tako nezatne drobtinice kruha. Na srečo so Potokarjevim pomagali Bregarjevi na Polici, Kostevčevi na Pancah, Šemetovi in Retljevi v Ljubljani... Moji domači so zame plačevali v naturalijah: enkrat na mesec ali dva je oče ali starejši brat pripeljal kruh, sadje, maslo, jajca, moko, žito za kokoši, krompir, mošt, žganje..., enkrat na leto tudi drva. Ne le jaz, vsi smo bili veseli takih obiskov, saj smo nekaj časa zatem brezskrbneje zajemali iz sklade.

Ivanka Potokar

Poleg te pomoči pri prehrani družine je prišla še druga. Po mojem prihodu k Potokarjevim je mlada učiteljica Ivanka dobila službo v Šentgotardu nad Zagorjem, Jože se je, še preden je diplomiral, zaposlil na ljubljanski realki, Lojzeta so angažirali v potujočem gledališču v Osijeku. Tako sem razmeroma lahko prišel k teti, saj sta dva odšla. Vendar je tudi njiju čakala postelja, Ivanko vsak mesec, Lojzeta dva do trikrat na leto. Jože je kajpada ostal doma. Prav tisto leto je (najbrž) odslužil vojaški rok - kar v bližnji Vojaški bolnici.

V Šentgotardu je sestrična našla neskončno dobre ljudi, ki so kar tekmovali, kdo bo bolj počastil prikupno mlado učiteljico. Župan ji je ugodil z eno uslugo, trgovec z drugo, hvaležni starši so ji nanesti dobrot, kolikor jih pač premorejo takile kot mravlje pridni ljudje na zemlji, ki jo imajo radi... In otroci so v razredu sedeli mirno, disciplinirani in poslušni so bili srečni pozimi, da jim ni treba kje prezebati, poleti pa se ne znojiti pri delu na soncu.

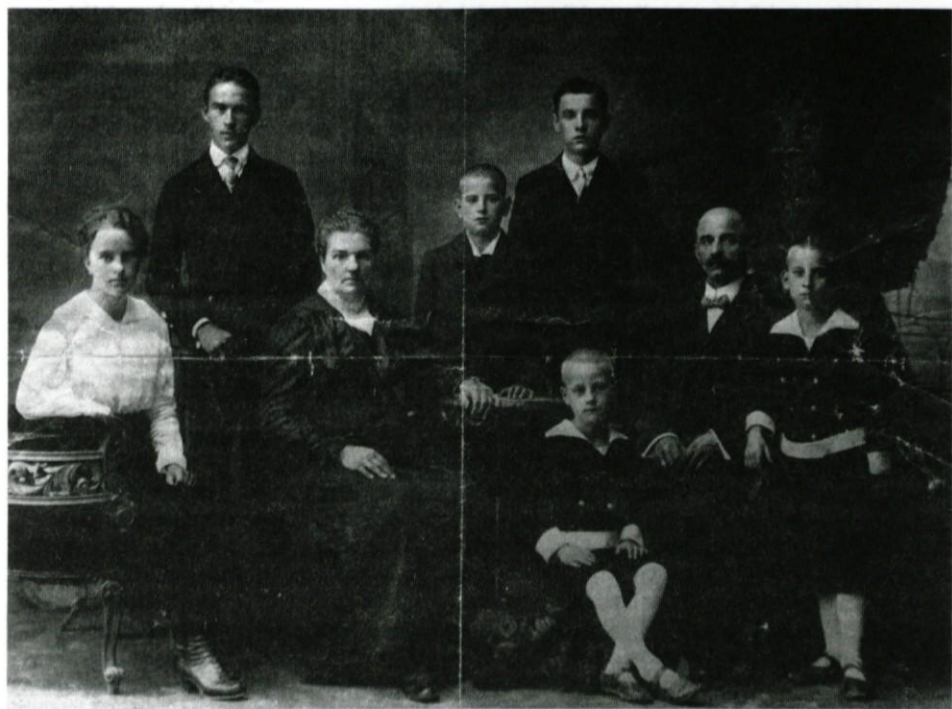
Ivanka je v (takrat) težko dostopnih hribih spoznala doslej nesluteno dobroto in spoštovanje, kakršnega ni pričakovala. Preprosti starši so že sami pripravili otroke za šolo in jim strogo zabičali, kako naj se vedejo. Počutila se je srečno, bolj kot le kdaj v svojem življenju.

Toda kam s stvarmi, ki so ji jih nanesla dobra srca? Nič lažjega, mar ne? Pa vendar... Doma je bilo po prvi svetovni vojni - kot po vsaki - dovolj lačnih ust... Po dobrem tednu bivanja med srčno dobrimi ljudmi je pisala, da pride naslednjo soboto domov in naj jo pridemo z vozičkom počakat na železniško postajo. Kar trije smo šli tja: Stanko, Ladko in jaz... Joj, kaj vse je pripeljala! Kot bi prišla iz Indije Koromandije! Mitničarju je plačala mitnino, brž smo naložili, povezali in odpeljali.

Doma je završalo. Kuhinja, kamor smo na mizo znesli dobrote, se je napolnila z neko posebno radostjo: prišla je učiteljica - rešiteljica... Kakšni veseli obrazi vseh nas so občudovali prekrasna jabolka, sočne hruške, domače maslo, v kmečki peči pečen kruh, orehe, med... Na Ivankin namig sem tudi jaz koprneče segel po maslenki. Obrazi so nam žareli in v sestričninem sem opazil neko izjemno lepoto, kakršno poraja zavest, da smo nekoga osrečili... "Ja, Ivanka...", je hotela nekaj reči

teta (njena mama), pa jo je prehitel stric: "Le zapomnite si, fantje, da ga ni poklica, kot je kmečki, če je vse na mestu - posestvo, gospodar, gospodinja, otroci, vsi pridni, ubogljivi..." Polde pa je dejal: "Presneto te morajo ceniti, Ivanka, komaj si tja prišla, pa so ti že vse tole nanесли!"

Ivanka je še naprej mislila na domače in jih razveseljevala. Dvakrat je šel pa Stanko tja po dobrote: z vlakom do Zagorja, od tam peš, nazaj s kmečkim vozom do prevoznika čez Savo, dalje s slučajnim voznikom, dvema ali več, dokler se mu ni posrečilo po etapah priti do doma... Ker pa je bila pot zaradi čakanj, vremenskih neugodij in še česa preveč tvegana, so domači sklenili, da Stanka ne puste več samega na dolgo pot. Končno je pa Ivanka tako in tako sleherni mesec prihajala domov in staršem še naprej lajšala skrbi za prehrano. Skoraj brezplačen prevoz res ne bi odtehtal morebitne nesreče.

Datum nastanka te slike mi ni znan, po informacijah in po lastni presoji pa menim, da je bila posneta leta 1919, se pravi nekaj let pred razmeroma zgodaj umrlimi starši (mama najbrž 1922 ali 1923, oče pa 1924 ali 1925). Udje družine na sliki so takole razporejeni: sedijo: Ivanka, najbrž istega leta - 1919 končala učiteljske, 21 let; mama, gospodinja, ok. 47 let; oče, revident Dohodar: urada, ok. 50 let, stoje: Jože, maturant gimnazije, poznejši igralec in profesor, 19 let; Polde, poznejši zdravnik, 14 let; Lojze, poznejši igralec, 17 let; čisto na desni, zraven očeta Stanko, poznejši igralec, 11 let; spredaj pa sedi Ladko, poznejši prodajalec in igralec, 8 let.

Potokarjeva hiša je bila takrat polna hvale in stalnega pogovora o Šentgotardu: Trojane, Čemšenik, Sveti Ožbolt, Blagovica, Lukovica, Črni graben, rokovnjači, vse to se je ponavljalo dan na dan... S spoštovanjem.

Stric in teta sta bila dobra starša, skrbna in varčna. Domači vrt smo pridno obdelovali, pa je stric vseeno stopil do barona Codellija, ko si je ta ogledoval del zapuščenega Planirja, in ga prosil za košček zemlje, na katerem bi lahko pridelal nekaj živeža, češ da ima veliko družino in da otroci študirajo. Komaj izraženi želji je baron takoj ustregel: "Kar vzemite si tistile trikotnik vis-à-vis

usnjarne Mergenthaler!”

O kakšni protiuslugi ni hotel niti slišati, verjetno je že vedel za Potokarjeve in njihove uspehe v šoli. Njegov, Codellijev, renome so ti, zlasti Jože, kovali v zvezde: svetovno znani fizik, lastnik prvega avtomobila v Ljubljani, prvega traktorja, izumitelj in načrtovalec letal, ladij, televizije (imenovane DALEKOZOR), iskalec vode z bajalico... Kako nečastno bi se takemu človeku zdelo pozabiti na plemenitost!

Po deževju je voda odtekla in pustila dobro pognojeno zemljo za seboj. Kljub dodatnemu pridelku pa je teta še naprej kupovala živež tu in tam. Kadar je vse odpovedalo, je stopila do rojakinje Rzarjeve Micke, kuharice v gradu, ki ji je napolnila cekar in “pompaduro”, če tega ne, pa dala vsaj dva hlebčka ajdovega ali koruznega kruha.

Ker smo imeli za zajtrk navadno pšenični ali koruzni zdrob, kuhan na kozjem mleku - Belko je prvi začel molsti Polde - kosila so bila pa malokalorična, z mesom v juhi le ob nedeljah, smo komaj čakali četrto popoldansko uro, ko so zarožljali tetini ključi, vzeti izza pasu: z najmanjšim od teh je odklenila vratca omarice v shrambi, iz katere je vzela kruh in nam ga odrezala starosti ustrezen kos. Hudo sem moral biti lačen, da se tega tako dobro spominjam.

Špecerijo smo nabavljali v Konzumu na Zaloški cesti ali pri privatnem trgovcu Šarabonu na isti cesti, najbolj pa je bil stric zadovoljen s trgovcem Mencingerjem na Kette-Murnovi cesti. Vrednost nakupa so vpisovali v Nabavno knjžico in stric je plačal po prejemu plače prvega v naslednjem mesecu.

Preskrba, še racionalizirana, pomanjkanje denarja in preveč mladih v družini so povzročali občutek nenehne lačnosti... No, pa se je spet našla majhna rešitev iz zadreg. Pred barake “ferfleksmagacina” z vojaško kuhinjo in pekarno smo fantje hodili čakati in moledovat vojake, naj nam prodajo hlebec ali dva komisa. Včasih je šel tja Stanko, včasih Ladko, ko sem spoznal način, pa tudi jaz sam. Razen nas “Potokarjevih” seveda še drugi. Komis je bil res malo kisel, da je dlje zdržal, a lačni nismo spraševali po kvaliteti. S čajem je bil zame najboljši kruh na svetu! Takrat smo razumeli smisel molitve: Daj nam danes naš vsakdanji kruh!

Redkokdaj smo dobili belega, dražjega, a čudovitega. Vojak ga je prinesel na skrivaj, da ga ne bi videl dežurni oficir. V začetku sem se čudil, zakaj je treba kruh skrivati. Pojasnili so mi: vsak vojak ga dobi kilo na dan, kolikor ga normalno poje, če mu ga pa ostane, ga lahko proda. Toda zvedeli smo, da ga nekateri vojaki jemljejo iz pekarne, kar je bilo strogo prepovedano... Pa je že tako, da se najdejo špranje, skozi katere se izmuzne tudi kakšna štruca kruha.

V srečnih večerih smo dobili kruh v petih minutah, največkrat pa čakali uro, dve, včasih pa prišli prazni domov. Ne samo enkrat se je zgodilo, da je debeli Mujo ali Čoko izpod srajce na trebuhu potegnil še toplo štruco!” Živela higiena, kajne! Pa kaj, takrat nismo mislili na to. Veseli smo stekli domov, kjer so nas nestrpno čakali.

Pri peku je bil kruh razmeroma slab, a jaz sem bil zadovoljen s kakovostjo. Hudo so pa vse nas motili “dodatki”: oglje, slama, mišji minimi, posebno pa ščurki... Nekaj prsti in peska je bilo baje dovoljeno dodajati moki, ki je je primanjkovalo kot po vsaki vojni. Belega kruha je manjkalo in še med črno moko so devali proseno, sojino, fižolovo, bobovo in razne druge primesi. Pomembno je bilo, da se je napeklo dovolj kruha za napolnitev lačnih želodcev, četudi ob drobljenju peska med zobmi...

Mama mladih Potokarjev je pekla kruh tudi doma, navadno smo ga pa nosili peč k Jezeršku v Moste ali v kratkotrajno pekarno v našem naselju. Ta kruh je bil božanski.

V kritičnih dneh za prehrano je teta obiskovala kmete v Štepanji vasi, Hrušici, Bizoviku in na Fužinah, sama ali z Ivanko, spremljali smo jo pa tudi Stanko, Ladko in jaz, da se ni sama mučila z nošenjem živil.

Sicer pa se je teta najbolj zanesla na brata Matica na Pancah in Janeza, mojega očeta in dobro mamo na na Polici. Med mojim stanovanjem pri Potokarjevih smo se izredno razveselili, kadar je ta pripeljal naturalije, da smo zvedeli novice od tam doli, jaz pa tudi, da sem imel po daljšem času priložnost Črnega potrepljati po lepem vratu.

Prvo leto sem imel blizu do osnovne šole v Mostah, naslednja pa precej dlje do gimnazije na

Poljanah, kjer so se šolali vsi bratrance. Polde, Stanko in jaz smo včasih pritekli tja v dobre četrte ure, upehani, za tramvaj smo imeli denar le v izredno neugodnem vremenu. Slabe pol ure zmerne hoje po pouku domov pa nas je razvedrilo, na Planirju še posebno, da smo svobodneje zadihali. Z lešem pokrita pot je bila tam zmeraj trda, le v zimskem času kdaj lepljiva.

Tretje leto sem stanoval pri teti, ko je začela bolehati. Ves zaskrbljen je stric pogosto klical zdravnika mestnega fizika dr. Rusa. Otrokom je strogo naročal, naj mami pomagajo in je ne razburjajo. Vse bolj je bil nataknen, da živčen ni vedel, kaj počne. Zgodaj zjutraj je pred odhodom v službo, na primer, iskal pipo: "Kje je moja fajfa, kje je moja fajfa?!" je robantil. Ker tetino iskanje - vsako jutro je vstala z njim, da mu je pripravila zajtrk, po tem je spet legla - ni zadostovalo, smo pomagali iskati še najmlajši... Po daljšem tekanju sem in tja pa pravi teta smeje se: "Ja, saj jo imaš v ustih!" Spogledali smo se.

Iz dneva v dan bolj živčen in strog je včasih Stanka in Ladka s knefro tako pretepel, da sta komaj sedela, navadno takrat, kadar sta pozabila na mamo. Tej sta se smilila in jima je pred naslednjimi pričakovanimi nevihtami svetovala natlačiti si rjuho pod zadnji del hlač, kamor je padlo največ udarcev... Odtlej se ji je smilil on, mož...

Kakor pa je bil strog, je bil tudi pravičen in - odkrit: v majhni uti na dvorišču so postregli gostom. Stric je poslal nas najmlajše po vino k Novaku pod Golovcem. Kako zgovoren in duhovit je z ostalimi kresal misli! Da bi ga malo utišala, je dejala teta: "Govori no tiše, Hladnica poslušaj!" - "Naj!" zavpije. "Ko bo imela ušesa polna, naj pa še r... nastavi!" - Takoj je delovalo: za gostimi smrečicami onkraj ograje se je nekaj zganilo in odcepelo.

Kljub naporom vseh je tetina bolezen napredovala in njeni dnevi so bili šteti... Kako nas je pretreslo! Najhuje Ivanka, strica je pa dokončno strlo. Žalostno je bilo videti pet fantov brez zlate matere! Stričeva nervoza se je stopnjevala, da je hitro prišlo do prepira s sinovi. Jože in Polde - Lojze je kot "čuvveni glumac" živel v Osijeku - sta kot zrela izobraženca lahko imela svoj prav, najmlajših, Stanka in Ladka, pa tudi ni ne smel in ne mogel več kaznovati. Tako je vedno bolj pogrešal vdano ženo.

Začasno so stvar uredili tako, da so po tetini smrti pri Potokarjevih gospodinjile moje tri sestre, Mici, Pepca in Francka, izmenoma po kakšen mesec, Francka enkrat celega pol leta skupaj. Ta, najmlajša in simpatična, se je morala vesti najspodobneje. Gospodinjile so strogo po Ivankinih navodilih in kuhale po vnaprej, za vsak mesec posebej narejenem jedilniku. Francki se je eden od bratrancev, verjetno za njeno premajhno naklonjenost, maščeval, s tem da je namesto prave, ajdove, nastvil moko iz zdrobljene kolofonije za supanje prašiča... Na srečo žganci niso utegnili delovati.

Hrana je bila malo izdatna, prevladovala je zelenjava. Po prej nakazanem naporu vseh nas je kruh skoraj zadostoval, pa naj je bil doma zamesen, pečen tu ali pri peku, kupljen pri njem ali pri kmetu. Meso smo jedli samo ob nedeljah, med tednom pa v zimskem času kolin. Nekaj let je teta z Ivankino, deloma tudi z našo (fantovsko) pomočjo redila pujska, za katerega smo hodili po pomije v vojaško kuhinjo. Vrsto let so še moje sestre opravljale to delo s prašičem, potem pa so žival kupovali in delo z njim opravljali na Polici. Klal je stric Martin, ki je bil pravi mojster za izdelavo klobas.

Dokler smo imeli Belko, je njeno mleko skoraj zadostovalo, sicer smo ga pa kupovali pri kmetu v Štepanji vasi. Z jajci pa nam je streglo nekaj kokoši, ki so se pasle po vrtu, včasih pa tudi zunaj ograje.

Zaradi pomanjkanja denarja smo nemalokrat zapeščili skozi Sostro in Podlipoglav gor na Pance do originalnega strica Matica, po krajšem oddihu pa dol po dolini in končno v strmino na Polico, ki je ne le meni, tam rojenemu, ampak tudi vsem Potokarjevitim pomenila drugi dom, zaradi stricev Janeza (mojega očeta) in Martina ter tete Ane, dobrotnikov, kakršnih ni kjerkoli... Okoli dvajset kilometrov dolgo pot, v eno smer, smo premerili teta Ana, Ivanka, Polde, Stanko in Ladko. Enako smo se peš vračali, z več prtljage smo pa sedli na vlak. Daleč največkrat pa je pešočila Ivanka, posebno po smrti staršev, da je z Dolenjskega za ljubljene brate nosila, kar se ji je zdelo dovolj izdatno.

Leto za teto je umrl še stric. Otroci so postali sirote. Kakor po prvem udarcu so nemočni obstali ob drugem, zaskrbljeni, kako sami naprej... Pa so se razmeroma hitro znašli ter ob pomoči razumevajočih dobrotnikov Šemetovih in Retljevih iz Ljubljane ter onih na Dolenjskem sčasoma prišli do vidnih poklicev in ustreznega kruha. Dobili so varuha, korpulentnega učitelja Tonija Šemeta, vsaj petnajst let starejšega od Jožeta. Ta je poslej pogosto prihajal, predvsem zaradi najmlajšega. Teta Ana Dremelj, že prej najboljša pomočnica sestri Micki, je postala druga mati osirotelim nečakom.

Moje sestre so gospodinjile pri njih, dokler se ni v Sostro premeščena Ivanka preselila domov, zaradi hiše, ki ji jo je bil zapustil oče, in zaradi bratov, na katere je bila tako ponosna. Od pravljično dobrih ljudi je morala v kruto realnost, kjer jo je čakalo - poleg dela učiteljice na novi šoli - gospodinjstvo s kuhanjem, čiščenjem, pranjem in skrbjo za hišo. Ljubko podeželsko šolo z zlatimi otroki in enakimi starši je bilo treba zamenjati z dobro uro oddaljeno v Sostrem, kamor je ob vsakem vremenu pešačila, če se je morda ni usmilil nepoznani ali že poznani voznik s konjsko vprego... Namesto miru, ki ga je v Šentgotardu uživala v svoji sobici in med ljubkimi otroki v razredu, je zdaj nastopilo drugačno vzgajanje in celo krotenje. Najmlajšega brata, Ladka, ki ni in ni mogel preboleti izgube (pre)dobre mame, nikakor ni mogla spraviti v normalen tir življenja in dela. Niti tri leta starejši brat Stanko mu ni bil kos, pa markantni varuh tudi ne. Kako naj bi uspela ona, ženska!... Fant je pobegnul od doma in za kakega pol leta povzročil maločim nepisno gorje. Otroci v šoli blizu Ljubljane še daleč niso bili tako spodobni kot oni v malo dostopnih hribih. Razočarana nad vsem je Ivanka spoznavala, da je vse lepo za njo... Kako mučno ji je bilo, petindvajsetletni, v neizprosnih igri vzgojiteljice, matere, sestre, krotiteljice!... Kje so že kratki trenutki njene prave sreče, ko jo je na Kodeljevo hodil obiskovat medicinec France, Bizovičan, ko sta še živela starša! Edini moški, ki ga je resnično imela rada, pa ga je nenadna bolezen pokopala v daljni Pragi...

Po stričevi smrti sem se preselil v mesto, v Salendrovo ulico, visoko gor v šesto nadstropje. Kakšna razlika med tem in onim! Kot v kletki zaprt sem še dolgo dolgo mislil na Kodeljevo, odprto in zračno, od koder so me bili bratrance prvič popeljali v Hrušico gledat Miklovo Zalo, v Dramo Sneguljčico, v Opero poslušat Gorenjskega slavčka. Oh, kako svečano se mi je vse zdelo, lepše kot v cerkvi!... Zato in zaradi drugih nepozabnih spominov sem stopil iz mesta obiskat (ubogo) sestrično Ivanko, kadar sem le utegnil. Vesela snidenja je v navalu besed kar pozabljala na čas. Nekoč sem jo tako srečal med vrtnimi vrati, ko je z vedrom v roki hotela stopiti po vodo v bližnji vodnjak. Vzel sem ji ga in pohitel namesto nje. Vodnjak je bil še vedno kot nekdanj: z velikansko ročico na poteg. Spomnil sem se, da smo v sušnih mesecih dobivali vodo le tako, da smo je nekaj v vedru prinesli od doma ter med vlivanjem le-te v debelo železno cev kar se je dalo naglo potegovati ročico gor in dol, dokler se je ni nateklo za napolnitev posode.

Dokler sta bila stric in teta še zdrava, so družinska bremena slonela na njih, precej tudi na Ivanki in fantih. Kot dekle je ta že po naravi težila k posnemanju skrbne mame, deloma očeta. Namesto njiju je opravila ničkoliko poti, odprla nešteto vrat. Za družino se je razdajala, kot bi bila njena. A ne le tej, tudi drugim je stregla od mladosti do onemoglosti: iz Ljubljane je na Dolenjsko nosila naročeno blago, obleke, razne male artikle, zdravila, nazaj kanglico, dve mleka, kruh, sadje, maslo... Ljudje so jo poznali kot Podstolani gospoda Hudournika.

Bratrance Potokarji so mi bili kot bratje, sestrična Ivanka kot sestra. Nekaj let stanujoč pri njih, zatem pa v pogostem stiku z njimi, sem namreč imel priložnost spoznavati njihove nravi ter spremljati njih uspehe in - komu so prizanesena - razočaranja. Kako jih ne bi, ene v lepem, druge v lepšem spominu ohranil za vselej!

Jože Potokar

Najbolj se spominjam Ivanke, najstarejše, najskrbnejše, najbolj žrtvovane, za njo Jožeta, vzornega dijaka in študenta, odličnega pevca, prevajalca, govornika, igralca in profesorja, poznavalca domače in svetovne literature, enako umetnosti, s posebnim poudarkom na gledališki.

Nekaj časa se je z akvareli nagibal v likovni svet umskega ustvarjanja...

Idealno visok, postaven, temnejše polti, belozob, črnolas, temnook, skratka, hitro opazen moški je za mojega bivanja pri Potokarjevih stalno prejemal ljubezenska pisma in serije izbranih razglednic od oboževalk njegovega igranja. Nemara je neredka ljubljanska gospodična in gospa sanjala o njem.

Razum in čustvo sta bila pri njem domala enako močna, vendar ga je bolj od vseh siren privlačevala Talija, ki jo je pogosto prekosila Melpomena; modricama komedije in tragedije se je posvetil z dušo in telesom. V domačem naselju je poleg bratov Lojzeta, Poldeta in Stanka izbral kakih deset fantov in deklet, pripravljenih stopiti na oder: Novakovega Janka, rojenega komika, Luknarjevega Franceljna, karakternega igralca, Hočevarjevega Ludvika, Florjanovo Francko..., za mlajše vloge pa najmlajšega brata Ladka. Nabiral in nabral, razodno izbral jih je pa še v Mostah, na Selu, kjerkoli v Ljubljani, v Štepanji vasi, Hrušici in Bizoviku, malone v vsej dobrunjski občini. Poklic, izobrazba, pojavnost bodočega igralca niti niso bili pomembni, kajti za igranje različnih vlog oziroma tipov ljudi so vendar potrebni tudi tem ustrezni igralci. Igralec je bil navidezno lahko neigralski tip, toda Jože je iz njega naredil občudovanja vrednega akterja, da je ta le pokazal dovoljšnjo mero inteligence, veselja in smisla za igro in igranje, primerno samozavest in dober spomin.

Upam si reči, kar so menili tudi njegovi sodobniki, poznavalci umetnosti in občudovalci: **Jože Potokar je osnoval lastno igralsko šolo**, iz katere sta izšla poklicna gledališka in filmska igralca, po prvi svetovni vojni: brat Lojze, po drugi Stane. Igralski poklic pa je podedovala tudi Lojzetova hči, poznejša prvakinja ljubljanske Drame in znana filmska igralka Majda, ki se še danes ohranja kot nositeljica odmevnih vlog v najvidnejših odrskih stvaritvah in enako v najzahtevnejših filmih.

Ker se v tem pisanju omejujem predvsem na Potokarje s Kodeljevega, ki sem jih videval in spoznaval od blizu, se spet vračam k njim. K Jožetu, najbolj perspektivnemu. Ta je že kot študent matematike in fizike - kakšen paradoks - preštudiral desetine knjig, prevajal, si brusil spomin z učenjem vlog, z učenjem slovenskih in tujih pesmi - Prešerna je znal skoraj na pamet - z izpopolnjevanjem latinščine, grščine, nemščine, z glasnim citiranjem velikih mojstrov Goetheja, Shakespeara, Gogolja, Puškina, Molièra, Danteja..., našega Cankarja, Župančiča...

Da ste ga videli in slišali, kako se je pripravljal za nastope, svoje in druge vloge v igran, ki jih je režiral in pripravljal za oder! Najprej v Hrušici, potem na Ljudskem odru v Streliški ulici, deloma celo za gostovanje v Drami. Domača soba, kuhinja, dvorišče, vrt, Planir, Loka ob Ljubljani, štepanjski most, vsak prostor je bil zanj dobrodošel, kadar je igral, se pravi, se pripravljal za nastope. Zdaj je šepetal, zdaj normalno govoril, potem kričal..., sédel, vstal, pokleknil, med gestikuliranjem prosil, rotil, grozil..., pa spet postal krotak in ljubeč, kakor je pač zahtevala narava igre in situacija v njej. Podobno je učil in popravljaj igralce med režiranjem oziroma na vajah.

Včasi so zadostovale štiri vaje in generalka, včasi jih je bilo treba deset, petnajst, težji prizori in parti so jih zahtevali dvajset in več! Igralci niso bili zmeraj razpoloženi za sprejemanje, ne vsi enako učljivi, poslušni, sposobni. Kar so se po režiserjevih (Jožetovih) navodilih naučili najprej na bralnih vajah, potem posameznih in skupnih scenskih vajah, so popravili, dopolnili, zgladili na pravem odru. Jože ni nastopil z igralci pred občinstvom, dokler ni bil prepričan, da bo uprizoritev uspela. V izrednih primerih je tudi tvegaj, a publika se je vselej vračala navdušena iz prosvetnega doma v Hrušici, iz dvorane Ljudskega doma v Streliški, od koderkoli.

V Hrušici začeta igralska kariera Potokarjevih je bila res diletantska, a resna in temeljita. Jože in bratje, v tem je prednjačil Lojze, so morali biti prepolni energije, sicer ne bi zmogli. Občudovati pa je bilo treba najprej Jožeta: gimnazija, univerza, vmes telovadba, prosveta, sodelovanje tu, nastopanje tam, tekanje sem in tja po Ljubljani - za literaturo, gledališkimi oblekami, kostumi, šminkami, barokami, včasih celo praktikabli... Kako je le zmogel? In to v glavnem brezplačno! In vse to za ljubljani slovenski narod... Nič čudnega, če sta ga oče in mama opozarjala, da si z idealizmom ne bo služil kruha.

Vsemu navkljub je Jože nadaljeval s študijem in prosvetljevanjem množic, ki jih je privabljal njegov, bratov in soigralcev renome, pa naj so igrali Mlinarja in njegovo hčer, Desetega brata,

Divjega lovca na manjšem hrušiškem odru ali pa zahtevnejšega Benhurja, Azazela ali Skrivnosti svete maše (Calderona de la Barca) na odru Ljudskega doma v Streliški ulici. Daleč največji uspeh pa je ta oder dosegal s **Pasijonom**, ki sta ga za oder pripravila pater dr. Roman Tominec in Fran Saleski Finžgar. Vlogo Kristusa je igral seveda spet - **Jože Potokar**. Toda s psevdonimom Ljubo Dobren, kar mu je svetovala njegova občudovalka: eden njegovih vseučiliških profesorjev pač ne bi trpel "Kristusa" me svojimi slušatelji!

Jožetov študij je postal mučen in bil postavljen na kocko... Kot vselej prej, se je pa znova izkazala njegova močnatost, zagotovo z dozo ambicioznosti - njegova aktivnost je bila najsilnejša v zadnjih letnikih gimnazije in na univerzi med študijem matematike in fizike. Umazanemu šikaniranju navkljub je diplomiral ter vestno in uspešno učil, vzgajal, izobraževal zaupano mu mladino na realki v Ljubljani ter na gimnazijah v Kočevju, Novem mestu, Mariboru in v Murski Soboti, nazadnje, po vojni pa ponovno v Ljubljani (do prezgodnje smrti, star šele 51 let).

Njegova izvoljenka je postala lepa Sanka Vodenik iz znane mariborske družine pedagogov, absolventka učiteljsča. V samoti jo zdaj z obiski osrečuje njenih petero otrok z družinami, hvaležnih za njeno razdajanje in žrtvovanje.

Preganjalske službene odisejade, ki so mu jih pripravljale tedanje "napredne" politične in prosvetne oblasti, niso upognile trdnega značaja pedagoga, profesorja in igralca Jožeta Potokarja, občutno so mu pa načele živce. Tudi jim ni bilo prav, da je dijakom v razredu rad govoril o dramatikah in igrilstvu.

Gogoljevo Ženitev je spravil na mali oder prosvetnega doma na Polici. Poleg njega, njegovih treh bratov in drugih sorodnikov je igrala (Agato) lepa Edmée, hči mornariškega kapetana, Slovenca, in Madžarke (družina je pri nas letovala). Podobne postavitve nisem videl nikjer, ne prej ne slej. Še danes, po toliko videnih predstavah, lahko rečem: bolje ni mogoče igrati! Pod našim (Bregarjevim) kozolcem z inkarnatko v "štantih" pa so leta 1927 igrali Grillparzerjevo Prababico, ki jo je prav tako režiral neutrudni idealist Jože. Uspeh popoln, Poličani, okoličani in letoviščarji so še leta govorili o svojevrstni predstavi, domiselnem odru in o veliki "dvorani" z rdečo deteljo v štantih...

V novem službenem kraju se je hitro znašel in takoj začel z delom v prosveti, ne da bi zemarjal svoje šolske dolžnosti. Uveljavljal se je kot organizator, režiser in igravec, recitator in govornik, najbolj v Novem mestu, kamor sem bil s Poldetom, Ivanko in teto Ano povabljen na predstavo Tugomerja (glavno vlogo igral Jože) ob odprtju novega prosvetnega doma.

Ko so prišli s folklorno skupino v Ljubljano Prekmurci iz Murske Sobote, kjer je takrat služboval, je bil spet on tisti, ki je v veliki unionski dvorani kot organizator in govornik Ljubljancanom predstavil to našo severovzhodno pokrajino, ki da kot plaha vijolica ždē pod grmom, čaka kralja Matjaža, da jo popelje v lepšo prihodnost.

Od malega navezan na Polico se je Jože vse življenje vračal tja, da je v pogovoru z mojim očetom in drugimi preletel novice in zanimivosti doma in po svetu, pri čemer niso pozabili na politično stanje tu in tam. Njegova telesna in duhovna razgibanost je pričala o zdravem duhu v zdravem telesu. Taki so bili vsi bratje.

Lojze Potokar

Lojze, nabit z energijo kot vulkan pred izbruhom, je prednjačil v telesni moči. In kako bister je bil! A njegova nemirna, impulzivna narava ga je neprestano podila sem in tja.

Še mlajšega se spominjam, kako je zagrabil težak kuhinjski tolkač in kot bi dobil krila in moč giganta stekel v noč za človekom, ki je skozi okno vrgel debel kamen na sredo kmečke hiše... Ali pa se je kako drugače izkazal. V gostilni Štravs v Štepanji vasi, na primer, se pijani pretepači nikakor niso dali ukrotiti. Lojze, z družbo sedeč za omizjem in opazujoč vse hujski direndaj in nemočnega gostilničarja z natakario, pa je spravil stvar mimogrede do zadovoljivega konca: pograbil je prvega in ga dobesedno vrgel skozi vrata. Še preden se je njegov pajdaš utegnil maščevati, je

napravil isto z njim; in brez premisleka je poslal še tretjega razgrajča na odpad...

Od takrat so ga Štepanjci spoštovali. Sicer se pa ni nikoli pajdašil z ljudmi, ki so bili na slabem glasu. Rad se je družil z živahnimi, polnokrvnimi fanti oziroma vrstniki. Kot pri Štravsu, je še kje uspešno posredoval, saj ni prav vedel, kam s svojo energijo, telesno in duševno. Po osnovni in meščanski šoli se je zaposloval tu in tam, a ker se je kot brat Jože dokazoval kot nosilec vlog močnih karakterjev na hrušiškem odru, se je tako rekoč rojeni igralec svojevoljno in po nasvetu ljubiteljev in poznavalcev gledališke umetnosti izpopolnjeval na neki začasni dramski šoli ter zaprosil za razpisano mesto igralca potujočega gledališča v Osijeku. Prošnja je bila takoj ugodno rešena.

Od vojaščine in iz bližnje vojaške pekarnice poznani jezik je v kratkem tako izpopolnil in obogatil, da so mu kmalu dajali vse težje vloge. Kot odličan plesalec je nastopal tudi s kazačokom v Tarasu Bulbi, kot odmeven baritonist pa kot Kecal v Prodani nevesti. Od predstave do predstave je postajal večji ljubljeneц publike, njegov ugled je pa tako narastel, da so na plakatih njegovo ime tiskali z velikimi črkami. **ALOJZIJE POTOKAR** je pač veljal za "najčudenjšega glumca" v Osijeku in povsod po Hrvaškem, kjer je Gledališče gostovalo.

Kljub veliki priljubljenosti in ceni med Hrvati si je pa po geslu "ljubo doma, kdor ga ima" zaželel Ljubljane. Najbrž je bil v Dramo sprejet okoli leta 1930. Vesel angažmaja v domačem mestu, pa ni mogel biti zadovoljen z vlogami, ki so mu jih dajali. Med Hrvati tako visoko cenjen, tu pa skoraj briskiran... Iz tipične (ne samo) slovenske zavisti so ga, renomirani igralci baje bolj kot ostali, odriivali... Tako ni našel utehe ne v gledališču ne v družini ne med prijatelji... Njegovi, v vsaki vlogi odlični, igri naklonjeni kritik dr. France Koblar se je pogosto obregnil ob nerazumljivo krivično ravnanje dramskih veljakov, češ zakaj ne zaupajo temu perspektivnemu igralcu vidnejših vlog, da se bo končno že enkrat lahko dokazal in uveljavil.

Resnici na ljubo je treba priznati, da mu zahtevnejših vlog za prepotrebno uveljavitev, napredovanje in posredno višjo gažo niso tvegali dati. Ne morda zaradi njegove nesposobnosti, to so hočeš nočeš morali priznati, ampak v strahu, da ga ne bi bilo prvočasno na vajo, generalko ali celo na predstavo. V taki situaciji je bila plača za njegovo štiričlansko družino povsem prenizka.

Koblarjeve pripombe v Slovincu so učinkovale: dobivati je začel zahtevnejše vloge, pogoje-vane z resnejšimi pristopi igralca k delu. Začel se je zavedati dolžnosti do družbe, družine in službe... Večstransko sposoben se je odzval klicu domovine, upoštevajoč stari latinski rek: Pogum-nim pomaga sreča. Zvesta žena Fani (Jevnikar) mu je bila najtrdnjša opora.

Na osvobojenem ozemlju v Beli krajini je tudi njegova zvezda zažarela, saj se je zdelo, da brez neustrašnega Lojzeta ne bi šlo. Za izgon okupatorja je več kot s puško v roki dosegel z mojstrskimi upodobitvami delovnih mož in junakov na partizanskem odru.

Dokončno in še močneje pa je njegova zvezda zablestela po vojni, v Drami in v filmu, prvem povojnem, **Na svoji zemlji**, v katerem je igral glavno vlogo. Potem so se vrstili filmi s pretežno partizansko tematiko. In v klasičnem **Sokratu** z enournim monologom, ki je zahteval dolge, temeljite priprave in celega igralca... Sledila so priznanja, nagrade in - spoštovanje. Žal prepozno.

Stane in Polde Potokar

Originalni strici so močno vplivali na poznejše življenje Potokarjevih fantov, a najbolj na Pol-deta in Staneta, ki sta več zaporednih počitnic preživela pri stricu Maticu na Pancah. Pomagala sta pri kmečkih delih, uživala med telesno in duševno rekreacijo ob preprosti, a zdravi hrani in med nepokvarjenimi ljudmi, sorodniki in domačini. In kakšen pogled se je nudil z vzvišenih Panc dol v ozko dolino skozi Reko pa na široko, ravno polje skozi Sostro in Dobrunje do Ljubljane ter na vabljive Julijce s Triglavom v sinji daljavi, nič manj pa na bližje Kamniške planine!

V stiku z nepokvarjenim stricem Maticem in teto, pa razkošno zgovorno, odkrito, z ničimer obremenjeno sestrično Micko, ki je sleherno delo opravila s smehom. Stričev naravni, pošteni način življenja ju je obogatil s pristno, iz dela porojeno filozofijo in železno logiko. Poldetu je

nemalo modrih misli in poučnih prizorov iz vaškega sožitja pomagalo v njegovem poznejšem zdravniškem poklicu, Stane pa je pri ustvarjanju kmečkih likov na odru in pred filmsko kamero črpal navdih iz stričeve polne kmečke duše (najbolj opazno v Trenutkih odločitve).

Večletno Poldetovo nastopanje na odrih, na primer v vlogi enega od snubcev v Gogoljevi Ženitvi, v Rokovnjačih, Desetem bratu, najbolj opazno pa v vlogi sv. Janeza v Pasijonu, je pričalo, da bi se ta lahko meril z brati (visoko izobražen, inteligenten, pravi adonis) tudi v igranju. Posvetil pa se je medicini.

Kot zdravnik je služboval v Vojaški bolnici v Ljubljani, v bolnici v Celju in Judenburgu, od koder se je preselil v ZDA in imel nazadnje celo svojo bolnico v Dixnu. Tam se je v prostem času - med brati edini neporočen - kratkočasil s kiparjenjem. Kakor pa je po njegovi smrti v pismu omenila ena njegovih najzvestejših medicinskih sestra, se je rad spominjal domovine, enako rad zahajal v kalifornijske gore in razpravjal o politiki.

Ko sem še stanoval pri Potokarjevih, se je Stanko - biti je moral dobro razpoložen - prelevil v odrskega junaka, najraje v Hamleta. V malem dvorišču domače hiše je naredil odrski provizorij: mamino vrstico za sušenje perila je napel med drvarnico in kuhinjskim oknom, nanjo obesil rjuhe, katerih ena se je odpirala kot zastor na poteg, v nastali prostor razpostavil skromne praktikable, se oblekel v kraljeviča danskega, se malce našminkal in si hamletovsko uredil lase. Medtem ko smo gledalci, vsi domači, Hladnikovi dekleti Nada in Milena, Florjanovi Francka in Slavka in še kdo iz soseščine, na stoli in klopih sedé nestrpno čakali, je odprl "zastor", se priklonil in z nekaj stavki "publiko" seznanil s pričakovano sceno.

Samozavestno, a ne diletantsko, pač pa kar umetniško nam je odigral prizor s Hamletovim monologom, kot bi bil že član kakega igralskega ansambla. Ploskali smo mu od srca in hvaležnosti, da nam je gratis prikazal delček nesmrtnega Shakespeara.

Smisel za igro in humor, s tem tudi za poklic je Stanko pokazal še drugje, kar naj osvetli tale primer. Vračajoč se z božičnega dopusta, smo se slovenski vojaki vozili v svojem vagonu ter se ves čas kratkočasil s pripovedovanjem zanimivosti in s petjem. Stanko nas je tedaj vso dolgo vožnjo z ozkotirnico čez Ivan prelaz spravljal v smeh s šaljivimi pripovedmi o poliških originalih, najinih stricih Jožetu in Maticu ter ponosnih gospodarjih Mihjavcu, Primcu in Janezku (Ziherlu).

Stanko je bil dober dijak in vojak, rok sva služila v isti četi Šole za rezervne oficirje v Bileci. Po maturi se je vpisal na pravno fakulteto, a po nekaj semestrih stopil v službo, malo časa bival v Franciji, potem kot policijski poveljnik služboval v Ljubljani in Celju, kjer se je poročil s petično Vilmo Kirbiš.

Vse kaže na to, da mu ta služba ni ustrezala in jo je pustil. Zaposlil se je drugje, a zadovoljen je postal šele po drugi vojni, ko je bil na avdiciji sprejet v ljubljansko Dramo. S tem se mu je uredničil njegov davni sen, postati poklicni igralec. Kar malo pozno. Je bil pa vzpon toliko hitrejši.

Že od doma dobro seznanjen z igralsko umetnostjo, po naravi vesten in temeljit, se je še intenzivneje vrgel v igranje z vsemi potrebnimi natančnostmi v sleherni komponenti vloge oziroma osebe v igri, ki naj jo čim bolj mojstrsko vgradi v celoten prikaz na odru. Vsak prizor in prizorček je preštudiral do potankosti, da je potem na odru z Mihaelo Šaričevo, v Pigmalionu na primer, ali v filmu Trenutki odločitve fasciniral publiko. Da ne omenim drugih pomembnih predstav in filmov, v katere je vtkal svoje znanje.

Vse je kazalo, da so bila leta diletantskega, amaterskega, nepoklicnega nastopanja z bratoma Jožetom in Ložetom, deloma tudi Poldetom in Ladom, odločilnejša in vplivnejša od varljivo dobro plačanih služb. Prirojena nagnjenost k igralskemu poklicu pa ne bi uspela brez dokajšnje mere ambicioznosti, ki je bila opazna pri vseh bratih.

Mnogo obetavni, za resne kot komične vloge rojeni igralec, bi ustvaril še veliko več, da mu je bilo dano daljše življenje. Po poslednjem srečanju z njim sodim, da ni maral razkrivati resnice **kako se v strup preobrača vse, kar srce si sladkega obeta** (Prešeren). V enem od zadnjih filmov je moral v moreči vročini z oklepom na sebi odigrati pomembno vlogo velikega bojvnika, in to nekje v sremskih ali vojvodinskih širjavah... Menda se je takrat začel njegov konec.

Bratje Potokar (z leve proti desni): Stane (igralec), Jože (profesor), Lojze (igralec), Polde (zdravnik)

Ladko Potokar

Ladko, najmlajši, a najrazboritejši, je bil tip posebne vrste neugnanca. Še majhen je prebrisanec zmeraj kakšno ušpičil, po svoje naredil, pozabil. Mama ga je poslala po kis in olje v trgovino, očetu je bilo treba nesti kosilo na mitnico pri Dolenjskem kolodvoru. Ura se je bližala dvanajsti, njega pa od nikoder... Končno ga zagleda daleč na Planirju in mu pomaha, naj pohiti. Ko ga vidi brez vsega, zavpije: "Ja, gumpec, kje pa imaš naročeno?" On pa istočasno: "Mama, kaj si rekla, da naj prinesem?"

Bil je prijeten fantek, ta Ladko s klobučkom na glavi, ki se je nadvse rad s tramvajem prevažal po Ljubljani. Redkokdaj z denarjem v žepu. Pri Vojaški bolnici je stopil v prvo vozilo. Na sprevodnikovo zahtevo, naj plača, se je nagajivo nasmehnil, a na naslednji postaji je moral izstopiti. Počakal je in stopil v prvega od naslednjih tramvajev. Tako se je po nekaj odslovitvah iz vozila pripeljal do očeta v Kolodvorski ulici, kamor je bil pred kratkim prestavljen.

V začetku so mu dajali denar vsi: oče, mama, Ivanka, a ko so ga "pogruntali," ne več - denar za vozovnice je porabil za bonbone, zemlje, sladoled... Pa ga prazen žep ni odvrnil od svojevrstnega zastoj prevažanja. Pred sprevodnikom se je izmikal od enega konca vozila do drugega... Da bi ga ozdravili, so mu začeli kondukerji namesto karte preščipavati krajevce klobučka s peresom za trakom. A Laddkove zabave je bilo konec šele potem, ko je klobuk začel zaradi luknjice pri luknjici odpadati.

V šoli je bil uspešen, dokler se mu je zdelo vredno biti tak. Posebno obetaven je bil kot pevec in risar. Toda od dela in učenja so ga vabile igre, zabave, razvedrilo... Pa vendar so ga imeli bratje radi, Jože zaradi njegovega lepega glasu in izrednega posluha, drugi v upanju, da bo postal dober igralec. A nemirna žilica se mu ni pozdravila. Sestra Ivanka, na ostale brate bolno ponosna, je pozneje še temu oproščala mladostne neumnosti in kasnejše nerednosti spričo njegovih uspeh

režij in odigranih vlog. Imel je veliko nastopov, na primer v Vombergarjevi Vodi na Koščakovem dvorišču na Grosupljem, in drugega dela v prosveti in kulturi.

Ladko se je hitro razvil: iz otroške neugnanosti skozi resnejšo šolo za poklic trgovca, ki ni bil zanj, nato v prijateljevanje s potujočimi pevci in študentskimi boemi po Dolenjskem, potem v občasne zaposlitve, nazadnje pa v navezanost na Polico, kjer ga je zatekla druga svetovna vojna in kjer se je poročil s soigralko, mojo nesrečno sestro Ivanko.

Pogumen, poln energije, narodno zaveden je stopil v boj proti okupatorju. Začetni idealizem pa se je sčasoma grdo spačil. Po vrnitvi z osvobojenega ozemlja je bil umazano izigran: kruto razočaran je obležal pod streli laških pušk pred zidom višnjegorskega pokopališča.

Je mar Lado že okoli 1930. leta, (po vojaščini) kako zaslutil, kakšen in kje utegne biti njegov konec?... Po njegovi želji sva neko nedeljsko dopoldne stopila v Višnjo Goro in pri Omahnu posedela, razpravljaje o človekovi usodi, kar je bilo pri njem nenavadno. Precej dolgo... Kar se zasliši iz radia

*Fantič, pelin roža,
cvetje grenko, jojme.
To na vojski bo veselo.
Ljubico dobiš okroglo,
tenko, tenko.
Gromko njeno grlo bo grmelo.*

*Fantič, sto zvezd zlatih ti zasije, jojme.
Cvetje iz srca ti vzklije,
pesem te zaziblje v mile sanje,
kjer utihne jok in zdihovanje.*

Neka nepremagljiva sila ga je zmeraj vabila dol na Polico, le malo manj njegove brate. S Stankom sta pri nas ali pri teti Ani prepočitnikovala cele tedne ali ves mesec. Polica je bila kot magnet, katerega središče je bil moj družabni oče: z njim in s sorodniki je pela vsa vas.

Podobno zbirališče je bilo pri Potokarjevih na Kodeljevem: sorodniki Retljevi, Šemetovi, Skubicovi, preprosti in izobraženci, Jožetovi sošolci (zdravnik dr. Šporn, jurist Šink, duhovnik Pintar), Poldetovi in (Tozon, Ulaga, De Reggi...), učitelj Toni, učiteljici Manica in Lenčka Šeme, sestrična Mira s sinom inž. Božom, dalje vdova po učitelju Francetu, ki je vsakokrat imela za družbo katerega od šestero otrok: Mirka, zgodaj umrlega jurista, Milana, poznejšega profesorja, Danči in Elo, učiteljici (slednja tudi slikarka), Maro, poznejšo mater tria Lorenz, in slikarko Cito.

Stanujoč pri Potokarjevih sem često slišal: "Rojeni smo in živimo pod srečno zvezdo." Kako je razganjalo te fante, da bi dali duška svoji kipeči naravi! Jože je kot Orfej prepeval sole iz opernih arij in kupletov iz poslušanih odrskih del, z najmlajšim, Ladkom, pa v duetih: Na snežni gori pisana, Venite, rože moje, Oj, pustite me, naj jočem... Mimoidoči so ju, ustavlja se pred okni, uživajoč poslušali.

Jože je organiziral bratovski kvintet: prvi tenor on, drugi Polde, prvi bas Lado, bariton in drugi bas pa izmenjuje Stane in Lojze. Nastopali so na raznih prireditvah in akademijah kot recitatorji, deklamatorji, govorniki ne pa le kot igralci.

Po drugi svetovni vojni se je začela nekdanja oaza miru "Pod srečno zvezdo" na Kodeljevem zazidavati, polniti... Čim več pa je bilo tam prebivalcev, tem bolj je postajala Ivanka, najstarejša, a zadnja od nekdanje šesterice "srečnikov" - osamljena. Res smo jo obiskovali, a utrujena, razočarana, nebolgljena ni mogla potočiti ene same solze za ljubljenimi brati, kar mi je potožila ob zadnjem obisku pri njej: "Veš, Ivan, jaz ne morem pokazati, kako mi je hudo... Ko bi se vsaj razjokati mogla!"

Vsi so odšli pred njo. Kdo si jo upa obsojati, če so preboleči udarci njeno nekdanjo ljubezen nadomestili s podzavestno zavistjo, trdoto, navideznim čudaštvom in (najbrž nehotenim) sovraštvom?!

SKLEPNA MISEL

Po končani prvi svetovni vojni so Potokarji, navdušeni idealisti, narodnozavedni, klenci v veri in značaju, v upanju na svobodo igrali zgolj iz ljubezni do malega slovenskega naroda v sosedstvu z večjimi od nas, upoštevaje pesnikovo naročilo: **Napredek in prosveta, to naša bo osveta.** Močne osebnosti, naravne danosti, silna volja, samozavest in primerna izobrazba so pogojevale vidne uspehe pri prosvetljevanju množic, zlasti na odru, kamor jim je bilo treba le stopiti, pa so igrali, malone vsaka vloga jim je namreč bila napisana na kožo.

Sprotne in kasne čestitke, priznanja in nagrade so bile - kot je v umetniških in več drugih poklicih običajno - le balzam na neozdravljive rane.

Hilda Lučerna

Kadar se bližna je tako okrogli obletnici, kakor je osemdeset let življenja, ni čudno, če se ustane odšel nazaj na prehojeno pot. Osemdeset let je bila včasih časidoliva starost, danes pa to ni nič posebnega. In vendar se mi zdi, da je za menoj kar dolga in pestra življenjska pot. Bila je polna vsega: vsega in takega, vsega in takega, vsega in takega, vsega in takega, vsega in takega. Včasih, ko je človek tako stari in volji, se v spominu vrže v leta, ki so bila značilna, celo usodna za vsebino življenja, ki sem jo naravno doživel in tudi preživel. Naravni dogodki so lahko tako do potankosti priklopi in spomini, kakor da bi se spodišle leto včasih spomin isleži vse to živo, da te danes boli.

Večina mojega kulturnega delovanja je potekala na Grosupljem in v krajih, kjer smo gostovali. V povprečju sem imel vsaki leto dve ali tri dramske skupine, vsi člani so delovali v neki skupini, ki je v vsaki moji moji leta Lučerna. In jaz? Jaz sem mu deloval, organizatorsko dalo je bilo moji vloga, pa tudi igralec.

Ura dva je bila na Grosuplju in Lučerna. Včer ova bila tudi moja. Dvojica mojega mošta se ni ne široko odpravila, kajti vsi pa pomaže, saj je glavno mesto naše države. Mošta, ki je bilo in je tudi še danes izredno lepo, polno zanimivosti. Okoli stavbe srednjeveškega jarka je bilo v mojih letih upravljenih stotovno postopki, ki dajejo mesto vidni sodobnega moškega mesta, ki včasih vedno rarija in tudi svoje nove mošče v nekdanje sodobne sodobne kraje.

V času prve in druge svetovne vojne je mesto doživelo pravi promet in obsejni pogoji, ki ga poznači in skupaj v svojem času in občutku gospodarskeosti med ljudmi, ki jim je bilo mesto vedno doma, in to kje, pa dani.

Močno je naravno tudi prebivalstvo. Zanimivo je pa pri tem, da se je po drugi svetovni vojni priselilo ogromno ljudi v področje in drugih krajih, veliko pa jih je odšlo iz mesta v najbližjo okolico in so si tam ustvarili nove domove.

Struktura prebivalstva se je močno spremenila, kar je bilo tudi v prvih porojnih letih, zlasti na kulturnem področju. Toda čar je ostal svoje, mesta je nova generacija inteligentna in delovna ljudstva, ki danes se spet potrebuje kulturno življenje, spomin in paji vseh, ki so bili, kar lahko popestri in obogatiti vsakdanje praznično življenje delovnega človeka.

Malomalič je opaziti svoj rojstni kraj in ljudi, kajti sem in ostalo v moji mladosti vse, kar sem si le želela, seveda v prebivalstvu - kar sem si želela prebivalstva - saj danes je danes, kjer nikoli ni bilo velike demerje.

In moja želja je ter moja? Teh je bilo veliko: petje, igraje na odru, ples, igri z žogi, dranje, smučanje. Nekaj od teh želja sem lahko izpolnila, ko sem hodila v šolo. Osmislovojni sem se moral zelo zgodaj, kar sem lahko izpolnila v moji. Če pa nisem mogla, in to prava stvar, si smota, ki ji je bila vzeta topla avta, ljubezen nastane in jo najbolj potrebujati.

Naj grobno po vrsti: igrali na odru sem začela, le predno sem hodila v šolo. Moja mama in teta - njena sestra - sta delali v hriškem sodem "Navarok". To podjetje je služilo za tiskanje in lesenje obih gledališč. Opere in Drame. Tako sem lahko spremljala mošta v dramsko gledališče in

KRATEK PRELET MOJEGA ŽIVLJENJA IN AMATERSKEGA DELA NA KULTURNEM PODROČJU

Hilda Lučovnik¹

Kadar se bližaj že tako okrogli obletnici, kakor je osemdeset let življenja, ni čudno, če se nehote ozreš nazaj na prehojeno pot. Osemdeset let je bila včasih častitljiva starost, danes pa to ni nič posebnega. In vendar se mi zdi, da je za menoj kar dolga in pestra življenjska pot. Bila je polna vsega: vedrega in žalostnega, veselega in težkega, malokdaj zadovoljivega. Včasih, ko je človek tako sam s seboj, se v spominih zazre v leta, ki so bila značilna, celo usodna za vsebino življenja, ki sem jo morala doživeti in tudi preživeti. Marsikateri dogodek si lahko tako do potankosti priključim v spomin, kakor da bi se zgodil šele včeraj; spomin beleži vse še živo, da še danes boli.

Večino mojega kulturnega delovanja je potekalo na Grosupljem in v krajih, kjer smo gostovali. V povojnem času (1945-1956) smo imeli številno dramsko skupino; vsi člani so radi delali v naši skupini, ki jo je vodil moj mož Jože Lučovnik. In jaz? Bila sem mu desna roka, organizatorsko delo je bila moja domena, pa tudi igrala sem.

Oba sva prišla na Grosuplje iz Ljubljane, kjer sva bila tudi rojena. Svojega rojstnega mesta ne bi na široko opisovala, kajti vsi ga poznajo, saj je glavno mesto naše države. Mesto, ki je bilo in je tudi še danes izredno lepo, polno zanimivosti. Okoli starega srednjeveškega jedra je bilo v mojih letih zgrajenih mnogo poslopij, ki dajejo mestu videz sodobnega modernega mesta, ki se še vedno razvija in širi svoja nova naselja v nekdanje oddaljene okoliške kraje.

V času prve in druge svetovne vojne je mesto doživelo precej pretresov in občutilo gorje, ki ga povzroči le okupator v svojem besu in občutku gospodovalnosti nad ljudmi, ki jim je bilo mesto vedno dom, in to topel, lep dom.

Močno je naraslo tudi prebivalstvo. Zanimivo pa je pri tem to, da se je po drugi svetovni vojni priselilo ogromno ljudi s podeželja in drugih krajev; veliko pa jih je odšlo iz mesta v najbližjo okolico in so si tam zgradili nove domove.

Struktura prebivalstva se je močno spremenila, kar je bilo čutiti v prvih povojnih letih, zlasti na kulturnem področju. Toda čas je storil svoje, zrasla je nova generacija inteligence in delovnega ljudstva, ki danes že spet potrebuje kulturno življenje, spoštuje in goji umetnost, glasbo ter vse, kar lahko popestri in obogati vsakdanje prozaično življenje delovnega človeka.

Maló sem le opisala svoj rojstni kraj in ljudi, kajti meni je nudilo v moji mladosti vse, kar sem si le želela, seveda s pridržkom - kar sem si lahko privoščila - saj izhajam iz družine, kjer nikoli ni bilo veliko denarja.

In moje želje ter težnje? Teh je bilo veliko: petje, igranje na odru, ples, šport z žogo, drsanje, smučanje. Nekaj od teh želja sem lahko uresničila, ko sem hodila v šolo. Osamosvojiti sem se morala zelo zgodaj, ker sem kmalu izgubila mamo. Če pa nimaš mame, in to prave mame, si sirota, ki ji je bila vzeta toplina srca, ljubezen matere, ki jo najbolj potrebuješ.

Naj grem po vrsti. Igrati na odru sem začela, še predno sem hodila v šolo. Moja mama in teta - njena sestra - sta delali v frizerskem salonu "Navinšek". To podjetje je skrbelo za frizure in lasulje obeh gledališč, Opere in Drame. Tako sem lahko spremljala mamo v dramsko gledališče in

¹ Grosuplje 1290, Partizanska cesta 38, ravnateljica Osnovne šole Grosuplje v pok.

spoznala tovrstno delo in življenje; vso lepoto in težo, ki jo tako delo nudi in zahteva od igralcev. Doživela pa sem kmalu dan, ko so me kot otroka porabili za epizodno vlogo med drugimi otroki na odru. Tako sem okusila vonj gledališča, šminke, mastiksa in bilo je po meni. Še danes mi je vonj po gledališki šminki najljubši vonj, prijetnejši od vseh parfumov. Ni me bilo strah odra niti igralcev ne nastopa pred ljudmi. Ta samozavest, sigurnost nastopa brez treme in sramu pred množico ljudi, je rasla v meni in mi zagotavljala, da bom lahko igrala na odru in nastopala v javnosti.

Seveda otrok misli po svoje, starši kujejo usodo otrok po svoje in iz mojega gledališča ni bilo nič.

V osnovni šoli, hodila sem namreč v samostansko šolo "Lichtenturn", sem nastopala na šolskih prireditvah, igrala in veliko tudi deklamirala. Vse igre o palčkih iz pravlji smo igrali izven šole na zunanjih odrih.

Zgodilo se je celo, da sem dopoldne delala sprejemni izpit za sprejem v gimnazijo, popoldne sem pa morala igrati v osnovni šoli še igrico "Palček potep".

V gimnazijo, in to v Mestno gimnazijo Ljubljana (Mestni licej), ki je bila takrat le za izbrane dijakinje, sem bila sprejeta na kaprico - zahtevo - svoje sošolke Vere. Njen oče, takrat inšpektor, je to izposloval, kajti sicer njegova hčerka ni hotela v to šolo. Seveda sva sedeli že v osnovni šoli skupaj, pa tudi pozneje vseh osem let v gimnaziji.

No, torej, sprejeli so me, a prvi dve leti sem zelo trpela, ker so me profesorji gledali postrani - pač nisem bila hčerka bogatih staršev, ampak le hči uradnika pri železnici. Šele, ko sem bila v tretji gimnaziji, so na široko odprli vrata, torej možen je bil vpis vsem, kajti primanjkovati je pričelo hčera iz bogatih družin.

V prvih dveh letih sem si morala pridobiti naklonjenost profesorjev s svojo izredno pridnostjo in posebnim znanjem. Dobro znanje jezikov, pa matematike in risanja je pripomoglo k enakopravnosti med učenkami. Takrat so imeli namreč še navado, da so učenkam nosile šolsko torbo do šole guvernante ali inštruktorji. Marsikatero dekle so pripeljali do šole s kočijo, jaz pa sem morala vedno peš z Resljeve ceste na Bleiweisovo - danes Prešernovo cesto, kjer je bila gimnazija "Mestni licej".

Nekaj let po vojni je bila v stavbah gimnazije vojaška bolnica s specialnimi oddelki. Moj mož je bil v tej bolnici operiran na sinusih. Danes pa so stavbe zapuščene, saj se za dediščino bivše JLA bori več institucij.

Do končane male mature po četrti gimnaziji je bila to že navadna mestna dekliška gimnazija. Ni bilo več razlik niti v oblekah, kajti uvedli so obvezno šolsko obleko - šolske črne halje z belimi ovratniki. To je bilo dobro zame in še za marsikatero učenko - dijakinjo, ki tako kakor jaz ni mogla imeti vsak dan druge obleke. Nam je bilo važno, da so bile halje snažne in nič raztrgane. V tem času je moral vsak hoditi v gimnazijo osem let, vmes opraviti malo in ob zaključku osmega leta veliko - zrelostno maturo, če je hotel potem na univerzo.

Toda kljub vsem težavam in učenju nam je življenje potekalo lepo - imeli smo lepo in pravo dijaško življenje. Bila sem v razredu več ali manj samih odličnih učenk z veliko hobiji. Prirejale smo akademije tudi v tujih jezikih, ki smo se jih pač učili v šoli, da smo preizkušale svoje znanje. Ko sem bila v šesti gimnaziji, smo igrali Županovo Micko. Ob odkritju spomenika Napoleonu v Križankah smo igrale "Orliča" v francoskem jeziku - režiral nam je igralec in režiser Ciril Debevec. Poleg tega sem igrala roket, hodila h krožku folklorne in ročnega dela. Seveda sem pozimi hodila še drsat na igrišče društva "Ilirija", pa na smučanje na Gorenjsko.

Vse tako pridobljeno znanje sem pozneje dobro uporabila. To pa še ni bilo vse, hodila sem posebej še k italijanščini, angleščini, ruščini, celo k stenografiji. Vse sem zmogla, vse me je veselilo, povsod sem zdržala, dokler sem bila v gimnaziji, le s stenografijo sem prenehala, bilo je treba namreč pisati preveč nalog, to pa mi ni dišalo, zmanjkovalo mi je časa in potem še volje. Dejstvo pa je bilo, da sem morala inštruirati druge otroke, če sem hotela imeti kak dinar za kino, gledališče, saj mi ga starši niso mogli dati. Bili smo v družini trije otroci, vsi trije v šoli, in to ni stalo malo; služil pa je samo oče. Imeli smo mačeho, ki pač za naše izvenšolske potrebe in želje ni imela posluha; v resnici pa tudi denarja ne veliko.

Gimnazijo sem končala, maturirala, a kam naprej? Imela sem smolo, kajti oče mi ni mogel dati denarja za vpis na univerzo, zato sem hodila eno leto v šolo za ročna dela, da so doma dobivali še

doklade tudi zame. S tem sem izgubila eno dragoceno leto študija, kar je bil tudi eden od vzrokov, da nisem diplomirala že pred vojno. Omeniti moram še, da sem imela v Zagrebu svoje stare starše - mamine starše - h katerim sem se peljala vsako soboto, v ponedeljek zgodaj zjutraj pa nazaj. Običajno sem šla kar z vlaka v šolo. Babica mi je vedno kaj kupila, pa še dala denar za malico.

V času, ko sem hodila mimo univerze v šolo za ročna dela, ki je bila na Turjaškem trgu, sem spoznala mnogo študentov - fantov in deklet, ki so bili že vsi na univerzi in so me pregovarjali, naj se vpišem tudi jaz. Vpisala sem se v društvo "Preporod", pozneje pa v "Jadran".

Prostore smo imeli zadaj za Narodnim domom na Prešernovi cesti. V tej družini sem spoznala tudi svojega poznejšega moža. V družbi nas je bila kar lepa skupina fantov in deklet. Hodili smo skupaj na praznovanja, pa na izlete, v gledališče in kino, na koncerte. Marsikdaj smo preštevali dinarčke, da smo potem skupaj zbrali potrebno vsoto za vstopnice. Včlanila sem se v pevski zbor "Glasbene matice". Ko sem pela v mešanem zboru Glasbene matice, smo tudi veliko nastopali na koncertih doma in tudi v drugih krajih takratne domovine, pa tudi izven nje. Včasih so nas povabili za povečanje zbora v operi. Taki nastopi in koncerti so bili zame posebno doživetje. Takrat sem imela tudi prvič večerno toaleto. Z akademsko legitimacijo smo imeli nekaj ugodnosti, vse vstopnice so bile za nas malo cenejše.

Moram povedati še to. Spoznala sem sestro poznejšega moža in ona mi je posodila denar za vpis na univerzo. Vpisala sem se naslednjo jesen na germanistiko, to pa zato, ker mi nemški in, kot dodatni, francoski jezik nista delala preglavice, da sem med študijem lahko še inštruirala - tako sem imela svoj denar.

Kot inštruktorja me je pot zanesla tudi na Grosuplje v tovarno "Motvoz in platno". Tu sem inštruirala direktorjeve otroke. Tako sem se prvič spoznala s tovarno, delavci, s člani njihove dramske skupine in to je bil začetek moje kulturne dejavnosti na Grosupljem. Vera Lučovnik, sestra mojega moža, je zidala na Grosupljem svojo hišo - vilo; to je bil prvi primerek hiše, ki ni bila kmečkega tipa. Družina Lučovnik se je vselila v hišo leta 1939, čeprav še ni bila docela dograjena, imela je še polno pomanjkljivosti, kar so v naslednjem letu dokončali. Hiša ni imela stopnic v zgornje nadstropje, niti polknic, ne ograje okoli vrta in še marsičesa ne. Odslej sem imela priliko hoditi na Grosuplje, kar je bilo običajno ob sobotah ali nedeljah, kadar je pač Vera pripotovala iz Kranja, kjer je bila v službi. Skupaj sva potem z vlakom potovali do Grosupljeja. Tako je bilo do pričetka vojne v letu 1941. Vojna je potem terjala svoje. Umrli je možev oče, ubili so moževo sestro Vero na Sv. Urhu, mojega moža so internirali, tako sem ostala sama s taščo na Grosupljem.

Pravo delo na kulturnem področju in novo življenje se je pričelo po vojni leta 1945. Konec vojne in osvoboditev sta spremenila marsikaj. Na Grosupljem je bilo precej požganega in porušenega, med drugim tudi kulturni dom ali bolje takratni sokolski dom. Če smo hoteli delati, je bilo treba najprej popraviti in iz ruševin spet oblikovati dvorano z odrom, kjer naj bi se razvijalo kulturno življenje. To smo tudi storili, pomagali so nam pripadniki KNOJ-a - torej vojska.

Počasi so se ljudje vračali domov iz internacije, iz zaporov; oživelo je zopet delo v tovarni. Kjer so ljudje, je tudi delo in želja po kulturnih dobrinah, ki naj bi v tistih težkih časih obnove domovine nudile malo razvedrila in zabave. Kmalu smo se zbrali v veliko dramsko skupino, tokrat sami mladi ljudje. Pripravljali smo kratke dramske igre (skeče, enodejanke), literarne večere; mitinge tudi po vseh okoliških vaseh takratnega okraja Grosuplje. Lotili pa smo se tudi mnogih zahtevnih dramskih del domačih in tujih avtorjev. Začeli smo iz nič; vadili smo kar pri meni doma v kuhinji, tako smo bili vsaj na toplem. Na oder smo šli šele pri zadnjih vajah pred predstavo. Vse potrebne pripomočke smo izdelali in priskrbeli sami, saj so bili v dramski skupini ljudje raznih poklicev. Dvorana je bila takrat vedno polna ljudi, ki so uživali v našem igranju. Po vsaki predstavi smo bili deležni pohvale za naše delo in izbiro gledaliških del. Radi so gledali drame kakor tudi vesele komedije. To je trajalo polnih enajst let do leta 1956. To leto pa je bilo prelomno zame in za mojega moža.

In kaj vse smo igrali v teh letih?

Lotili smo se dramskih del, pri katerih smo lahko vključili čim več članov skupine. Kadar smo imeli premalo članov, smo vključili še druge vaščane, npr. pri "Veliki puntariji". Naštudirali smo skoraj vse Cankarjeve drame, pa dela Mire Miheličeve, Finžgarja, Linhartarja, Jurčiča; tuje drame po

prevodih Otona Župančiča. Vse, kar smo igrali in pripravili, so gledalci sprejeli z velikim zadovoljstvom. Nismo pa igrali le na Grosupljem in v bližnji okolici, gostovali smo tudi na Gorenjskem, pa v Velikih Laščah in Trebnjem. Povsod so nas lepo sprejeli in s ploskanjem v polni dvorani dali priznanje našemu delu na dramskem področju. Nastopov je bilo veliko, težko bi naštel vse, kajti ni bilo meseca, da ne bi pripravili prireditve. Pripravili smo tudi mnogo literarnih večerov, da smo se mi in vsi naši redni gledalci spomnili naših pesnikov in pisateljev, ki so s svojimi deli v pesmi in prozi bogatili kulturo in narodno zavest. Pri predstavah, zlasti pa po njih smo imeli mnogo prijetnih pa tudi neprijetnih doživetij. Zanimivi so bili tudi naši literarni in zabavni večeri ob raznih plesnih prireditvah in novoletnih praznovanjih.

Omenila sem že, da je bilo leto 1956 zame prelomno. Tega leta sva z možem nehala delati v kulturnem društvu "Svoboda". Rekli so nama namreč, da pač nisva nič naredila, čeprav je društvo zaživelo na osnovi najinega dela, veselja in vztrajnosti. Konec je bilo z rednimi predstavami in prireditvami; igralci niso več igrali, utihnil je tudi mešani pevski zbor, kateremu je pevovodja pomagala plačevati ravno dramska skupina s svojimi prihranki od predstav.

Odtlej sva se z možem osredotočila na tovrstno delo v šoli. Učenci, ki so sodelovali pri dramskem krožku, so bili pridni in prizadevni sodelavci. Tako smo igrali dosti otroških iger; mislim, da je bila ena zadnjih "Zvezdica zaspanka". Preskrbela sem posnetek celotne glasbe v dogovoru z lutkovnim gledališčem iz Ljubljane. Igra je bila scensko, glasbeno in igralsko odlično pripravljena in je žela velik uspeh. Tako je bilo delo v dramskem krožku v šoli vsako leto bogatejše, dopolnjeno še z baletno in telovadno skupino učencev. Življenje v društvu "Svoboda" pa je počasi zaspalo in skoraj prenehalo z delom.

Po nekaj letih so skušali delo društva ponovno oživiti, pa še sedaj ni popolnoma zaživelo. Seveda je takemu stanju kriv tudi čas, dinamika življenja in dela je preusmerila zanimanje ljudi. Bolj so se posvetili pridobivanju denarja za gradnjo novih domov, izboljšanju standarda, pa tudi televizija je storila svoje. Seveda ima vsaka stvar svoj začetek, vrhunec in končno mejo. Sedaj se že čuti, da ljudi tovrstna izoliranost nič več ne zadovoljuje. Ponovno so oživele težnje po sodelovanju v pevskem zboru, pri folklorni skupini, sodelujejo pri rekreativni in športni dejavnosti, le dramsko življenje še ni zaživelo tako, da bi lako rekli: imamo zopet skupino ljudi, ki bo delala in oživila nekdanje redno dramsko delo na Grosupljem.

Z letom 1971, ko je umrl moj mož, sem se umaknila iz šole in odšla v pokoj. Po tem letu sem še delala na raznih področjih, vendar sem postopoma opustila vse.

Doslej sem opisovala le delo v društvu Svoboda na Grosupljem, o sodelovanju v Zvezi kulturnih organizacij občine Grosuplje pa nisem povedala še nič. Tu sem bila ves čas vključena v razne kulturne komisije, delala pri organiziranju vseh pomembnih kulturnih prireditev, ki so imele širši pomen. Naj omenim le nekatere:

- prvo revijo šolskih pevskih zborov: nastopilo je 23 zborov, to je več, kot je bilo takrat šol v občini,

- prireditev ob obletnici smrti našega rojaka Louisa Adamiča,
- zbor pionirjev iz vse Slovenije na Muljavi,
- simpozij vseh slavistov Slovenije,
- prireditev ob 100-letnici smrti Josipa Jurčiča.

Vsega tega je bilo še mnogo več. Delila sem svoje zamisli in delo z vsemi, ki so še sodelovali, da smo prišli do zadovoljivega uspeha.

Če pomislim, kje in koliko sem poučevala poleg rednega dela v šoli, se čudim, da sem vse to zmogla. Mnogim, ki jim je druga svetovna vojna onemogočila šolanje, sem tako pomagala nadoknaditi zamujeno.

Vsako obdobje terja svoje, na koncu pa vse mine in izgine v pozabo. Časi se spreminjajo, prav tako ljudje, pa tudi način življenja in tako je danes marsikaj drugače. Ali je res?

Bil je že čas, da prevzamejo moje funkcije mlajši, za katere dela čas za njihovo dobro in udobje. Meni so in mi bodo ostali le spomini na dela, ki sem jih uspešno opravila in bodo ostala tudi še potem, ko mene ne bo več.

NOVE ORGLE V IVANČNI GORICI

Edo Škulj¹

Prvi župnik v nanovo ustanovljeni fari Ivančna Gorica Jože Kastelic se je obrnil na Škofijsko komisijo za orgle s prošnjo, naj mu pripravi dispozicijo za načrtovane orgle v novi cerkvi sv. Jožefa. Komisija mu je 20. novembra 1992 poslala naslednjo dispozicijo:

I Manual

- 01 Pročeljni principal 8'
- 02 Človeški glas (od a) 8'
- 03 Lesena flavta 8'
- 04 Gamsov rog 8'
- 05 Oktava 4'
- 06 Konična flavta 4'
- 07 Salicet 4'
- 08 Kvinta 2 2/3'
- 09 Mala oktava 2'
- 10 Gozdna flavta 2'
- 11 Mikstura V 1 1/3'
- 12 Trobenta 8'

II Manual

- 13 Cevna flavta 8'
- 14 Salicional (od c) 8'
- 15 Nebeški glas (od a) 8'
- 16 Pročeljni principal 4'
- 17 Prečna flavta 4' 18 Seskvialtera II 2 2/3'
- 19 Oktava 2'
- 20 Cimbali III 1 1/3'

Pedal

- 22 Odprti bas 16'
- 23 Pokriti bas 16'
- 24 Oktavni bas 8'
- 25 Koralni bas 4'
- 26 Fagot 16'

Čeprav je bilo zmenjeno, da naj bi nove orgle imele 25 registrov, jih ima dispozicija 26, ker so trije polovični, kot je iz nje razvidno. Nekateri registri imajo slovenska imena, saj se dajo prevesti, ne da bi bil človek purist.

Priporočeno je bilo, da bi bil drugi manual na korni ograji kot hrbtni pozitiv, sicer pa takoj nad igralnikom. Če je le možno, naj bi v drugem primeru bili registri 14, 15, 17, 18 in 21 v žaluzijah, ostali štirje, ki sestavljajo pravi pozitiv, pa zunaj njih.

V predlagani dispoziciji je na vsakem manualu po en tresoči register: na prvem človeški glas (vox humana), ki tresse s principalom, na drugem pa nebeški glas (vox coelestis), ki tresse s salicionalom (ker je v pozitivu, začne na drugi oktavi, prva pa je povezana s cevno flavto).

Ker bi bila v vsakem primeru oba principala na pročelju, ju imenuje pročeljni principal, kar so delali Nemci (lat. praestant - spredaj stati) ali Francozi (fr. mintre - pokazati).

Pedalna osnova je 16-čveljski odprti register. Zanimivo bi bilo, ker 16-čveljskega principala v slovenskih cerkvah še ni.

¹ Ljubljana, Dolničarjeva 1, dr. sc., tajnik teološke fakultete

Nove orgle, ki jih je naredil Anton Škrabl iz Rogaške Slatine, imajo naslednjo dispozicijo:

I manual	III manual (v žaluzijah)
Stalna manualna zveza III-I in II-I	13 Gedekt 8'
	14 Cevna flavta 8'
II manual (Glavni mehanizem)	15 Salicional 8'
01 Burdon 16'	16 Nebeški glas 8'
02 Pročeljni principal 8'	17 Principal 4'
03 Lesena flavta 8'	18 Prečna flavta 4'
04 Gamsov rog 8'	19 Seskvialtera 2 2/3'
05 Oktava 4'	20 Seskvialtera 1 3/5'
06 Konična flavta 4'	21 Principal 2'22 Cimbali III 1'
07 Salicet 4'	23 Oboa 8'
08 Kvinta 2 2/3'	
09 Mala oktava 2'	Pedal
10 Feldpfeife 2'	25 Pokriti bas 16'
11 Mikstura V 1 1/3'	26 Kvintni bas 10 2/3'
12 Trobenta 8'	27 Bourdon 8'
	28 Oktavni bas 8'
	29 Bauernflöte 4'
	30 Koralni bas 4'
	31 Mikstura IV 2 2/3'
	32 Fagot 16'
	33 Pozavna 16'

Kot vedno, je tudi v Ivančni Gorici prišlo do razlike med načrtom in izvedbo. Število registrov se je povečalo za šest (oziroma za pet, ker je seskvialtera razdeljena), kar je vsekakor hvalevredno zaradi nezvočnosti betonske zgradbe. Nekoliko nerodno je, da so novi registri dobili popolnoma nemška imena, in to taka, ki jih še ni na nobenih slovenskih orglah, npr. bauernflöte (kmečka flavta) in feldpfeife (poljska piščal). Nemška imena se prav tolčejo s prvič uvedenimi slovenskimi imeni, kot sta npr. pročeljni principal, mala oktava ali nebeški glas.

Orgelsko pročelje, ki se zelo posrečeno vklaplja v moderno cerkev, ima novobaročne poteze. V sredini je glavno piščalje s tremi večjimi polkrožnimi polji, med katerimi sta dve manjši ravni polji. Ob strani glavnega piščalja stojita tako imenovana pedalna stolpa, sicer c- in cis-stran, vsak s večjim polkrožnim in manjšim ravnim poljem. Piščalje z naraščajočo glasnostjo v žaluzijah je točno za glavnim piščaljem in zato brez pročelja.

Pod glavnim piščaljem je igralna votlina, saj je igralnik vgrajen v orgelsko omaro. Čeprav imajo orgle le dve manualni piščalji, imajo vendar tri manuale. Drugi manual ustreza glavnemu piščalju, tretji pa piščalju v žaluzijah, medtem ko je prvi manual pripravljen za stalno zvezo obeh gornjih manualov. V zadnjem času postaja tak način kar navada. Vendar imajo pri tem te Škrablove orgle neko posebnost, in sicer to, da je tretji manual stalno zvezan s prvim, drugi pa ne. Tega je treba vklopiti s posebno nogalko. Verjetno je prednost tega načina v tem, da se ni treba stegovati do tretjega manuala, če hoče organist igrati na piščalje v žaluzijah. Drugod sta oba manuala stalno vklopljena. Poleg te nogalke imajo orgle še navadne pedalne zveze.

Registrski potegi so zelo jasno in načrtno razporejeni na obeh straneh igralne niše, in sicer tako, da so vsi potegi enega piščalja v eni navpični vrsti. In še to: vrstni red manubrijev je takšen, kot je navadno v dispozicijah: najprej ustnični registri po vrstem redu čevljaže, nato jezičniki. Na levi strani je na zunanji strani vrsta z pedalnimi registri, na notranji pa glavnega piščalja, na desni strani igralnika pa vrsta z registri piščalja v žaluzijah. Poleg imena in števila čevljev ima vsak poteg tudi zaporedno številko.

Škrablove orgle imajo to posebnost, da imajo, čeprav so mehanične, prosto kombinacijo, in

sicer tako, da za 90° obrnemo ročke zaželenih registrov. Zdi se mi, da je to prvi primer v tem stoletju. V prejšnjem stoletju je ta način uporabljal Franc Goršič, in sicer v orglah z sapnicami na poteg, to je do leta 1884. Še danes srečamo številne Goršičeve orgle s to napravo. S pritiskom na eno nogalko se vključijo nastavljeni registri, s pritiskom na drugo se registri izklopijo. Nekaj podobnega imajo stiške orgle, pri katerih se s pritiskom na nogalko vključi orgelski pleno, to je tako imenovana principalna piramida, z drugo nogalko pa se ga izključi. Orgle so dobro intonirane. Nekateri registri naravnost odlično, drugi nekoliko manj. Posebej izstopata seskvialtera in nebeški glas.

Na pročelju pedalnih stolpov je oktavni bas, ki dela nekako vzporedje s 8-čveljskim principalom glavnega piščalja. Žal, ni opazna razlika. Sicer pa je imel podoben primer Janez Janeček, ko je leta 1734 postavil nove orgle v stolnici. Na vsako stransko omaro je dal 8-čveljsko pročelje: v eno principal z glavnega piščalja, v drugo pa principalni bas iz pedal.

Višina kora je botrovala dejstvu, da orgle nimajo 16-čveljskega principala v basu, kar je velika škoda, saj pri 32-registrskih orglah nikakor ne sme manjkati temeljna osnova celotnega orgelskega zvoka. To vrzel skuša nekoliko nadomestiti basovska kvinta 10 2/3, s katero lahko ustvarimo 32-čveljski akustični zvok. Vendar je le-ta zelo skromen in ga je slišati le do A. Pomanjkanje temeljnega zvoka skušata nadomestiti fagot 16' in pozavna 16', vendar so jezičniki - kot vemo - le začimba, nikakor pa ne glavna hrana, zlasti še v prostoru, ki je grajen iz betona. Sicer celotni orgelski zvok ni to, kar bi lahko pričakovali od 32-registrskih orgel. Tega nista kriva ne orglar ne župnik, ampak današnji način gradnje: beton. Neprimerno več zvoka je v stiški baziliki, ki je verjetno še enkrat večja in kjer imajo 30-registrske orgle, in sicer zato, ker je zidana. Vendar je v Stični 16-čveljski principal v pedalu.

Poleg tega je na igralniku še kovinska tablica z napisom: "Anton Škrabl, Rogaška Slatina 1995, župnik Jože Kastelic."

Škrablovo glasbilo v župnijski cerkvi v Ivančni Gorici so po številu registrov največje orgle ne samo v Grosupeljski dekaniji, ampak na vsej Dolenjski. Ker so izredno kakovostno delo, bodo dolga (stoletja) leta Bogu služile pri spremljavi ljudskega in zborovskega petja, kakor tudi na samostojnih koncertnih nastopih.

KRONIKA, JUBILEJI, KULTURNI DOGODKI

MIHA KASTELIC

Ob 200-letnici rojstva

Mihael Glavan¹

Miha (v uradnih dokumentih Mihael) Kastelic se je rodil 1. septembra 1796 v Gorenji vasi pri Muljavi kot drugi sin Marka in (verjetno) Marije Kastelic. Začetno šolanje je opravil na Muljavi, potem pa vseh šest razredov na ljubljanski klasični gimnaziji (1810-1816). Šolanje je brez prekinitve nadaljeval na ljubljanskem liceju, ki je tedaj imel tri usmeritve: teološko, filozofsko in medicinsko. Pouk je trajal dve leti oz. štiri semestre. Filozofijo na liceju je zaključil 1818 in odšel študirat pravne in politične vede na Dunaj. Tam je najprej dopolnil filozofijo, kar je bil tedaj pogoj za začetek juridičnih študij. Po tej poti je šel tudi tri leta mlajši Prešeren, s katerim sta se zanesljivo poznala še iz Ljubljane. Zelo verjetno je Kastelic kot jurist prejemal na Dunaju Knafljevo štipendijo in študij končal v normalnem roku.

Po vrnitvi v Ljubljano (1823) je bil dve leti pravniški pripravnik v državnih službah, 5. feb. 1825 pa je bil imenovan za skriptorja Licejske knjižnice. Tu je delal polnih 40 let in napredoval najprej v namestnika bibliotekarja, 29. 5. 1850 pa je postal glavni bibliotekar (ravnatelj) in na tem mestu ostal vse do upokojitve 30. 6. 1865.

Kastelic je v Ljubljani vse od leta 1836 stanoval na Poljanski cesti 14 (številke so se nekajkrat menjale), verjetno v lastni hiši. V mladosti je imel nezakonsko hčer Amalijo, oženil pa se je zelo pozno (1854) z Julijano Marijo Homanovo.

Znani in pomembni so dolgoletni prijateljski in poslovni stiki Kastelica in Prešerna. Zanesljivo sta se poznala že v višjih gimnazijskih in potem licejskih letih, ko sta skupaj s Čopom snovala prve slovstvene načrte v slovenščini. Druženje se je nadaljevalo na Dunaju, kjer sta študirala isto stroko, in se ni pretrgalo vse do Prešernove smrti. Tudi njuni stanovanji sta bili večkrat povezani. Tako je bilo že prvo Prešernovo stanovanje, ko se je 1828. vrnil iz Celovca, pri Kastelicu na Kongresnem trgu 32. Leta 1834 se je spet nastanil v isti hiši kot Kastelic, na Mestnem trgu 237. Leta 1840 sta Prešeren in njegova sestra Katra znova pod Kasteličevo streho, na Poljanski cesti 14.

Njuna tesna povezanost po izjavah Prešernove sestre Lenke in hčerke Ernestine vendarle ni bilo pravo prijateljstvo. Kljub temu ne gre pozabiti, da je Kastelic velikokrat pomagal nesrečnemu paru, Prešernu in Ani Jelovškovi, ko sta bila v stiski zlasti zaradi otrok. Poskrbel je tudi za njegovo literarno zapuščino in jo ohranil v Licejski knjižnici.

Miha Kastelic je bil plodovit pesnik, čeprav ni nikoli izdal samostojne pesniške zbirke. Njegove pesmi so ostale v Kranjski čbelici in v številnih rokopisih, ki jih hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Obravnavajo ga vse naše literarne zgodovine, vendar predvsem ob Prešernu, edino dostojno antologijsko predstavitev je dobil v Gspanovem Cvetniku slov. umetnega pesništva do srede 19. stoletja.

Velike in neomajne pa so predvsem Kasteličeve zasluge za ustanovitev in razvoj Kranjske čbelice in s tem za prvi veliki prodor slovenske umetniške poezije na raven najboljše sočasne evropske poezije. S tem almanahom se je vključil tudi v literarne tokove drugih avstrijskih in slovenskih dežel, s čimer je prebil slovensko odrinjenost in provincialnost. Kot dober pragmatik je

¹ *Ivančna Gorica 1295, Stična 140, prof., slavist*

uspel zadržati najboljšega pesnika svojega časa, Franceta Prešerna, ne da bi zato odrinil druge, objavljajna željne, čeprav manj nadarjene pesnike. Posrečen je bil tudi izbor simbola čebele, ki je že od Valvazorja in Akademije operozov na Slovenskem veljala za podobo humanega, znanstvenega, slovstvenega in sploh kulturnega dela. Kastelic si je z izdajanjem Kranjske čbelice pridobil velik ugled doma in po Evropi. Nenazadnje je bila pri tem kulturnem podjetju pomembna tudi njegova organizacijska in trgovska spretnost. Kulturno blago je znal tudi dobro plasirati. Uredil in izdal je pet snopičev v nakladi od 600 do 1200 izvodov, kar je bilo za tisti čas veliko, tako da so nekateri namigovali, da toliko tiska tudi zaradi župnijskih in škofovih peči, v katerih naj bi Kranjska čbelica gorela zaradi pohujšljivosti.

Vsekakor se naša kulturna zgodovina ob 200-letnici rojstva našega rojaka iz Gorenje vasi lahko samo prikloni uredniku, ki je uspel v petih zbornikih objaviti 360 pesmi 16 avtorjev. Kastelic bo zatorej za zmeraj ostal med znamenitimi Slovenci kot krmar Kranjske čbelice, slovenski slovstveni preroditelj in sotvorec slovenske romantične umetne poezije.

LUDOVIK PUŠ - L. P. (12. 1. 1896 - 19. 9. 1989)

Ob stoletnici rojstva

Rozina Švent¹

Ludovik Puš se je rodil 12. januarja 1896 v Velikih Češnjicah pri Šentvidu pri Stični. Očetu je bilo ime France, mati Franica pa je bila iz znane pevske družine Zupan iz Ljubljane. Ludovik je bil sedmi izmed devetih otrok (od tega so trije umrli že v otroštvu, tako da je Ludovik ostal edini fant). Majhna kmetija, na kateri je živela velika Puševa družina, ni dajala dovolj sredstev za preživljanje, zato je bil še kako dobrodošel očetov dodatni zaslužek, ki ga je prejemal kot izučen krojaški mojster. Ludovik je že kot majhen otrok kazal izreden posluh in glasbeno nadarjenost. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, nato pa je na prigovarjanje tamkajšnjega kaplana Karla Gnidovca nadaljeval šolanje v Zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano. Tej odločitvi je oče sprva zelo nasprotoval, saj si je želel, da bi edini sin po njegovi smrti prevzel kmetijo, se izučil krojaške obrti in morda naredil orglarsko šolo v Ljubljani, kar bi mu omogočilo, da bi ob kmetovanju in obrti lahko postal tudi organist v domači cerkvi. Ludvetove študijske želje je podpirala mati in starejše sestre, ki so želele, da bi po končani gimnaziji odšel v bogoslovje. Kako težka je bila ta odločitev, nam pisatelj Ludovik Puš zelo lepo opiše v knjigi "Podobe iz otroštva Mandrškega Ludveta", ki je izšla l. 1969 pri Mohorjevi družbi v Celovcu (Študent, str. 169-172):

"Zadnje tedne pred dnem, ko se je moral študentovski kandidat z Mandrge javiti pri ravnateljstvu zasebne gimnazije v Škofovem zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano, je bila domača hiša polna skrbi, znananja in pripravljanja. Marsikaj, kar človek potrebuje osebnih potrebščin, je bilo treba dokupiti, na novo pripraviti, predelati, prikrojiti. Za gojence v zavodu je bilo natančno določeno, kaj vse mora študent imeti in koliko komadov tega in onega mu je treba prinesiti s seboj. Kdo bi si mislil, da je tega toliko!"

Hišna gospodinja in mati ni dočakala tega dneva niti ne prejšnjega veselega trenutka, ko se je končnoveljavno odločilo, da pojde edini preostali sin številne družine v latinske šole. Na tihem je po njem hrepenela, ga pričakovala in se veselila, odkar ji je kaplan Jernej omenil šolanje že tačas, ko je šlo za Ludvetovo ministriranje. V samotnih urah svoje dolgotrajne bolezni, ko so bili vsi drugi po svojih opravkih na polju, v gozdu ali na travniku, in je ostajala doma in pazila na najmanjšo hčerke, je sanjala o študentu in videla zalega fanta v mašnih oblačilih, obdanega od številne duhovščine, pred velikim oltarjem šentviške cerkve, kako prvič zapoje Glorijo.

Podlegla je počasi glodajoči bolezni in umrla na višku vzvišenega materinskega poklica sredi majhnih otrok. Črn dan je bil dan njene smrti za družino, še bolj črn za Ludveta. Ugasnilo je srce, ki mu je nudilo zatočišče in uteho v bridkih trenutkih mladega življenja, v grob se je pogreznil varen pristan pred strogostjo očetove redoljubnosti in pred trdo palico za otroške prestopke. Ludve je materinsko skrb in ljubezen bridko pogrešal v poznejših letih, mnogo bolj kot v dneh po njeni smrti, ko je bil dosti premlad, da bi bil zajel v polnem obsegu vso globino nenadomestljive izgube. Stal je z očetom in doraslimi sestrami ob njenem grobu, komaj deset let star, ne da bi mogel prav doumeti in polno občutiti, kaj mu devljejo v grob. Zagledal se je v župnikov široki, s srebrnimi portami obšiti plašč, motili so ga mogočni zvonovi, čudil se je nerodnosti pogrebcev in se tako preda-

¹ Mengeš, 1234, Trzin, Prešernova 51, mag. zgod.

jal raztresenosti, ne da bi se zavedal. Šele, ko je votlo zabobnela prst na rakev, se je zdrnil: Zdaj jo bodo zagrebli, mamo, moja mamo, in nikdar več jih ne bom videl. Stisnilo ga je in je pritajeno zajokal. Svet bo zdaj drugačen, tuj in mrzel, nikoli več tak kot poprej. Spomnil se je materinih naukov iz zornega otroštva, da človek nikoli čisto ne umre, samo telo zakopljejo, duša pa živi naprej. Zato se bomo po smrti spet videli pri Bogu, če smo bili dobri, in tam ne bo več ločitve, nikoli več. Kakor hladilni, dobrodejni balzam ga je zajela vera v zopetno svidenje brez ločitve, pa ga je v temo zaviti odgovor na vprašanje: kdaj? spet navdal z bridkostjo. Preden bo toliko star, kot so oče, ali celo, kot so bili stari oče, preden so umrli, kako dolgo pot bo treba prehoditi, ves čas brez ljubeče besede, brez toplega razumevanja, brez tolažilne vzpodbude v stiskah življenja? Odslej bo doma veljala le očetova skrbna, toda trda šola dela in reda, ki nima veliko smisla za tegobe, želje in hrepenenja mladega srca. Ugasnilo je materinsko oko, ki ne gleda samo, kaj je prav, koristno in potrebno, ampak tudi, kaj je prijetno, oživljajoče in mlademu bitju ljubo. Kako dolga bo pot brez tega? Pogrebci so zasipali jamo, grozno jamo, iz katere ni vstajenja pred sodnim dnevom, kakor je vedel Ludve. Stal je nepremično in gledal v praznino, ki se je polagoma polnila s prstjo, a misli njegove in srce so gledali nazaj na ona pičila leta, ki jih je, odkar se je začel zavedati, preživel z mamo. Čim bolj so se mu vrstili dogodki, tem več je videl takih, ki bi jih bil sedaj rad popravil. Videl je, kako se je kdaj trdovratno in malomarno obnašal pred njo, kako ji je kdaj osorno odgovarjal in ji pregovarjal, kako se je uprl njeni volji, a ona ni nikoli poklicala očeta, samo solzo je zagledal v njenem očesu. Pa tačas ni v svoji trmi naslonil svoje glave na njeno srce, jo prosil odpuščanja in obljubil, da ne bo več tak. Kaj bi bila ona dala za izraz ljubezni od svojega sina! Sedaj je prepozno, ostal je dolg, velik dolg, ki ga ni več mogoče popraviti...

Ko so po končanem pogrebu ljudje odšli, oče pa so po starem, ustaljenem običaju s pogrebci šli na pogrebščino v gostilno, se je Ludve izmuznil, se napotil domov, se skrnil pod kozolecem za skladovnico drv, sedel na bukov hlod, zagrebel svoj obraz v roke in jokal, bridko jokal.

Čas se ne ustavi. Samo nekaj pičlih mesecev po materinem pokopu se je odločilo, da pojde Ludve v latinske šole. Morda je materina smrt pripomogla k taki odločitvi? Kdo ve. Spet nekaj pičlih mesecev kasneje je bila mandrška hiša polna priprav za opremo mladega študenta z vsem potrebnim. Čas gre svojo pot, zabrisuje preteklost in odpira bodočnost, neusmiljeno, brez prestanka..."

Ta avtobiografski zapis nam pokaže vso tragiko desetletnega fantiča - študenta, ki se mora posloviti od toplega domačega ognjišča in oditi v neznani svet.

Gimnazijo v Št. Vidu je začel obiskovati v šolskem letu 1907/1908 (pripravljalni razred) in jo zaključil s šolskim letom 1914/1915 (7. razred). Zaradi I. svetovne vojne so bili vsi, razen dveh

sošolcev, vpoklicani k vojakom, tako da je maturo opravil že kot vojak. Med študijem je bil vseskozi med najboljšimi dijaki, čeprav je veliko prostega časa namenil glasbenemu izpopolnjevanju. Tako se je učil igranja na violino, klavir, harmonij, orgle in celo orkestralne instrumente - čelo, kontrabas, rog in trobento. To izredno široko glasbeno izobrazbo sta mu posredovala slavna glasbena učitelja Stanko Premrl in Vojteh Hybašek. Razen instrumentalne glasbe je gojil tudi petje in že v petem razredu vodil zbor dijaškega društva.

Po končani I. svetovni vojni je stopil v bogoslovje in dovršil 5 semestrov. Tudi tu se je veliko ukvarjal z glasbeno teorijo in vodil zbor bogoslovcev. Veliki študijski napor in posledice njegovega vojaškega življenja so ga spravili v bolniško posteljo. Kot številni njegovi sovrstniki je tudi sam zbolel za jetiko in moral sredi semestra zapustiti fakulteto. Kar dve leti je preživel po različnih zdraviliščih, vendar je moral opustiti upanje na nadaljnji študij bogoslovja. Študij je nato nadaljeval na Filozofski fakulteti, smer filozofija - pedagogika. Leta 1922 se je zaposlil kot profesor splošnoizobraževalnih predmetov in voditelj internata na Kmetijski šoli na Grmu pri Novem mestu. Svoje pedagoške izkušnje je zelo podrobno opisal v avtobiografskem romanu "*Klasje iz viharja*", ki je izšel l. 1970 v New Yorku. Že v samem naslovu zasledimo njegovo veliko predanost kmečkemu človeku, ki mu je po svojih najboljših močeh želel olajšati težko delo. Od tod njegova prizadevanja, da bi se kmečki otroci čim bolj izobrazili in uvedli moderno kmetijsko tehniko. Med svojim desetletnim bivanjem na Grmu se je v polni meri posvetil tudi kulturnemu razvoju Novega mesta in oživil njegovo glasbeno dejavnost. Najprej je vodil pevski zbor Glasbene Matice, nato pa je ustanovil svoj pevski zbor "*Gorjanci*", s katerim je dosegel velike umetniške uspehe. Občasno je s svojimi prispevki sodeloval tudi v dveh vodilnih glasbenih revijah, Cerkvem glasbeniku in Zborih, kjer je objavil tudi nekaj svojih glasbenih priredb (Venček dolenjskih napitnic, Narodna Spomini).

Zaradi političnega delovanja je moral leta 1932 zapustiti Novo mesto in se začasno zaposliti v Ljudski posojilnici v Ljubljani. Po končani šestojanuarski diktaturi ga je ban dr. Marko Natlačen leta 1936 nastavil na kmetijskem oddelku tedanje banske uprave, kjer je vodil odsek za združništvo in kmetijske organizacije. Pomagal je pri reorganizaciji Kmečke zveze, sodeloval pri organiziranju voditeljskih tečajev za fante in dekleta ter nastopal kot govornik na kmečkih zborovanjih po Sloveniji.

Začetek II. svetovne vojne je prekinil njegovo dotedanjo aktivnost, vendar je še naprej sodeloval z uradnimi političnimi organi in se opredelil proti OF in komunizmu. Leta 1945 se je skupaj z ženo Minko, roj. Kajfež, odpravil na begunsko pot. To svojo "zgodbo" je opisal v spominih "*Na dolgo pot*", ki so izhajali v nadaljevanjih v različnih zdomskih publikacijah (Svobodna Slovenija, Duhovno življenje, Vestnik), niso pa izšli v knjižni izdaji. Iz tega begunskega obdobja se je ohranila tudi njegova skladba "*Mati Marija na tuje je šla*", ki so jo prepevali številni begunci po taboriščih.

Leta 1949 je odšel v ZDA, najprej v St. Paul v Minnesoti, leta 1951 pa ga je dr. Miha Krek povabil v New York, kjer je prevzel mesto slovenskega predstavnika v Christian Democratic Union of Central Europe. Istočasno je bil tudi glavni tajnik Slovenske ljudske stranke v zdomstvu in aktivno sodeloval pri izdelavi strankinega programa, ki je bil objavljen leta 1954.

V tujini se je povsem predal političnemu delovanju in s svojimi uvodniki in načelnimi članki o slovenskih problemih sodeloval v številnih zdomskih političnih publikacijah. Največ je objavjal v Ameriški domovini in Svobodni Sloveniji - s svojim značilnim podpisom L. P.

Kljub mladostnim zdravstvenim težavam je dočakal visoko starost - 93 let in ostal aktiven vse do zadnjega dne. Še dve leti pred smrtjo, novembra 1987, je bralce presenetil z novimi pogledi na bodočo ureditev Slovenije in se opredelil za samostojno državo Slovenijo.

Njegovo življenje se je izteklo v New Yorku l. septembra 1989, pokopali pa so ga 5. septembra v Clevelandu.

Dr. Ludovik Puš je za seboj zapustil ogromno zapuščino. Poleg 8 knjig tudi na tisoče člankov, ki jih je skoraj nemogoče popisati.

BIBLIOGRAFIJA KNJIG

1. Puš Ludovik: Razori za setev in žetev slovenske kmečke mladine. - Ljubljana, 1937. - (Knjižnica Kmečke zveze; 1).
2. P. L.: Kmečka organizacija. - Ljubljana, 1938 (Sporod kmetijske ankete - seminarja pri kraljevski banški upravi dravske banovine, ki je potekal od 30. 5.-3. 6. 1938 - študijsko gradivo).
3. P. L.: Kmečki stan: psihološke in sociološke korenine kmečkega stanovskega gibanja. - Ljubljana, 1939.
4. P. L.: Kmečki poklic. - Ljubljana, 1940. - (Knjižnica Kmečke zveze; 5).
5. P. L.: O kmečki duši: donos k psihologiji kmečkega človeka (doktorska dizertacija). - Ljubljana, 1941. - (Knjižnica Kmečke zveze, 7).
6. P. L.: Svoboda v polmraku: (ponatis člankov iz Ameriške domovine 1966-1967). - Paterson, N. J.
7. P. L.: Podobe iz otroštva Mandrškega Ludveta. - Celovec, 1969.
8. P. L.: Klasje iz viharja. - New York, 1970.

STANKO PREK Ob 80-letnici

Jože Marolt

Stanko Prek, univerzitetni profesor v pokoju, se je rodil 12. marca 1915 materi Frančiški iz znane glasbene družine Marolt iz Malih Lipljen pri Turjaku in očetu Jakobu Preku. Rodil se je v Solkanu, kjer je družina takrat živela. Prva leta je s starši preživel na Češkem. Diplomiral je na ljubljanskem učiteljsčju, nato na Akademiji za glasbo v Münchnu (glavni predmet klasična kitara) in še na Akademiji za glasbo v Ljubljani (glavni predmet skladanje pri Škerjancu).

Kot profesor je služboval na glasbenih šolah v Ljubljani, na Univerzi v Mariboru in Muzički akademiji v Zagrebu (izredni profesor). Poznamo ga predvsem kot koncertnega kitarista (prvi koncerti segajo v leto 1938); nastopal je doma in v tujini z odličnimi priznanji. Kot skladatelj se je uveljavil že v študentskih letih; prejel je Lajovčevo nagrado za orkestralno skladbo. Zložil je skladbe za kitaro solo, samospelve, za godalne kvartete, simfonijo, zborovske skladbe za razne sestave in scensko glasbo za razne gledališke uprizoritve. Napisal je glasbeno instruktivna dela, med drugim *Šolo za kitaro* (v šestih zvezkih), revidiral je instruktivna dela za kitaro za glasbene šole v Sloveniji in drugod, sestavil je tri zbirke slovenskih narodnih pesmi za večglasno petje ob kitari in harmoniki. Napisal je tudi teorijo glasbe (štirinajst izdaj pri Državni založbi Slovenije), prevedena pa je tudi v hrvaščino (štiri izdaje pri Školski knjigi Zagreb). Na pobudo Zavoda Republike Slovenije za šolstvo je pripravil *Pesmarici* za osnovne šole in to od 1. do 4. ter od 5. do 8. razreda.

V dnevnikih in revijah je objavljaval članke o kulturnih vprašanjih in umetnosti. Omenjajo ga domače in svetovne enciklopedije, npr. *Who is who in the world (USA)*.

Njegovi učenci klasične kitare dosegajo na domačih in mednarodnih tekmovanjih najvišja

priznanja; vzgojil je skoraj ves pedagoški kader za klasično kitaro v bivši Jugoslaviji.

Zbral in uredil je miniaturno izdajo *Tristo narodnih* (v tisku je 17. izdaja) ter zbirki *Ljubezen v slovenski narodni pesmi* (100 pesmi z melodijo in harmonijo) in *Škrjanček poje...* (200 narodnih in ponarodelih pesmi z melodijo in harmonijo).

Kot zbiratelj narodnega izročila je prof. Stanko Prek zbral slovenske pregovore in reke pod naslovom *Ljudska modrost - trden je most*. Knjiga je bila v kratkem času razprodana. Zato je začel dopoljevati prvo izdajo, obogatil pa jo je še s pregovori in reki drugih narodov in z aforizmi pomembnih osebnosti; v tisku je peta razširjena izdaja.

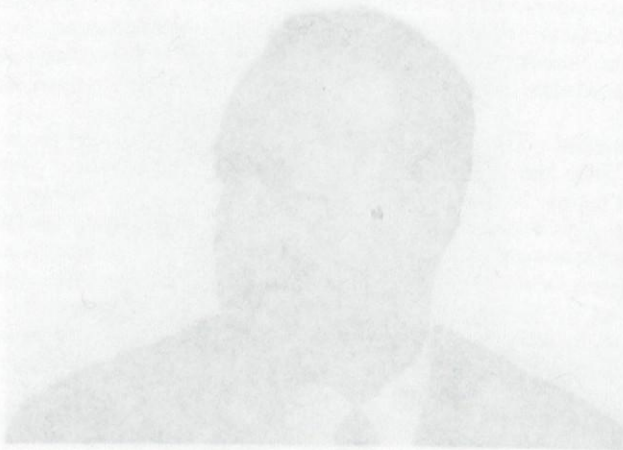
Stanko Prek, glasbeni skladatelj in pedagog, 1915-1997. - Ljubljana, 1997.

Stanko Prek, glasbeni skladatelj in pedagog, 1915-1997. - Ljubljana, 1997.

Stanko Prek, glasbeni skladatelj in pedagog, 1915-1997. - Ljubljana, 1997.

Znanstvenik, glasbeni skladatelj in pedagog, se je rodil 12. marca 1915 v mestu Porečju na znanstvenem glasbenem inštitutu iz Maribora. Njegov oče Jakob Prek, ki je bil v Solkanu, kjer je deloval kot skladatelj, je bil prvi glasbeni inštitut na Slovenskem. Diplomiral je na ljubljanskem učiteljskem inštitutu, nato na Akademiji za glasbo v Münchnu (glavni predmet klasična kitaro) in se na Akademiji za glasbo v Ljubljani (glavni predmet skladanje pri škrjancah).

Kot profesor je služboval na Glasbeni šoli v Ljubljani, na Univerzi v Mariboru in na Akademiji v Zagrebu (razredni profesor). Pomembno ga prevzema kot koncertnega kitarista (prvi koncert četiri teden v letu 1938); nastopal je doma in v tujini z občinskimi prireditelji. Kot skladatelj se je uveljavil za v sodobnih letih; prejel je Lajpovčeve nagrade za odličnost skladbe. Njegov skladbe za kitaro solo, samospelje, za godalne kvartete, simfonije, zborovske skladbe za male sestave in koncertno glasbo za zame glasbenike upravnice. Napisal je glasbeno instrumentarno delo, med drugim žolo za kitaro (z dodatni zvoki), reviljani je instrumentarna dela za kitaro za glasbene žole v Sloveniji in drugod; sestavi je tri zbirke slovenskih narodnih pesmi za večglasno petje ob kitari in harmoniki. Napisal je tudi teorijo glasbe (Bismarjev list) pri Društvi slovenskih skladateljev, prevedena pa je tudi v rusščino (v izdaji pri Školski knjigi Zagreb). Na pobudo Zvezne Republike Slovenije za glasbo je pripravil Pomoč za osnove žole in to od 1. do 4. razreda 2. do 8. razreda.

V domovini in tujini je objavil članke o kulturnih vrednotah in umetnosti. Objavljeno ga domače in svetovne enciklopedije, npr. Who is who in the world (USA). Njegovi učenci klasično kitaro dosegajo na domačih in mednarodnih tekmovanjih najvišje

OB JUBILEJU MIHAELE JARC-ZAJC

Pavel Groznik¹

Nihče si ne bi mislil, da bo prihod mlade Ljubljancanke Mihaele Jarc že kar davnega 1946. leta na dedov dom v Višnjo Goro pomenil zanjo in še posebno za starodavno mestoce in okolico pričetek dragocenega zapisovanja običajev, izrazov, pregovorov, zbadljivk meščanov in vaščanov. Pomenil je tudi nadaljevanje njene lirične pesniške poti, ki jo je pričela že kot nadobudna najstnica.

V petdesetih letih bivanja v Višnji Gori je otela pozabi velikansko zakladnico naše preteklosti in ustvarila številne pesmi, ki opisujejo njeno osebno občutje, lepoto bližnje okolice ali tožijo nad nasilnim vdorom neizbežnega napredka v nekoč mirno višnjansko dolino. Na našo veliko srečo gospa Mihaela ne kaže nobene upehanosti, nasprotno, polna je novih načrtov in idej.

Mihaela Jarc - Zajc in Ciril Ahlin

Mihaela Jarc-Zajc se je rodila sredi vihre prve svetovne vojne 12. 8. 1916 kot četrti otrok dolenjskima Ljubljancanoma, materi Mariji, roj. Omahen iz Višnje Gore, in očetu Novomeščanu prof. Evghenu Jarcu. Oče, ki je bil znan politik, ljubljanski podžupan in državni poslanec v dunajskem parlamentu (njegov sedež v parlamentu izginjajočega Avstro-Ogrskega cesarstva je

¹ Višnja Gora 1294, Ciglerjeva ul. 13, sekretar družbe Maximarket.

imel številko 344), in ljubeča mati sta Mihaeli že v njenih rosnih letih vcepila ljubezen do kulture in vsega, kar je lepega povezano z Dolenjsko.

Poleg sreče, da je živel v vsestransko razgledani družini, je imela na Lichtenturnovi soli imenitno učiteljico, če omenimo samo Romana Savnika in Franceta Koblarja. Samo po sebi je bilo razumljivo, da bo njena nadaljnja pot povezana s študijem umetnostne zgodovine. Njena žejna po znanju pa je bila zaradi zdravstvenih motenj na očeh na priporočilo zdravnikov prekinjena in posloviti se je morala od svojega cenjenega profesorja Izidorja Cankarja.

Na kresni večer pred petdesetimi leti se je gospa Mihaela poročila v Višnji Gori. Njena poroka je bila v takratni od pravkar končane druge svetovne vojne porušeni Višnji Gori pravo doživetje, ki se ga spominjajo še številni domačini. Bilo je veliko narodnih noš in trakov, kresnic, domačih pesmi, ki so skoraj utonile v pozabo, in zvokov citer in kitare. Prav gotovo so kresnice blagodejno vplivale na njeno narodopisno in umetniško poslanstvo.

Gospa Mihaela je prijateljevala s številnimi slovenskimi umetniki in razumniki: z Lili Novy, Otonom Župančičem, Vido Taufer, Ivanom Mrakom, Severinom Šalijem, slikarjem Ferdom Veselom in drugimi. Tudi dandanes ima stike z vrsto uglednih kulturnikov doma in v zamejstvu. Še prav posebej pa zna prisluhniti kmečkim ženicam in očancem iz svoje bližnje okolice.

Njeni prispevki o ljudski ostalini na območju Višnje Gore in njene okolice in občutene, pretresljive pesmi so prihajali na svetlo v Mohorjevih koledarjih, Družinski pratiki, Novi mladiki, Višnjanu, Glasniku Slovenskega etnografskega društva, Zbornikih občine Grosuplje, Delu, Dolenjskem listu, Naši skupnosti, Klasju in drugih publikacijah. Njene pesmi in narodopisna dela smo poslušali na radijskih valovih in gledali po televiziji (z možem Jožetom televizije nista nikoli imela!).

Med vrhunce ustvarjanja in zapisovanja Mihaele Zajc-Jarc prav gotovo sodi knjiga *Duhan iz Višnje Gore*, ki jo je izdal Kmečki glas v zbirki folklornih pripovedi Glasovi, prava uspešnica - radijska oddaja "Višnjanje, kam ste svojga polža djali!" v oddaji Slovenska zemlja v pesmi in besedi, zbirka sto pesmi *Šopek iz Višnje Gore* ob 500-letnici njenih mestnih pravic in letos izšla zbirka njene proze in pesmi v *Višnjem zimzelenu*.

Njeno dragoceno ustvarjanje seveda ni ostalo neopaženo. Leta 1992 jo je nagradilo PTT podjetje za izviren in dokumentirano bogat zapis o zgodovini pošte v Višnji Gori, v preteklem letu ji je tržaška revija Mladika podelila drugo nagrado za pesniško zbirko *Sonce odhaja*, prav tako je lani prejela Jurčičevo priznanje Zveze kulturnih organizacij Grosuplje "za skrbno zbiranje, ohranjanje in prenašanje bogatega ljudskega izročila na mladi rod". Prepričani smo, da bodo podobna priznanja še prihajala, čeprav jubilancka v svoji skromnosti ne pričakuje nobenih pohval za svoje delo; enostavno uživa, da lahko ustvarja in znova in znova odkriva nove drobce naše bogate narodopisne kulture.

Kaže, da njenih letošnjih 80 let ni še nobena ovira, tako zagnano in mladostno sodeluje pri raznih razstavah ljudskega izročila, na prireditvah in proslavah. Gostoljubno dan za dnem odpira vrata svojega doma raznim kulturnikom, zbiralcem starih razglednic, numizmatikom, zgodovinarjem. Najbolj je vesela, ko odpira vrata višnjanskim učencem, dijakom in študentom. Svetuje in opogumlja jih, kako se prebiti čez zanke prvih poskusov pesniškega izražanja, kje bi se dalo še kaj izvedeti o preteklosti. Vse kaže, da bo nekaj teh nadobudnežev krenilo po že utečeni poti, ki jo je tako pogumno in uspešno utrla gospa Jarčeva.

Prepričani smo, da je jubilancka srečna pri svojem delu, in vsi, ki jo poznamo, smo srečni, da med nami živi, ustvarja in vzgaja, zvesta služabnica lepoti in kulturi, gospa Mihaela Jarc-Zajc.

HILDA LUČOVNIK

Ob 80-letnici

Jakob Müller

Hilda Lučovnik je - poleg svojega pokojnega moža - sinonim za verjetno najboljše obdobje gledališke kulture na Grosupljem, dve leti je z nemščino na šoli in tečajih odpirala mnogim vrata v Evropo, več kot desetletje pa je bila v našem Zborniku kronistka razvoja šolstva in otroškega varstva v občini.

Rodila se je 11. 6. 1915 v Ljubljani v družini železničarskega uradnika Brodarja. Po srednji šoli je v letih 1937-1941 študirala nemščino (A), francoščino s primerjalno književnostjo (B) in slovenščino z jugoslovansko književnostjo (C). Vojna, v kateri je doživela veliko trpljenja in bolečin - teden dni po poroki so internirali moža, umorili so ji svakinjo - je bila vzrok, da je diplomirala leta 1951, ko je po 4-letnem službovanju (1947-1951) na okraju Grosuplje začela poučevati nemščino na osnovi šoli Grosuplje. V obdobju, ko je bila na njej ravnateljica (1968-1971), je zavzeto in uspešno sodelovala pri izgradnji nove šole, s katero je bil na Grosupljem uveden enoizmenski pouk. Po upokojitvi leta 1971 je vedno našla časa in moči za delovanje v organih občinskih samoupravnih interesnih skupnosti za otroško varstvo in šolstvo ter vzpodbujala kulturno ustvarjanje mladine.

Že v gimnazijskih letih je nastopala v šolskih gledaliških uprizoritvah ter pela v mešanem zboru Glasbene matice. V letih 1945-1956 je bila v ljubiteljski gledališki skupini, ki jo je vodil njen mož, režiserjeva desna roka, organizacijski vodja, intendant za kostume pa tudi šminkerka ali prišepetovalka, predvsem pa je odlično odigrala vrsto velikih vlog: bila je Francka v Cankarjevem Kralju na Betajnovi, Frankopanka v Župancičevi Veroniki Deseniški, Heningovica v Kreftovi Veliki puntarji, partizanska mati v Županovem Rojstvu v nevihti, Tona v Finžgarjevi Verigi, Štern-

feldovka v Linhartovi Županovi Micki, Agatja Tihonova v Gogoljevi Ženitvi, Vrza v Levstikovem Tugomerju... Njeni odrski liki so izžarevali življenjsko energijo in premočrtno čustveno nabitost, tragično strto ali dvignjeno do zanosa.

Gledališko zgodovino Grosupljega do leta 1941 imamo popisano, kroniko bogate in izredno kvalitetne odrske poustvarjalnosti v desetletju po 1945 pa si želimo brati v spominih jubilantke, saj je v krajevnem gledališču odločilno sodelovala, poleg odlično ohranjenega spomina pa razpolaga tudi z bogatim družinskim arhivom. Po letu 1956 sta se z možem prizadeta odmaknila od "svoje" gledališke skupine, še naprej pa sta pripravljala in vodila gledališke predstave v šoli.

Dvajset generacij se spominja Hilde Lučovnik kot svoje učiteljice in pedagoginje. S posredovanjem tujih jezikov - poleg nemščine je krajši čas učila tudi angleščino - s svojim dinamizmom, odločnostjo in delovno voljo je znala osvojiti in oblikovati mlade ljudi. Živo se spominjam, kako nas je štirinajst- in petnajstletne, odhajajoče z osnovne šole, čustveno prevzela in poglobila z razkritjem ene od svojih globokih grenkih življenjskih izkušenj - zgodnje izgube matere.

Po upokojitvi je, polna osebnih življenjskih energij in zavzetosti za kulturni razvoj družbe v mejah občine, sodelovala pri ustvarjanju in razvijanju mreže otroškega varstva in promovirala šolske literarne in novinarske dejavnosti, o čemer je v letih 1973-1984, poleg še česa drugega, poročala tudi v naših Zbornikih in tu objavila več "antologij" mladih.

Hilda Lučovnik se je vedno zavedala, da - kot je zapisala v Zborniku 6 (1975) - kultura bogati znanje, širi obzorje in plemeniti značaj, hkrati pa ljudi tudi razveseljuje ali zabava. Zavedala se je povezanosti med besedami in dejanji posameznikov ter cilji, h katerim je stremela družba. Graditelji novega sveta so večkrat začeli zgodovino z letom Zmaga in zaradi visokih ciljev - pa ne le zaradi njih - ožili obzorje kulture in tudi trdo odrinjali ljudi z drugačnimi vrednotami. Morda so se taki ali podobni drobci ideje z vzhoda kdaj primešali tudi v besedo ali dejanje jubilantke, vendar sem globoko in trdno prepričan, da se bo v naši skupni kulturni zavesti in v kulturi naše skupnosti ohranilo vse, kar je v kulturnem, pedagoškem pa tudi publicističnem delu Hilde Lučovnik dobrega in lepega. In tega ni ravno malo.

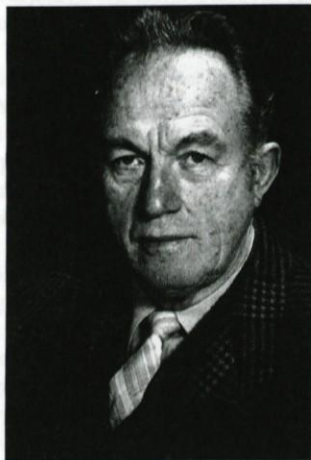
JANEZ LESJAK

Ob 80-letnici

Mihael Glavan

Janeza Lesjaka poznajo vse generacije nekdanje občine Grosuplj, pa tudi širša Dolenjska. Preprost, a prikupen, delaven in pošten mož že toliko desetletij deluje na tem področju, da je z njim v stik tako ali drugače prišla večina naših občanov.

Rodil se je 1. oktobra 1915 v Stični, kjer je do začetka 2. svetovne vojne delal doma na kmetiji. V mladosti ga je zanimala prazgodovina stiške okolice s številnimi gomilami in znamenitim gradiščem na Viru, zato je tudi sodeloval pri izkopavanjih. Zelo zgodaj, že 1. 2. 1942, se je priključil NOB in vztrajal do 15. 5. 1945. V tem času je bil član Rajonskega odbora OF Stična, član Okrožnega narodnoosvobodilnega odbora Novo mesto v funkciji referenta za socialno skrbstvo, kasneje pa referent za promet vse do osvoboditve.

Po osvoboditvi se je vključil v obnovo domačih krajev in opravljal odgovorne naloge v različnih organih ljudske oblasti. Od 16. 5. 1945 do 31. 1. 1946 je na Okrožnem ljudskem odboru v Novem mestu delal kot referent za promet in kasneje kot njegov podpredsednik. V tem letu je prišel v Grosuplje (2. 12. 1946) za občinskega sekretarja. Dve leti kasneje je odšel v Ljubljano na Izvršni odbor OF Slovenije. Po združitvi okrajev Grosuplje in Ljubljana-okolica je prevzel položaj podpredsednika novega okraja.

S političnih in upravnih nalog se je 19. 9. 1953 preselil v gospodarstvo, ko je prevzel dolžnosti direktorja tovarne Motvoz in platno v Grosupljem. Delo je opravljal vse do 31. 7. 1964. Od tod ga je vodila delovna pot v Turistično zvezo Ljubljane, kjer je bil skoraj polna štiri leta njen tajnik, od tod pa spet nazaj v Grosuplje na tajniško mesto Občinskega sindikalnega sveta.

Delovna dolžnost, po kateri ga občani najbrž najbolj poznajo, je bilo predsedništvo Občine Grosuplje. V tej vlogi je delal skoraj polnih devet let, od 1. 2. 1973 do upokojitve 1. 7. 1982. To so bila zelo dinamična leta gospodarskega razvoja naše občine.

Janez Lesjak pa je bil vse svoje življenje tudi ljubitelj kulture in občudovalec neokrnjene narave. Zato je razumljivo, da je nepoklicno stalno deloval tudi na teh dveh področjih. Že 26 let neprekinjeno sodeluje v odboru Tabora slovenskih pevskih zborov v Šentvidu pri Stični, 6 let je član njegovega častnega odbora, kar 18 let pa njegov podpredsednik. Še daljši je njegov amaterski delovni staž na turističnem področju, saj že 30 let predseduje Turističnemu društvu Grosuplje. V tem okviru je najbolj opazna njegova posebna pozornost Taborski jami. Hkrati je že 24 let tudi predsednik Občinske turistične zveze Grosuplje in 8 let vodja Komisije za varstvo okolja pri Turistični zvezi Slovenije.

Delovne naloge, politične in društvene funkcije so seveda pomemben znak človekove dejavnosti, vendar pa Janeza Lesjaka ne cenimo samo po njih. Spoštujemo in pozdravljamo ga tudi zato, ker je hkrati preprost, prijeten, pokončen in prikupen človek, ki s svojo mirno besedo in stalno delavnostjo bogati našo družbo. Naj bo še dolgo tako.

Po ozvedenosti se je vključil v obnovo društva krajev in opravil odgovorne naloge v različnih organih ljudske oblasti. Od 16. 2. 1945 do 31. 1. 1946 je bil Občinski ljudski odbor v Novem mestu delal kot svetnik in kasneje kot njegov podpredsednik. V tem letu je prišel v Grosuplje (2. 12. 1946) za občinskega sekretarja. Dve leti kasneje je odšel v Ljubljano na izstavitveni odbor OF Slovenije. Po izstavitvi občine Grosuplje in Ljubljano-okolica je prevzel položaj podpredsednika novega okruga.

2. političnih in upravni naloge se je 19. 9. 1953 mesecih v gospodarstvo, ko je prevzel dolžnosti direktorja tovarne Motovec in bližino v Grosupljem. Delo je opravil vse do 31. 7. 1964. Od tedaj je vodil delovna pot v Turistično zvezo Ljubljane, kar je bil skromni polni staž njen tajnik, od tedaj pa spot nazaj v Grosuplje na tajniško mesto Občinskega sindikalnega sveta.

CVETKO BUDKOVIČ

petinsedemdesetletnik

France Adamič

Ko smo konec šestdesetih let ustanavljali Zbornik občine Grosuplje, je Cvetko Budkovič prevzel področje kulture in glasbe z namenom, da bo raziskoval in pisal o dogodkih, dosežkih in težavah prosvete in kulture v naši občini in za to delo pridobival še druge sodelavce. Poklicno pa je deloval kot glasbeni pedagog. V uredniškem odboru Zbornika je bil vedno delaven in uspešen kot pisec poročil in razprav o kulturnem življenju naših občanov. Raziskal je razvojna obdobja ljudskih šol na celotnem področju občine; pisal je o življenju in delu šmarskega šolmastra, o pevovodju zbora Trboveljski slavčki Šuligoju, o Gallusu in o srečanjih med narodnoosvobodilno vojno.

Prvi članek o glasbenem šolstvu je napisal leta 1948, nato pa vsako leto več za mnoge periodične publikacije. Leta 1977 je izdal prvo samostojno delo: *Svetozar Marolt, glasbenik in borec*, v kateri je predstavil podobo nadarjenega slušatelja Glasbene akademije, ki je dosegel lepe uspehe na področju pianistične igre in ustvaril opazen opus v kompoziciji. Pri 24 letih mu je sovražna krogla preprečila obetavni vzpon. V drugi knjigi: *Razvoj mladinskega zborovskega petja do druge svetovne vojne* iz leta 1983 prikazuje izredne dosežke mladinske zborovske kulture v tridesetih letih pod vodstvom zborovodij Maksa Pirnika in Avgusta Šuligoja. V tretji knjigi: *Sto let pevskega zbora Glasbene matice* iz leta 1991 je predstavil zbor, ki je dosegel evropsko slavo, ter matično šolo in druge oddelke, ki so prispevali k dvigu ugleda te izjemno vitalne glasbene ustanove.

Že pred tridesetimi leti je zasnoval projekt za obširno monografijo *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem*, ki je izšla v dveh delih. Avtor je potreboval veliko energije, da je zbral zgodovinska dokazila in jih tehniško in vsebinsko uredil v celoto za obširno znanstveno delo. Ob izidu prvega dela leta 1992 je eden naših najboljših poznavalcev glasbenega šolstva pri nas in na tujem, član mednarodnega društva za glasbeno izobraževanje (ISME), ugleden pianist in skladatelj, profesor Pavel Šivic, v Delu 24. 9. 1992 zapisal, "da je bil Budkovič dolgoletni ravnatelj Glasbene šole in predavatelj glasbene zgodovine. V tem svojstvu je spoznal prijetne in neprijetne strani glasbenega poučevanja. Zato je njegova knjiga *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem I. posvečena poklicnemu prizadevanju tistih v javnosti malo znanih učiteljev glasbe, ki s svojo prizadevnostjo in znanjem orjejo med mladino glasbeno ledino. Knjiga je pisana kronološko, od stolnične šole, šole pri ljubljanski normalki, pri Filharmonični družbi, Dramatičnem društvu, orglarskih šol v Ljubljani in Celju, prek glasbenih šol v večjih slovenskih mestih do konservatorija. Opisuje pedagoge, javne produkcije učencev, navaja absolvente, ki so se uveljavili na evropskih opernih in koncertnih odrih, pedagoge, ki so izšli iz šole Glasbene Matice, med njimi basista Julija Betteta in pianista Antona Trosta. Budkovičeva knjiga je dokumentirana z mnogimi fotografijami in fotokopijami dokumentov, spričeval in statističnimi podatki. V celoti obsega 398 strani in 746 opomb. Tako podrobno to obdobje še ni bilo obdelano in predstavlja veliko obogatitev znanja o tej tradiciji." O knjigi je izšlo več drugih poročil v dnevnem časopisu, v glasbeni periodiki, radiu in televiziji.*

V drugem delu *Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem* (1995) predstavlja vsebinske premike v slovenski glasbi: Slovenci smo dobili visokošolski glasbeni zavod, Konservatorij v Ljubljani, ki se je leta 1939 preimenoval v Glasbeno akademijo. Avtor je za obdobje 1918–1945 predstavil učitelje in vse vrste glasbenih šol, od tečajev, nižjih in srednjih glasbenih šol, upoštevaje

njihov ustroj, šolske programe in pravila, predmetnike in usmeritve ter študijske metode.

Poleg Glasbene matice je v Ljubljani delovala še Orglarska šola in Glasbena šola Sloga. Že med obema vojnama so bile dobro organizirane in so uspešno delovale glasbene šole v Celju, Matična in društvena šola Drava v Mariboru, na Ptujju, v Trstu in drugod. Vse so vzgajale glasbenike za amaterske zборе in orkestre ter pripravljale kandidate za srednje šole in nato za Glasbeno akademijo, njihovi absolventi in diplomanti so se zaposlili na šolah, v orkestrih, kot pevci - solisti, kot dirigenti in novi komponisti. V obdobju 26 let je doseglo glasbeno šolstvo na Slovenskem raven, ki je primerljiva z evropskimi glasbenimi in izobraževalnimi dosežki.

Avtor znamenite zgodovine glasbenega šolstva Cvetko Budkovič je bil rojen 14. maja 1920. Na srednji glasbeni šoli je opravil zaključni izpit iz violine leta 1955, na oddelku za glasbeno zgodovino AG je diplomiral 1953; poučeval je na učiteljsišču, na Glasbeni šoli Ljubljana-Center, na Srednji glasbeni šoli v Ljubljani in na Pedagoški akademiji, nato je bil od 1963 do 1980 direktor Glasbene šole Vič-Rudnik. Po upokojitvi se je posvetil raziskovalnemu delu in publicistiki. Sodelavci Zbornika občine Grosuplje želimo jubilarntu zdravja in nadaljnjih dosežkov!

Cvetko Budkovič

Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem I

od začetka 19. stoletja do nastanka konservatorija

Znanstveni inštitut Filozofske fakultete
Ljubljana
1992

JUBILEJ NAŠEGA ODGOVORNEGA UREDNIKA IVANA AHLINA

France Adamič

Ideja o ustanovitvi Zbornika občine Grosuplje je zažvela, ko je bil predsednik Skupščine občine Grosuplje Ivan Ahlin, saj se je osebno in kot župan zavzel za program zbornika. Uspelo mu je zagotoviti začetni kapital in pridobiti podjetja za prispevke z oglasi. Uredniški odbor je Ivana izvolil za odgovornega urednika in za gospodarja. Že v prvi številki je objavil letno poročilo o razvoju in poslovanju občine, in to je menda prva tiskana občinska kronika.

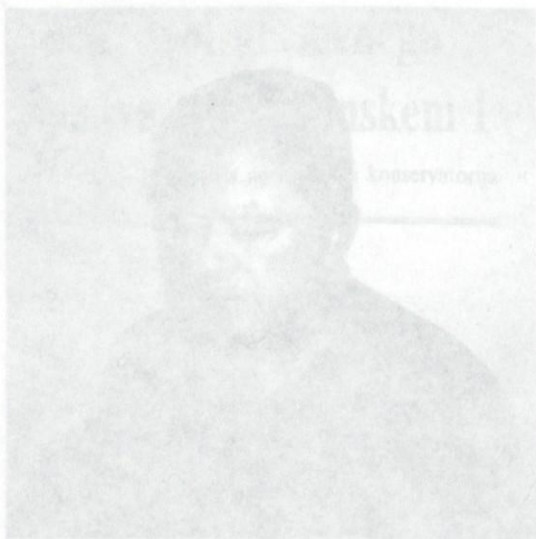
Ivan Ahlin je 2. decembra 1995 dopolnil 65 let življenja in 50 let dela. Za oba jubileja mu v imenu uredniškega odbora čestitamo, za zbornik opravljeno delo pa izrekamo zahvalo!

Po končanih 8 razredih gimnazije in veliki maturi je študiral gradbeništvo na gradbeni fakulteti Univerze v Ljubljani. Politične razmere so ga zelo zgodaj uvrstile med aktiviste. Že leta 1946 je bil izvoljen za organizacijskega sekretarja mladine in SKOJ okraja Grosuplje, po študiju pa leta 1962 za predsednika Skupščine občine Grosuplje. Prvi mandat je končal leta 1973, nato pa je bil pomočnik direktorja Splošnega gradbenega podjetja Grosuplje za komercialne zadeve, od 1979 pa komercialni direktor podjetja. Med tem je bil od 1968 do 1976 predsednik Pokrajinskega odbora za Dolenjsko, v Združenih industrijskih podjetjih gradbeništva Slovenije - IMOS pa je bil pet let pomočnik generalnega direktorja (1983-1988) ter do upokojitve 1990 opravil drugi mandat predsednika Skupščine občine Grosuplje. Dve mandatni dobi je bil poslanec Republiškega zbora Skupščine SRS in član skupščinskega odbora za urbanizem, stanovanjsko in komunalno gospodarstvo (1968-1976), dve mandatni dobi po dve leti je bil predsednik Zbora združene Ljubljanske

banke, hkrati je bil tudi član Izvršilnega odbora Gospodarske banke v Ljubljani, nato en mandat podpredsednik in predsednik njenega Izvršilnega odbora. Vse navedene bančne funkcije je opravljal do leta 1982.

Kot predsednik občinske skupščine je uspel postaviti temelj dolgoročnega stanovanjskega in komunalnega gospodarstva, posebno na področju vodopreskrbe, veliko pa je prispeval k razvoju in izgradnji novih šolskih objektov. Ko je bil komercialni direktor Splošnega gradbenega podjetja Grosuplje, je podjetje dogradilo letno 500 do 700 stanovanj v občini in v širšem območju Ljubljane z okolico. Naj omenimo Ahlinov prispevek še pri posodabljanju cestnega omrežja, pri gradnji in urejanju kulturno-prosvetnih in športnih objektov ter pri razvoju gospodarskih podjetij in obrtnih delavnic. Uredniški odbor Zbornika in njegovi bralci želimo jubilanu, da bi zdrav še dolgo vrsto let tako uspešno kot doslej skrbel za materialni in vsebinski razvoj gospodarske in kulturne kronike občine Grosuplje.

ZAGORIŠKE (DOBREPOLJSKE) MAČKARE

dokumentirane v Inštitutu za slovensko narodopisje ZRC SAZU

Helena Ložar-Podlogar¹

Že leta 1944 je gospod Tone Ljubič opozoril dr. Nika Kureta na posebne pustne šege v Dobrepoljski dolini, ki so med vojno zamrle. Inštitutu je podaril svojo risbo "Babji mlin", v fototeki pa hranimo tudi dve fotografiji Ljubičevih risb ("Jajčarski par - baba in dedec" in "Kurent in grbec" (reprodukcija narejena 1955. leta), ki sta bili objavljeni v delu *T. Ljubič: Ljudska umetnost v Dobrepoljah* in v knjigi *Masken in Mitteleuropa, Dunaj 1955*.

Ko je dr. Kuret leta 1954 postal sodelavec Inštituta za slovensko narodopisje in je svoje delo posvetil tudi raziskovanju mask slovenskih pokrajin, je želel obuditi tudi šege, katerih življenje je uničila vojna. V Zagorici je našel ljudi, ki so in ki še živijo za tradicijo svojega kraja. Že leta 1959 beremo v poročilu Inštituta za slovensko narodopisje, da je dr. Kuret posredoval pri Republiškem svetu Svoboda za denarno pomoč, vendar je ni dobil ("Zaradi pomanjkanja denarnih sredstev ni bilo misliti na oživitve mačkar v Dobrepoljah" - tako danes lahko beremo v Letopisu X/1959, str. 87). Leta 1962 pa je denar le bil odobren in tako so se v Zagorici, po poprejšnjih skrbnih pripravah domačinov, spet pojavile mačkare, ki so bile natančno dokumentirane in fotografirane (v inštitutski fototeki je iz tistega časa shranjenih 50 črno-belih fotografij in prav toliko diapozitivov, ki pa na žalost danes niso vsi več barvno dobri, imajo pa veliko dokumentarno vrednost. Naredila sta jih sedaj že pokojni gospod Božo Štajer in gospa Carmen Narobè). Potem je Helena Ložar-Podlogar 6. februarja 1970 ponovno preverjala stanje na terenu, opazila nekatere spremembe (npr. debelega Kurenta, ki so ga prej vozili v pleteni "šajtrgi", je nadomestil prav tako debelih - pravzaprav dva, združena kakor siamska dvojčka.). Pojavil se je tudi nov lik "mož, ki nosi babo v koš". Inštitut je nameraval posneti film po scenariju H. Ložar-Podlogar, vendar je ta dan neznošno deževalo. Film pa smo tistega leta vseeno posneli. Zdelo se je kar neverjetno, vendar je bilo res: takratni gospod župnik župnije Videm-Dobrepolje je pokazal veliko razumevanje in je zaradi snemanja in velikega dela, ki so ga domačini vložili v organizacijo prireditve, dovolil ponovitev pustovanja v postnem času, kar je verjetno edinstven primer. Tako se je tega leta pust v Zagorici ponovil 22. februarja 1970, vse je bilo tako, kakor mora biti, celo krofi so bili na mizi in gospod Uroš Krek je lahko posnel zagoriške mačkare na filmski trak, Helena Ložar-Podlogar pa jih je fotografirala (36 diapozitivov) in na magnetofonski trak posnela pogovor obeh "mlinarjev", "žagarjev babe" in poročni obred.

Ponovno smo se napatili v Dobrepoljsko dolino leta 1987 in 1988, ko je skupaj nastalo 128 barvnih fotografij in preko 170 diapozitivov. Istega leta je gospod Naško Križnar posnel tudi film na videokaseto. Ta ponovni obisk je pokazal, da šega nespremenjena živi naprej, da je kakor nekakšna spontana ljudska igra v petih slikah: obhod jajčarjev, babji malen, žaganje babe, ohcet in končno obredno oranje, ki naj prinese rodovitnost in srečo skozi celo leto.

Inštitut za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU se je odločil za multimedijsko predstavitev slovenskih mask. Projekt naj bi trajal dve leti (1995-1996) in bi ga zaključili z izdajo *cederoma*. V to predstavitev so seveda vključene tudi *zagoriške mačkare*, ki smo jih multimedijsko že pred-

¹ Ljubljana, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU

stavili na *INFOS-u* v Cankarjevem domu od 21. do 15. novembra 1995. Podatki o zagoriških mačkarah pa bodo v kratkem na voljo tudi v *Internet* mreži.

Kot je de. Kmet leta 1994 postal voditelj ljubiteljskega fotografskega kroga, ki se ukvarja s fotografiranjem domačinskih znamenitosti in krajinskih slik. V letu 1995 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 1. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1995". V letu 1996 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 2. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1996". V letu 1997 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 3. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1997". V letu 1998 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 4. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1998". V letu 1999 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 5. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1999". V letu 2000 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 6. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2000". V letu 2001 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 7. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2001". V letu 2002 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 8. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2002". V letu 2003 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 9. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2003". V letu 2004 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 10. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2004". V letu 2005 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 11. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2005". V letu 2006 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 12. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2006". V letu 2007 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 13. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2007". V letu 2008 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 14. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2008". V letu 2009 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 15. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2009". V letu 2010 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 16. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2010". V letu 2011 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 17. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2011". V letu 2012 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 18. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2012". V letu 2013 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 19. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2013". V letu 2014 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 20. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2014". V letu 2015 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 21. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2015". V letu 2016 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 22. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2016". V letu 2017 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 23. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2017". V letu 2018 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 24. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2018". V letu 2019 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 25. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2019". V letu 2020 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 26. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2020". V letu 2021 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 27. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2021". V letu 2022 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 28. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2022". V letu 2023 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 29. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2023". V letu 2024 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 30. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2024".

Za leto 1994 je zgodba Tomo Ljubec opozoril da Nilsa Kusta na pooblaščen način v Ljubici (po)stavi doim, ki so med vojno zamislili ljubiteljsko fotografijo. Ljubiteljski klub "Babi milin", v ljubici pa pravnomočno dva fotografija ljubiteljskega kluba ("Ljubici" in "Ljubici in Ljubici") (reprodukcija nastane 1995. leto) ki sta bili objavljena v letu T. Ljubici. Ljubici nastane v Dobrepolju in v ljubici ljubiteljskega kluba in ljubiteljskega kluba (Dobrepolje, Dobrepolje, Dobrepolje).

Ko je de. Kmet leta 1994 postal voditelj ljubiteljskega fotografskega kroga, ki se ukvarja s fotografiranjem domačinskih znamenitosti in krajinskih slik. V letu 1995 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 1. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1995". V letu 1996 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 2. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1996". V letu 1997 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 3. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1997". V letu 1998 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 4. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1998". V letu 1999 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 5. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 1999". V letu 2000 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 6. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2000". V letu 2001 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 7. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2001". V letu 2002 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 8. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2002". V letu 2003 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 9. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2003". V letu 2004 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 10. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2004". V letu 2005 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 11. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2005". V letu 2006 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 12. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2006". V letu 2007 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 13. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2007". V letu 2008 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 14. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2008". V letu 2009 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 15. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2009". V letu 2010 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 16. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2010". V letu 2011 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 17. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2011". V letu 2012 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 18. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2012". V letu 2013 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 19. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2013". V letu 2014 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 20. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2014". V letu 2015 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 21. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2015". V letu 2016 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 22. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2016". V letu 2017 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 23. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2017". V letu 2018 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 24. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2018". V letu 2019 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 25. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2019". V letu 2020 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 26. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2020". V letu 2021 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 27. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2021". V letu 2022 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 28. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2022". V letu 2023 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 29. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2023". V letu 2024 je bil član žirije za izbor najboljših fotografij na 30. strokovni fotografski razstavi "Zagorje 2024".

Pravnomočno so se nagradili v Dobrepolju do leta 1987 in 1988, ko je skupaj nastala 128 ljubiteljskih fotografij in preko 170 ljubiteljskih fotografij. Iz tega leta je zgodba Nilsa Kusta pooblaščen način ljubici (po)stavi doim, ki so med vojno zamislili ljubiteljsko fotografijo. Ljubiteljski klub "Babi milin", v ljubici pa pravnomočno dva fotografija ljubiteljskega kluba ("Ljubici" in "Ljubici in Ljubici") (reprodukcija nastane 1995. leto) ki sta bili objavljena v letu T. Ljubici. Ljubici nastane v Dobrepolju in v ljubici ljubiteljskega kluba in ljubiteljskega kluba (Dobrepolje, Dobrepolje, Dobrepolje).

Instančni za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU se je odločil za multimedijsko predstavitev slovenskih mask. Projekt naj bi trajal dve leti (1995-1996) in bi ga vodila z izkušeno strokovno predstaviteljico, ki mora imeti multimedijsko izkušnjo.

FANTOVSKI OBIČAJI V IVANČNI GORICI IN OKOLICI

Franc Kalar¹

Stari svet vasi naglo in neustavljivo odhaja. Še malo in nikogar več ne bo, ki bi kaj povedal o teh odhajajočih časih iz lastnih izkušenj. Zato sem se odločil, da napišem nekaj spominov na fantovske čase v Ivančni Gorici in sosednjih naseljih.

Po nekem nenapisanem pravilu so se fantje iz več vasi družili v fantovske skupnosti ali fantovska društva. Tako fantovsko društvo smo imeli tudi v Ivančni Gorici. V to skupino so sodili še fantje s Studenca, Mleščevega, Mrzlega Polja in Škrjančega, včasih tudi iz Črnelega in Gorenje vasi.

Druga taka fantovska družina se je oblikovala v Spodnji Dragi. Tja so prihajali še fantje iz Stranske vasi, s Hudega in nekateri iz Zgornje Drage.

Stiški fantje pa so se družili s fanti z Virja, Gaberja, Mekinj in Štorovja. Močna fantovska skupina se je oblikovala tudi v Šentvidu, saj je zajemala več večjih okoliških vasi. Če je bilo v generaciji veliko fantov, se je v okviru obstoječe fantovske družine začasno formirala samostojna skupina. Tako so se mladeniči iz Črnelega in Gorenje vasi včasih "osamosvojili" in nastopili po svoje, predvsem pri koledovanju, pustovanju in nekaterih drugih običajih.

Vsaka fantovska družina je imela določeno zbirno mesto, kjer se je sešla, kmalu ko se je storil mrak. Tam so se dobili večkrat čez teden, ob sobotah pa je bila udeležba skoraj obvezna.

V Ivančni Gorici so se mladeniči zbirali pred železniško postajo, kjer je bila v bližini tudi gostilna Pri Zamančku. Preden je skozi kraj stekla železniška proga, pa so se dobivali na dvorišču Mandkove gostilne ali pri Kodrču.

Fantovska srenja iz Spodnje Drage se je več generacij shajala pred gostilno pri Jakobu. Ta je stala slab streljaj zahodno od viadukta Ivančna Gorica in so jo podrli pri gradnji avtomobilske ceste. Stičani so se zbirali Na kanalu, to je prostoru med gostilno Gradiček in nekdanjo Goriškovo gostilno. Starejši vaščani to mesto poznajo in ga še vedno poimenujejo po starem. Šentviški fantje pa so se dolga leta zbirali pred gostilno Na klančku.

Fantovsko zbirališče je bilo vedno v bližini primerne gostilne, kar je bilo pomembno za ekonomijo fantovskega društva. Gostilničar je bil namreč nekakšen pokrovitelj društva in spodbujevalec zbiranja, fantje pa so potem v njegovi gostilni porabili društveni denar, ki so ga zaslužili ob različnih priložnostih.

Ob navadnih dnevih, kadar ni bilo posebnega dogodka, npr. koledovanja, svatbe, maškerade in podobnega, so se fantje na shajališču pogovarjali o vsakodnevnih dogodkih, o domačem delu in zlasti o možnosti kakega zaslužka. Posebej živahen in pritajen je bil pogovor o dekletih, zlasti če se je katero pripravljalo na možitev, saj je to pomenilo, da bodo vozili balo, "šrangali" in peli podoknico na svatbeni večer - torej priložnost za novo veselje in nekaj cvenka v skupni blagajni. Po vsem tem ni bilo čudno, da so bili fantje prizadeti, če se je potem zaroka razdrla; posledica tega je bil ploh na pepelnično sredo pred dekletovim domom.

Pomembno mesto v taki fantovski družini je imelo petje. Med njimi je bil vedno kdo, ki je prinašal nove pesmi iz drugega kraja ali pa jih je poiskal v bukvah, tako da je bil spored narodnih

¹ *Ivančna Gorica 1295, Partizanska ulica 1, direktor Agroservisva in Livarja v p.*

pesmi bogat in pester. Večinoma so peli triglasno: eden je šel naprej, drugi, ta je moral imeti visok in močan glas, je vzel "iber", kar je pomenilo čez, ostali so pa "zadaj pritisnili" in je zadonelo, da so se v širši okolici na veliko odpirala zlasti dekliska okna.

Članstvo v fantovskem društvu ni bilo karsibodi; vanj so bili sprejeti le tisti fantje, ki so uspešno opravili sprejemni izpit, nekateri so mu rekli tudi krst. Izpit se je opravljal pred tričlansko komisijo, ki so jo ponavadi sestavljali najbolj izkušeni člani. Za sprejem je moral mladenič poleg primernega zagovora pred izpitno komisijo izpolnjevati še druge pogoje: imeti je moral najmanj šestnajst let in nekaj denarja v žepu, da je dal za pijačo. Višino je določila izpitna komisija, glede na fantove finančne zmožnosti; ponavadi je šlo za pet do deset litrov dobrega vina. Ponekod so takemu krstu dali tudi navidezno verski značaj, zato je obred sprejemanja opravljal župnik. V Spodnji Dragi je vlogo župnika večkrat odigral Anton Mihle, edini še živeči krščevalec v fantovsko družino. Danes jo je prirnil že blizu devetdesetih, a se še živo spominja lepih mladih dni. Po opravljenem sprejemu novincevih težav še ni bilo konec. Ko se je še isti večer prikazal iz gostilne, ga je zunaj že čakal eden od starejših članov in mu ukazal, naj se pri priči pobere domov spat, ker je še presmrkav za med fante. Včasih je ob tem padla tudi kakšna zaušnica ali brca v zadnjo plat. Če je mladenič vse to prestal in se domenjenemu napadalcu celo uprl, se je smel vrniti v gostilno, če pa jo je ucvrl domov, je moral izpit ob drugi priložnosti ponoviti vključno z izdatki za pijačo. Zadnja obveznost pri sprejemu je bila "vahtarska služba"; novinec je moral spremljati starejšega fanta, ko je šel vasovat v sosednjo vas, in stražiti, da ga niso zalotili domači fantje, sicer bi se vse skupaj slabo končalo. Zelo redki so bili fantje, ki so prišli v fantovsko družino brez tega ceremoniala ali pa z zelo majhnim finančnim prispevkom. To je bil kak dober pevec ali pristen šaljivec, ki so ga fantje sami povabili medse.

V vsaki vasi se je našel kak fant, ki iz osebnih ali finančnih razlogov ni hotel v fantovsko družbo. Ta je bil večinoma osamljen in ni mu bilo dobro, če so ga ponoči zalotili na samem.

Moški so ostali člani fantovske družbe, dokler se niso oženili, "ledig" člani pa so ostali v društvu praviloma do smrti. Vendar večina te pravice ni uporabila; postopno so se odtujevali fantovski zvezi in se udeleževali le še posebnih slovesnosti, včasih tudi kot svetovalci in organizatorji. Znani pa so tudi primeri, ko so se starejši člani družili z mlajšo generacijo do pozne starosti oz. do smrti. V vsaki fantovski družini v naših krajih so imeli poleg skupnih pravil tudi svoje posebnosti, ki so jih skrbno negovali. Zdi se, da so imeli najbolj trdno fantovsko organizacijo v Spodnji Dragi. Tam so vodili posebno knjigo s pravili društva, s seznamom članstva in s poročili o finančnem stanju. Knjiga je bila dolga leta shranjena v gostilni pri Jakobu, do njenega konca nekaj pred drugo svetovno vojno.

Največje priložnosti za veselje in skupni društveni zaslužek so bile poroke. Nekaj denarja in pijače je kanilo že pri voznji bale, največ pa pri "tolarju", ko so zaprli cesto s "šrango". Ob cesti je bila miza s pijačo in banko. Banka je imela določen denarni kapital, ki so si ga fantje povečini sposodili pri premožnejših očetih ali pri gostilničarju. Na podlagi denarnega pologa se je potem banotalo za odkup neveste. Pomembni dogodki so bili še ob miklavževanju, koledovanju in ob pustu.

V bolj sušnih letih, ko ni bilo veliko svatovanj, so bili fantovski "piri" bolj skromni. Tedaj so pobrskali po žepih in vsi skupaj spravili za kak liter vina. Fantovske skupine, ki so imele dobre pevce, so si pomagale tudi drugače: sli so v gostilno in lepo zapeli. Tam se je vedno našel kak gost, ki je dal za šefan vina, nemalokdaj je k temu nekaj primaknil tudi oštr.

V vsej širši okolici so fantje ženinu in nevesti na poročno noč zapeli pod oknom tole pesem:

*Vesela družba, prosimo vas,
da bi nam dovolili,
eno pesmico zapet,
da bi se veselili.
Današnji dan, veselja dan,
vam je dan.
Preljubi ženin, Jože ti,*

*poglej svojo nevesto,
kako lepo pri teb' sedi,
ta bo tebi zvesta.
Lepa je, bogata je,
saj tvoja je.
Preljuba nevesta, Ančka ti,
poglej svoj'ga žedna,
kako lepo pri teb' sedi,
res oba sta čedna.
Lep je, bogat je,
saj tvoj je.*

Ko so fantje zapeli pod svatbenim oknom, so v hiši ravnali različno. Včasih so pevce povabili v hišo na "ohcet", včasih so se jim odkupili z denarjem ali pa so jim poklonili škap vina in dodali še nekaj ohcetnih dobrot. Vse to so potem fantje pospravili v bližnji hiši.

Ob koncu naj dodam še to, da so bila med posameznimi fantovskimi združenji različna razmerja: prijateljska, hladna pa tudi sovražna. Med prijateljskimi družčinami so fantje na sosednjem ozemlju počenjali marsikaj, le v enem pogledu prijateljstva niso poznali - to je bilo ob nočnem zalezovanju deklet ali oglarjenju. V tem je veljal neizprosni boj in tudi pravica močnejšega.

Dandanašnji fantovskega petja in drugih običajev na vasi skoraj ni več. Mladi svet se zabava na drug način. Prav pa je, da vsaj malo vedo, kako smo se veselili in družili mi, ki smo bili nekoč tudi mladi, in pred nami že številni rodovi.

Leta 1902 se je Jože Erjavec, fotograf iz Podsmreke pri Višnji Gori, poročil z Jožefo Skubic z Male Dobrave nad Štično. Slika prikazuje okoliške fante, ki so prišli k Skubčevim po balo.

Dogodek je ovekovečil sam ženin Jože Erjavec.

ILUSTRIRANI TURISTIČNI VODNIK DOLENJSKIH ŽELEZNIC

Jakob Müller

Lani spomladi je krajevna skupnost Grosuplje založila in izdala turistični vodnik, v katerem je opisanih 66 naselij naše občine, malokomu pa je najbrž znano, da smo že ob koncu prejšnjega stoletja dobili zanimiv turistični vodnik po naših krajih. Leta 1899 je namreč dunajska založba Steyeremühl kot 10. zvezek znamenite serije ilustriranih vodnikov na cesarsko-kraljevih Avstrijskih državnih železnicah izdala turistom namenjen opis obeh dolenskih železnic: Ljubljana-(Novo mesto)-Straža in Grosuplje-Kočevje. V nemščini napisana knjižica obsega 132 strani, "Dolenjki" pa sta popisani na 13 straneh, in sicer trasa, pokrajina, postajna naselja ter bližnje turistično zanimive točke. Navedeni so podatki o kilometrskih in časovnih razdaljah med postajami, nadmorske višine postaj, naselij in vzpetin, imena gostišč, v njih se je dobilo tudi prenočišče, in imena krčem, v katerih se je dobila samo pijača in jedača, opozarja se tudi na naravne in kulturne znamenitosti krajev in bližnje okolice.

Muzejska lokomotiva na železniški postaji Grosuplje. Foto: B. Narat 1996.

Po dolenjskih železnicah je vozil mešani, tj. potniško-tovorni vlak, od Ljubljane do Grosupljega 67 minut, naprej do Novega mesta oz. Kočevja pa še dve uri. Povprečna hitrost "mešanca" je bila 20 km na uro! Grosuplje se je komaj začelo razvijati v sodobnejše naselje, zato edino med kraji s postajo ni imelo niti enega gostišča, ampak samo postajni bife ter Košakovo in Rusovo krčmo - ti dve sta bili v Stranski vasi, ostale vaške gostilne, npr. pri Hlačmanu, Vodičarju, Goršiču, pa so bile samo pivnice. V istem času je Šmarje - Sap imelo tri gostišča: pri Bubiku, Škrjancu in Novaku, Višnja Gora je imela blizu postaje gostišče Omahen, v samem mestu pa še šest gostišč: Kraljevo, Kamničanovo, Flajšerhauerjevo, Graulovo, Nadrahovo in Pirnatovo. Tik poleg postaje Stična (sedanje Ivančne Gorice) je bilo gostišče Peče, v 25 minut oddaljenem naselju pa še Frit-zovo in Hrastovo gostišče ter troje krčem: Karlingerjeva, Kovačeva in Kastelčeva. Turistični vodnik pri Stični omenja stiški grad v grajsko cerkvijo - največjo v deželi Kranjski - s čimer je pač mišljen samostan, katerega so cistercijani leto pred izidom knjige (1898) znova naselili. Verjetno so v drugo izdajo vodnika prepisali že zastarele podatke prve izdaje.

Pri Šmarju - Sapu omenja vodnik župnišče, preurejeno v protiturski tabor, ki ga zmotno postavlja v 15., namesto v 16. stoletje - ter arheološko znamenito Magdalensko goro, na kateri pa so najštevilnejše najdbe bile odkrite šele po letu 1904. Pri Grosupljem se opozarja na dve uri oddaljeno cerkvico Tabor in bližnjo podzemno jamo, pač Ledenico, saj Županova jama še ni bila odkrita. Pri Višnji Gori sta omenjena dva gradova Turjačanov ter Codellijev oz. Tauffererjev grad.

V smeri proti Kočevju ob koncu prejšnjega stoletja še ni bilo postajališča Sp. Slivnica, v zvezi s Predolami in Čušperkom vodnik navaja Kopanj ter 4 krčme: Vidičevo in Zajčevo v Veliki Račni ter Bahovčevo in Svetlinovo v Mali Račni. Grad Čušperk je bil ravno obnovljen, zdaj ga več ni. Omenjeno je tudi, da so pred mnogimi leti ob razširjanju ponikalnih jam odkrili 3000 metrov dolg podzemni rov, po katerem odteka voda k izviru Krke. Pri postaji Dobré-Polje so gostje lahko prespali v gostišču Berdavs, poleg pa sta bili še dve krčmi, na Vidmu pa je bilo Berdavsovo gostišče Pošta. Med naravnimi znamenitostmi, vrednimi obiska, je opisan ponor Rašice v Ponikvah, kjer stoji mlin tako, da pada voda z mlinskega kolesa naravnost v ponor - in prihaja na dan kot reka Krka. Omenjeni sta še jama v Podpeči z močno bobnečim vodnim tokom, povezanim baje z velikim podzemnim jezerom, ter jama v Kompoljah, kjer da živi tudi posebna ribica, proteus.

Naj ob koncu poročila o zanimivem in bogatem turističnem vodniku iz prejšnjega stoletja omenim še podatek s str. 118, kjer je pri Novem mestu omenjen tudi izlet na "Uskoško hribovje" s 1181 m visokim vrhom Gorjanec, ki razmejuje Kranjsko in Hrvaško.

SHOZO TAHARA

Tine Kurent

Gospod Shozo Tahara, ki je zaslužen za Slovenijo s svojim prevajanjem knjig Louisa Adamiča v japonščino, je na mojo prošnjo napisal za ZOG avtobiografijo. Prevedel sem jo v slovenščino:

“Rojen leta 1953 na Amami Oshima, otočju na skrajnem jugu Japonske (Prefektura Kagoshima). Potem ko je diplomiral na Kumamoto Marist Gakuen Junior and Senior High School v Prefekturi Kumamoto, je študiral angleško in ameriško literaturo na Univerzi Aoyama Gakuin ter na Graduate School Univerze Daito Bunka v Tokiu, kjer je l. 1958 dosegel naslov M. A. V angleščini se je izpopolnjeval tudi na Davis and Elkins College v ZDA, v Zahodni Virginiji. Zdaj je po poklicu prevajalec.”

Svoje delo v zvezi z Adamičem opisuje Tahara v prvi osebi:

“Petega maja l. 1980 sem naletel na Adamičevo knjigo *The Native's Return* v domači prodajni rabljenih knjig v Tokiu. Zelo močno me je ganila, ko sem jo bral v svojem tokijskem stanovanju. Ta pisatelj je bil tedaj neznan na Japonskem, vendar je bila njegova knjiga zame resnično vzemirljiva, saj je bila napisana z vseh mogočih vidikov, s stališča politike, ekonomije, zgodovine, literature... itd. Takoj sem naročil njegove knjige iz ZDA, vedno bolj so me prevzemale. Takrat sem že poznal knjigo *Louis Adamic: A Check List*, ki jo je napisal prof. Henry A. Christian. Tako. Ni mi šlo v glavo, kako to, da tak pisatelj še ni znan na Japonskem. Zagrabilo me je, da bi ga predstavil jaz sam, pa žal ni bilo nobenega gradiva o njem v zvezi z Japonsko. Po tem sem dobil priložnost oditi v Ameriko in se tam seznaniti z Adamičevim biografom, profesorjem Christianom. To srečanje z njim je postalo nadvse vplivno za moj nadaljnji študij in prevajanje Adamiča. Z njegovim priporočilom sem se odpeljal čez Atlantik in obiskal Adamičev dom (Blato), o čemer sem že ves čas sanjal. Tam sem srečal Adamičevega brata in druge sorodnike. Nazaj na Japonsko. Odločil sem se za prevajanje Adamičevih knjig. Takrat sem začel s poučevanjem angleščine in japonščine na raznih privatnih šolah in kmalu spoznal, kako težko je neznanemu človeku predstaviti na Japonskem neznanega pisatelja in celo izdati njegovo knjigo. Končno sem, deset let pozneje, naletel na knjigo *The Native's Return*. To knjigo in knjigo *A Young American with a Japanese Face* je končno izdal urednik pri PMC v Tokyu.

Zdaj so moji prevodi revidirane in izpopolnjene izdaje knjige *The Native's Return* in knjig *Laughing in the Jungle* ter *The Hearts and Minds of South Slavs* (kar je začasni naslov za drugi del knjige *The Native's Return*, ki vključuje poglavja *Doctor Hercules*, *A Peasant Genius*, *On Being of Two Worlds*, *My Friend in Herzegovina* in *Love in Slovenia*) v rokah založnika Kobunsha. Izdajatelj nekega drugega mesečnika pregleduje uvod Henryja Christiana h knjigi *Struggle*. Šolski učbeniki o Adamičevem delu, prevodi poglavja *The Man in Quandary* (ki je del knjige *From Many Lands*) ter knjig *Dynamite in Grandsons* so tudi že skoraj gotovi. Toda vse je odvisno od založnikov, se pravi od njihovih ekonomskih problemov. Toda zdaj mi ne bo več težko kompletirati Adamičeve zbirke - sem sicer malo utrujen, ampak vdal se pa ne bom!!

Trudim se dokončati *Discover Slovenia*. Za to bom uporabil tudi kronološko tabelo iz publikacije *Slovenia for Everyone* (zgodovinski pregled), ki mi ga je poslal *Government of the Republic of Slovenia Public Relations and Media Office*.”

I am making every effort to finish Discover Slovenia (about one month). Slovenia is my Native Country !!
 second
 Sincerely yours. 田原正三

Gospodu Taharu sem poslal več knjig, da bi ga navdušil za Slovenijo. Prosil sem za pomoč tudi Urad za stike z javnostjo naše vlade in gospa Manja Kostevc mu je res poslala velik zavoj gradiva. Mislim, da je to bila dobra naložba.

Tahara mi je poslal tudi bibliografijo svojih prevodov Adamiča.

Objavljena Adamičeva dela, ki jih je prevedel Shozo Tahara

- 1980, 12/20. "Introduction of Louis Adamic - an American Immigrant from Yugoslavia" - Sekaibungaku (The World Literature), Essey published by the Society for the World Literature, Tokyo, No. 55, 44-50.
- 1982, 3/20. "Being between Two Worlds" from the "Introduction" of *Louis Adamic: A Checklist* by Henry A. Christian, Sekaibungaku, No. 57, 35-47.
- 1986, 6/20 -----Sekaibungaku No. 64, 57-74.
- 1983, 1/25 "Louis Adamic's *Laughing in the Jungle* - An Immigrant America as an Observer-writer", Paulownia Review No. 2, 27-33, published by the Society for the Study of English Literature, Daito Bunka University.
- 1983, 12 "On Laughing in the Jungle" (By Louis Adamic) - With Special Reference to "An Adventure in Understanding about Anmarica", (Dissertation) Daito Bunka University.
- 1985, 2/10 "Louis Adamic, American" by Carey McWilliams, Paulownia Review No. 3, 77-82.
- 1986, 3/10 "Louis Adamic and its Ethnic Autobiography", by Henry A. Christian, Paulownia Review No. 4, 15-29.
- 1987, 1/30 "Ten Letters to Louis Adamic" by Henry A. Christian, Paulownia Review No. 5, 30-40.
- 1988, 1/29 ----- Paulownia Review No. 6, 42/51.

- 1989, 3/20 ----- No. 7, 36-42.
- 1989, 3/20 "Dalmatia - A Peasant Riviera", a portion of the *The Native's Return* by Louis Adamic, Paulownia Review No. 7, 16/28.
- 1989, 9/25 "A Young American with a Japanese Face", a portion of *From Many Lands* by Louis Adamic, PAN (The Quarterly Magazine of the PMC publisher in Tokyo), No. 14, 7-70, with "Introduction: Louis Adamic" by Henry A. Christian, 70-75.
- 1990, 1/25 "Dalmatia - A Peasant Riviera", PAN, No. 15, 15-67.
- 1990, 3/25 "A Young American with a Japanese Face", The PMC publisher. Introduction by Henry A. Christian.
- 1990, 10/11 "The Native's Return", The PMC publisher. Introduction by Henry A. Christian.
- 1990, 12/88 "Encounter a Book", Nankai Nichinichi Shinbun (The Newspaper published in Naze City of Kagoshima Prefecture - my native place). Essay.
- 1992, 5/7-9 "Parth I: Why I came to America", a portion of *Laughing in the Jungle*, (23 times, each Thursday), Nankai Nichinichi, at the column of a culture.

Poznao ko je najhja razprava *Kotiz Makamilijana Vanka* (ZOG XVIII) se bila v tisku, ni je prof. Christian ob svojem obisku v Sloveniji, maja ali junija 1994, razlučil - "you won't believe it" - kio je bil pravaprav Chandler. Kaj je švedčizilo Varkovo sliko, je najbolj jasno razvidno iz Adamičevega odstavka o Chandlerju:

"Ko se je uradna Jugoslavija leta '36 končno odločila za usmeritev na politike Ost, se detela preplavili nacistični agenti, da ne samo nemški. Med njimi je bil vsaj en Američan, Douglas Chandler, ki je objavil nekaj slikovk v *National Geographic Magazine*, katerega urednik seveda niso imeli pojma o njegovih zvezah z Nemčijo. Vsekakor je uporabljal svoje publikacije kot orodje za odpiranje mnogih vrat in za maskiranje svojega početja. Kot mnogi drugi taki pisci, ki so ostali gradivo o Jugoslaviji, je tudi on utiral posebne privilegije. Toda ni se omejil samo na pisarje. Na otoku Korčuli, pred srednjo Dalmacijo, je podžgal skovni pravi pogrom proti tisti parčici židovskih Jugoslovancev in proti židovskim beguncem iz Avstrije. V tih protizidnih nekavskih Kristoforov se ničce od oblasti ni zgani proti njemu, dokler ni Dr. De Witt Stetten, Amerikaner iz New Yorka, ki je imel poštinsko listo na Otoka, razglašil njegovega stvarjenja Znanstvenih ministrstva v Washington. Chandler se je nato umaknil v Italijo in tam nadaljeval s svojim delovanjem na Cis. Leta 1943 se ga tisti Američani, ki so pošiljali krakovalovske oddaje, poznali pod imenom "Paul Revere", ki je iz Nemčije razglašal nacistično propagando. Ameriška Pravosodna ministrstva ga je 26. julija '43 obotilo izdati skupaj z Enzo Pomboni in štirimi drugimi Američani, ki so stajali km agenti Ost..."

Da se je dr. Stetten omaknil iz Evrope v zadnjem tipu s Indjo fle de France, ni je razbil prof. Christian. Ladja je odplula iz Le Havra proti New Yorku šele pet dni po francoski vdaji in odpetajo ameriške in druge bojanice pred nazisti iz Evrope na varno. Dr. Stetten je bil Vankov tati. Adamič je bil na obisku pri Vankovi hišni hiši njegove vnuči. V tih dogajanjih je Vanka dobil navdih za svoj knoiz in Adamič za svoj odstavek v knjigi *My Native Land*, Harper, 1943, str. 359-360.

Prof. Christian ni je se spomnil '92-ega predlagal, da bi skupaj napisala članek o Vankovi sliki. Za to ni je prepričani fotografijo kolače in knjigo, ki kaže fle de la Cité iz stana. Določil ni bi Vankove simbole. Ko se je naslednje spomnil mašili v Sloveniji, sem mu asna predložil svoj tekst; korigiral ni je angleške spodobnje (malošte hacteria raje goraz in polobno). V odstavku "Katerega Chandlerja je imel Vanka v mislih, ni jasno", sem omenil dva človeka iz Wehara, toda profesor je menil, da ju Vanka najbrž sploh ni poznal. Naslednje spomnil svo se spet dobila, v angleščini sem mu se enkrat prikazal moj članek. Šele takrat ni je razdal pravega Chandlerja, prepreno, da bi dopolnil pisarje v Zborniku *Glošne Grosuplje*, ki je bil se v tisku. Nežal je poskušal ugotoviti, koliko sploh poznam Adamiča. Res sem knjigo *My Native Land* listi se pred pol stoletja, ampak ni njegovega Chandlerja sem se poznal.

Tako se je problem na srečo le razjasnil, čeprav z zamudo in osuščno obzira. Vendar se ni pomembno. Pomembno je, da se je obrazil spomin na dva naša človeka, ki sta se bodla proti nacizmu in antisemitizmu v časa, ko so sile Ost okupirale ne le našo deželo ampak kar pol Evrope in nam namerile "Radioeting".

VANKOV IN ADAMIČEV CHANDLER: DOGODEK IZ NJUNE BORBE PROTI NAZICMU IN ANTISEMITIZMU

Tine Kurent

Potem ko je najina razprava *Kolaž Maksimilijana Vanke* (ZOG XVIII) že bila v tisku, mi je prof. Christian ob svojem obisku v Sloveniji, maja ali junija 1994, razložil - "you won't believe it" - kdo je bil pravzaprav Chandler. Kaj je navdihnilo Vankovo sliko, je najbolj jasno razvidno iz Adamičevega odstavka o Chandlerju:

"Ko se je uradna Jugoslavija leta '36 končno odločila za usmeritev na politiko Osi, so deželo preplavili nacistični agenti, pa ne samo nemški. Med njimi je bil vsaj en Američan, Douglas Chandler, ki je objavil nekaj člankov v *National Geographic Magazine*, katerega uredniki seveda niso imeli pojma o njegovih zvezah z Nemčijo. Vsekakor je uporabljal svoje publikacije kot ključ za odpiranje mnogih vrat in za maskiranje svojega početja. Kot mnogi drugi tuji pisci, ki so zbirali gradivo o Jugoslaviji, je tudi on užival posebne privilegije. Toda ni se omejil samo na pisanje. Na otoku Korčuli, pred srednjo Dalmacijo, je podžgal skoraj pravi pogrom proti tisti peščici židovskih Jugoslovanov in proti židovskim beguncem iz Avstrije. Kljub pritožbam nekaterih Korčulancev se nihče od oblasti ni zganil proti njemu, dokler ni Dr. DeWitt Stetten, Amerikanec iz New Yorka, ki je imel počitniško hišo na Otoku, razgalil njegovega rovarjenja Zunanjemu ministrstvu v Washingtonu. Chandler se je nato umaknil v Italijo in tam nadaljeval s svojim delovanjem za Os. Leta 1942 so ga tisti Američani, ki so poslušali kratkovalovne oddaje, poznali pod imenom "Paul Revere", ko je iz Nemčije razglašal nacistično propagando. Ameriško Pravosodno ministrstvo ga je 26. julija '43 obtožilo izdaje skupaj z Ezro Poundom in štirimi drugimi Američani, ki so služili kot agenti Osi..."

Da se je dr. Stetten umaknil iz Evrope v zadnjem hipu z ladjo Ile de France, mi je razložil prof. Christian. Ladja je odplula iz Le Havra proti New Yorku šele pet dni po francoski vdaji in odpeljala ameriške in druge begunce pred nacisti iz Evrope na varno. Dr. Stetten je bil Vankov tast; Adamič je bil na obisku pri Vankovih ravno ob njegovi vrnitvi. V teh dogajanjih je Vanka dobil navdih za svoj kolaž in Adamič za svoj odstavek v knjigi *My Native Land*, Harper, 1943, str. 359-360.

Prof. Christian mi je že spomladi '92-ega predlagal, da bi skupaj napisala članek o Vankovi sliki. Za to mi je prepustil fotografijo kolaža in kopijo, ki kaže Ile de la Cité iz zraka. Decifriral naj bi Vankove simbole. Ko se je naslednjo spomlad mudil v Sloveniji, sem mu ustno predstavil svoj tekst; korigiral mi je angleške spodrsnjaje (namesto *bacteria* raje *germs* in podobno). V odstavku "Katerega Chandlerja je imel Vanka v mislih, ni jasno", sem omenil dva človeka iz *Webstra*, toda profesor je menil, da ju Vanka najbrž sploh ni poznal. Naslednjo spomlad sva se spet dobila, v angleščini sem mu še enkrat prikazal najin članek. Šele takrat mi je razkril pravega Chandlerja, prepozno, da bi dopolnil pisanje v *Zborniku Občine Grosuplje*, ki je bil že v tisku. Najbrž je poskušal ugotoviti, koliko sploh poznam Adamiča. Res sem knjigo *My Native Land* bral že pred pol stoletja, ampak na njegovega Chandlerja sem že pozabil.

Tako se je problem na srečo le razjasnil, čeprav z zamudo in netočno objavo. Vendar to ni pomembno. Pomembno je, da se je obudil spomin na dva naša človeka, ki sta se boriša proti nacizmu in antisemitizmu v času, ko so sile Osi okupirale ne le našo deželo ampak kar pol Evrope in nam namenile "Endloesung".

PRAPROČE, RISBA MARIJANA AMALIETTIJA

Tine Kurent

Arhitekt Marijan Amalietti (1923-1988) je bil profesor na Šoli za arhitekturo Univerze v Ljubljani za predmet Osnove projektiranja in kompozicije. Poleg svojega pedagoškega in projektantskega dela se je zabaval tudi z risanjem in slikanjem. Javnost ga pozna kot duhovitega karikaturlista pri Pavlihi, kot ilustratorja številnih knjižnih izdaj in kot avtorja stripov, ki so izhajali pri nas doma, v Nemčiji in na Francoskem.¹ Velike Amaliettijeve slike pa na splošno niso znane, ker je le redko katera kdaj zašla na kako razstavo in ker jih zdaj družina drži zase.

Kolega Marijan mi je nekoč, ko je bil ravno prave volje, narisal Praproče. Ni sicer mogel z menoj na Dolenjsko, da bi si grad ogledal, zato je risbo skomponiral kar po moji delineaciji praproških zgradb² in po mojem opisovanju, kakor sem pač takrat dojemal značaj tega kmetiškega dvorca. Tako je Marijanova živa domišljija upodobila oba dela gradu, s kapelico spredaj in z gospodarskimi poslopji, s svinjakom, uljnjakom, kozolci in hlevi zadaj. Pred hišo stoji "ahac", po kapelici se vzpenja trta, v sadovnjaku stojijo jabolane. V prvem planu pa je Marijan narisal strica Anteta, kako pelje na vozu svoja dva nečaka, Janeza in mene, kužka, mačko, konje, živino in kure. Na nebu pa ptice; preden je prišel v modo DDT, je bilo ptičev več kot zdaj. Pri delu sva se oba imenitno zabavala; midva sva se rada skupaj smejala. Marsikatero črto je sicer moral pokriti z belilom in potegniti drugo, končno pa sta njegova roka in humor iz mojih faktografskih načrtov ustvarila risbo, ki jo zdaj predstavljam v našem Zborniku.

Marjanovo risbo sem si razmnožil za voščilnice, original pa sem podaril prof. F. A.

Marijan Amalietti, PRAPROČE; risba dolga 39 in visoka 19 cm; flomaster na risalnem listu, velikem 44 krat 30 cm; podpis in datum, AMALIETTI, 1967, v desnem spodnjem kotu.

¹ Glej biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev Univerze v Ljubljani, 1956-1966, 1966-1976 in 1976-1986.

² Nekaj teh načrtov je v moji razpravi Valvazorjeve Praproče in njih poznejše prezidave. - Zbornik občine Grosuplje I, 1969. Kopije kompletnih načrtov Praproč so v diplomski nalogi Pasionarije Anič-Koželj na FAGG, 1975.

BIBLIOGRAFIJA OBČINE GROSUPLJE 1994-1995*France Adamič***Občina in občani**

1. Viadukt pri Žalni. Predori Dolenjske železnice. Dolenjski list, 7. 4. 1994, 14 s sliko Obnova viadukta Žalna leta 1946 (Karel Rustja). - Muzejska lokomotiva v Grosupljem, izdelana leta 1915 v Budimpešti. Dolenjski list, 12. 10. 1995, 10.
2. Komunalna deponija Stehan je urejena. Delo 21. 4. 1994, 7 s sliko odlagališča odpadkov (B. P., foto: Igor Zaplatil).
3. Po dolenjskih srednjih šolah. Ivančna in del Novega mesta. Programi Srednje šole Josip Jurčič. Delo, 21. 2. 1994, 4 (Samo Pavlin).
4. Mirovno srečanje na Krki. O projektu izgradnje mirovnega centra. Delo, 4. 7. 1994, 2 (B. P.). - Napitek za svetovni mir prihaja s Krke. Ideja Jožeta Borštnika. Dolenjski list, 12. maja 1994, 11 s sliko Jožeta Borštnika z medaljami (Tone Jakše). - Jože Borštnik s Krke pri papežu. Delo, 25. junija 1995 s sliko papeža, veleposlanika pri Svetem sedežu in Jožeta Borštnika. - Mirovni center Krka. Dolenjski list, 17. 8. 1995, 17 s skico Centra, sliko srečanja s papežem ter kopijo pisma François Mitteranda (Polona Mrvar). - Hvalimo Jožeta Borštnika, mirovnika s Krke. Kmečki glas, 23. 8. 1995, 3.
5. Zemlja Franca Kramarja iz Šmarja-Sap 27 v enaindvajsetih koščkih. Komplekse obdelujejo Ljubljanske mlekarne. Kmečki glas, 2. 3. 1994, 5 s sliko Franca Kramarja (Marinka Marinčič Jevnikar).
6. Pod traktorjem obežal in umrl Anton Zupančič iz Vel. Globokega. Delo, 3. 2. 1994, 10 (Ksaver Dolenc). - Tast ustrelil zeta. Novice, 9. 12. 1994, 1 in 3 s slikama s prizorišča (Mojca Kaučič) - Kdo je ustrelil grosupeljskega obrtnika. Delo, 9. 12. 1994, 9. (K. D.). - Morila je bolezen. Novice, 15. 12. 1994, 1 in 3 s slikami (Mojca Kaučič). - Osumljenega za umor v Grosuplju iščejo s tiralico. Delo, 13. 12. 1994, 14 s sliko (B. G.). - Morilec iz Grosuplja mora na zdravljenje. Delo, 15. 4. 1995, 7 (Olga Cvetek).
7. Nesklepčnost postaja usodna ovira za delo. Slavnostna seja brez nagrad, redna seja nesklepčna. Poročila iz OS Grosuplje. Delo, 1. 7. 1994, 7 (Bogi Pretnar).
8. Na Gradišče pride vsakdo. Planinska akcija. Lavričeva koča na Gradišču. Delo, 1. 9. 1994, 8.
9. Privatizacija gradbenih podjetij. Razen Grosupeljčanov je večina za notranji odkup. Delo, 15. 11. 94, 6 (Goran Novakovič). - Stanovanjska afera ali samo govornice? GPG Grosuplje je mestu odplačal večletni dolg. Delo, 30. 12. 1994, 7 (Dejan Vodovnik).
10. S strpnostjo in sodelovanjem v prihodnost. Rudolf Rome, kandidat strank SKD, SDSS in SLS za župana nove občine Grosuplje. Slovenec, 26. 11. 1994, 10 s sliko Rudolfa Rometa (Matjaž Trontelj).
11. Denacionalizacija v grosupeljski občini. Tisoč zahtevkov in več. Delo, 25. 11. 1994, 15 (Bogi Pretnar).
12. Bo uspelo rešiti Adamičevino, sestanek 6. 4. 1994, Naša skupnost, 26. 4. 1994, 8 s sliko Praroč - grad (S. Z.). - In Praproče umirajo. . . Rojstna hiša Louisa Adamiča prepuščena sama

- sebi. Naša skupnost, marec 1994, 6-7 (Andreja Podlogar).
13. Volitve župana v Višnji Gori že pred 533 leti. Naša skupnost, marec 1994, 8 (Franc Godeša).
  14. Denacionalizacija v treh slikah. Trije rodovi Vodičarjev. Novice, 11. 11. 1994, 9, 12 in 13 Plus s slikami treh Ivan-Janezov Galetov, gostilne Vodičar in hleva, skednja in UL centra Grosuplje (Alma Lorenz, foto: Igor Mali).
  15. Kdor seje veter, žanje vihar. O lastninjenju Jakličevega doma v Dobropoljah. Naša skupnost, 26. 4. 1994, 6-7 (pišejo Brane Brodnik, Sandi Zalar, Franc Škulj, Jože Košir).
  16. Neurje povzročilo precej škode. Požari na Muljavi, v Potokih in na Mleščevem. Delo, 25. 8. 1994, 1 s sliko požara na Mleščevem (foto: Igor Zaplatil). - Huda prometna nesreča pri Višnji Gori, Stari trg. Delo, 3. 8. 1994, 11 s sliko poškodovanih vozil (foto: Igor Zaplatil). - Pol leta so vlamjali v avtomobile. Delo, 7. 12. 1994, 15 (K. D.).
  17. Podzemni svet vabi v Taborsko jamo. Pri Matjaževem prestolu. Pripoved vodnika Franca Kadunča. Delo, 13. 8. 1995, 6 s sliko Podzemne lepote (Bogi Pretnar, Foto dokumentacija Dela).
  18. Peskokop nad Podsmreko buri duhove. Škrbina mora biti? Dnevnik, 10. 9. 1994, 5 s sliko peskokopa nad Podsmreko 2-krat (Nada Mavrič, foto: Marjan Ciglič).
  19. Kdo bo novi lastnik podsmreškega gradu pri Višnji Gori. Se vračajo pravi graščaki? Dnevnik, 13. 9. 1994, 6 s slikama (Nada Mavrič, foto: Marjan Ciglič).
  20. Problemi Mercator Kmetijska zadruga Stična. Odgovor gospodu Severju iz Radohove vasi. Kmečki glas, 25. 5. 1994, 6 (Lojze Podobnik, predsednik NO M-KZ Stična). - Sestanek zbiralcev mleka v Stični. Zbiralnice Ljubljanskih mlekarn. Kmečki glas, 28. 12. 1994, 3 (D. S.).
  21. Devet barskih artistov v Grosupljem; Manager ni prijavil dohodka in utajil nad 762 tisočakov. Delo, 28. 7. 1994, 12 (K. D.).
  22. Zapora avtoceste Višnja Gora-Grosuplje zaradi popravila brežin. Delo, 19. 8. 1994, 12 s sliko (foto: Marjan Zaplatil).
  23. Zavrhu in Završkim v spomin. Po smrti Terezije Lenič. Naša skupnost, marec-april 1994, 6 s podobo Zavrha po Valvazorju (Jože Miklič).
  24. Vseekipni Pokal '95 za državno prvenstvo v krosu v Grosuplje. Delo, 24. 4. 1995, 19 s sliko krosa v Domžalah (Franc Mikec).
  25. Nova zvezdna opazovalnica na Ilovi Gori na točki 527 m n. m. v. Delo, 12. 6. 1995, 4 s sliko opazovalnice (B. P., foto: Marko Kham).
  26. Pekarna Mišmaš brez jezične Jedert na Krki. Dolenjski list, 17. 8. 1995, s sliko sina-peka (P. Mrvar).
  27. Reka Krka od njenega izvira do izliva. Prikaz monografije o dolenski reki. ČZD Kmečki glas, besedilo dr. Janez Bogataj, fotografije Janez Klemenčič. Delo, 18. 11. 1995 s sliko Most čez Krko, Breg pri Zagradcu (Marijan Zlobec, foto: Janez Klemenčič). - Žalostinka za Krko. Dolenjski list, 17. 8. 1995, 4 (Andrej Bartelj).
  28. Dr. Jaka Toni: Slovenija je moja prava domovina. Po petdesetih letih prvič doma, od leta 1951 v ZDA. Nedeljski dnevnik, 12. 11. 1995 s sliko Tonija (L. L.).
  29. Plesalke olajšal za skoraj tri milijone tolarjev. Delo, 10. 2. 1995, 16.
  30. Obrobje avtocest je lahko prostor nacionalne identitete. Oblikovanje avtocestnega prostora. Delo, 11. 1. 1995, 10 s sliko Motela Grosuplje (Grega Košak).
  31. Zdravstveni dom Grosuplje se bo osamosvojil. Delo, 31. 1. 1995, 8 (Darja Kocbek).
  32. Športno-poslovni center na obrobju Grosuplja. Delo, 14. 4. 1994, 7 (Bogi Pretnar).
  33. Taborska jama nima sreče. Gostišče sameva. Novice, 3. 3. 1995, 9 in 12 s slikami (Mojca Kaučič, foto: Mojca Kaučič).
  34. Novo komunalno odlagališče na Stehanu je sodobno opremljeno. Republika, 22. 4. 1995 (Ivo Ferbežar). - V Stehanu imajo eno redkih ustrezno urejenih deponij. Delo, 28. 6. 1995, 14 s slikami (Bojan Rajšek, foto: Bojan Rajšek); gl. Dolenjski list, 30. 11. 1995, 6 (P. P.).
  35. IMP Livar je zopet zagnal Belt; zanima se za nakup objektov in zemlje. Dolenjski list, 12. 10. 1995, 2 (M. Bežek-Jakše).

36. Rave za krave. Vaščanom Police je prireditelj naklonil nočni hrup. Novice, 28. 7. 1995, 1, 9 in 10 (Zoran Vogrinčič, podobe krav Aleana).
37. Hotelček na črno. V vasi Vino so zidali hišo za kmečki turizem na nezazidljivem zemljišču. Inšpektorica D. A. je odredila rušenje. Novice, 11. 8. 1995, 1 in 4 s sliko hotelčka in prizor rušenja ter telefon-mobitel med lastnico in županom (S. A.).
38. Krajevni praznik ob 860. obletnici omembe Grosuplja. Obnova muzejske lokomotive in nov Halstatski vodnjak. Delo, 29. 9. 1995, 7 (H. K.).
39. Referendum za samoprispevek za gradnjo šole v Grosupljem, dne 12. 11; 14 tisoč prebivalcev, 4000 upokojencev, 4000 otrok in 1000 brez dela, po 700 SIT prispevka. Delo, 10. 11. 1995, 11 (Bogi Pretnar).
40. Krka, bitje tisočerih lepot! Krka od izvira do izliva. Prikaz knjige Janeza Klemenčiča & Janeza Bogataja. Družina, 10. 12. 1995, 12 (JZ).
41. Brzice za začetnike. Razvoj podjetja Carpe Diem na Krki, last družine Javornik, MAG 15, 1995, 36 (Martina Ferenčak, foto: Robert Balen).
42. 3. mednarodna kolesarska dirka po Sloveniji. Prolog v Grosupljem, 7. 5. 1995. Posebna priloga, stran 6. Etapno mesto Grosuplje.
43. Otroci obolevajo zaradi prašičje farme Stična. Zelena alternativa Slovenije pripravlja tribuno. Dolenjski list, 15. 6. 1995, 3 (P. P.). - Zdržali ne bi otroci niti prašiči. Prašičja farma v Stični se je znašla na prangerju. Dolenjski list, 29. junija 1995, 26 s sliko direktorja Alojza Plantariča in inšpektorja Martina Zajca (Pavel Perc).
44. Sandi Grubelič znova v središču pozornosti. Ponovljeno sojenje. Delo, 10. 3. 1994, 15 (Barbara Guček). - Grubelič spet pri justici. Delo, 24. 9. 1995, 5 (Olga Cvetek). - Senat zavrnil dokazne predloge zagovornikov. Ponovno sojenje Grubeliču. Delo, 26. 10. 1995, 50 (Olga Cvetek). - Sandija Grubeliča obsodili na sedem let zapora. Delo, 9. 11. 1995, 8 s sliko (Olga Cvetek). Glej sliko v Mladini, 14. 11. 1995, 7-8.

Nastanek in razvoj novih občin

1. Občina bo v Ivančni Gorici. Naša skupnost, 20. 1. 1994, 2 (Franjo Rajh).
2. Zbori občanov so zaključeni. Predlog referendumskega območja. Naša skupnost, 23. 3. 1994, 1 s panoramsko sliko naselja Grosuplje (Komisija).
3. Mestece na robu mesta. Končno spet višnjanska občina. Delo, 11. 3. 1994, 11 (Ana Groznik).
4. Nekateri kraji so kar obviseli v negotovosti. Delo, 20. 4. 1994, 14 (Bogi Pretnar). - Od načrtovanih osmih občin so potrdili le tri. Delo, 1. 6. 1994, 11 (Bogi Pretnar).
5. Ljudje se bodo spomnili njihovih zadnjih dejanj. Grosupeljski primer. Delo, 18. 11. 1994, 13 (Bogi Pretnar). - Grosupeljska občina se deli na tri. Kakšno doto bodo dobile tri naslednice? Delo, 11. 1994, 13 (Bogi Pretnar).
6. Ena redkih naših občin, kjer nova oblast deluje. Uspešno delovno slovo starega IS. Delo, 6. 1. 1995, 7 (Bogi Pretnar). - V grosupeljski občini o konkretnih načrtih. Delitev premoženja. Delo, 10. 1. 1995, 8 (Bogi Pretnar).
7. Tudi v Ivančni Gorici se nimajo pisarn za upravo. V občinski upravi bo zaposleno sedem moči. Delo, 19. 1. 1995, 16 (Bojan Rajšek). - Božični koncert v Ivančni Gorici. Družina, 29. 1. 1995, 5 s sliko Ljubljanskega okteta, ki je pel po maši pesmi Gallusa in drugih (J. K.). - Nekaterje občine so le papirne. Srečanje županov dolenskih občin. Grosuplje najboljše. Dolenjski list, 11. 5. 1995, 2 (L. M.).
8. Za slovo nakupili avtomobile. Vprašanje zaključnega računa prejšnje občine Grosuplje za leta 1994. Ivančna Gorica ga ne sprejema. Dolenjski list, 2. 3. 1995, 2 s sliko mag. Jurija Goriška, predsednika OS Ivančna Gorica (P. Perc).
9. 120 let Gasilskega društva Višnja Gora. Kmečki glas, 28. 6. 1995, 10 (M. M. J.). - 10 let

9. Vrta Polžek v Višnji Gori. Kmečki glas, 5. 7. 1995, 10 s sliko otrok v vzgojiteljicama (M. M. J.). - Prenatrpani vrtni v Ivančni Gorici. Dolenjski list, 12. 10. 1995, 6. (P. P.). - Nova šola najprej v Višnji Gori. Izbrali so idejni projekt Julij podjetja Arhe iz Ljubljane. Dolenjski list, 12. 10. 1995, 6. (P. P.).
10. Svetniki Ivančne Gorice so izvolili še podžupana. Odločili so se za Jožeta Košaka. Delo, 29. 9. 1995, 7 (Bojan Rajšek). - Podžupan grosupeljski dobrotnik? Zanj 12, proti 7. Bil je preveč naklonjen Grosupeljčanom, ker je direktor Gume v Grosupljem. Dolenjski list, 5. 10. 1995, 6 s sliko župana Lampreta, svetnika Godeše in tajnika Urbančiča (Pavel Perc, foto: P. Perc) - Seja sveta v Samostanu, predloga svetnika Pavla Groznika niso sprejeli. Svetnike vabi tudi ravnateljica OŠ Stična Marinka Piškur. Dolenjski list, 12. 10. 1995, 6 (Krjavljeve iskricice: Akademsko in po gobcu!).
11. Cona med Strugami in Ponikvami. Anton Jakopič, župan dobrepoljske občine o urejanju cest in naselij. Dolenjski list, 19. 10. 1995, 5 s sliko Antona Jakopiča (J. Primic). - Najbogatejši v Sloveniji. Turistično izjemno zanimiv predel. Govori predsednik TD Dobropolje Stane Škulj. Ravnotam s sliko Staneta Škulja (M. Steklasa in J. Primic).
12. Žaga Jurjevega Toneta - Tone Tekavec, Jurčičev Krjavelj iz Grabna pri Muljavi, žaga pa je na Višnjici. Razen Krjavlja je upodobil Urha, opata Ulriha, pisarja Takovca. Kmečki glas, 5. 7. 1995, 7 s sliko Jurjevega Toneta (Tone Urbas).
13. Krjavljeve iskricice. Medvedji. Diši po krvavicah. Zminirani zbor. Dolenjski list, 26. 10. 1995, 6. - Dobropoljci prekuhavajo vodo. Dolenjski list, 2. 11. 1995, 5 (M. Steklasa). - Dobropoljski krompirčki. Za grb še ni prepozno. Mrliška vežica leta 1997. Dolenjski list, 9. 11. 1995, 5.
14. Preurejeni prostori Društva upokojencev v Dobropoljah. Dolenjski list, 9. 11. 1995, 5 (M. Steklasa).
15. Kultura občinska ali državna sirota? Kdo je lastnik Trubarjeve domačije, turjaškega gradu in Levstikovega doma. Dolenjski list, 12. 10. 1995, 10 (I. Primic).
16. V občini Dobropolje bo referendum. Delo, 23. 11. 1995, 49 (Andrej Dvoršak). - Za šolo, vrtec in ceste v Dobropoljah bo 26. decembra. Dolenjski list, 23. 11. 1995, 5 (Mihaela Steklasa). - Spet sejni v slovitem gaju lip pri sv. Antonu. Dolenjski list, 23. 11. 1995, 5 s slikama Največji lipov gaj v Sloveniji in Glavni oltar v cerkvi sv. Antona (J. Primic, foto: J. Primic). - Bo grb svetniški, ker ni predlogov. Dolenjski list, 30. 11. 1995, 5 (M. Steklasa).
17. V Ivančni Gorici izbirajo občinsko zastavo in grb. Predlog rdeča, bela, zelena ter miljni kamen. Dolenjski list, 3. 11. 1995, 13, (Bojan Rajšek).
18. V Ivančni Gorici so spremenili proračun. Veliko pripomb, . . . Za plače kar 83 odstotkov več. Delo, 2. 12. 1995, 7 (Bojan Rajšek).
19. Krjavljeve iskricice. Komandir policije naj odstopi zaradi Romov, Godeša vrta, Jernejeva malha. Dolenjski list, 14. 12. 1995, 6 (P. Perc).
20. V treh tednih kar dva rebalansa. Sprejeli grb in zastavo. Kaj in kako z rezervami in s skladom. Dolenjski list, 14. 12. 1995, 6 (P. Perc).
21. O Dobropoljah in Dobropoljcih. Posvetovanje uglednih strokovnjakov ob znamenitih obletnicah: Naši kraji in ljudje. - Potrebno novo odlagališče. Razstava v Jakličevem domu. Otvoritev ceste Zdenska vas - Čušperk. Dolenjski list, 28. 12. 1995 s sliko posvetovanja (M. Steklasa, foto: J. Primic).
22. Pregled upravne delitve severnega in srednjega Dobropolja. Naša skupnost, 20. 1. 1994, 6 (Ivan Grandovec).

Kultura, prosveta in znanost

1. Jurčičeva pešpot, od Višnje Gore do pisateljjeve domačije. Delo, 26. 1. 1994, 17 s sliko ruševin Višnjegorskega gradu (Simona Petrič).

2. Josip Jurčič se je rodil pred 150 leti. Od spominskih plošč do mita. Delo, 2. 3. 1994, 7 s sliko Jurčičeve spominske cerkve (Bogi Pretnar).
3. Pot po deželi desetega brata. Delo, 4. 3. 1994, 10 s tremi slikami iz dežele Desetega brata (Vinko Petrič).
4. Jurčičeva nagrada za Blažiča in Slivnika. Delo, 4. 3. 1994, 1 s sliko žirije (Igor Bratož, foto: Igor Zaplatil).
5. Na Jurčičevini. Ta čudna mešanica koncev dveh stoletij. Ponovitev vseslovenske proslave iz leta 1882. Delo, 27. 5. 1994, 10 s sliko proslave, ki so jo oživili dijaki gimnazije Josip Jurčič (Bogi Pretnar, foto: Tina Deu).
6. Jurčič naš sopotnik. Izdano ob 150. obletnici Jurčičevega rojstva. Mondena KK d. o. o. Grosuplje, 1994, 144 str., s slikami (Ivo Ferbežar, Mihael Glavan, Željko Kozinc, Bogi Pretnar, Boris Kuhar, Vinko Petrič).
7. Živ zapis o naši kulturni zavesti. Zbornik o prvem slovenskem romanopiscu. Republika, 6. 3. 1994, 4 s portretom Josipa Jurčiča (Ivo Ferbežar).
8. Iz malega raste veliko. Kulturni maraton v knjižnici ob kulturnem prazniku v Grosupljem. Nastopilo je 120 otrok. Delo, 4. 3. 1994, 8 in 10. 2. 1994, 10 s tremi slikami s prireditve v knjižnici (Simona Petrič, foto: Marko Turk). - Trdno zasidran v spominu. Ob 150. obletnici Jurčičevega rojstva. Dolenjski list, 3. 3. 1994, 9 s sliko pranečaka Cirila v spominski sobi na Muljavi (Milan Markelj). - Temelj v naši duhovni zgradbi. Slovesnost ob 150. obletnici Jurčičevega rojstva na Muljavi. Dolenjski list, 10. 3. 1994, 8 s sliko pohodnikov pred Jurčičevo hišo; besede o Jurčiču je govoril dr. Matjaž Kmeclj).
9. Ločitev politikov od pameti. Jurčičeva kritika poslancev pred 130 leti. Dnevnik, 12. 3. 1994, 17 (Štefan Kocjančič).
10. Nagrada za najboljši slovenski roman. Kres in Kresnik. Obnovljena Jurčičeva literarna zbirka. Delo, 23. 6. 1994, 11 s sliko kresnih običajev na Muljavi (Simona Petrič, foto: Marko Turk).
11. Jurčičevina. Zgodba iz sedanjega in preteklega življenja. Ob 150. obletnici rojstva Josipa Jurčiča so muljavski gledališki amaterji oživili povest Domen. Delo, 15. 6. 1994, 16 s slikami (Bogi Pretnar, slike: Blaž Samec). - Muljavci oživili Jurčičeve junake v gledališču na prostem. Dolenjski list, 23. 6. 1994, 8 s sliko igralcev (M. Markelj).
12. Nominiranci za nagrado Kresnik '94: Mate Dolenc, Andrej Hieng, Drago Jančar, Lojze Kovačič, Marjan Tomšič, Delo, 24. 6. 1994, 11 s slikami (Ž. L.). - Nagrajenec je Andrej Hieng. Dnevnik, 24. 6. 1994, 19 s sliko. - Pogovor z dobitnikom nagrade Kresnik Andrejem Hiengom. Dnevnik, 2. 7. 1994, 12 s sliko pisatelja (Milan Dekleva, foto: Rafael Marn).
13. Nagrado Kresnik '95 je prejel Tone Perčič. Dolenjski list, 29. 6. 1995, 8 s sliko ob podelitvi (M. Markelj, foto: MiM).
14. Posejali, poželi, povežali rž za Jurčičevo streho. Delo, 14. 7. 1994, 7 s slikami žanjic (Boris Kuhar, foto: B. K.). - Pod žanjicami so padali snopiči. Žetev rži na Muljavi. Kmečki glas, 20. 7. 1994 in 4 slike ob žetvi (O. S.). - Na Muljavi tradicija še živi. Kulturno-restavracijski tabor obnavlja Jurčičevo domačijo. Dolenjski list, 24. 8. 1995, 8 s sliko restavradorjev (P. Mrvar).
15. Raznolika ponudba male grosupeljske založbe Mondena. Delo, 23. 2. 1994, 15 (Igor Bratož). - Z Jurčičevo zagnanostjo. Poročilo direktorja založbe Mondena Iva Ferbežarja. Dolenjski list, 23. 6. 1994, 11 s sliko Iva Ferbežarja (Milan Markelj). - Založba Mondena je v Cankarjevem domu predstavila devet svojih avtoric. Delo, 9. 6. 1995 s podobami osmih pisateljic (Sonja Merljak, foto: Igor Zaplatil).
16. Dobimo se na Muljavi. Petindvajseti tabor ljubljanskih planincev; pohod po Jurčičevi poti. Delo, 9. 6. 1995, 15 s sliko članov PD Viharnik (Ž. K.).
17. Med dvema domovinama. Prikaz knjige Pero in politika, ki jo je napisala o Louisu Adamiču dr. Janja Žitnik, izdala pa Slovenska matica. Delo-KL, 11. 8. 1994, 13 s sliko L. A. (Barbara Suša). - Pero in politika. Zadnja leta Louisa Adamiča. Slovenec, 28. 4. 1994, 10. -

- Adamičeva vez s progresivnim delom slovenskih Američanov. Pero in politika, širši prikaz. Delo, KL. 28. 4. 1994, 13-15. - Genialen pisatelj - naiven politik. Zadnja leta Louisa Adamiča (ob knjigi Janje Žitnik: Pero in politika. Večer, 3. 6. 1994, 13 (Franc Šrmpf). - Scenarijska adaptacija Adamičevih Vnukov, pripravlja Franci Slak - Slakov Ko zaprem oči v New Yorku, Delo, 5. 4. 1994, 10 (Mitja Meršol). O Župančičevih nagradah. Pismo ljubljanskega župana dr. Dimitrija Rupla omenja Župančičev spis Adamič in slovenstvo in Adamičevo predstavitev Župančiča ter vsenarodno čaščenje pesnika ob njegovi 50-letnici leta 1928. Dnevnik, 17. 6. 1995, 6.
18. Ludve Potokar: Onstran samote. Avtobiografske črtice. Književna ustvarjalnost in begunske usode. Mohorjeva družba 1995, 576 str. - Emigrantova vrnitev. Ludve Potokar, Onstran samote. Delo-KL, 27. 7. 1995, 11-12 (Marko Hudnik). - Novo pri Mohorjevi: Ludve Potokar, Onstran samote. Družina, 31, 30. 7. 1995, 14 (Oglas).
  19. Mihaeli Jarc Zajc iz Višnje Gore je Komisija 23. literarnega natečaja Mladike v Trstu podelila drugo nagrado za ciklus Sonce odhaja. Družina, 19. 2. 1995, 12.
  20. Mondena se na ogled postavi. Založa izdaja samo izvirno slovensko literaturo. Mesec založbe se je nadaljeval v Novi Gorici, Kopru, Novem mestu, Murski Soboti. Dnevnik, 21. 9. 1994, 17. - Ivo Ferbežar je izdal pesniško zbirko Majstrovega borca Vlada Vodopivca Moj grmiček. Dolenjski list, 9. 3. 1995, 17, str. 10 (J. Primc).
  21. Retrospektivna razstava del Antona Pahuljeta v obnovljenem Turenčku v Šmarju-Sap. Dolenjski list, 11. 5. 1995, 8 s sliko (Jakob Müller).
  22. Dobrepoljske mačkare spet vabijo. Slovenske Novice, 11. 2. 1994, 10 s slikama mask (dr. Boris Kuhar, foto: B. K.).
  23. Živel! so z nami. Avgust Gril pripravlja na svoji domačiji v Kočevskih Poljanah zbirko kulturne dediščine. Dolenjski list, 30. 11. 1995, 15 s sliko Avgusta Grila pri razstavljenih predmetih (Tone Jakše).
  24. Razstava starih predmetov v Višnji Gori. Kmečki glas, 23. 2. 1994, 9 s sliko zbirke (M. M. J.).
  25. Stiška trilogija. Domača lekarna p. Simona Ašiča. Družina, 2. 7. 1995, 18.
  26. Srednjeveški kodeksi iz Stične prvič na ogled. Delo, 15. 4. 1994, 7 (Marjan Zlobec). - Stiški rokopisi na Slovaškem. Delo, 15. 6. 1994, 12. - Srednjeveški kodeksi iz Stične XII. stol. Delo, 15. 7. 1994, 10 (Marjan Zlobec). - Tam, kjer sije sonce, . . . Razgledi, 13. 5. 1994, 4-8 (Branko Sosič in Nataša Golob).
  27. Stična v središču raziskav. Ob knjigi Stiška opatija 1136-1784. Monografija 1995. Delo-KL, 22. 6. 1995, 9-10 (Jože Kastelic).
  28. Prazgodovinska naselbina, večja od Homerjeve Troje in Rima. Prikaz monografije akademika Staneta Gabrovca Stična I. Delo, 18. 8. 1994, 8 (Mitja Guštin). - O velikem mestu, ki je vzšlo in zašlo v železno dobo. O izkopavanju na Viru pri Stični, ki jih je od leta 1948 opravil Narodni muzej Slovenije pod vodstvom arheologa Staneta Gabrovca. Delo, 27. 9. 1994, 11 z dvema slikama (Alenka Puhar).
  29. Zbornik občine Grosuplje. Prikaz 18. zvezka. Delo-KL, 30. 6. 1994, 8 (M. G.). - Zbornik občine Grosuplje. Prikaz vsebine 18. zvezka. Dolenjski list, 11. 8. 1994, 8 (France Adamič).
  30. Brez odziva. Pevski zborček Pinocchio (namesto Ostržek). Pisanje o boljšem jeziku. Slovenec, 1. 10. 1994, 33 (Janez Gradišnik).
  31. Jubilej stiške šole 1904-1994. Problemi današnje šole. Delo, 17. 10. 1994, 4 s sliko: Upihnili 90 svečk (B. P., foto: Mateja Medved).
  32. Razstava del Franceta Kralja v Moderni galeriji. Družina, 12. 11. 1995, 12 s sliko Ars sacra (Karlo Smodiš).
  33. Ob jubileju je klasični filolog, arheolog in pesnik Jože Kastelic zapisal: "Pod Magdalensko góro, na poljih, na travah jesenske meglice - Molčijo ptice, molčijo davni rodovi. Baklo življenja so nam predali, njive, vrtove, brazde, ograde - in pluge! Sadne nasade! In sporočilo: Vse prepustite sinovom! Zaupajte novim rodovom! (V zasebnem pismu, 24. VIII. 1994: F. A.).

34. Jurčičeva podoba v Zborniku občine Grosuplje. Ob 150-letnici Josipa Jurčiča. Naša skupnost, 26. 4. 1994, 7 (France Adamič).
35. Jakličeva dela postala navdih za Dobrepolje. Dolenjski list, 17. 8. 1995, 8 (M. G).
36. V grosupeljskem vrtcu prislužili bralnega palčka. Delo, 15. 8. 1995, 4 s sliko (M. L., B. P).
37. Krjavelj v besedi, sliki in glasbi. Razstava ilustracij Lucijana Reščiča; priložnostna glasba. Dolenjski list, 5. 10. 1995, 10 s sliko z razstave (M. Markelj).
38. Vodič po Trubarjevi domačiji, Andrej Perhaj. Dolenjski list, 27. 7. 1995, 18 s sliko (J. Primc).
39. Znanstvene monografije. Cvetka Budkoviča Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem. Delo, 20. 1. 1995, 14 (Igor Bratož).
40. Kresnik '95. Ženinov kar pet, nevesta - nagrada pa le ena sama. Med petimi finalisti roman Kajetana Koviča: Pot v Trento. Delo, 20. 6. 1995, 7 s sliko avtorja in knjige (I. B., foto: Igor Modic).
41. Lepote in zanimivosti Grosupljega in okolice. Turistični vodnik. Izdala Krajevna skupnost Grosuplje, predstavnik Franc Brane Žitnik. Grosuplje 1995, 198 str. in 92 slik (Jakob Müller, Boris Kuhar, Stane Peterlin, Jože Miklič, foto: Janez Klemenčič, Rok Zrnec, Stane Peterlin, Boris Kuhar).

Pevski tabor v Šentvidu pri Stični

1. Naš Pevski tabor praznuje petindvajsetletnico. Naša skupnost, 20. 1. 1994, 6 (J. L.).
2. 25. jubilejni tabor naših pevskih zborov. Delo, 28. 1. 1994, 7 (M. Z.).
3. Šentvid vabi pevovodje na pripravljalni seminar. Delo, 18. 2. 1994, 6 (Ilija Bregar).
4. Pesem je sonce. Za celo knjigo zvonkega petja (Nova knjiga Ivana Sivca o baritonistu Tonetu Kozlevčarju). Delo, KL 5. 5. 1994, 14 (Matjaž Brojan).
5. Tabori niso vaška veselica. 25. Tabor pevskih zborov. Kaj pravi dirigent Igor Švara? Delo, 16. 6. 1994, 6 (Ilija Bregar).
6. V nedeljo 25. pevski tabor v Šentvidu. V znamenju napolitnic. Dolenjski list, 16. 6. 1994, 8.
7. Slovenski zemlji naj velja naš glas. Geslo 25. pevskega tabora v Šentvidu. Predsednik Milan Kučan podelil taboru Srebrni častni znak svobode Republike Slovenije. Kmečki glas, 22. 6. 1994, 1 s sliko (foto: Slavko Kvas).
8. Slovenska pesem iz šesttisoč grl. Dolenjski list, 23. 6. 1994, 1 s sliko Priznanje taboru (M. Markelj, foto: MiM).
9. "Oj, ta soldaški boben". 26. tabor slovenskih pevskih zborov. Delo, KL, 15. 6. 1995, 8 (Bogdan Pogačnik).
10. Oj, ta soldaški boben. Poje 6000 Slovencev. Delo, 19. 6. 1995 (I. B., foto: Igor Zaplatil).
11. Šentviški praznik zborovskega petja. 26. pevski tabor v Šentvidu pri Stični združil 200 slovenskih zborov. Slavnostni govornik Ivo Bizjak. Dolenjski list, 22. 6. 1995, 1.
12. Tonetu Kozlevčarju v spomin. Dolenjski list, 30. 11. 1995, 23 s sliko (Predsednik Tabora slovenskih pevskih zborov Jernej Lampret).

Cerkev, politika in vojska

1. Zdenska reber. Slovenske božje poti. Družina, 23. 1. 1994, 4 s sliko cerkve sv. Antona, cerkvene ladje in glavnega oltarja (Franci Petrič).
2. Sporočilo za javnost - podpora ministru Janezu Janši. Delo, 26. 3. 1994, 8 (Janez Dolinšek, UO SLS - Podružnica Grosuplje). - Protest. Ravnotam (Rudolf Rome, predsednik skupščine Grosuplje). - Kaj ima ljubezen opraviti s tem. Delo, 30. 3. 1994, 7 (Skupina delegatov in delegatk SO Grosuplje s sedmimi podpisi).

3. Vsega je kriv Janša. Iz seje domžalske občine. Delo, 1. 4. 1994, 8 (Janez Petkovšek).
4. Redovniški študijski dan v Stični. Družina, 3. 4. 1994, 17 (br. Štefan Kožuh). - Bernardova družina v Stični (1985). Družina, 24. 4. 1994, 7 (p. dr. Anton Nadrah).
5. Počastili sv. Florijana. Družina, 17. 4. 1994, 19 s sliko gasilskega vodstva (S. K.). - Sv. Florijan, varuj nas večnega ognja (slovesnost dne 25. 6. 1994 v Višnji Gori). Družina, 17. 7. 1994, 13 (p. Jn).
6. Krkovič je na muhi (Dogodek na cesti Grosuplje-Turjak). Novice, 29. 4. 1994, 3 s cestno karto (Jadran Vatovec). - "On je namreč peljal za mano...". Poskus umora - pod krinko prometne nesreče. Dnevnik, 30. 4. 1994, 10 s sliko Braneta Blagojevića (Sara Volčič). - Krkovič za las ušel "nesreči". Dolenjski list, 5. 5. 1994, 13 (Jože Primic).
7. Največji zaklad družine so otroci. Prireditev ob mednarodnem prazniku leta družine. Republika. 12. 6. 1994/1 in Družina - vir civilizacije, ljubezni in temeljna dobrina. Ravnotam str. 2 s sliko udeležencev v Stični (Jože Žura, foto: Jože Žura). - Družina mora biti vrednota vsake družbe. (Delo, 13. 6. 1994, 1 s sliko papeževega odposlanca Trujilla in opata dr. Nadraha v Stični (V. V., foto: Igor Zaplatil). - Čemu Stična? Družina, 26. 6. 1994, 20 (Alenka Javornik).
8. Stična skozi leto in čas. Razstava umetniških fotografij. Družina, 15. 5. 1994, 10 s sliko cistercijanskega samostana Stična (Vojan T. Arhar). - Kmalu nova "Stiška opatija". Še letos v knjigi nad 1000 strani vse o Stični v sliki in besedi. Družina, 5. 6. 1994, 10 (ce).
9. Zvonovi za desetletja in stoletja. Nadškof France Perko blagoslovil nove zvonove na Krki. Družina, 15. 5. 1994, 19 s sliko zvonov in Na trgu pred cerkvijo (Franci Petrič).
10. Slovensko slavje družine zbuja novo upanje. Družina, 19. 6. 1994, 1 s sliko Na samostanskem dvorišču (Janez Gril).
11. Primskovo na Dolenjskem. Slovenska božja pota. Družina 19. 6. 1994, 16 s sliko Pročelje primskovške cerkve in cerkvene notranjščine (Franci Petrič).
12. Škrjančeva mama iz Dobjega pri Grosupljem. "Če ni Družine, je dolgčas". Družina, 19. 6. 1994, 17 s sliko Marije Škrjanc (Franci Petrič).
13. Žrtve so v nas kakor bol in simbol. Krvava drama na Spodnji Slivnici. Družina, 19. 6. 1994, 5 s sliko plošče na Spodnji Slivnici (ce). - Krvavi krst slovenskega naroda. Zamolčane žrtve komunizma v Stični. Družina, 2. 10. 1994, 5 s sliko Na stiškem pokopališču (Janez Gril). - Bog je videl in sprejel. Plošča žrtvam 1941-1947 iz grosupeljske občine. Družina, 9. 10. 1994, 6 s sliko Spominske plošče na cerkvi sv. Mihaela (Jože Pavlič).
14. Najem za 99 let. Podjetje Snežnik je na dražbi dalo Rajku Janši v najem dve gozdarski koči s predkupno pravico. Dnevnik, 7. 7. 1994, 4 (Meta Roglič in Toni Perič). Pismo Rajka Janše. Mladina, 19. 7. 1994, 5 s slikama pred in po obnovi.
15. V Ambrusu je bral novo mašo Franci Miklič. Kmečki glas, 20. 7. 1994, 7 s slikami (Slavko Kvas).
16. Višenjski razgledi. Blagoslov obnovljene cerkve v Višnji Gori. Družina, 24. 7. 1994, 4 s slikama cerkve in vernikov v cerkvi (JZ).
17. Srečanje z misijonarji v Stični. Družina, 14. 8. 1994, 1 s sliko udeležencev na samostanskem dvorišču (JZ).
18. Srečanje slovenske mladine v Stični. Družina, 25. 9. 1994, 1 s sliko množice na samostanskem dvorišču (Janez Gril).
19. Opat dr. Anton Nadrah blagoslovil obnovljeno cerkev v Gabrovki. Družina, 16. 10. 1994, 3 s sliko bogoslužja (Janez Gril).
20. Grosupeljski skavti priredili Misijonsko tombolo. Nastopali so Nace Junkar, Sendi, Lili Vrhovec, ansambel Marjana Grma. Družina, 2. 10. 1994, 15 in 23. 10. 1994, 5 (T. Š.).
21. Kopanj, slovenska božja pot. Družina, 30. 10. 1994, 24 s sliko cerkve na Kopanju (Franci Petrič). - 30-letnica ustanovitve župnije Grosuplje. Družina, 18. 12. 1994, 13 s sliko slovesne maše (Jure Krk).
22. Križa teže in plačilo. Razstava križev duhovnika Antona Pahuljeta, župnika na Polici, v

- Novem mestu. Družina, 26. 3. 1995, 5 s sliko (Janez Gril) in Družina, 14. 5. 1995, 4 s sliko Križanega (J. N.).
23. Stiška cisterca skozi čas. Prikaz knjige Jožeta Mlinariča. Stiška opatija. Dolenjska založba 1994, 1150 str., 419 sl. (Milan Markelj).
  24. Na 1158 straneh vse o Stiški opatiji. Družina, 2. 4. 1995, 3 s sliko predstavitve knjige v Stični (JZ). - Kdo so menihi. Družina, 2. 4. 1995, 9 s sliko križnega hodnika (Cistercijani, Stična).
  25. Cvetna nedelja v Ivančni Gorici. Ti in jaz, zarisana strmiva. Družina 23. 4. 1995, 4 s sliko cerkvene notranjosti z butaricami (ce). - Nove orgle v Ivančni Goricije blagoslovil belgrajski nadškof dr. Franc Perko. Družina, 21. 5. 1995, 4 s sliko orgel (ce).
  26. Praznovanje na Polici pri Grosupljem, ob 120-letnici ustanovitve župnije. Družina, 13. 8. 1995, 16 s slikama cerkve in notranjosti (Franci Petrič).
  27. Duhovni polet mladih. Družina, 13. 8. 1995, 1 in 3 s sliko s počitniških iger. - Srečanje treh dežel v Stični. Družina, 27. 8. 1995, 1 in 3 s sliko udeležencev na samostanskem dvorišču in sliko škofov Battistija, Kapellarija in Šuštarja (Janez Gril). - Stična '95 za Postojno '96. Srečanje verne mladine, priprave za papežev obisk. Družina 24. 9. 1995, 1 s sliko cerkve in udeležencev (Franci Petrič).
  28. Obnovev delovanja Rafaelove družbe. Družina, 17. 9. 1995, 1 (F. P.). - Spet imamo Rafaelove družbe. V Stični obnovili delovanje ustanove. Družina, 1. 10. 1995, 3 s sliko Na simpoziju (br).
  29. Višnja Gora. Obnovev kapelice v Starem trgu. Družina, 24. 9. 1995, 5 s sliko kapelice (M. Z.). - Katehetska nedelja v Grosupljem. Družina, 24. 9. 1995, 24 s sliko šolskih torb ob maši novega šolskega leta.
  30. Podjetje Snežnik Grosuplje; hladno kovanje cevi za puške. MAG, 23. 8. 1995, 19 s sliko Snežnikove tovarne Beta v Grosupljem (Špela Predan in sodelavci).
  31. Potica, krofi in štruklji za Kozmijana na Krki. Nedelo, 24. 9. 1995, 18 s sliko cerkve na Krki (Irena Dolschon).
  32. Sporna gradnja parkirišča. Dnevnik, 3. 10. 1995, 2. - Neresnične izjave. Dnevnik, 2. 11. 1995, 2 (Jani Pogačar). - Neresnične izjave. Dnevnik, 11. 11. 1995, 2 (dr. Janez Mervič), Krščanski forum SDSS Grosuplje).
  33. V Stični o pomoči nemočnim. Karitas seminar. Dolenjski list, 19. 10. 1995, 23 s sliko udeležencev (Foto: J. Hartman).
  34. Dole pri Polici. Slovenska božja pot. Družina, 15. 10. 1995, 16 s sliko cerkve sv. Lucije, oltarja, Šubičeve slike Matere božje in kapelice nad izviro (Franci Petrič).
  35. Šentvid pri Stični. Priprava na birmo, vizitacija župnije in blagoslovitev novega pokopališča. Družina 29. 10. 1995, 5 s sliko (D. N.). - Šentjurij pri Grosupljem. Praznovanje fatimske Matere božje je vodil belgrajski nadškof dr. Franc Perko na Kobiljeku pri Grosupljem. Družina, 29. 10. 1995, 5 (N. N.). - Sprejeti v službo božje Luči. Ob posvetitvi za nadškofa dr. Franca Perka. (Družina, 18. 1. 1987, 1 in 2 s sliko Perka in papeža, oltarja v baziliki in drugih slikami (R. V.)).
  36. Skrivači. Usoda Janeza Rusa iz Žalne. Dolenjski list, 19. 10. 1995, 20 s sliko Janeza na dvorišču domačije na hribu nad Žalno (Tone Jakše).
  37. Duhovnik France Lokar umrl (1917-1994). Družina, 27. 2. 1994, 12 (Janez Gril). - Duhovnikovi pesniški odmevi v spomin v Gornjem Logatcu. Razstava Lokarjevih del. Družina, 5. 3. 1995, 5 (jz).
  38. Obok neminljivega, V spomin umrlim: Maver Jožef Grebenc, Gabrijel Alojzij Humek, Stanko Ceglar, France Lokar. Naša skupnost, 1994, 13 s slikami (p. Anton Nadrah).

Odšli so

Spominjamo se naših sodelavcev in znanih občanov, ki so v zadnjih letih odšli iz našega občestva, med njimi so:

1. **Ive Krevs**, soustanovitelj in sodelavec Zbornika občine Grosuplje, prvak balkanskih dežel v teku na 5 in 10 tisoč metrov, se je rodil 21. 11. 1912 v Višnji Gori, umrl 24. 10. 1990 v Ljubljani. V mladosti je telovadil pri Sokolu, od 16. leta dalje je treniral tek na igrišču AŠK Primorje v Ljubljani. Že leta 1932 je nastopil na Balkanskih igrah in leta 1933 v Atenah dosegel prvo mesto v teku na 10 tisoč m, nato je še večkrat zmagal in dobil številna priznanja in 16 pokalov. Med vojno je bil v NOV; leta 1943 je bil odposlanec na Kočevskem zboru. Po vojni je bil predsednik OLO Grosuplje, nato načelnik oddelka na Predsedstvu vlade Republike Slovenije. V Zborniku je objavil 5 razprav. O njegovem delovanju in dosežkih je zapisano v ZOG 5. , 1973, 268, v ZOG 13, 1984, 223, o Krevsovem športnem delovanju pa v ZOG 18, 1990, 103-108.
2. **Metod Dular**, ekonomist, direktor tovarne Motvoz & platno v Grosupljem ter univ. profesor v Ljubljani; rojen je bil 12. 6. 1899 v Novem mestu, umrl 8. 8. 1990 v Ljubljani. V Zborniku je objavil sedem prispevkov, največ o razvoju tovarne in o ilegalnem delovanju med obema vojnoma in med drugo vojno. Njegovi biografski in bibliografski podatki so objavljeni v almanahih Univerze v Ljubljani: UL I. , 1957, 147-148; UL II. , 1969, 170; UL III. , 1979, 215-217. V Zborniku 16, 1990, 187-188 je France Adamič ob Dularjevi 90-letnici objavil jubilejni zapis.
3. **Stane Škrabar-Prašnikar**, komercialist in publicist; rojen je bil 17. 3. 1910 v Kranjski Gori, umrl 21. 12. 1992 v Kopru. Mladost je preživel v Višnji Gori, kjer je skupaj z Jožetom Slapničarjem in Srečkom Perkom treniral tek na ASK Primorje v Ljubljani; med vojno je bil v NOV, povojni glavni urednik Ljudske pravice, glavni urednik Tovariša in direktor Primorskega tiska v Kopru. V našem Zborniku je predstavil urednika Slovenskega naroda Jožeta Zupančiča iz Zavrtač (ZOG 2. , 1970, 69-72). Škrabarjevo podobo je France Adamič objavil v ZOG 11, 1980, 284 in v ZOG 16, 1990, 101 s sliko.
4. **Janez Perovšek**, agronom, minister za kmetijstvo, pisatelj, pesnik in publicist (Pelko), rojen je bil 16. 7. 1921 v Šmarju, umrl 28. 1. 1993 v Ljubljani. V Zborniku je objavil 15 prispevkov s partizansko tematiko in o dogodkih iz svojega rojstnega okolja. Njegova širša bibliografija je bila objavljena v ZOG 9. , 1977, 323-326 (F. A.), o njegovem življenju, političnem in leposlovnem delovanju je Jaka Müller pisal v ZOG 17, 1992, 189-190 s sliko; nekrolog je bil objavljen v Delu, 30. 1. 1993, 15, članek pa v Enciklopediji Slovenije 8, 1994, 305-306 (F. A.).
5. **Alojzij p. Gabriel Humek**, o. Cist. , akademski slikar; rojen je bil 17. 6. 1907 v Bohinjski Bistrici, umrl 26. 9. 1993 v Novem mestu, pokopan v Stični, v stiškem samostanu je galerija njegovega imena. V Zborniku občine Grosuplje je ob Humekovi 80-letnici Marijan Tršar predstavil Humekovo razstavo v Mali galeriji (ZOG 13, 1982, 201-201), jubilejni zapis dr. Ivan Sedej (ZOG 15, 1984, 157-158), spomine pa dr. p. Anton Nadrah v Naši skupnosti 1995, 11.
6. **Stane Valentincič**, doktor veterinarstva, redni univ. profesor, soustanovitelj in sodelavec Zbornika; rodil se je 22. 4. 1913 v Stranski vasi pri Grosupljem, umrl 18. 5. 1995 v Ljubljani. Njegova biografija je objavljena v almanahu Univerze v Ljubljani, UL I. , 1957, 192-193; UL II. , 1969, 559-560; UL III. , 1981, 983-985; v ZOG 13, 1984, 222 (F. A.); v ZOG 18, 1994, 229-230 s sliko (Mihael Glavan); v Slovenskem biografskem leksikonu 13. zve., 1982, 328-330 (Adč.). Nekrolog je objavil Marjan Ahlin v Grosupeljskih odmevih XX., 1995, 18-19 s sliko in Andrej Bidovec v Veterinarskih novicah 21, 1995, 145-149 s sliko. Drugi članki in memoriam z nagrobnimi govori so objavljeni v isti reviji na str. 173-174.
7. **Jaka Perovšek**, kmet, zadrufnik in politik; rodil se je leta 1919 v Šmarju, umrl 22. 5. 1995 v Šmarju-Sap. Med drugo vojno je bil v NOV, po vojni je ustanovil Kmetijsko (delovno)

zadrugo v Šmarju in Grosupljem, nato še Agrokombinat KZ Grosuplje. Bil je predsednik okrajne zadrugne zveze v Ljubljani, član glavnih in izvršnih odborov Zadrugne zveze Slovenije in Jugoslavije. Podatke o njegovem delovanju je v ZOG 11, 1980, 288-290 objavil France Adamič.

8. **Tone Kozlevčar**, pevec, baritonist mednarodne kvalitete; rodil se je 21. 4. 1914 v Petrušnji vasi pri Šentvidu pri Stični, umrl 17. 11. 1995 v Ljubljani. Bil je soustanovitelj Slovenskega in Ribniškega okteta in Pevskega tabora v Šentvidu. V Zborniku je objavil Kroniko slovenskega okteta (3., 109-125 s slikami) in članek Četrti kulturni teden v Šentvidu pri Stični (4, 199-201). Toneta Kozlevčarja je F. A. predstavil v zborniku 14, 1986, 212-213 in 18, 1994, 235-236 s sliko.
9. **Lojze Uršič**, prof. slovenskega jezika in prevajalec; rodil se je 20. oktobra 1908 v Krški vasi, nedaleč od Muljave, umrl 30. septembra 1995. Po osnovni šoli na Krki in 8-letni gimnaziji z maturo v Novem mestu je na filozofski fakulteti v Ljubljani študiral slavistiko in diplomiral leta 1932. Najprej je delal v uredništvu Slovenskega jezika, študiral slovaški jezik in literaturo v Bratislavi, kjer je začel pisati članke o slovaškem slovstvenem, kulturnem in političnem dogajanju. Po drugi svetovni vojni je bil prof. slovenskega jezika na različnih srednjih šolah v Ljubljani, na Ptuju, v Stični in v Murški Soboti. Obvladal je 8 tujih jezikov in prevajal iz slovaščine, češčine, nemščine, angleščine in francoščine. Bil je tudi sodelavec Zbornika občine Grosuplje (Spomini na domače narečje in krško-muljavski govor, ZOG 16, 139-143).
10. **Ciril Ahlin**, pravnik in sodnik; rodil se je 16. 6. 1920 na Vrhu pri Višnji Gori, umrl 1. 10. 1995 na poti v Ljubljano. Po končani gimnaziji z maturo v Ljubljani je prav tam študiral pravo in diplomiral leta 1946. Leta 1942 so ga aretirali Italijani. Vojni čas je preživel po zaporih v Ljubljani, Kopru, v Italiji in na Liparskih otokih. Po vojni je kot pravnik deloval v različnih krajih v gospodarstvu, družbenih službah, javnih tožilstvih in sodiščih v Novem mestu, Kočevju, Murški Soboti, zadnji dve desetletji pred upokojitvijo 1984 kot preiskovalni sodnik v Ljubljani in predsednik Temeljnega sodišča v Kamniku. Pisal je pesmi in strokovne zgodovinske članke. Leta 1939 je v samozaložbi objavil pesniško zbirko Pogovori z naravo. V zborniku občine Grosuplje je objavil: Pesmi Rozalije Codelli, višenjske baronice (ZOG 18, 1994, 183-199) in Baroni Tauffererji - gospodje grosupeljskih, šmarskih in višenjskih kmetov (ZOG 19, 1996).

STO deset

110 let Osvobodilnega društva Šmarje-Sap / 100 let in vokal Boris Miklavc / Šmarje-Sap / Osvobodilno društvo Šmarje-Sap [1991] - 21 str. / ilustr. 21 str. / 180 besedov / Publikacija priložna predstavi obkrožje desetih desetih let, tako da je to le nekatero od vsebine. Glasnik društva Šmarje-Sap 1991-1991, objavljeno 1991, v kateri pa je podana skrbna zgodovina.

ŠMARJE-SAP: glej - Sto deset

VRBINC, France: glej - In der Mau, Wolf

ZITNIK, Jaša

Začetki obkrožja Adamičevega literarnega ustvarjanja - Šmarjska gora / Društvo Zrnki - Ljubljana / 11. Zbornik, 1991 - 382 str. / 10 str. Bibliografija 1, 394-392. Vzhvata v Ljubljani, Ploščina, Jakobina, Inverzija, nekaterim Adamičevim vodbenim - priloge k družinskemu letu, 204 str. Louis Adamič, šmarjski pisatelj, nastal je publikat (1994-1991), je po nudi iz Priloge pri Osvobodilnem.

DOMOZNANSKA BIBLIOGRAFIJA KNJIG za leta 1993 - 1995 in dodatek za leti 1991 in 1992

Drago Samec¹

1991

ADAMIČ, Louis : glej - Žitnik, Janja

FRBÉŽAR, Ivo

Peter : kratka radijska igra / Ivo Frbėžar. - Ljubljana : Radio Ljubljana, Uredništvo igranega programa, [1991]. - 8 f. ; 30 cm. - (Strojep. avtogr.) Avtor, rojen 1949, živi in dela v Grosupljem kot svobodni književnik, slikar in oblikovalec. Je član Literarnega kluba Grosuplje.

GLUVIĆ, Goran

Beg v paradiz : kratka radijska igra / Goran Gluvić. - Ljubljana : Radio Ljubljana, Uredništvo igranega programa, [1991]. - [11] f. ; 30 cm. Strojep. avtogr. Književnik Goran Gluvić, rojen 1957, živi in dela v Grosupljem kot svobodni književnik. Je član Literarnega kluba Grosuplje.

GLUVIĆ, Goran

Carlos / Goran Gluvić. - Ljubljana : Radio Ljubljana, Uredništvo igranega programa, [1991]. - 33 f. ; 30 cm. Strojep. avtogr.

IN der Maur, Wolf

Nacionalizem / Wolf In der Maur ; prevedel Francė Verbinc[!]. - Celovec : Mohorjeva založba, 1991. - 113 str. ; 17 cm. - (Kratko & jedrnat). Prevod dela: Nationalismus. Bibliografija: str. [115]. Prevajalec dr. France Vrbinc je bil rojen l. 1924 v Šmarju, sedaj živi v Avstriji.

STO deset

110 let Gasilskega društva Šmarje-Sap / [zbral in uredil Božo Maganja]. - [Šmarje-Sap] : Gasilsko društvo Šmarje-Sap, [1991]. - 23 str. : ilustr. ; 21 cm. 1000 izvodov. Publikacija podaja predvsem obdobje zadnjih desetih let, tako da je to le nadaljevanje brošure "Gasilsko društvo Šmarje-Sap : 1881-1981", objavljene 1981, v kateri pa je podana stoletna zgodovina.

ŠMARJE-SAP : glej - Sto deset

VRBINC, France : glej - In der Maur, Wolf

ŽITNIK, Janja

Zadnje obdobje Adamičevega literarnega ustvarjanja : doktorsko delo / Janja Žitnik. - Ljubljana : [J.Žitnik], 1991. - 382 f. ; 30 cm. Bibliografija: f. 364-382. - Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Intervjuji z nekaterimi Adamičevimi sodobniki : priloga k doktorskemu delu, 204 f. Louis Adamič, ameriški pisatelj, esejist in publicist (1898-1951), je po rodu iz Praproč pri Grosupljem.

¹ *Grosuplje 1290, Ljubljanska 35, prof. slov. in shr., bibliotekar*

1992

ADAMIČ, Louis : glej - Žitnik, Janja

BHAKTIVEDANTA, Abahy Charan

Srimad Bhagavatam : z originalnim sanskrtskim besedilom, latinsko transkripcijo, prevodi besed, prevodom besedila in izčrpnimi pojasnili. Spev 1, Stvarjenje. Del 1, Poglavja 1-9 / A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [iz angleščine prevedel Andrej Kikelj]. - Vaduz : The Bhaktivedanta Book Trust ; [Ljubljana] : Skupnost za zavest Krišne, 1992. - XIX, 537 str., [6] str. : ilustr. ; 21 cm. - (Dela A.C. Bhaktivedante Swamija Prabhupade). Ilustraciji tudi na spojnih listih. Prevajalec Andrej Kikelj je po rodu Grosupelčan.

BORŠTNIK, Jože : glej - Za svetovni mir

GLUVIČ, Goran

Hušanje ali Zgodovina rock glasbe : kratka radijska igra / Goran Gluvič. - Ljubljana : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1992]. - 5 f. ; 30 cm. Ovojni naslov. Strojep. avtogr.

GLUVIČ, Goran

Plakat : zabavna radijska igra / Goran Gluvič. - Ljubljana : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1992]. - 24 f. ; 30 cm. Ovojni naslov. Strojep. avtogr.

GLUVIČ, Goran

Težave z orehovo torto : radijska igra za otroke / Goran Gluvič. - Ljubljana : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1992]. - 32 f. ; 30 cm. Ovojni naslov. Strojep. avtogr.

GLUVIČ, Goran

This wonderful brave world of Rhymes : radioplay = Ce merveilleux et courageux monde des Rimes : pièce radiophonique / Goran Gluvič ; translated by Henrik Ciglič, traduction Viktor Jesenik. - Ljubljana : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa = Radio Slovénie, Rédaction du programme des pièces radiophoniques, 1992. - 31, 27 str. ; 21 cm. Izv. stv. naslov: Ta čudoviti pogumni svet Rim. Besedilo angl. in franc., tiskano v obratni smeri.

GLUVIČ, Goran

Trdna vera : zabavna radijska igra / Goran Gluvič. - Ljubljana : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1992]. - 22 f. ; 30 cm. Ovojni naslov. Strojep. avtogr.

KIKELJ, Andrej : glej - Bhaktivedanta, Abahy Charan

MOŽINA, Stane

Poslovno komuniciranje / Stane Možina, Janez Damjan. - Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1992. - 193 str. : graf. prikazi ; 24 cm. Dr. Stane Možina, izr. prof. na Ekonomski fakulteti, je bil rojen na Gatini l. 1927.

ZA svetovni mir / [Bogdan Pogačnik]. - [Krka na Dolenjskem] : [Jože Borštnik], [1992]. - [47] f. ; 30 cm. Ovojni naslov. - A toast for peace / Bogdan Pogačnik: f. [1-3]. Kopije dopisov državnikov g. Jožetu Borštniku v zvezi z njegovim mirovnim centrom na Krki.

ŽITNIK, Janja

Louis Adamič in sodobniki : 1948-1951 / Janja Žitnik. - Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1992. - 214 str. : ilustr. ; 24 cm + popravki. 700 izv. - Bibliografija: str. 211-214. - Summary: Louis Adamic and his contemporaries : 1948-1951 / translated by Iztok Žagar. Predstavljen je del avtoričine disertacije, obravnavani pa so Adamičevi stiki z ameriški Slovenci ter sodobniki v domovini.

1993

Leto 1993 označujejo predvsem reprinti Alasie da Sommaripe, Primoža Trubarja Ta evangeli svetiga Matevsha v uredništvu in spremni besedi Mihaela Glavana, Duhana iz Višnje Gore ge. Mihale Zajc-Jarc ter razstava, reprint in spremna beseda k Franceta Kralja Kralju Matjažu.

ADAMIČ, Louis : glej - Žitnik, Janja

ALASIA da Sommaripa, Gregorio

Vocabulario Italiano, e Schiauo / Gregorio Alasia da Sommaripa / [spremnna beseda Mihael Glavan ; prevod v italijanščino Vasilka Stanovnik, v angleščino Lili Potpara]. - Reprint. - Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1993. - [222], 46 str. ; 11 cm. Spremnna beseda v slov. in ital. ter angleški prevod. Izvirna izdaja: Udine, 1607. Uporabljena literatura, Bibliography: str. 16. [Urednik] in pisec spremlne besede prof. Mihael Glavan, rojen l. 1945, je vodja Rokopisnega oddelka v NUK-u. Živi v Stični.

ALASIA da Sommaripa, Gregorio

Vocabulario Italiano, e Schiauo / Gregorio Alasia da Sommaripa. - Reprint. - Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1993. - 2 zv. v skatli 24 x 19 cm; [222], 24 str. Izv. izdaja: Udine, 1607. Spremnna beseda = Prefazione = Commentary / spremlna beseda Mihael Glavan ; prevod v italijanščino Vasilka Stanovnik, v angleščino Lili Potpara]. - 46 str. ; 11 cm. Uporabljena literatura, Bibliography: str. 16. Bibliofilka izdaja ročno vezana v usnje in v okrasni varovalni skatli. Faksimile edinega ohranjenega izvoda prvega italijansko-slovenskega slovarja, nastalega leta 1607 v Devinu.

BAHOVEC, Irena : glej - Pravilniki ter normativi in standardi v srednjem šolstvu, - Slovenija. Ustava (1991)

BELIČIČ, Vinko

Bližine in daljave / Vinko Beličič. - Trst : Mladika, 1993. - 107 str. ; 10 cm. Spremnna beseda / Martin Jevnikar: str. 79-102. Pisec obsežne predstavitve, prof. Martin Jevnikar, se je rodil l. 1913 v Spodnjem Brezovem pri Višnji Gori. Živi v Trstu.

BHAKTIVEDANTA, Abahy Charan

Nauk gospoda Caitanye : razprava o dejanskem duhovnem življenju / A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [iz angleščine prevedel Andrej Kikelj]. - Vaduz : The Bhaktivedanta Book Trust ; [Ljubljana] : Skunost za zavest Krišne, 1993. - XXI, 328 str., [8] str. barvnih pril. ; 21 cm. - (Dela A.C. Bhaktivedante Swamija Prabhupade). Ilustraciji tudi na spojnih listih.

BHAKTIVEDANTA, Abahy Charan

Srimad Bhagavatam : z originalnim sanskrtskim besedilom, latinsko transkripcijo, prevodi besed, prevodom besedila in izčrpnimi pojasnili. Spev 1, Stvarjenje. Del 1, Poglavlja 1-9 / A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [iz angleščine prevedel Andrej Kikelj]. - Vaduz : The Bhaktivedanta Book Trust ; [Ljubljana] : Skupnost za zavest Krišne, 1993. - XIX, 537 str., [6] str. barvnih pril. ; 21 cm. - (Dela A.C. Bhaktivedante Swamija Prabhupade). Ilustraciji tudi na spojnih listih.

BHAKTIVEDANTA, Abahy Charan

Srimad Bhagavatam : z originalnim sanskrtskim besedilom, latinsko transkripcijo, prevodi besed, prevodom besedila in izčrpnimi pojasnili. Spev 1, Stvarjenje. Del 2, Poglavlja 10-19 / A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [iz angleščine prevedel Andrej Kikelj]. - Vaduz : The Bhaktivedanta Book Trust ; [Ljubljana] : Skupnost za zavest Krišne, 1993. - XVII, 541 str., [8] str. barvnih pril. ; 21 cm. - (Dela A.C. Bhaktivedante Swamija Prabhupade). Ilustraciji tudi na spojnih listih.

BHAKTIVEDANTA, Abahy Charan

Življenje izvira iz življenja / A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [iz angleščine prevedel Andrej Kikelj]. - Vaduz : The Bhaktivedanta Book Trust ; [Ljubljana] : Skupnost za zavest Krišne, 1993. - 301 str., [8] str. barvnih pril. ; 21 cm. - (Dela A.C. Bhaktivedante Swamija Prabhupade). Ilustraciji tudi na spojnih listih.

CERAR, Miro 1963-

Večrazsežnost clovekovihi pravic in dolžnosti / Miro Cerar ml. ; [predgovor Marijan Pavčnik]. - Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, 1993. - 181 str. ; 21 cm. - (Družboslovje ; 1993, 6). Vabilo k branju / Marijan Pavčnik: str.7-10. Bibliografija: str. 173-181. Mag. Miro Cerar ml., pravnik, je po rodu Grosupelčan.

CERAR, Miro 1963- : glej - Slovenija. Ustava (1991)

DUHAN iz Višnje Gore / [zbrala] Mihaela Zajc-Jarc ; [ilustracije Janez Kastelic]. - Ljubljana : Kmečki glas, 1993. - 167 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Glasovi ; knj. 7). Ilustr. na spojnih listih. Beseda o knjigi /

Marija Stanonik: str. 5-7. O zapisovanju / Vera Smole: str. 155-156. Zbirateljica Mihaela Zajc-Jarc je zbirala folklorne pripovedi, ki zajemajo bajke, povedke, šaljivke in anekdote v Višnji Gori in okoliških vaseh več desetletij, sistematično pa zadnja tri leta. Duhani, to so višnjegorske šeme, ki so za pusta že zgodaj zjutraj kolovratile po kraju. Ilustrator, tudi domačin, pa je pregledno predstavil na spojnih listih relief področja, z ilustracijami popestril pripovedi, kot vez pa uporabil seveda polža. Zbirateljica, pesnica, pripovednica ga. Mihaela Zajc-Jarc, rojena 1916, živi v Višnji Gori.

FRBÉŽAR, Ivo

Orosilo orosilo: pesmi / Ivo Frbėžar ; [ilustracije Jože Kumer]. - Koper : Lipa, 1993. - [105] str. : ilustr.; 20 cm. O pesniški zbirki Iva Frbėžarja Orosilo orosilo / Boris A. Novak: str. [103-105]. Note na spojnih listih. Tri pesmi so inspirirale skladatelja Pavla Šivica, da jih je uglasbil v tretjem stavku svoje simfonije Sentence.

GLAVAN, Mihael : glej - Alasia da Sommaripa, Gregorio
- Kocbek, Edvard
- Ta evangeli svetiga Matevsha

GLAVAN, Silva : glej - Slana, Niko

GLUVIČ, Goran

Harms danes : književne anekdote iz literarnega življenja generacije pisateljev, rojenih okrog šestdesetih / Goran Gluvič. - Ljubljana : Aleph, 1993. - 81 str. : 21 cm. Po zgledu ruskega pisatelja Daniela Harmsa postavi svojevrsten spomenik "generaciji okrog šestdesetih" z zbirčico literarnih anekdot.

GLUVIČ, Goran

Ugrabitev : zabavna radijska igra / Goran Gluvič. - [Ljubljana] : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1993]. - 28 f. : 30 cm.

GLUVIČ, Goran

Zadnji poletni ples / Goran Gluvič. - Grosuplje : Mondena, 1993. - 52 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Zbirka Arion / Mondena. 1993 ; 2) Spremna beseda / Milan Vincetič: str.51-52. Izšlo v septembru. Knjigo lirike je lično opremil z risbami Ivo Frbėžar.

HUDOLIN, Jurij

Bestije / Jurij Hudolin ; [ilustracije so iz monografije Jožeta Tisnikarja]. - Novo mesto : Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1993. - 61 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Siga ; knj. 15) 300 izv. Avtor se je rodil maja 1973 v Ljubljani, živi v Grosupljem in je član Literarnega kluba Grosuplje.

HUDOLIN, Jurij

Divjanje / Jurij Hudolin ; [spremna beseda Matevž Kos]. - [Ljubljana] : Društvo slovenskih pisateljev, 1993. - 27, 42 str. ; 21 cm. Vsebuje tudi besedilo tiskano v obratni smeri: Spevi / Zlatko Zajc.

HUMEK, Gabrijel : glej - LOKAR, Francė

JANŠA, Janez

Pomaci : nastajanje i obrana slovenske države 1988-1992 / Janez Janša ; predgovor Martin Špegelj. - Zagreb : Mladinska knjiga, 1993. - VI, 343 str., [16] str. s tablama : ilustr. ; 25 cm. Prijevod djela: Premiki. Predgovor / Martin Špegelj: str. I-VI. Izšlo v juliju. Avtor Janez Janša, rojen 1958, predsednik SDSS, živi v Grosupljem.

JEVNIKAR, Martin : glej - Beličič, Vinko
- Primorski slovenski biografski leksikon

JURČIČ, Josip

Hči mestnega sodnika : ob 150-letnici rojstva Josipa Jurčiča in 851-letnici mesta Ljubljane / Josip Jurčič ; scenarij, snemalna knjiga in režija Andrej Stojan. - [Ljubljana] : TV Slovenija, Umetniški program, Uredništvo igranega programa, 1993. - 121 f. ; 30 cm. Strojep. avtogr.

JURČIČ, Josip

Jurij Kozjak, slovenski janičar : povest iz petnajstega stoletja domače zgodovine / Josip Jurčič ; [ilustriral

Maksim Sedej ; spremno besedilo napisal Bogomil Gerlanc]. - V Ljubljani : Mladinska knjiga, 1993. - 149 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Domen) Josip Jurčič / Bogomil Gerlanc: str. 145-[150].

KIKELJ, Andrej : glej - Bhaktivedanta, Abahy Charan

KOCBEK, Edvard

Dnevnik 1947 / Edvard Kocbek ; [izvirni rokopis za tisk pripravil Mihael Glavan ; francoska besedila prevedla Nike Kocijančič]. - Ljubljana : Cankarjeva založba, 1993. - 346 str. ; 21 cm. Kocbekov mit ostaja / Mihael Glavan: str. 5-14.

KOTAR, Marijan : glej - Leibundgut, Hans

KOZINC, Željko

Lovišča: roman / Peter Malik. - Ljubljana : Sklad "Vladimir Slejko", 1993. - 187 str. ; 20 cm. - (5 veličastnih : izbor slovenskih romanov). Peter Malik je psevdonim. 30.000 izv. Literarni ustvarjalec Željko Kozinc, rojen 1939, živi v Grosupljem. Je član Literarnega kluba Grosuplje.

KRALJ, France

France Kralj : slikar, kipar in grafik 1895-1960 : Finžgarjeva galerija 8. februar - 15. april 1993 / [spremno besedilo in seznam del Igor Kranjc ; fotografija Lado Mlekuž]. - [Ljubljana] : Z[latko] Kralj, 1993. - [8] str. : ilustr. ; 22 cm. Izbor svetopisemskih motivov iz umetnosti Franceta Kralja / Igor Kranjc: str. [3-5]. Vsestranski umetnik France Kralj, rojen 1895 v Zagorici v Dobrepolju, umrl 1960 v Ljubljani, po zaslugi mag. Igorja Kranjca vse bolj stopa iz pozabe.

KRALJ, France

France Kralj : Kralj Matjaž / [urednik, avtor spremne študije in izbora fotografij Igor Kranjc ; prevod pesmi v angleščino Lena M. Lenček ; prevod pesmi v nemščino Anastasius Grün ; prevod spremne študije v angleščino Marjan Gologič ; prevod spremne študije v nemščino Neva Skapin Šlibar ; fotografije fotodokumentacija Moderne galerije [in] Fran Vesel [in] Slikovni arhiv Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani ; reprint originalnih risb iz zbirk Moderne galerije. - Ljubljana : Moderna galerija : Nova revija, [1993]. - 2 zv. (31; [38] str.) : ilustr. ; 25 x 25 cm. - (Zbirke Moderne galerije) Izv. izd.: Dr. Albin Stelä, 1921. Oba zvezka v etuiju z il. iz Kralja Matjaža. Reprint izvirne izdaje, drugi zvezek: Igor Kranjc o dveh kraljih. Preplet večplastne sporočilnosti Kralja Matjaža / Igor Kranjc: str. 4-25, tudi vzporedno nemški in angleški prevod ter tudi Kralj Matjaž, slovenska ljudska pesem in prevoda.

KRKA : glej - Naša Krka

LEIBUNDGUT, Hans

Nega gozda / Hans Leibundgut ; [prevod s komentarjem Marijan Kotar]. - Ljubljana : Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 1993. - 191 str. : graf. prikazi ; 24 cm. Prevod dela: Die Waldpflege. 500 izv. Bibliografija: str.185-191. Prevajalec, redni prof. dr. Marijan Kotar, gozdar, rojen l. 1941 v Št. Juriju pod Kumom (sedaj Podkum), živi v Grosupljem.

LOKAR, Francè

Obok neminljivega : nevsakdanjosti poklicne vsakdanjosti / Francè Lokar ; [risbe] Gabrijel Humek. - Stična : samozal., 1993. - 80, [2] str. : barvne ilustr. ; 24 cm. Žlahtni dvojni sad samostanske tihote / Vojan Tihomir Arhar: str. [81-82]. Na zavihku besedi opata dr. Nadraha in dr. M. Zadnikarja o avtorjih s perorisbama obeh. Knjigo polno označuje naslov spremne besede. "V naš svet prinašata drugačen, a prijaznejši duhovni svet". Oba avtorja sta tedaj živelja v stškem samostanu, Lokar kot upokojeni župnik in Humek kot pater cistercijan. Župnik in pesnik France Lokar, rojen v Višnji Gori 1917. leta, umrl v Stični l. 1994, pater cistercijan Gabrijel Humek, slikar, umrl v Stični 1993.

LOKAR, Francè

Z Marijo in Jezusom v novo tisočletje : smarnice 1993 / France Lokar. - V Ljubljani : Nadškofijski ordinariat, 1993. - 109 str. ; 21 cm.

LUTMAN, Andrej

Lov : roman / Andrej Lutman ; [ilustracije Mojca Oblak]. - Grosuplje : Mondena, 1993. - 65 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; 1992 ; 3) Zjagani jagri / Matej Bogataj: str. 61-63.

MALIK, Peter : glej - Kozinc, Željko

MOŽINA, Stane

Delovni zvezek za vaje iz predmeta Osnove vodenja / Stane Možina ; Janez Damjan. - 1. ponatis. - Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1993. - 57 str. ; 30 cm.

MOŽINA, Stane

Poslovno komuniciranje / Stane Možina, Janez Damjan. - 1. ponatis. - Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1993. - 193 str. : sheme ; 29 cm. 150 izv.

MOŽINA, Stane

Vedenjski vidiki komuniciranja : tematsko področje, področje 4 / ordinarius Stane Možina ; subordinarius Bogdan Lipičnik. - Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1993. - 215 str. ; 31 cm. - (MBA Mednarodna podiplomska šola za management / EPF Maribor. 1993 ; modul 1).

NADRAH, Anton

Luč v temi : iskanje Boga / Anton Nadrah. - Stična : Cistercijska opatija, 1993. - 255 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 3) Opombe z bibliografijo: str. 247-249. Teolog dr. Anton Nadrah, opat cistercijskega samostana v Stični, rojen 1937. leta v Ivančni Gorici, je tudi profesor na Teološki fakulteti v Ljubljani.

NAŠA Krka : 17.9. - 29.10.1993 / [uredništvo Marinka Piškur, Marjeta Godec, Pavel Mišmaš]. - Krka : KS, 1993. - 31 str. : ilustr. ; 21 cm Ovojni naslov. 200 izv.

NOVAKOVIĆ, Novica

Fatamorgana ali Kankan nekega klovna / Novica Novaković ; [fotografija Diego Andrés Gómez]. - Grosuplje : Mondena, 1993. - 67 str. : avtorj. slika ; 20 cm. - (Zbirka Arion / Mondena. 1993 ; 1). Spremna beseda / Brane Senegačnik: str. 63-66. Ilustr. na spojnih listih.

PETERLIN, Stane : glej - Pozdravljena, Slovenija

POZDRAVLJENA, Slovenija / [besedila so napisali: Razgled po Sloveniji Karel Natek in Drago Perko, poglavja o Sloveniji Stane Peterlin s sodelovanjem Davorina Vuge ; uvod [napisal in uredil Marjan Krušič]. - Posebna, prirejena in dopolnjena izdaja dodatka k Atlasu Slovenije. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1993. - 77 str. : barvne ilustr. ; 31 cm. Zvd. na spojnih listih. Izšlo še v angleščini, nemščini, vsi trije ponatise v letu 1994, v letu 1995 pa samo angleška izdaja. Soavtor, biolog, Stane Peterlin živi v Grosupljem,

PRAVILNIKI ter normativi in standardi v srednjem šolstvu / [zbrala in uredila Irena Bahovec]. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993. - 103 str. ; 24 cm. 900 izv. Urednica, mag. Irena Bahovec, je doma v Čušperku.

PRAVLJICE iz Dobrepolja / zapisala in ilustrirala Sandi Zalar. - [Grosuplje : samozal., 1993]. - [42] str. : ilustr. ; 27 cm. Avtorica in ilustratorica Sandi Zalarjeva živi v Dobrepolju.

PRIMORSKI slovenski biografski leksikon / uredil Martin Jevnikar. - Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 1993. - Knjiga IV, sn. 19 : Dodatek B-L, str. 497-696 ; 25 cm

ROGELJ, Bine

Bine Rogelj: slike, risbe, karikature : [Mednarodni grafični likovni center], Galerija Tivoli, Ljubljana, [28. dec. 1993 - 30. jan. 1994] / [prevodi, translations Milan Mlačnik, Breda Škrjanec ; dokumentacija, documentation Breda Škrjanec ; fotografije, photographs Lado Mlekuž]. - Ljubljana : Mednarodni grafični likovni center, 1993. - [36] str. : ilustr. ; 30 cm. Ovojni naslov. 500 izv. Spremni besedi Zorana Kržišnika in Marjana Tršarja z angl. prevodom. Mag. Breda Škrjanec, umetnostna zgodovinarica, živi v Grosupljem.

SAMOSTANI v srednjeveških listinah na Slovenskem = Die Klöster in den mittelalterlichen Urkunden in Slowenien : [razstava Arhiva Republike Slovenije, Ljubljana 1993] / [strokovna priprava razstave in zasnova kataloga France M. Dolinar ; avtorji uvodnih študij France M. Dolinar... [et al.] ; avtorji povzetkov listin France M. Dolinar, Božo Otorepec, Jože Mlinarič ; prevodi v nemščino Lidija Berden ; fotografije Studio Visio]. - Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 1993. - 251 str. : ilustr. ; 20 x 24 cm. - (Publikacije Arhiva Republike Slovenije. Katalogi ; zv. 13). 1000 izv. Opombe z bibliografijo na koncu vsakega prispevka. Cistercijski samostan Stična je poleg obravnav v ostalih razpravah obdelal še na str. 39-40 in 105-112 (regeste).

SLANA, Niko

Savna / Niko Slana ; [slike France Slana]. - Ljubljana : Domus, 1993. - 153 str. : ilustr. ; 23 cm. Soavtorji: Silva Glavan (Kozmetika in savna) [et al.]. Soavtorica Silva Glavan, kozm., živi v Grosupljem.

SLOVENIJA. Ustava (1991)

Constitution of the Republic of Slovenia / [translated by Sherrill O'Connor, Garry Moore ; edited by Miro Cerar, Janez Kranjc. - 1. dotisk. - Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 1993. - 79 str. ; 20 cm. Izv. nasl.: Ustava Republike Slovenije. 1000 izv.

SLOVENIJA. Ustava (1991)

Ustava in šolski zakoni / [zbrala in uredila Irena Bahovec. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993. - 143 str. ; 24 cm. 900 izv.

STECHEER, Reinhold

Sporočilo gora/ Reinhold Stecher ; [prevod Alojzij Štrubelj]. - 2. izd. - Ljubljana : Župnijski urad Dravlje, 1993. - 68 str. ; 20 cm. Prevod dela: Botschaft der Berge. Prevajalec, jezuit Alojzij Štrubelj je bil rojen v Paradišču pri Šmarju v letu 1917.

STIČNA : glej

- SAMOSTANI v srednjeveških listinah

ŠEME, Janez

Gabrovce, raj moje mladosti / Janez Šeme. - Grosuplje : Mondena, 1993. - 88 str. ; 21 cm. Spremna beseda / Jakob Müller: str. 88. To je zbirka osemnajstih krajsih proznih tekstov, ki govorijo o podezelskem življenju. Delo ima tudi etnološko vrednost. Avtor podoživlja kraj in kmečko življenje v luči srečnega otroštva in mladosti, ki ju je preživel na Polici pri Grosupljem.

ŠKRJANEC, Breda

Zgodovina ljubljanskih grafičnih bialalov / Breda Škrjanec. - Ljubljana : Mednarodni grafični likovni center, 1993. - 128 str. ; 22 cm. 1000 izvodov. Uporabljeni viri za zgodovino ljubljanskih grafičnih bialalov: str. 65-74.

ŠKRJANEC, Breda : glej

- Rogelj, Bine

ŠTRUBELJ, Alojzij : glej

- Stecher, Reinhold

TA evangeli svetiga Matevsha , sdai pervizh v ta Slouenski Iesig preobernen = Evangelium D. N. Iesv Christi, Authore Mattheo, nunc primum uersum in linguam Schlaucicam / [[prevedel] Primož Trubar ; spremna beseda Mihael Glavan]. - [Reprint po izvodu v österreichische Nationalbibliothek na Dunaju]. - Ljubljana : DZS, 1993. - [21], [162], 14 str. ; 16 cm. Evangelij sv. Matevza - prvi slovenski prevod iz Svetega pisma / Mihael Glavan: str. 2-14. 500 izvodov "od tega 100 oštevilčenih bibliofilskih izvodov na ročno izdelanem papirju...", ročno vezanih v usnje in v okrasni varovalni skatli. To je prva Trubarjeva knjiga "natisnjena v latinici humanističnega tipa, tudi prva v celoti slovenska knjiga, tudi knjiga, v kateri Trubar prvič natančneje in izčrpnije govori o značilnostih slovenščine, predvsem pa o svojem jezikovnem nazoru pri postavljanju temeljev slov. knjižnega jezika in o posebnostih pri njegovem zapisovanju in končno tudi tisto besedilo, s katerim prvič izrecno govori o organiziranem občestvu slovenske nacionalne cerkve". Ohranjeni so samo trije izvodi v knjižnicah v Schaffhausnu, Zürichu in na Dunaju. Tudi s to knjigo, prvič izdano 1555. leta, nam je g. Glavan približal težko dostopno enoto naše protestantike.

TITOVŠEK, Janez

Lubadarji lahko uničijo gozdove / Janez Titovšek ; [izdalo] Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. - [Ljubljana] : Zveza društev inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva Slovenije, Gozdarska založba, 1993. - 16 str. : barvne ilustr. ; 24 cm. Avtor, dr. Janez Titovšek, prof. na Biotehniški fakulteti v Ljubljani, živi v Grosupljem.

VODOPIVEC, Vladimir

Moj grmicek: pesmi / Vladimir Vodopivec Vito. - Grosuplje : Mondena, 1993. - 142 str. : ilustr. ; 21 cm. Vladimir Vodopivec - Vito : biografija / Vlado Vodopivec: str. 138-140. Zbirka, ki ima svojo zgodbo / Goran Gluvič: str. 141-142.

VRBINC, France : glej - Wilfing, Harald

WECHTERSBACK, Rado

Obdelava podatkov in dBase 3+ / Rado Wechtersbach ; [fotografije Jaka Gregar]. - 2. natis. - Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1993. - 143 str. : ilustr. ; 24 cm. 2000 izv. Avtor živi v kraju Šmarje-Sap.

WECHTERSBACK, Rado

Računalništvo in informatika. Windows, WinWord / Rado Wechtersbach. - Ljubljana : DZS, 1993. - 66 str. : ilustr. ; 29 cm. 2000 izv.

WECHTERSBACK, Rado

Vrednotenje projekta Petra / Rado Wechtersbach. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1993. - 227 str. : tabele ; 24 cm. 300 izv. Bibliografija: str. 211-221.

WECHTERSBACK, Rado

Uporaba informacijskih tehnologij v izobraževanju s posebnim ozirom na izobraževanje ob računalniku na osnovni šoli : magistrska naloga / Rado Wechtersbach. - Kranj : [R. Wechtersbach], 1993. - 189 f., [24] pril. : graf. prikazi ; 30 cm

WILFING, Harald

Ekologija / Harald Wilfing ; prevedel France Vrbinc. - Celovec ; Dunaj ; Ljubljana, Mohorjeva založba, 1993. - 120 str. ; 17 cm. - (Kratko & jedrno). Prevod dela: Ökologie. Bibliografija: str. 118-119.

ZAJC-JARC, Mihaela : glej - Duhan iz Višnje Gore

ZALAR, Sandi : glej - Pravljice iz Dobropolja

ŽITNIK, Janja

Pero in politika : zadnja leta Louisa Adamiča / Janja Žitnik. - V Ljubljani : Slovenska matica, 1993. - 187 str., [8] str. pril. : fotogr. ; 20 cm. The pen and the politics : the last years of Louis Adamic / translated by B. Petelinšek. Bibliografija: str. 174-186. Avtorica je usmerila pozornost v sporni slovenski redakcijski poseg v tekst Orla in korenin, tega zadnjega Adamičevega dela, pospremila jo je tudi s prikazom družbenopolitičnih razmer v ZDA in v Jugoslaviji v letih po vojni do njegove nenadne smrti.

1994

Leto 1994 je bilo v izdajanju publikacij, kakorkoli vezanih z našimi občinami, izstopajoče in neverjetno bogato, saj so izšli faksimili Dalmatinove Biblije in Gregorčičevih Poezij v uredništvu prof. Mihaela Glavana, knjiga akad. dr. Gabrovca o izkopavanjih v Stični ter odmevna razstava in dve knjigi dr. Golobove o stiških kodeksih, pa Janševe knjige, lepa nova izdaja Jakličeve povesti Ob srebrnem studencu, ob Jurčičevi obletnici posebej knjiga Jurčič naš sopotnik in čudovit koledar Martina Krpana s Kraljevimi ilustracijami.

AŠIČ, Simon

Domača lekarna p. Simona Ašiča. Del 2, Priročnik za nabiranje zdravilnih rastlin / Simon Ašič ; [barvne ilustracije iz različnih virov]. - 4., dopolnjena izdaja. - Celje : Mohorjeva družba, 1994. - 176 str. : barvne ilustr. ; 18 cm. 3000 izv. Pater Simon Ašič (1906-1992), cistercijan iz Stične, se je zapisal v našo zavest s svojimi priročniki o zdravilnih zeliščih.

BAHOVEC, Irena

Poti k maturi / Irena Bahovec, Branko Slivar. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1994. - 79 str. : tabele ; 24 cm. 3000 izvodov.

BERNARDUS, sanctus

Žena, ogrnjena s soncem: spisi o Mariji / sv. Bernard iz Clairvauxa ; [prevod Breda Čop] . - Stična : Cistercijska opatija, 1994. - 135 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 5). 2000 izvodov.

BHAKTIVEDANTA, Abahy Charan

Življenje izvira iz življenja / A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada ; [iz angleščine prevedel Andrej Kikelj]. - Vaduz : The Bhaktivedanta Book Trust ; [Ljubljana] : Skupnost za zavest Krišne, 1994. - 301 str., [8] str. barvnih pril. ; 21 cm. - (Dela A.C.Bhaktivedante Swamija Prabhupade). Ilustraciji tudi na spojnih listih.

BIBLIA, tu je, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga

testamenta / slouenski, tolmazhena, skusi Jurja Dalmatina = Bibel, das ist, die gantze heilige Schrift: windisch. - Faksimile / [uredil Mihael Glavan]. - Ljubljana : DZS, 1994. - [50], 334, [6], 210, 150, [9] f. : lesorezi ; 36 cm. Bohoričica. Faksimile po izvodih NUK R 10052 in NUK R 19062. 100 oštevičenih izvodov. Izvirna izdaja: Wittemberg, 1584. Dalmatinov prevod celotnega Svetega pisma je vrh slovenske protestantske književnosti in edinstveno delo na kulturnozgodovinski razvojni poti slovenstva. Je veličastna knjiga v vsebinskem, jezikovnem in formalnem pogledu. Ta izdaja je prvi pravi faksimile, kolikor mogoče veren posnetek najlepše ohranjenega primerka v njegovi celoviti zunanji in notranji podobi: v vrsti, barvi, kvaliteti in debelini materialov, od papirja in tiska do vezave in okrasja na njej. Knjiga je natisnjena na ročno zajetem papirju, vezana v lesene platnice, prekrite z belim, galunsko strojenim kozjim usnjem, vogali so okrepljeni z umetelno skovanimi medeninastimi zaključki, platnici pa vezeta medeninasti sponki. Obsega 759 listov, platnice 40 x 27 cm; 222 lesorezov. Faksimile spremljata študiji prof. Mihaela Glavana in Lucijana Bratuša. Izšlo ob dnevu reformacije.

BIBLIA, tu je, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga

testamenta / slouenski, tolmazhena, skusi Jurja Dalmatina = Bibel, das ist, die gantze heilige Schrift: windisch. - Faksimile / [uredil in spremno besedo napisal Mihael Glavan]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994. - [50], 334, [6], 210, 150, [14] f. : lesorezi ; 36 cm. Bohoričica. Faksimile po izvodih NUK R 10052 in NUK R 19062. Izdano v počastitev petdesetletnice Mladinske knjige. 1200 izv. Dalmatinova Biblija in Slovenci / Mihael Glavan: na koncu knjige. Izvirna izdaja: Wittemberg, 1584. Založba Mladinska knjiga se je odločila proslaviti obletnico okrogle obletnice svojega obstoja z dostopnejšo izdajo, ki kljub temu ohranja občutek monumentalnosti. Tudi za to se moramo zahvaliti uredniku Mihaelu Glavanu, ki nam je po Trofeniku omogočil občudovati prvi celoten prevod knjige knjig v širšem obsegu.

BORŠTNIK, Jože : glej - Krški brinovec

BREČIČ, Ivo

Grosupeljski gradovi / [Ivo Brečić]. - Grosuplje : IVOPress, 1994. - Zv. [1] : ilustr. ; 20 cm. Dosedanja vsebina: Del. 1. - 1994. - 103, [IV] str. Avtor naveden v CIP-u. Avtor, novinar, živi v Veliki Stari vasi. V knjigi, ki je izšla v decembru, je opisanih 27 gradov skozi čas z ozemlja bivše občine Grosuplje.

BREZEC, Andrej : glej - Frbežar, Jean J.

ČEFERIN, Peter : glej - Slovenija. Predpisi

ČEŠKE pravljice / poslovenil Ivan Lah ; ilustriral Rajko

Šubic. - Lukovica : [LIBRO-GČP], [1994]. - 68 str. : ilustr. ; 21 cm. Prva izdaja je izšla v Ljubljani leta 1922.

DE Mello, Anthony

Pot do ljubezni : [meditacije] / Anthony De Mello ; [prevod Lojze Štrubelj]. - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1994. - 81 str. ; 21 cm. Prevod dela: The way to love. Podnaslov na ovoju.

DONEVA, Tamara

Dnevnik gospe Angele : dnevnik / Tamara Doneva ; [ilustracije Erik Lovko]. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 94 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; 1993 ; 3). Spremnna beseda / Matej Bogataj: str. 91-92. Beležka o piscu: str. 93-94.

FAUSTI, Silvano

Pismo Silu / Silvano Fausti ; [prevod Lojze Štrubelj]. - Ljubljana : Župnijski urad Dravljje, 1994. - 72 str. ; 20 cm. Prevod dela: Lettera a Sila.

FICKO, Majda : glej - Slovensko ozemlje

FICKO, Majda Ana : glej - Tate, Georges

FRBEŽAR, Ivo : glej - Jurčič naš sopotnik

FRBEŽAR, Jean J. : glej - Gluvič, Goran: Tri smrti
- Gluvič, Goran: Mali diktator

GABROVEC, Stane

Stična. 1, Naselbinska izkopavanja / Stane Gabrovec ; s sodelovanjem, mit Beiträge von Otto-Herman Frey ... [et al.]; [prevod, übersetzung Hanka Štular (iz slovenščine v nemščino, slowenisch-deutsch), Stane Gabrovec (iz nemščine v slovenščino, deutsch-slowenisch)]. - Ljubljana : Narodni muzej, 1994. - 224 str. : ilustr. [31 pril.] ; 34 cm. - (Katalogi in monografije = Catalogi et monographiae ; 28). Podrejeni naslov tudi v nem.: Siedlungsausgrabungen. Vzporedno slov. in nem besedilo. Priloge = Beilagen: [22] zganj. f. pril. "Z izidom knjige se je zaključilo poglavje, ki se je začelo leta 1948" s tedanjimi izkopavanji, sistematično izkopavanje pa je bilo med letoma 1967 in 1974. Pod vodstvom Staneta Gabrovca je tedaj nad Virom pri Stični izkopavala mednarodna ekipa. Pomembna, kvalitetna in lepa knjiga, posvečana vodilnemu mestu iz železne dobe pri nas, je dopolnjena še z izsledki drugih arheologov in spoznanji drugih strok. Monografija sodi v sklop izstopajočih publikacij naših občin, po tematiki in pomembnosti je pa izjemna.

GAČNIK-Gombač, Lidija

Jajce : novele / Lidija Gačnik Gombač. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 94 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; 1993, 2). Spremna beseda: Do krvi izsanjane podobe / Miha Javornik: str. 83-91.

GLASBENA šola Grosuplje : 1974-1994 / [sestavili Barbara Škrjanc in Suzana Žužek]. - [Grosuplje] : [Glasbena šola Grosuplje], [1994]. - [21] str. : ilustr. ; 21 cm. Ovojni naslov. Izšlo 25. novembra. Življenje šole je predstavljeno na osnovi kronike glasbene šole in časopisnih člankov.

GLAVAN, Mihael

Dalmatinova Biblija in Slovenci / Mihael Glavan. Tisk in tipografija v Dalmatinovi Bibliji / Lucijan Bratuš. - Ljubljana : DZS, 1994. - 21 str., [18] str. pril. : faks. ; 34 cm. V kolofonu: Spremna publikacija ob izidu Bibliofilskega faksimila Dalmatinove Biblije.

GLAVAN, Mihael : glej - Biblia, tu je, vse Svetu pismu
- Golob, Nataša: Stiški rokopisi
- Gregorčič, Simon: Poezije. I
- Jurčič naš sopotnik

GLUVIČ, Goran

Jaz nisem Maks : zabavna radijska igra / Goran Gluvič. - [Ljubljana] : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1994]. - 20 f. ; 30 cm. Ovojni naslov. Strojep. avtoep.

GLUVIČ, Goran

Mali diktator / Goran Lim. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 6). Goran Lim je psevdonim. Vsebuje tudi: Skoraj usodna podobnost / Andrej Brezec. Andrej Brezec je psevdonim Jeana J. Frbežarja. Izšlo v decembru.

GLUVIČ, Goran

Med dvema ognjema / Goran Lim. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 4). Goran Lim je psevdonim. Izšlo v oktobru.

GLUVIČ, Goran

Steza v pekel / Goran Lim. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 2). Goran Lim je psevdonim. Izšlo avgusta 1994.

GLUVIČ, Goran

Tri smrti v Ljubljani / Goran Lim. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 62 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 1). Goran Lim je psevdonim. Vsebuje tudi Umor za umor / Andrej Brezec. Andrej Brezec je psevdonim Jeana J. Frbežarja. Izšlo v avgustu.

GOLOB, Nataša

Srednjeveški kodeksi iz Stične : XII. stoletje / Nataša Golob. - Ljubljana : Slovenska knjiga, 1994. - 210 str. : pretežno barvne ilustr. ; 29 cm. - (Monumenta Slovenica ; 4). Ilustracije na spojnih listih. Beseda založbe

/ Martin Žnidaršič: str. 6. Bibliografija: str. 203-210. Romanski rokopisi iz Stične so najstarejša znana skupina knjig, pergamentnih kodeksov, ki so nastali na naših tleh med leti 1175 in 1182. Iz te skupine rokopisov je ohranjenih 32 popolnih in 6 nepopolnih, od teh jih 21 hrani Narodna in univerzitetna knjižnica. Teh 38 kodeksov in fragmentov je le del nekdanje stiške knjižnice, saj domnevajo, da je v Stični nastalo vsaj 60 kodeksov. Prepisali so jih k nam povabljeni mojstri iz tujine, ker tedaj pri nas še ni bilo tradicije niti potrebnega znanja, s katerim bi zmogli uresničiti vizijo stiškega opata Folknanda, da ustvari imenitno biblioteko. Potujoči pisarji in slikarji so prišli iz severnih krajev, vsakdo pa razkriva svoje osebne poteze odličnega skriptorija. S stilnimi primerjavami je dr. Golobova določila vrsto različnih mojstrskih rok, saj se pisarjem in njihovem sodelovanju posebej posveti, posebej pa še analizira inicialke. Monografija je prva celovita predstavitev teh rokopisov doslej. Avtoričin pretanjen posluš za človeka, za umetnika, ki ga slutimo za sledovi njegove roke, z ljubeznijo do legepa, dodaja delu berljivost.

GOLOB, Nataša

Štiški rokopisi iz 12. stoletja = Codices Sitticensis saeculi XII: Narodna galerija Ljubljana, 14. april - 29. maj 1994 / [avtorja besedil, Autoren der Beiträge Otto Mazal, Nataša Golob ; prevodi, übersetzung Neva Škapin Šlibar, Nataša Golob ; fotografija, Photographien Studio Visio ... et al.; uredil Mihael Glavan]. - V Ljubljani : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1994. - 112 str. : ilustr. : 27 cm. Avtorica navedena v kolofonu. Vzpored. slov. in nem. besedilo. 1000 izvodov. Samostanske knjižnice v srednjem veku in cistercijanski red = Das monastische Bibliothekswesen des Mittelalters und der Zisterziensorden / Otto Mazal: str.7-18. Ta publikacija, študijski del kataloga, je izšla že pred razstavo, podaja vso problematiko tematike, predvsem se pa posveti pisarjem in iluminatorjem v Stični in kodikološkemu opisu rokopisov.

GORENJSKI kraji in ljudje . 7, Spomeniki kmečkega

stavbarstva v sliki / [strokovna priprava kataloga Anka Novak, Cene Avguštin ; reprodukcije in povečave Drago Holynski]. - Kranj : Gorenjski muzej, 1994. - 106 str. : fotogr. ; 30 cm. 600 izvodov. Etnologinja Anka Novak je po rodu iz Dobrepolja.

GREGORČIČ, Simon

Poezije. 1 / zložil S. Gregorčič ; [spremna beseda Mihael Glavan]. - Faksimile po izvodu v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, sign. R 64016. - Ljubljana : DZS, 1994. - 158 [2], XIX str. : 19 cm. Nasl. v kolofonu: Poezije I. Ob 150-letnici rojstva Simona Gregorčiča / Mihael Glavan: str. I-XIII ; Pro et contra : najbolj značilni odzivi sodobnikov na Poezije 1882: str. XIV-XIX. 500 izvodov, od tega 100 oštevilčenih bibliofilskih, shranjenih v posebnih ovitkih, s posebej natisnjeno spremno besedo; ponatisnili so še 500 (navadnih) izvodov. Za kulturni praznik je izšel faksimile dedikacijskega izvoda zbiralca, župnika Ivana Vrhovnika. Ta posvetitveni izvod je bil posebej vezan in podpisan za prijatelja Vrhovnika. Za ta faksimile sta zaslužna vodja Rokopisne zbirke v NUK-u prof. Mihael Glavan, tudi avtor spremne besede, in oblikovalec Lucijan Bratuš.

GROSUPLJE [Kartografsko gradivo] / Geodetski zavod Slovenije, kartografski oddelek ; zasnova

Matjaž Kos ; za izvedbo odgovorna Vesna Mikek ; besedilo Blanka Bartol ; prevod Lidija Berden ; fotografije Luka Pintar ... [et al.]. - [Nedoločljivo merilo]. - Grosuplje : GU, 1994. - 1 načrt : barv. ; 59 x 57 cm na listu 90 x 62 cm, zloženka na 10 x 21 cm. Naslov na zloženki: Grosuplje z okolico : turistična karta, podnaslov še v angl. in nem., poleg slike. Ob strani: ulice v Grosupljem, pomembni objekti, slike, grb Višnje gore, kratek opis pokrajine in pomembnih turističnih točk. Na hrbtni strani vsebuje tudi: Zahodna Dolenjska pokrajina, merilo 1:50.000.

GROSUPLJE : glej

- Glasbena šola Grosuplje
- Medved, Ksenija
- Občina Grosuplje : pravi kraj
- Zbornik občine Grosuplje

HUMEK, Gabrijel

Gabrijel Humek / [avtorji besedil Anton Nadrah, Marijan Tršar in Ivan Sedej ; izbor iz arhivskega materiala Slovenski verski muzej, Stična ; fotografije Borut Krajnc]. - Novo mesto : Dolenjski muzej ; Stična : Cistercijska opatija, 1994. - 23 str., [37] str. barvnih pril. : ilustr. ; 29 cm. 1500 izvodov. Leto dni po njegovi smrti, v septembru, so v Dolenjskem muzeju odprli pregledno razstavo stiškega patra in akademskega slikarja Gabrijela Humeka, ki je "v zakladnico slovenske umetnosti prispeval poseben tip sikarstva, tako imenovano metafizično slikarstvo".

JAKLIČ, Franc

Ob srebnem studencu : [zgodovinska povest] / Franc Jaklič ; ilustriral Rudi Skočir. - 2. izdaja. - Idrija : Bela, Idrija, 1994. - 51 str. : barvne ilustr. ; 21 x 26 cm. Podnaslov na vzpor. nasl. str. Zgodovinske opombe, Beseda o pisatelju, Beseda o slikarju / Samo Bevk: str. 51. 2.000 izvodov. 1. izdaja je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi v letu 1927 z naslovno ilustracijo Toneta Kralja. V tej zgodbi je Franc Jaklič (1868-1937), pisatelj, narodni buditelj, politik in učitelj, ljudski pripovednik iz Podgorice v Dobropolju, ubesedil legendarnega skafarja, ki naj bi se mu okoli leta 1490 v skaf natočilo živo srebro v Idriji.

JAKLIČ, Fran

Pèklena svoboda : povest o ljubljanski in izanski revoluciji leta 1848 / Fran Jaklič ; [spremno besedo napisal Miran Hladnik]. - [Ljubljana] : Mihelač, 1994. - 173 str. ; 19 cm. - (Zbirka Slovenska povest ; 33). Fran Jaklič v slovenski literarni zgodovini / Miran Hladnik: str. 165-173.

JANŠA, Janez

Die Entstehung des slowenischen Staates 1988-1992 : der Zerfall Jugoslawiens / Janez Janša ; [aus dem Slowenischen übersetzt von Maja Kirar, Helene Erjavec-Hoegger und Horst Ogris]. - Klagenfurt ; Ljubljana ; Wien : Hermagoras = Mohorjeva ; Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994. - 277 str., [16] str. pril. s fotogr. ; 25 cm. Prevod dela: Premiki. Vorwort na spojnih listih. 1100 izv. Izšlo v juniju.

JANŠA, Janez

Okopi : pot slovenske države 1991-1994 / Janez Janša. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994. - 309 str. : ilustr. ; 25 cm. - (Zbirka Premiki). 14.000 izvodov. Izšlo v novembru. Najbolj znana osebnost slovenske osamosvojitve govori o najpomembnejših dogodkih v zadnjih letih. Razgrinja načrt za napad na Slovenijo, ozadje afer in namene vladajoče garniture. Nekateri dokumenti so tu prvič predstavljeni.

JANŠA, Janez

The making of the Slovenian state 1988-1992 : the collapse of Yugoslavia / Janez Janša ; [translated by Amidias]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1994. - 251 str., [48] str. pril. : fotogr. ; 25 cm. Prevod dela: Premiki. 1100 izvodov. Izšlo v juniju.

JEVNIKAR, Martin : glej - Primorski slovenski biografski leksikon

JURČIČ naš sopotnik : izbor Jurčičevih pripovedi, rokopisov in prvotiskov ter esejev in člankov o Jurčičevi dediščini, skupaj z opisom Jurčičeve pešpoti / [pripravili Ivo Frbežar, Mihael Glavan, Željko Kozinc in Bogi Pretnar]. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 144 str. : ilustr. ; 21 cm. Uvod / Ivo Frbežar: str. 7-8. Izdano ob 150. obletnici Jurčičevega rojstva. Knjiga vsebuje še Jurčičeva dela: Spomini na deda, Jesensko noč med slovenskimi polharji, Kozlovska sodba v Višnji gori; Spomini o Josipu Jurčiču / Fran Levce: str. 59-73; Velika Jurčičeva slavnost na Muljavi, 15. avgusta 1882 / Mihael Glavan: str. 74-83; Jurčičev Doktor Zober / Mihael Glavan: str. 84-95; Poslednjič na Muljavi / Željko Kozinc: str. 99-107; Klic Jurčičevine / Bogi Pretnar: str. 108-120; Jurčičeva domačija, narodopisni muzej / Boris Kuhar: str. 121-127; Jurčičeva pot / Vinko Petrič, Željko Kozinc: str. 131-143 [risbi poti Vinko Petrič].

JURČIČ, Josip

Domen / Josip Jurčič ; [ilustracije Uroš Hrovat ; spremna beseda Tanja Šostarič]. - V Ljubljani : Karantania, 1994. - 100 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta). Josip Jurčič (1844-1881): str. 96-98. Domen / T[anja] Š[ostarič]: str. 99-100.

KEK, Roža : glej - Medved, Ksenija

KIKELJ, Andrej : glej - Bhaktivedanta, Abahy Charan

KOTAR, Marijan

Gojenje gozdov. Ekologija gozda in gozdoslovje : učbenik za študente višješolskega študija / Marijan Kotar. - Ljubljana : Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 1994. - 149 str. : ilustr. ; 24 cm. 200 izvodov. Bibliografija: str. 146-149.

KOZINC, Željko

Mišnica inšpektorja Kosa / Peter Malik. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 61 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 3). Peter Malik je psevdonim. Vsebuje tudi: Tihi smrad / Peter Malik: str. 59-61.

KOZINC, Željko

Mišnica inšpektorja Kosa: radijska igra. - Peter Malik, Tugo Štiglic. - [Ljubljana] : Radio Slovenija, Uredništvo igranega programa, [1994]. - 33 f. ; 30 cm. Peter Malik je psevdonim. Ovojni naslov. Strojep. avtoгр.

KOZINC, Željko

Woodyjev kanal : roman / Peter Malik. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 161 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; 1993 ; 4). Peter Malik je psevdonim. Spremna beseda / Goran Gluvić: str. 160-161.

KOZINC, Željko : glej - Jurčič naš sopotnik

KOZLEVČAR, Tone : glej - Sivec, Ivan

KRALJ, Tone : glej - Levstik, Fran

KRŠKI brinovec : mirovni napitek : peace potion : potion**de la paix : Friedenstrunk : odgovori svetovnih državnikov na**

mirovno pobudo / [Ronald Reagan ... et al.] . - Krka na Dolenjskem : Jože Borštnik, [1994]. - [54] str. ; 14 cm. Na ovitku fotografiji Krke in načrta Mirovnega centra.

LAH, Ivan : glej - Češke pravljice

LEVSTIK, Fran

Martin Krpan / napisal Fran Levstik ; narisal Tone Kralj ; [translated F. S. Copeland ?] ; fotografija Branko Babič. - Ljubljana : PZI-Dan; Novo mesto : Dolenjski list, [1994]. - [14] str. : ilustr. ; 50 x 40 cm. Zidni koledar za leto 1995. Celoten tekst in prevod v angleščino, znane ilustracije Toneta Kralja v izvorni velikosti.

LIM, Goran : glej - Gluvić, Goran

LOKAR, France

Pogled v dušni dosje : postne misli in preišljevanja o spovedi / France Lokar. - Ljubljana : Družina, 1994. - 111 str. ; 20 cm. Knjigi na pot / Anton Nadrah: str. 7-8.

MALIK, Peter : glej - Kozinc, Željko

MANAGEMENT / Stane Možina ... [et al.]. - Radovljica : Didakta, 1994. - 1072 str. : ilustr. ; 28 cm. Letnica izida prevzeta iz CIP-a. Povzetek in bibliografija na koncu poglavij.

MEDVED, Ksenija

Knjižnice in lokalna skupnost / Ksenija Medved in Roža Kek ; uredila Ksenija Medved ; opremila Tanja Kirm. - Grosuplje : Knjižnica, 1994. - [71 f.] : barvne fotografije in fotokopije ; 30 cm. Prireditve v letu 1993 in I. polletju 1994. 10 izvodov. Avtorici živita v Ivančni Gorici, zaposleni sta v Knjižnici Grosuplje.

MEYSELS, Lucian O.

Nacionalsozializem : fenomen množičnega gibanja: Kaos na začetku - kaos na koncu / Lucian O. Meysels ; prevedel France Verbinc [!]. - Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, 1994. - 113 str. ; 17 cm. - (Kratko in jedrnat). Prevod dela: Nationalsozialismus.

MOŽINA, Stane

Menedžment v izobraževanju. Modul: Vodenje notranje organizacije zavoda. Vodenje sodelavcev / Stane Možina. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1994. - 54 str. : graf. prikazi ; 24 cm. 250 izvodov.

MOŽINA, Stane

Menedžment v izobraževanju. Modul: Vodenje notranje organizacije zavoda. Kako organizirati sebe in skupino / Stane Možina. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1994. - 40 str. : graf. prikazi ; 24 cm. 250 izvodov.

MOŽINA, Stane

Osnove vodenja / Stane Možina. - Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. - VIII, 287 str. : ilustr. ; 24 cm. - (EF. Učbenik). 1200 izvodov. Bibliografija: str. 280-282.

MOŽINA, Stane

Poslovno komuniciranje / Stane Možina, Janez Damjan. - 2. ponatis. - Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. - 193 str. : ilustr. ; 29 cm. - (EF. Skripta). 300 izvodov.

MOŽINA, Stane : glej - Management

NADRAH, Anton

Zarja rajске sreče / Anton Nadrah. - Stična : Cistercijska opatija, 1994. - 247 str. ; 19 cm. - (Bernardova knjižnica ; št. 4). 3.000 izvodov. Izšlo v juliju. To je nadaljevanje knjige Luč v temi, ki je izšla l. 1993., s podobno teološko tematiko.

NADRAH, Anton : glej - Humek, Gabrijel

NOVAK, Anka : glej - Gorenjski kraji in ljudje

NOVAK, Maja

Zarka / Maja Novak. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 61 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; št. 5). Vsebuje tudi: Utrinek iz zbiralčevega življenja / David Terčon: str. 59-61. Izšlo v novembru.

OBČINA Grosuplje : pravi kraj za delo in oddih : Jurčičevo leto : 150. obletnica rojstva Josipa Jurčiča / [gradivo zbrala, oblikovala in pripravila za tisk Bogi Pretnar ; angleški prevod povzetka Vedrana Grisogona]. - Grosuplje : Občina Grosuplje, 1994. - 15 str. ; 30 cm. Ovojni naslov. Na ovitku svastika z Magdalenske gore. To je pregledna predstavitev občine z zgodovino, osebnostmi, pregledi, zanimivostmi, društvi in podjetji.

OBLAK, Tatjana

Brez sladkorja, prosim : roman / [[besedilo in] foto-ilustracije] Tatjana Oblak. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 180 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka ; 1993, 1). Spremna beseda / Tugo Zaletel: str. [181-183].

PETERLIN, Stane : glej - Triglavski narodni park

POGORELC, Mira

Sezam odpri se : [biografija Mire Pogorelc]. - Grosuplje : Center za duhovni razvoj, 1994. - 42 str. ; 21 cm. Ovojni naslov. 300 izvodov.

PRETNAR, Bogi : glej - Jurčič naš sopotnik

PRIMORSKI slovenski biografski leksikon / uredil Martin Jevnikar. - Gorica : Goriška Mohorjeva družba, 1994. - Knjiga IV, sn. 20 : Dodatek M-Ž, str. 697-870 ; 25 cm. Sklepna beseda k 20. snopiču Primorskega Slovenskega biografskega leksikona / Martin Jevnikar: str. [III-VI].

SATHYA Sai Baba

Luč dneva / [misli za vsak dan] / [[besedilo] Bhagavan Sri Sathya Sai Baba ; prevedla Gabrijela Baumkirher]. - Grosuplje : Sri Sathya Sai Baba - Mekoilo, Center za duhovni razvoj, 1994. - [76] str. : ilustr. ; 21 cm. Avtor naveden na hrbtu naslovne strani.

SIVEC, Ivan

Pesem je sonce : okoli sveta s pesmijo Toneta Kozlevčarja / Ivan Sivec. - [Ljubljana] : Dnevnik, 1994. - 179 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Slovenski veljaki). 3000 izvodov. V knjigi je podana življenjska pot pevca, najbolj znanega člana Slovenskega okteta, Toneta Kozlevčarja, domačina iz Šentvida pri Stični. Izšlo v juniju.

SLOVENIJA. Predpisi

Predpisi o odvetništvu / z uvodnimi pojasnili Petra Čeferina in imenikom odvetnikov v Republiki Sloveniji. - Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 1994. - 136 str. ; 17 cm. 1200 izvodov. Statut Odvetniške zbornice Slovenije. Dr. Peter Čeferin je znani odvetnik v Grosupljem.

SLOVENSKI kongres o družini (1994 ; Stična, Ljubljana) Za zdravo in srečno družino : [zbornik] / Slovenski kongres o družini, Stična, Ljubljana, 14.-17. aprila 1994 ; [uredila Ivan Rampre in Miha Žužek]. - Ljubljana : Družina, 1994. - 152 str. ; 21 cm. Nasl. v kolofonu: Zbornik za zdravo in srečno družino. Na vrhu naslovne strani: Mednarodno leto družine 1994.

SLOVENSKO ozemlje na vojaškem zemljevidu iz druge polovice 18. stoletja = Territorium Sloweniens in der josephinischen Landesaufnahme aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts: sekcije 201-205, 212-215 : vzorčni zvezek / urednik Vincenc Rajšp ; transliterirala in prevedla Majda Ficko. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU : Arhiv Republike Slovenije, 1994. - 162 str. : ilustr. ; 30 cm. 500 izvodov. Sekciji 203 in 204 zajemata ozemlje naših občin. Prevajalka Majda Ficko živi v Ivančni Gorici.

SOLDO, Tatjana

Posvetitve / Tatjana Soldo ; [zbirko uredil Zdravko Duša ; spremna beseda Marjan Tomšič ; likovna interpretacija pesmi Zvest Apollonio]. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 89 str. : ilustr. ; 21 cm. Razbiti sanjski vrč / Marjan Tomšič: str. 85-89.

SPRETNJA kuharica : nova velika kuharska knjiga : navodilo, kako se kuhajo dobra in okusna jedila / sestavljeno po raznih virih. - Reprint. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 248 str. ; 18 cm. Izvirna izdaja: V Ljubljani, 1923. Ponatis kuharske knjige naših babic prinaša 600 receptov od vsakdanjih jedi do specialitet. Izšlo v decembru.

STIČNA : glej

- Gabrovec, Stane
- Golob, Nataša: Srednjeveški kodeksi
- Golob, Nataša: Stiški rokopisi
- Slovenski kongres o družini

SVETINA-Terčon, Magdalena

Prosojna galeja potepuška / Magdalena Svetina Terčon. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 60 str. : avtorj. sl. ; 19 cm. - (Zbirka Prima). Spremna beseda / Ciril Zlobec: str. 58-60. Avtorica pesniške zbirke je učiteljica slovenščine iz Košane pri Pivki.

ŠKRJANEC, Breda : glej

- Velika nagrada risbe Alpe-Jadran

ŠMARJE-SAP : glej

- Tukaj smo doma

ŠTRUBELJ, Alojzij : glej

- De Mello, Anthony
- Fausti, Silvano

TATE, Georges

Križarji in svet Vzhoda / Georges Tate ; [prevod Majda Ana Ficko]. - Ljubljana : DZS, 1994. - 192 str. : barvne ilustr. ; 18 cm. - (Zbirka Mejniki. Zgodovina). Prevod dela: L'Orient des croisades. Bibliografija: str. 182-183. Prevajalka živi v Stični.

TRIGLAVSKI narodni park = Triglav National Park = Nationalpark Triglav = Parco nazionale del Triglav / [fotografija Janez Bizjak ... [et al.] ; besedilo Stane Peterlin s sodelavci]. - Skrajšan ponatis. - Bled : Javni zavod Triglavski narodni park, 1994. - [28] str. : barvne fotogr. ; 30 cm. Ovojni naslov. Vzpor. slov. besedilo in angl., nem. ter it. prevod. 1. izdaja 1983.

TUKAJ smo doma : krajevna skupnost Šmarje-Sap / [pripravila Osnovna šola Šmarje-Sap, Geografski krožek]. - Šmarje-Sap : Turistično društvo ; Grosuplje : OŠ Louis Adamič, 1994. - 40 str. : ilustr. ; 20 x 20 cm. Na vrhu nasl. str.: Mladinsko raziskovalno delo. 300 izvodov. Publikacija zajema anketo, geografijo krajevne skupnosti z grafikoni hidrometeoroloških izsledkov, zgodovino in umetnostno zgodovino, preglednice prebivalstva, šol, društev, osebnosti in tudi "madež" kraja.

TURKALJ, Marija

Škrat Bruno s prijatelji / Marija Turkalj ; ilustriral Aleksandar Posavec. - Ljubljana : [samozal.] Branimir Turkalj, 1994. - 151 str. : barvne ilustr. ; 21 cm. Namesto uvoda / Vinko Möderndorfer: str. 4-5. Avtorja sta predstavljena na str. 3. Avtorica je več let delala v otroškem vrtcu v Ivančni Gorici.

VELIKA nagrada risbe Alpe-Jadran (3 ; 1994 ; Ljubljana) 3. velika nagrada risbe Alpe Jadran = 3rd Grand Prix of drawing Alps-Adria: Mednarodni grafični likovni center, Ljubljana, Galerija Tivoli, 16. junij - 28. avgust 1994 / [redakcija kataloga, editio Breda Škrjanec ; prevodi, traslaciones by Amidas (Breda Misja, Milan Mlačnik, Breda Škrjanec)]. - Ljubljana : Mednarodni grafični likovni center = International Centre of Graphic Arts, [1994]. - 81 str. : ilustr. ; 22 cm. Vsi prispevki v slov. in angl., posamezni prispevki v hrv., nem., it., madžar. in slovaš.

VRBINC, France : glej - Meysels, Lucian O.

WECHTERSBAACH, Rado

Corel Draw / Rado Wechtersbach. - Ljubljana : DZS, 1994. - 57 str. : ilustr. 29 cm. - (Murijeva zbirka ; 1). 1000 izvodov.

WECHTERSBAACH, Rado

Windows for workgroups / Rado Wechtersbach. - Ljubljana : DZS, 1994. - 53 str. : ilustr. 29 cm. - (Murijeva zbirka).

ZALAR, Sandi

Dnevnik Mihe Zgaga / Sandi Zalar ; [ilustracije Urša Štrukelj]. - Ljubljana : Dan, 1994. - 77 str. : ilustr. ; 20 cm. Sprema beseda: Jakob Muler [!]: str. 5-6. Trda in broširana izdaja. Avtorica, rojena 1960, živi v Dobropolju. Zgodba je nastala predvsem v letih njenega poučevanja v osnovni šoli. Najstniško problematiko podaja humorno.

ZBORNİK občine Grosuplje : gospodarska, kulturna in zgodovinska kronika / [glavni urednik Mihael Glavan]. - Grosuplje : Občina Grosuplje, [izdaja skupina občanov]. - 1969-. 18, 1994, 273 str. : ilustr. + [17] str. oglasni del ; 23 cm.

ŽIŽMOND-Kofol, Milojka

Hana : novele / Milojka Žizmond-Kofol. - Grosuplje : Mondena, 1994. - 161 str. ; 20 cm. - (Jurčičeva zbirka. Letn. 2 ; 1992, 4). Sprema beseda / Ciril Zlobec: str.157-159.

ŽNIDARŠIČ, Zlata

Naloge iz matematike za 2. razred osnovne šole / Zlata Žnidaršič ; [slike Borut Jurčič-Zlobec ; ilustracije Andrej Hren]. - 3. popravljena izd. - Ljubljana : Math, 1994. - 134 str. : ilustr. ; 29 cm. Podatek o izdaji naveden v CIP-u. 2.000 izvodov. Avtorica Zlata Žnidaršič živi in dela v Grosupljem.

1995

Posebno plodno, s čudovitimi izdajami je bilo leto 1995. Izstopajoča publikacija ne samo tega leta je Mlinaričeva Stična, neverjeten dosežek je faksimile Trubarjeve Hišne postile, še faksimili Cankarjeve Bele križanteme, Lahove Johance in Prešernovega Sonetnega venca, neizbrisen pečat letu so pustile še razstave in publikacija o Francetu Kralju, pa vodnik Lepote in zanimivosti Grosupljega ter tehtno strokovno delo C. Budkoviča Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem II., po oblikovni plati tudi Jurčičeva Krjavljeva zgodba. Ob izidu Mlinaričeve Stične je tudi v Biblioteki SAZU bila postavljena razstava s predstavitvijo te knjige in Srednjeveških kodeksov dr. Golobove z naslovom Knjigi, naravnost fanta- stični o Stični .

ADAMIČ, Louis : glej

- Žitnik, Janja: Orel in korenine

- Žitnik, Janja: Pogovori o Louisu Adamiču

ANTON Pahulje : [retrospektivna razstava 1971-1995 ; Kračmanova dvorana v Turnčku, 22.4. - 3.5.1995] / [uredil Jakob Müller ; fotografije Rok Zrnec ; postavili Jakob Müller, Janez Perovšek in Janez Zrnec]. - [Šmarje-Sap : samozal., 1995]. - [14] str. : ilustr. ; 20 cm. Ob odprtju Turnčka in razstave Antona Pahuljeta / Rudolf Rome: str. [3]. Retrospektivna razstava Antona Pahuljeta (1971-1995) / Jakob Müller: str.[4-5]. Anton Pahulje (1945), župnik na Polici, kipar in slikar, je predstavil predvsem olja na platnu ter kiparske stvaritve z motivom Križanega.

ARHAR, Vojan Tihomir

Med molitvijo in zdravilnimi rastlinami : življenje in delo patra Simona Ašiča / Vojan Tihomir Arhar. - Celje : Mohorjeva družba, 1995. - 169 str. : ilustr. ; 18 cm. Podnasl. v kolofonu: Življenje, delo in pomen cistercijskega patra Simona Ašiča. Spremna beseda / Anton Nadrah: str. 5-6. Bibliografija: str. 161-162.

AŠIČ, Simon

Domača lekarna p. Simona Ašiča. Del 1, Recepti / Simon Ašič. - Celje : Mohorjeva družba, 1995. - 405 str. : barvne ilustr. ; 18 cm. Bibliografija na str. 394.

AŠIČ, Simon

Domača lekarna p. Simona Ašiča. Del 2, Priročnik za nabiranje zdravilnih zelišč / Simon Ašič ; [barvne ilustracije iz različnih virov. - 5. dopolnjena izd. - Celje : Mohorjeva družba, 1995. - 176 str. : barvne ilustr. ; 18 cm. 1. izdaja 1989. Navodila za branje / Nada Jeromen: str. 6-8.

AŠIČ, Simon : glej - Arhar, Vojan Tihomir

AUBREHT, Ksenija

Grosuplje skozi zgodovino : diplomsko delo / Ksenija Aubrecht; mentor Olga Janša-Zorn. - Ljubljana : [K. Aubrecht], 1995. - 83 str. : ilustr. ; 30 cm + 2 pril. Samo za interno uporabo. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Bibliografija: str. 82-83. Avtorica Ksenija Aubrecht je doma v Grosupljem.

BAHOVEC, Irena : glej - Slovenija. Ustava (1991)

- Slovenija. Zakoni

BOULAD, Henri

Modrost srca : kam duša teži / Henri Boulad ; prevedel Alojzij Štrubelj. - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1995. - 191 str. ; 20 cm. Prevod dela: Die Vernunft des Herzens.

BUDKOVIČ, Cvetko

Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem II : od nastanka konservatorija do Akademije za glasbo : 1919-1946 / Cvetko Budkovič ; [prevod povzetka Maša Valentincič]. - Ljubljana : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995. - 470 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Razprave Filozofske fakultete). 500 izvodov. Na zavrhkih biografija s sliko in odlomek iz recenzije Jožeta Sivca. Avtor, glasbeni pedagog in muzikolog, se tu sistematično loti nadaljevanja iste tematike kot v svojem prvem delu, ki je izšlo leta 1992, sledi pa šolstvu v Ljubljani in Mariboru ter po pokrajinah. Seznam predavateljev in slušateljev ja podan na str. 435-470. Avtor Cvetko Budkovič, rojen 14. maja 1920, je po rodu iz Grosupljega.

CANKAR, Ivan

Bela krizantema / Ivan Cankar. - Reprint ob petdesetletnici Cankarjeve založbe. - V Ljubljani : Cankarjeva založba, 1995. - 83 str. ; 15 cm. Reprint izvornika in spremna knjžica v ščitnem ovitku. Izvirna izdaja: V Ljubljani : L. Schwentner, 1910. Cankarjeva Bela krizantema / Mihael Glavan: XXI str. Reprint pomembnega Cankarjevega dela, ki je izšel ob obletnici Cankarjeve založbe, nam je spet oskrbel Mihael Glavan. Saj je že samo po bibliografiji težko slediti izdajam, uredništvom in spremnim besedam Mihaela Glavana, ob tem, da se ob njegovem imenu pojavljajo najpomembnejše nacionalne izdaje in faksimili. Znamo to dovolj ceniti?

CERAR, Miro 1963- : glej - Vilfan, Sergij

CIRK, Janez

Kruh, igre in modre oči / Janez Cirk. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 8). Janez Cirk je psevdonim. Izšlo v marcu.

ČATER, Tadej

Kramljanja z nesramno deklico / Tadej Čater. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 110 str. ; 21 cm. - (Zbirka Ésprit slovane ; zv. 1). Nova oblačila časa / Roman Repnik: str. 7-10. Spremna beseda Tuga Zaletela na zavrhkih ščitnega ovitka. Izšlo v juliju. Publicist Tadej Čater je tu zbral 37 komentarjev, ki jih je objavil v zadnjih petih letih predvsem v celjskem Novem tedniku ter Vikend magazinu, ki se tičejo aktualnih dogodkov, vendar zaradi odprtosti niso zastarali.

DEUTSCHER Verband Forstlicher Forschungsanstalten. Sektion Forstliche Biometrie und Informatik. Tagung (7 ; 1994 ; Grosuplje) Deutscher Verband Forstlicher Forschungsanstalten, Sektion Forstliche

Biometrie und Informatik : 7. Tagung, Ljubljana, Grosuplje, 20. - 24. September 1994 / herausgegeben von M. Kotar und H.-D. Quednau. - Ljubljana : Biotechnische Fakultät, Abteilung für die Forstwirtschaft, 1995. - 224 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm. Summary in bibliografija pri vseh prispevkih.

DOBREPOLJE : glej - Nučič, France

FICKO, Majda : glej - Slovenija na vojaškem zemljevidu

GLAVAN, Mihael

Trubarjeva Hišna postila : ob 400. obletnici izida zadnje slovenske protestantske knjige / [besedilo] Mihael Glavan. - Ljubljana : DZS. M.CM.XCV. - 12 str., [20] str. pril. s faksimili ; 31 cm. Spremnna publikacija ob izidu bibliofilskega faksimila Trubarjeve Hišne postile.

GLAVAN, Mihael : glej - Cankar, Ivan
- Kocbek, Edvard
- Lah, Ivan
- Luther, Martin
- Narodna in univerzitetna knjižnica
- Prešeren, France

GOZDARSKI študijski dnevi (17 ; 1995 ; Dolenjske Toplice Prezrte drevesne vrste : zbornik seminarja = Overlooked tree species : proceedings / [XVII. gozdarski študijski dnevi], Dolenjske Toplice, 9. in 10. november 1995 ; [urednik, editor Marijan Kotar ; prevodi v angleščino, translation into english Irena Watton]. - Ljubljana : Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in gozdne vire, 1995. - 293 str. : ilustr. ; 24 cm. Korporativni avtor naveden na ovitku.

GROSUPLJE : glej - Aubrecht, Ksenija
- Kadunc, Metka
- Lepote in zanimivosti Grosupljega
- Miklič, Jože
- Naj svet prerastejo ...
- Naša lokomotiva : 51-156

JAKLIČ, Fran

O, ta testament! / Fran Jaklič ; [izbor iz Jakličevih spisov pripravila Tadej Sluga in Ivan Mohar]. - Celje : Mohorjeva družba, 1995. - 256 str. : ilustr. ; 20 cm. Življenje in delo: str. 251-253. Krščanska korenina : spremna beseda k Jakličevim spisom / Matija Remše: str. 255-256. - Slovarček narečnih izrazov / pripravil Milan Šuštar: str. 254. Knjiga obsega novelo O, ta testament, prvič objavljeno l. 1900 v Domu in svetu, "veselo povest" Kako se je ženil Kobalezev Matija, "dogodbo" V pustiv je šla, izbor iz Jakličevih krajskih spisov ter Iz Jakličevih avtobiografskih spisov, spisanih tudi na željo Janeza Logarja, urednika njegovih Izbranih spisov. Knjiga je izšla ob simpoziju Naši kraji in ljudje v Dobropolju v decembru.

JANŠA, Janez

7 [Semem] let pozneje / Janez Janša, Ivan Borštner, David Tasič. - V Ljubljani : Karantanija, 1995. - 368, [210] str. : ilustr. ; 24 cm. Vsebina: Svitanja / Ivan Borštner. Izročeni, žrtvovani, odstranjeni / David Tasič. Kako ustaviti slovensko pomlad / Janez Janša. Dokumenti. "Afera JBZT" je tu predstavljena s pričevanji zapornikov z dodanim obsežnim številnim dokumentov o procesu, od kronologije dogodkov aprila, maja in junija leta 1988 do sodbe Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, s katero so sodbe vojskarskih sodišč spremenili ter obtožene oprostili obtožbe. Izstopajoči avtor je seveda domačin Janez Janša.

JEZIKOSLOVEC Stane Suhadolnik : 1919-1992 : razstava na Vrhniki, 11. 5. - 31. 5. 1995 / [uredil Jakob Müller]. - Vrhnika : Zveza kulturnih organizacij, 1995. - 19 str., [4] str. pril. ; 23 cm. Ovojni naslov: Stane Suhadolnik - življenje, dela : ' 19-'92. Besedoslovec Stane Suhadolnik / Franc Jakopin: str. 1-2. Ustvarjalno življenje Staneta Suhadolnika / Jakob Müller: str. 3-5. Bibliografija Staneta Suhadolnika / Jakob Müller: str. 6-19. Prof. Jakob MÄüller, leksikograf, se je s to razstavo in publikacijo oddolžil spominu stanovskega kolega na Inštitutu za slovenski jezik pri SAZU, leksikografa in sourednika Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Na novo je sestavil njegovo bibliografijo, v kateri je zajel vse njegovo delovanje in odkril veliko bibliografskih enot, katere so nam bile doslej skrite. Posrečena je tudi oprema publikacije, saj posnema SSKJ v zunanji obliki in v obliki gesel.

JURČIČ, Josip

Hči mestnega sodnika / Josip Jurčič ; [spremna beseda Dušan Čater]. - Ljubljana : Karantanija, 1995. - 110 str. ; 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta). Josip Jurčič / D[ušan] Č[ater]: str. 107-110. Vsebuje tudi: Sin kmečkega cesarja.

JURČIČ, Josip

Izbor kratke proze / Josip Jurčič ; [spremna beseda Dušan Čater]. - Ljubljana : Karantanija, 1995. - 143 str. ; 21 cm. - (Zbirka Orfej). Nasl. v kolofonu: Kratka pripovedna proza. Josip Jurčič (1844-1881) ; Josip Jurčič: Kratka proza / D[ušan] Č[ater]: str. 136-143.

JURČIČ, Josip

Jurij Kozjak / Josip Jurčič ; [ilustriral Uroš Hrovat]. - V Ljubljani : Karantanija, 1995. - 122 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

JURČIČ, Josip

Kozlovska sodba v Višnji gori in druge zgodbe / Josip Jurčič . ; [ilustriral Adriano Janežič]. - V Ljubljani : Karantanija, 1995. - 113 str. : ilustr. ; 21 cm. - (Zbirka Lastovka : najlepše zgodbe sveta).

JURČIČ, Josip

Krjavljeva zgodba : Kako je Krjavelj hudiča na dva kosa presekal, kozo ozdravil in konju poštaljivost odpravil / Josip Jurčič ; [ilustriral Lucijan Rešič]. - Ljubljana : Mladika, 1995. - [20] str. : ilustr. ; 25 x 28 cm. Izšlo v septembru. Krjavljeva zgodba je sestavni del romana Deseti brat. Ilustrator, živeč v Trebnjem, je pri upodobitvi Krjavlja "upodobil konkretnega človeka, navadnega Dolenjca. Tako so prav vse osebe v ilustracijah Krjavljevih zgodb vzete iz resničnosti." Celostranske ilustracije je postavil v ovale s povsem izvirmo interpretacijo povedi.

KADUNC, Metka

Analiza opremljenosti vrtecev in otroških igrišč s telovadnim orodjem in športno opremo v vzgojnovarstvenem zavodu Grosuplje: diplomska naloga / Metka Kadunc ; mentor Rajko Vute-Zorn. - Ljubljana : [M. Kadunc], 1995. - 103 f. : ilustr. ; 30 cm + 2 pril. Samo za interno uporabo. Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

KLEMENČIČ, Janez

Krka : od izvira do izliva / fotografije Janez Klemenčič ; besedilo Janez Bogataj ; [prevajalka Jasna Hrastnik ; prevajalec Kettejevih verzov Branko Gradišnik ; besedilni vložki Tomo Korošec]. - Ljubljana : Kmečki glas, 1995. - 151 str. : ilustr. ; 32 cm. V tekstu in na fotografijah spremljamo tok lepote Krke od izvira do meje občine Ivančna Gorica (do str. 59).

KOCBEK, Edvard

Dnevnik 1948 / Edvard Kocbek ; [izvirni rokopis za tisk pripravil Mihael Glavan]. - Ljubljana : Cankarjeva založba, 1995. - 215 str. ; 21 cm. Dnevnik / Mihael Glavan: str. 5-12. To je že četrta knjiga Kocbekovih povojnih dnevnikov. Zajema leto, v katerem je zaznamoval slovensko književnost in kulturo z odločilnim prelomom - s svojo Tovarišijo. Tu lahko spremljamo v podrobnostih vse težave, ki jih je imel pri pisanju.

KOMAR, Barbara : glej - Kos, Helena

KORANTER, Sonja

Tiramisu / Sonja Koranter. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 59 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 9). Vsebuje tudi: Dve kratki smrkavi / Janez Cirk: str. 54-59. Janez Cirk je psevdonim. Izšlo v aprilu.

KOS, Helena

Kazimir / Barbara Komar. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 59 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; št.7). Barbara Komar je psevdonim. Izšlo v marcu.

KOTAR, Marijan : glej

- Deutscher Verband Forstlicher Forschungsanstalten
- Gozdarski študijski dnevi

KRALJ, France

France Kralj: retrospektiva ob stoletnici rojstva : 12. oktober - 3. december 1995, Moderna galerija Ljubljana, Museum of Modern art / [urednik Igor Kranjc ; dokumentacija Eva Gspan, Jana Intihar-Ferjan ; seznam

del Maja Finžgar, Breda Ilich-Klančnik, Igor Kranjc ; prevodi Irena Hoffman, Amidas, Ljubica Klančar ; fotografije Miran Kambič ... et al.]. - Ljubljana : Moderna galerija, 1995. - 206 str. : ilustr. ; 30 cm. Naslov v kolofonu: France Kralj 1895-1960. Besedilo v slov. in angl. Ob stoletnici rojstva so se jeseni v štirih razstaviščih po Sloveniji zvrstile razstave Franceta Kralja: v Moderni galeriji retrospektiva, izbori pa v Galeriji Hest, Galeriji Ars sacra v Mariboru in v Kostanjevici. Ta publikacija predstavlja celotno njegovo delo in življenje. Šele s to razstavo in publikacijo sta mu bila vrnjena veljava in mesto. Umetnik se je rodil l. 1895 v Zagorici v Dobrepolju.

KRKA (reka): glej - Klemenčič, Janez

KUHAR, Boris : glej - Lepote in zanimivosti Grosupljega

LAH, Ivan (1881-1938)

"Johanca" ali Vodiški čudeži / [Ivan Lah ; [ilustracije] Franc Podrekar ; spremna beseda Mihael Glavan]. - Faksimile. - Ljubljana : DZS, 1995. - 57 str. : ilustr. ; 19 cm. Avtor naveden v kolofonu, ilustrator v spremni besedi. Vodiški čudeži - slovenski cerkveni in politični škandal : Lahova in Podrekarjeva Vodiška Johanca / Mihael Glavan: str. 48-57. Izvirna izdaja: V Ljubljani : Uredništvo "Dneva", 1913. Faksimile po izvodu v Narodni in univerzitetni knjižnici, sign. 39959. 2000 izvodov. Delo je svojevrstno pričevanje o praznovernosti in političnih spopadih Slovencev pred osemdesetimi leti. Duhovit verzificiran pamflet iz leta 1913, ki je bil v svojem času uspešnica, saj je izšlo 20.000 izvodov. Samo 100 oštevilčenih izvodov na ročno izdelanem papirju in v okrasni varovalni skatli. Pisatelj Ivan Lah je mladost preživel v Šmarju.

LEPOTE in zanimivosti Grosupljega in okolice : turistični vodnik / Jakob Müller ... [et al.] ; [fotografije Janez Klemenčič ... [et al.]]. - Grosuplje : Krajevna skupnost, 1995. - 208 str. : ilustr. ; 21 cm. Lepote in zanimivosti Grosupljega in okoliških krajev / Jožica Narat: na zavihku ; znotraj zavihka zemljevida občine in naselja. Izšlo v februarju. Vodnik po ozemlju sedanje občine Grosuplje je napisalo več avtorjev. Jakob Müller predstavi severni del Grosupljega ter etimologijo toponima, Stane Peterlin s sodelavci nas popelje po Radenskem polju, etnolog Boris Kuhar poda jugozahodni del kotline, vzhodnega pa geometer Jože Miklič. Jakob Müller povzame problematiko še v poglavju Občina Grosuplje nekoč in danes. Zelo uporabna je bibliografija virov in literature na koncu knjige. Za vodnik je bilo posnetih veliko tudi novih fotografij. Delo je celovit domoznanski pregled krajev nove občine z vsemi segmenti življenja in vedenja.

LUTHER, Martin

Hishna postilla D. Martina Lvtheria, zhes te nedelske inv teh imenitishih prasnikou Evangelie, skusi cejlu Lejtu, s'vsem flissom tolmazhena, skusi Primosha Trvberia Krainza rainziga. - Faksimile. - Ljubljana : DZS, 1995. - 311, 317, 206 str. : ilustr. Bohorica in gotica. - Faksimile po izvodih v NUK R 10054 in NUK R 19055. Izvirna izdaja: V Tibingi, 1595. Zadnja, posmrtno objavljena, Trubarjeva knjiga. Je izjemna dragocenost, tako zaradi bogatih ilustracij (113 lesorezov) in sijajne opreme kot zaradi velike redkosti. Faksimile je izdelan po najlepšem izmed samo enajst ohranjenih primerkov, v zakladnici NUK-a označenim s sign. 10054. Samo 100 oštevilčenih izvodov, ročno izdelan papir iz mojstrske delavnice v Vevčah, ročno vezanih v goveje usnje, platnici povezujeta medeninasti sponki. Izšlo ob dnevu reformacije. Za [uredništvo] in spremno publikacijo k faksimilu je poskrbel Mihael Glavan.

MARAŽ, Adrijana

Adriana Maraž : Mednarodni grafični likovni center, Galerija Tivoli, Ljubljana, 27. december 1994 - 30. januar 1995 / [redakcija kataloga, editor Barbara Habič Pregl, Breda Škrjanec; prevod, translated by Milan Mlačnik]. - Ljubljana : EWO : Mednarodni grafični likovni center = International Center of Graphic Arts, [1995]. - [16] str. : barvne ilustr. ; 23 cm. Ovojni naslov. Besedilo v slov. in angl. prevod.

MEDNARODNI grafični bienale (21 ; 1995 ; Ljubljana) Mednarodni grafični bienale = International Biennial of Graphic Art (21 ; 1995 ; Ljubljana) : Mednarodni grafični likovni center, Ljubljana, Galerija Tivoli, Cankarjev dom, Galerija Tivoli, 16. junij - 30. september 1995 / [ureditev kataloga, editor Breda Škrjanec ; avtorji Dimitrij Rupel ...[et al.]]. - Ljubljana : Mednarodni grafični likovni center = International Centre of Graphic Arts, 1995. - 303 str. : ilustr. ; 22 cm. Vsi prispevki v slov. in angl.

MIKLIČ, Jože

Po Grosupljem in okolici / [Jože Miklič] ; [prevod povzetka v angleški jezik Mojca Merc Grilj, v nemški jezik Aljana Jocič] ; [fotografije Alenka Adamič et al.]. - [Grosuplje] : Občina Grosuplje, 1995. - [11] zloženek v etuiju : barvne fotografije ; 11 x 21 cm. 2000 izvodov. Izšlo sicer 26. januarja 1996. Zloženke z naslovi:

Dobrodošli; Naselje Grosuplje; Županova jama, Tabor in Št. Jurij; Magdalenska gora in Šmarje; Radenska polje; Lov in ribolov; Gradovi; Cerkve - I. del; Kulturne dejavnosti; Šport in rekreacija; Turistične zanimivosti in dejavnosti, podajajo osnovne podatke in opise, uporabne pa so splošne informacije, pa še o prometnih vezeh, gostinski ponudbi, rekreaciji, dobrodošel je seznam žegnanj, posebej pa še izstopajo čudovite fotografije.

MIKLIČ, Jože : glej - Lepote in zanimivosti Grosupljega

MLINARIČ, Jože

Stiška opatija : 1136-1784 / Jože Mlinarič ; [fotografija Zvone Pelko ; prevodi povzetkov Janez Hollenstein (nemški), Marcellin Theunes (francoski), Ernest Cahill (angleški). - Novo mesto : Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1995. - 1156 str. : ilustr. ; 25 cm. - (Zbirka Monografije / Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba). Ilustracije na spojnih listih. 1500 izvodov. Knjigi na pot / Anton Nadrah: str. VIII-IX. - Stiški opatiji na pot / France M. Dolinar: str. X-XI. - Povzetek; Zusammenfassung: Die Abtei Stična (Sittich): 1136-1784 ; Résumé: L'abbaye de Stična 1136-1784 ; Summary: Stična Abbey 1136-1784. Dr. Jože Mlinarič, izredno produktiven raziskovalec slovenske monastične zgodovine, se je lotil tudi obdelave preteklosti stiškega samostana. Knjiga govori tako o gospodarskem kot duhovnem življenju samostana, prek njega pa posega v zgodovino življenja plemstva in Cerkve. Govori tudi o stiških župnijah. Važna je nova predstavitev kronologije opatov z biogrami in zapisi o patrih. Monografiji so dodana kazala virov, krajevnih in osebnih imen ter ilustrativnega gradiva, kar uporabnost zajetne knjige samo poveča. Avtor je vire raziskoval v arhivih doma in v tujini. [Dolinar:] "Monografija o Stični je najboljše in do sedaj najtemeljitejša zgodovina Dolenjske od druge polovice 12. stoletja do Jožefa II. Je slovenska nacionalna zgodovina v najširšem pomenu besede." Monografija je bila na 12. slovenskem knjižnem sejmu nagrajena kot najlepša slovenska knjiga v kategoriji znanstvenih knjig. Tudi prof. Janko Jarc je dejal, da po Krajčevci izdaji Slave na Dolenjskem ni bila nastipnena lepša in pomembnejša knjiga.

MULJAVA : glej - Stoji učilna zidana ...

MÜLLER, Jakob : glej - Anton Pahulje
- Jezikoslovec Stane Suhadolnik

NAJ svet prerastejo ... : literarna priloga [Vetrnice] : biennialno srečanje mladih literatov občine Grosuplje / [učenci OŠ Louisa Adamiča Grosuplje ; organizacija Tatjana Lampret, Ksenija Medved ; likovna oprema Branko Mejač]. - Grosuplje : Zveza kulturnih organizacij Grosuplje, 1995. - 36 str. : ilustr. ; 30 cm. V marcu 1995 je ZKO Grosuplje organizirala srečanje literatov šol v Grosupljem in Šmarju-Sapu, njihovi prispevki pa, kot pravi [urednica] K. Medvedova, "naj ves temačni svet prerastejo!"

NARODNA in univerzitetna knjižnica (Ljubljana) Nisem nič, če nisem kritik: razstava osebnega arhiva ob 100. obletnici rojstva Josipa Vidmarja, Ljubljana, NUK, 9. november - 9. december 1995 / [katalog pripravila Mihael Glavan in Tea Černe]. - Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 1995. - 80 str. : ilustr. ; 30 cm. Nasl. na ovitku: Sto let Josipa Vidmarja. Podnasl. v kolofonu: Katalog razstave ob 100. obletnici rojstva Josipa Vidmarja. 500 izvodov.

NAŠA lokomotiva : 51-156 / [avtorji Metka Zupančič ... et al.] ; [fotografije Rok Zrnc, Mladen Bogič]. - Grosuplje : Občinska turistična zveza Grosuplje, [1995]. - 37 str. : ilustr. ; 24 cm. V oktobru je Občinska turistična zveza Grosuplje predstavila na železniški postaji Grosuplje obnovljeno parno lokomotivo, ki je bila izdelana l. 1915 v Budimpešti. V publikaciji je predstavljena preteklost na tirih od gradnje železnice do sedanje obnovljene lokomotive ter nekaj literarnih prispevkov.

NUČIČ, France

Dobrepoljska dolina med okupacijo, revolucijo in državljansko vojno v času 1941-1945 / France Nučič ; [risba Irena Šuštar]. - Videm Dobrepolje : Samozaložba, 1995. - 147 str. : fotografije ; 21 cm. Ovojni naslov: Dobrepoljska Hirošima. Izšlo v januarju 1995. Avtor, domačin iz Vidma, predstavi Dobrepoljsko dolino tudi od l. 1939 dalje skozi vojno ter poda vzroke nastanka domobranske vojske in doslej najnatančnejši seznam pobitih s fotografijami in dosegljivimi podatki.

PAHULJE, Anton : glej - Anton Pahulje

PETERLIN, Stane : glej - Lepote in zanimivosti Grosupljega

PORTFOLIO : 55 protagonistov konstruirane umetnosti : Cankarjev dom Ljubljana, 16. junij - 10. september 1995 / [idejna zasnova Getulio Alviani ; ureditev kataloga Breda Škrjanec]. - Ljubljana : Mednarodni grafični likovni center ; Bologna : Societa d'Arte SanZanobi, 1995. - 297 str. : ilustr. ; 22 cm.

POTOKAR, Ludve

Onstran samote / Ludve Potokar ; [besedila in dokumentarne fotografije izbral, uredil in spremno študijo napisal France Pibernik]. - Celje : Mohorjeva družba, 1995. - 572 str. : ilustr. ; 20 cm. Slovenski grob ob Tihem oceanu : pozabljeni pisatelj Ludve Potokar / France Pibernik: str. 311-555. Bibliografija: str. 556-564. Književno delo pisatelja Ludveta Potokarja je bilo doslej v domovini domala neznano. Knjiga prinaša izbor iz pisateljeve literarne zapuščine. V prvem delu je predstavljena njegova kratka proza, osrednji prostor pa zavzema nedokončani roman Krivi vir. Prof. Pibernik je pisatelja pospremil s temeljito študijo in z reprodukcijami številnih dokumentov in fotografij. Pisatelj Ludve Potokar (1923 - 1965) je bil doma na Cikavi pri Grosupljem.

POWELL, John

Ljubezen ne pozna pogojev / John Powell ; prevedel Alojzij Štrubelj. - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1995. - 79 str. ; 20 cm.

POWELL, John

Skrivnost vztrajanja v ljubezni / John Powell ; [prevod Alojzij Štrubelj, Alenka Klemenc]. - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1995. - 170 str. ; 20 cm. Prevod dela: The secret of staying in love.

POWELL, John

Zakaj se bojim ljubiti? / John Powell ; [prevedel Lojze Štrubelj]. - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1995. - 59 str., [8] str. barvnih pril. ; 20 cm. Prevod dela: Why am I afraid to love?

PREŠEREN, France

Sonetni venec / France Prešeren ; [pesnikova podoba in ilustracije Miha Maleš ; avtor spremne besede Mihael Glavan ; prevodi Detlev Olof ... et al.]. - Bibliofilska izdaja., faksimile. - Ljubljana : Nova revija, 1995. - 157 str. : ilustr., note ; 30 cm + 1 mapa s faksimilom. Besedilo v slov. in nem, angl., franc., it., hrv., češ., rus. in kit. prevod. - Faksimile prve objave po izvodu NUK R 39739. 1000 izvodov. Prešernov Sonetni venec / Mihael Glavan: str. 38-41. Tudi tu je za faksimile poskrbel Mihael Glavan, v spremni besedi pa poda historiat Sonetnega venca.

SATHYA Sai Baba

Sporočila Boga Gospoda Sathya Sai Babe. - Struge : Sri Sathya Sai Baba - "Mekoilo" Center za zdravo življenje, [1995]. - 189 str. ; 21 cm. 500 izvodov.

SATHYA Sai Baba

Sveto pismo resnice Boga Sathye - Boga Jezusa. - Struge : Sri Sathya Sai Baba - "Mekoilo" Center za zdravo življenje, [1995]. - 126 str. ; 21 cm. 500 izvodov.

SATHYA Sai Baba

The holy Bible of truth of God Sathya - God Jesus. - Struge : Sri Sathya Sai Baba - "Mekoilo" Centre for healthy life, [1995]. - 148 str. ; 21 cm.

SLOVENIJA. Ustava (1991)

Ustava in šolski zakoni / [zbrala in uredila Irena Bahovec. - Popravljen in dopolnjen izdaja. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1995. - 193 str. ; 24 cm. 600 izvodov.

SLOVENIJA. Zakoni

Pravilniki ter normativi in standardi v srednjem šolstvu / [zbrala in uredila Irena Bahovec. - Popravljen in dopolnjen izdaja. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1995. - 148 str. ; 24 cm. 600 izvodov.

SLOVENIJA. Ustava (1991)

Ustava in šolski zakoni / [zbrala in uredila Irena Bahovec. - Popravljen in dopolnjen izdaja. - Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1995. - 193 str. ; 24 cm. 600 izvodov.

SLOVENIJA na vojaškem zemljevidu : 1763-1787. Opisi. Sekcije 221-225, 230-239, 246-247, 250, 60 = Josephinische Landesaufnahme für das Gebiet der Republik Slowenien : 1763-1787. Text. Sectionen [221-225, 230-239, 246-247, 250,60] / [vodja projekta, toponimija kart, indeks, redakcija Vincenc Rajšp ; transliteracija in prevod Majda Ficko]. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU : Arhiv Republike Slovenije, 1995. - Opisi: XXXII, 345 str., ilustr. tudi na spojnih listih; Karte: [20] pril. : zvd. Faksimilirana izdaja velikega načrta Jožefinski vojaški zemljevid predstavlja v knjigi (Opisi) in mapi (Karte) 19. vojaških specialk, ki obsegajo Belo krajino, Kočevsko in del Dolenjske. Prevajalka Majda Ficko dela v Arhivu Slovenije, živi v Ivančni Gorici.

SOMRAK, Jožica

Živa hrana poživilja : recepti / Jožica Somrak. - Ljubljana : samozal., 1995. - 87 str., [VIII str. oglasni del] ; 21 cm. Spremna beseda Bojana Rauterja Kosiča na hrbtu ovoja. Knjiga receptov o sadju in užitni zelenjavi, kar je živa hrana. Pravi: "zase vem, da me ta živa hrana poživilja". Avtorica živi v Grosupljem.

STIČNA : glej - Mlinarič, Jože

STOJI učilna zidana ... : ob kulturnem dnevu šole na Muljavi ; 4. svečana 1995 / izdaja OŠ Stična. - Stična : OŠ, 1995. - 23 str. : ilustr. ; 21 cm. 250 izvodov. V publikaciji je podana kratka kronologija šolskega življenja od začetkov v letu 1910 do danes, seznam učiteljev in katehetov ter nekaj spominov na šolo.

ŠKRJANEC, Breda : glej - Maraž, Adrijana
- Mednarodni grafični bienale
- Portfolio

ŠOLAR, Peter

Pa saj ne bom pisatelj / Peter Šolar, Boštjan Šolar. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 119 str. ; 20 cm. - (Zbirka Zlata nit). Peter in Boštjan Šolar: Pa saj ne bom pisatelj / Berta Golob: str. 116-117. Izšlo v juliju. To je zbirka kratkih šolskih spisov bratov Šolarjev, ki opazno izstopa iz klišēja šolskih spisov.

ŠTRUBELJ, Alojz

Draveljske šmarnice : ob deseti obletnici Cerkve Kristusovega učlovečenja / napisal Alojzij Štrubelj. - Ljubljana : Župnijski urad Ljubljana-Dravljje, 1995. - 94 str. ; 21 cm.

ŠTRUBELJ, Alojzij : glej - Boulard, Henri
- Powell, John: Ljubezen ne pozna
- Powell, John: Skrivnost vztrajanja
- Powell, John: Zakaj se bojim

VIDMAR, Janja

Ameriški prijatelj / Janja Vidmar. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 11). Izšlo v juniju.

VIDMAR, Janja

Junaki petega razreda / Janja Vidmar. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 191 str. ; 21 cm. - (Zlata nit ; št. 2). Pisateljica je po zamisli režiserja Borisa Jurjaševiča in po njegovem sinopsisu napisala scenarij za televizijsko nadaljevanko, na podlagi scenarija pa se je odločila napisati še knjigo z enakim naslovom. Vzeta je iz najstniškega življenja, zato uporablja mladostniški sleng. Nastala je skoraj slovensko-angleška knjiga. Knjiga je izšla v decembru.

VIDMAR, Janja

Kdo je ubil Emilijo K.? / Janja Vidmar. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 13). Izšlo v oktobru.

VILFAN, Sergij

Državni zbor Republike Slovenije / [avtorji Sergij Vilfan... [et al.] ; urednik Miro Cerar ; fotografije Tone Stojko, Marko Klinc, Egon Kaše]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, 1995. - 123 str. : ilustr. ; 30 cm. Avtorji navedeni v kolofonu. Knjiga predstavi zgodovino slovenskega parlamenta od srednjega veka do danes, državne simbole, ter današnji parlament. Izšlo je 2000 izvodov v slovenščini, 1500 pa v angleščini. Lepa izdaja, z zlato obrezo.

VINCETIČ, Milan

Ptičje mleko : novele / Milan Vincetič. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 187 str. ; 21 cm. - (Jurčičeva zbirka, letnik 4, št. 3). Spremn beseda Gorana Gluvuča na zavihku. Avtor, rojen 1957, v desetih zgodbah in sklepni daljši noveli duhovito predstavi Prekmurje in prekmurskega človeka v svetu. Knjiga je izšla v decembru.

WECHTERSBAH, Rado

Access / Rado Wechtersbach. - Ljubljana : DZS, 1995. - 72 str. : ilustr. ; 29 cm. - (Murijeva zbirka). Nasl. na hrbtu nasl. str.: Access 2.0.

WECHTERSBAH, Rado

Word : slovenska različica / Rado Wechtersbach. - Ljubljana : DZS, 1995. - 61 str. : ilustr. ; 29 cm. - (Murijeva zbirka). Nasl. na hrbtu nasl. str.: Word 6.0.

ZAJC-JARC, Mihaela

Sonce odhaja / [brez avtorstva]. - [Višnja Gora] : [Samozaložba], [1995]. - [89] str. ; 30 cm. Izšlo v decembru 1995; 100 izvodov. Avtorica je uredila to pesniško zbirko v štiri cikle: Sonce odhaja, Pustite nam prag, Samo ena ptica in Toliko drvečih življenj.

ZAJC-JARC, Mihaela

Višenjski zimzelen / Mihaela Zajc-Jarc. - V Višnji Gori : [Samozaložba], 1996. - 111 str. ; 30 cm. Izšlo v decembru 1995; 100 izvodov. Avtorica je zbrala svoje prozne predvsem domoznanske prispevke, katere je objavljala od l. 1965 v zbornikih, pratikah, koledarjih in časnikih.

ZALETEL, Tugo

Glavna vloga / Tugo Zaletel. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 60 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 10) Izšlo v maju.

ZALETEL, Tugo

Maščevanje / Tugo Zaletel. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 62 str. ; 21 cm. - (Mondenin NN : slovenska kriminalka ; 12). Izšlo v juliju.

ZAVIRŠEK, Slavko

Utrinki / Slavko Zaviršek. - Grosuplje : Mondena, 1995. - 127 str. ; 20 cm. Spremn beseda: razmišljanje balca, slikarja in pisatelja o pesniških utrinkih / Fedor Žigon: str. 121-124. Spremn beseda Tuga Zaletela na zadnji strani platnic. Avtor pesniške zbirke, rojen 1948, živi na Cikavi. Pri ustvarjanju se je vzoroval pri pesništvu Toneta Kuntnerja. V zbirki je zbranih sto pesmi. Knjiga je izšla v decembru.

ŽITNIK, Janja

Orel in korenine med brušenjem in cenzuro / Janja Žitnik. - Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1995. - 242 str. ; 19 cm. - (Zbirka ZRC ; 6). Na zavihku predstavljena avtorica s sliko in bibliografijo. Delo Orel in korenine, zadnja knjiga Louisa Adamiča (1898-1951), je v tej knjigi izpostavljeno literarni analizi primerjave med ameriško izdajo tega dela in najpopolnejšo rokopisno verzijo in podana je pojasnitev večine vprašanj, povezanih s končno redakcijo knjige.

ŽITNIK, Janja

Pogovori o Louisu Adamiču / Janja Žitnik. - Ljubljana : Prešernova družba, Vrba, 1995. - 197 str. ; 21 cm. - (Prešernova koledarska zbirka 1996). Knjiga zajema 11 intervjujev s sodelavci in sorodniki Louisa Adamiča, ki so imeli pomembne stike s pisateljem v času, ko je pisal svoje zadnje delo Orel in korenine. Intervjuji so nastali v letih 1986-1989.

